

Det gamle teater : kunsten og menneskene

Förord till den elektroniska utgåvan

BJØRN BJØRNSON

DET GAMLE TEÅTER

\ Kl/NSTEN 06 MENNESKENEsDET GAMLE TEATER KUNSTEN OG MENNESKENEBjørn Bjørnson. 22 år.BJØRN BJØRNSON

DET GAMLE TEATER

KUNSTEN OG MENNESKENE

OSLO 1937

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)Copyright 193 7 by H. Asche houg & Co. (W. Ny ga ard)

Oslo.

Printed in Norway DET MALLINGSKE BOGTRYKKERITilegnet

Johanne Dybwadhefen for det gamle teater, det kjære gamle

teater, nede på Bankplassen, C h r i s t i*

ania Theater, hadde tatt mig inntil sig. Ja, han hadde det, Schrøder. Omfavnet mig da vi stod på hans kontor og var blitt enige om det vi begge ønsket. Jeg med strålende takk. Enige i det at min fremtid fra nu av skulde være i Norge — ved teatret som instruktør og skue« spiller. Gasjen han foreslo mig var likegyldig. Det gjaldt bare å få det avgjort. Min lykke* følelse slapp ingen andre tanker til. Jeg hadde jo blandt annet aldri satt iscene. Men i det øie* blikk da visste jeg at jeg kunde alt. Alt som blev krevet av mig kunde jeg der jeg stod. Og mer enn det. Jeg

fylte de to lyse små kontor« værelsene med det som spratt og vokste frem i mig mens jeg gikk omkring der og pratet. Schrøder satt og strøk sig over knærne og got= tet sig. Sekretær Meyer lenet sig mot dørstolpen og gav sitt sarkastiske ansikt et smil som hang igjen i den hvite snurrbarten hans, men jeg blev godkjent av hele hans person el*lers. Mest i øinene. Han likte at jeg kom til teatret. Det visste jeg. Jeg kastet omkring mig med forslag i alle retninger. Især med stykker. De fleste av dem rakk vi frem til. Allerede i den kommende sesong. Dette var i sommer« feriene. Bare vi tre var i teatret. Helst var jeg gått ned til en eller annen prøve på stående flekken. Men nu måtte jeg hjem til Aulestad. På fjellet. Mor og far var i Paris. Så var det håndtrykk og farvel og på gjensyn og Gud hjelpe mig også omfavnelse til Meyer. Det var nok forste gang det hadde hendt ham på tea* tret. Han satte sig foran sitt bord og la sig fremover og lo. Så var jeg nede på gaten. Der blev jeg stående. Lenge. Uten å røre mig. Nei, at du skal bli i Norge — klang det inni mig. Og så blev det stillere litt efter li tt. Tankene fikk en annen farve. De veltet sig langsomt inn på mig. Og blev til en eneste stor eftertanke. Som boret og grov. En ting var det å komme hjem med ubendig lyst. Men den hadde virket som en blendlanterne like inn i synet på mig. Jeg var stupt ned i noget jeg ikke orket å klare. Jeg hadde ikke sett hånden for mig. Nu så jeg. Stirret sikkert inn i det jeg var råket ihop med. Jeg så plutselig alle dem for mig som betydde Christiania Teater. Alle de kvinner og menn jeg skulde ferdes iblandt som den ledende på scenen. Jeg som var yngre enn alle sammen der. Den som skulde bestemme mellem demderinne. Den som skulde danne et ensemble. Fra den minste replikk like op til det store ut* brudd. Hos den enkelte og massene. Det døde og det levende. Menneskene og rammen om* kring dem. Alt skulde bli til en enhet, under én hånd. Jeg var jo som en guttunge i forhold til de fleste av dem. De vilde aldri ta imot mig og mitt arbeide sammen med dem på den må* ten. Jeg hadde sett dem spille. Mange av dem. De enkelte kunde imponere. Engang jeg var hjemme mellem Berlin og Wien skrev jeg om dem. Det var et stykke jeg ikke mere minnes. Jeg skrev i vei ung og pågående. Liketil. Slik hus* ker jeg det. Johannes Brun hadde talt om «den jyplingen som hadde luftet sig ute og nu kom hjem for å blære sig». De andre mente nok det samme. Men i selve saken hadde jeg rett. Ensemblet gjorde ikke inntrykk av å være bevisst gjennemarbeidet.

Jeg fant mig selv gående omkring på Fes+« ningsplassen. — Like ved teatret — gående der og være redd. Mer enn det. Helst vilde jeg op til Schrøder igjen med det samme og be ham ta hele herligheten i sig igjen. Iallfall først la mig få lov til å være et år mellem dem på sce* nen bare som skuespiller. Og la dem venne sig til mig. Omvendt også selvfølgelig. Jeg pisket min fantasi inn i den svarteste elendigheten. Jeg hadde det med slike rier. Sjelden. Men når de kom, var det et strupetak. Det er første gangenjeg skriver om dette. Jeg som ellers er så prat« som mer enn nødvendig ofte. Jeg var ikke mo* dig nok til å tale om det, at en del av mitt jeg hadde et åpent sår.

Jeg opdaget mig selv stående like ved en benk med begge hender i bukselommen gla« nende utover fjorden. Den var i søndagshumør. En hverdagsformiddag. Blank og sorgløs. Og på benken satt en jentunge. En norsk selvføl« gelig. Men for mig var det næsten som noget nytt å ha en slik like innpå sig. En norsk ung« dom som denne der kjente jeg lite til. Nakken var bråere, syntes jeg, og ryggen svært selvsten« digere i reisningen og utilgjengeligere enn man« gen en jeg hadde sett på derute. Hun merket sikkert at nogen stod like bak henne. Men hun snudde sig ikke. Hun ergret mig. Jeg var rø« ket i filler innvendig. Alt jeg så og fornam tok jeg med inn i den stemningen. Elendig følte jeg mig. Og teatret med alt tilbehør slengte jeg på sjøen. Så satte jeg mig ved siden av henne. Hun så fast og kort på mig. Rykket litt til si« den. Blev sittende med en profil som ikke vørte mig. Jeg husker da jeg la armene over kors og følte det som tetnet jeg til i tross og fandenskap over mig selv og alt det andre som pinte mig. Det var mandigere å tilstå at jeg var blitt redd det hele. Tale eller skrive til Schrøder? Han var en fin og følsom mann. Det så jeg. Slik han talte og førte sig. Der er tusen småtingsom forteller om en menneskesjel. Bare en kan se. Og det kunde jeg allerede da. Alt det jeg hadde stormet inn i — uforvarende og pågå* ende. Det falt for det meste ned i det lagelige. Men denne gangen--—

«Nei,» sa jeg uvilkårlig. Høit og sterkt.

Hun gav mig sitt ansikt. Mer enn forundret.

«Undskyld. Jeg har en del å fare med. Og så flyter det over,» sa jeg næsten sinna. Og så bare halvt på henne.

Da lo hun. En real, morsom latter. Uten hen* syn til mig. Om jeg kanskje blev enda sintere eller ikke.

«De synes jeg virker latterlig?»

«Nei da. Men underlig.»

Så lo hun igjen. Jeg så på henne.

«De snakker høit — som gamle folk pleier å gjøre,» sa hun.

«Hvor gammel er De selv da,» sa jeg.

«Nei noget så uforskammet.»

«Når en er så ung og søt, må en tåle et slikt spørsmål.»

«Det er også uforskammet.» Da lo jeg av henne.

«Jeg har fart rundt i verden,» sa jeg, «og ven* net mig til å si hvad jeg mener.»

«Det er ikke noget å skryte av,» buste hun på. «Jeg har ikke fart noget steds. Men jeg sier allikevel hvad jeg mener.»

«Ja, så passer vi sammen da,» mente jeg.«Å nei. Hold litt igjen da — De er nok på« gående, De. Men det ser en jo.»

«Ser?»

«Ja, rødhåringer pleier å være det, sa mamma engang.» Så lo hun ordentlig igjen.

«Det er best at jeg frir straks da — vi passer jo sammen.»

Hun tok begge hendene for ansiktet, bøide sig forover og storlo, og sa slik hun satt:

«De er det frekkeste —»

«Nei,» sa jeg stillferdig, «det har jeg aldri vært. Bare endefrem og liketil.»

Hun satt med engang opreist, så mig rett inn i ansiktet igjen. Noget av latteren hang igjen i henne. Men samtidig sa hvin næsten forbløffet:

«De er altså rent gal De da?»

Jeg gikk med engang ut av det humør vi var kommet op i og svarte litt sørgmodig:

«Det kan kanskje stemme. Jeg har påtatt mig noget jeg er redd jeg ikke klarer. Nu vil jeg helst hive det fra mig.»

«Hvor gammel er De da,» sa hun.

«Gammel?»

«Ja, det må jeg jo spørre om. De sitter og snakker som en eldre fyr. En som ikke tør nogen« ting mere. Hvor gammel er De?» gjentok hun.

«Sånn midt imellem.»

«Nei De er rar.»

«Nå ja, mellem 23 og det året som kommer efterpå.»Jeg var næsten ergerlig over å måtte bekjenne høit min pure ungdom. Det var som jeg så en masse eldre øine se overlegent ned på mig.

«Jo De er god De. Da pappa døde var mamma så gammel omtrent som Dem. Hun måtte klare å leve. Hun hadde bare mig. Da påtok hun sig noget som hun heller ikke trodde hun kunde. Og hun lå og gråt om nettene har hun fortalt mig. Men det gikk. Hun opgav ikke hun. Vi har det så godt så.»

«Hvad er det Deres mor farer med da?»

«Noget med forretninger —»

Hun reiste sig. Jeg med.

«Det var søtt av Dem å fortelle mig dette. Hvad heter De?»

«Omtrent ingenting,» lo hun.

«Nåda?»

«Anna.»

Hun nikket riktig skøieraktig. Og den selv* stendige ryggen med den brå nakken gikk i munter form over festningsplassen.

Jeg blev stående der jeg stod og var «lei mig sjøl», som han alltid sa den gale Lunde^gutten oppe i Gausdal. Så ruslet jeg — det var nettop det jeg gjorde — den veien hun var gått. Jeg møtte henne aldri mere. Men siden, efter en rolle jeg ikke husker, fikk jeg en liten lapp i en konvolutt.

«Jeg kjente Dem igjen fra Festningsplassen. Jeg var meget begeistret igår. Anna.»Jeg gikk ikke forbi teatret på veien innom til byen. Jeg følte ingen lyst til det. Jeg skrånet over Grev Wedels plass. Men hvordan det så var så bråstanset jeg utenfor «Victoria Hotel». Bråstanset med alt som slet i mig. Gråværet seg unda for solen som jeg hadde rett innpå mig. Johannes Brun. Hans fyldige, fan* tasifulle ansikt, godmodig og sarkastisk, drog sig op mot et stort smil. Og øinene skinte mot mig. De sterke øinene. De øinene ingen kom bort fra når de først hadde fått tak i en. Nu var de muntre. Med reisning stod han der. Den brede hatten og stokken manglet ikke. Statuen av ham som står mot Karl Johans gate, er en åndløs gjengivelse av dette fascinerende men* neske. Passende godt sammen med de to andre, av Ibsen og Bjørnson foran teatret. De er enda verre.

Hadde han tilhørt en stor nasjon nede i Eu* ropa og ikke et lite folk her oppe, da hadde hans stjerne hatt verdensry blandt de fremste. En genial kunstner var han. Det menneskelige fulgte ham alltid.

Helt inn i det barokke. «Hjertet er geniet i din kunst,» telegraferte min far til ham på hans 25*årsdag. Hadde han som sagt tilhørt et ver* denssprog, da hadde hans vidunderlige evner fått et større vingefang. Ved flere og store op* gaver, ved selvsyn blandt de store omkring ham og hans ærgjerrighet. Det hadde øket hanslyst til å hevde sig som menneske og kunstner. Med stort humør sa Johannes til mig:

«Der står gudhjelpe oss den unge Bjørn. Svein Uredd i egen person. Jeg vet at nu kan vi ikke undgå dig lenger, gutten min. Jeg har talt med vår felles Schrøder. Hans hatt satt på skjeve, og da er han glad stakkar.» Brun kom litt nærmere. «Jeg skal betro dig det, at jeg liker at du er ung. Og pågående. Blir du for uforskammet i din iver, så greier vi dig nok.» Han lo. «Det du skrev tyder på noget av hvert. Først var jeg rasende, men siden likte jeg det

— igrunnen . . .» Han kom nærmere og sa sakte: «Jeg tror du har rett. Din ungdom og vilje, for det må du jo ha, den trengs i vårt hønseri. Din far besørger hele landet. Hele den store hønsegården. Vår lille del overlater vi altså til sønnen. La oss gå inn her i Victoria og drikke et glass på alt det der.»

Jeg var ved Gud ingen Svein Uredd der jeg stod. Men det begynte å lysne i mig — da det ansiktet skinte imot mig. På den måten. Så kom vi da inn på et værelse alene. Jeg trengte ingen annen stimulans enn den å være sammen med denne sprudlende ånd som satt der foran mig. Det var nettop sånt jeg hadde vidunder* lig godt av i de øieblikkene. Et lite glass tok jeg jo. Han tømte omtrent resten av flasken. Jeg husker ikke hvad det var. Så falt det sig slik litt efter litt at jeg strømmet innpå ham medalt mitt. Først det jeg hadde levd og oplevd derute. Vår kunst. I alle skiftninger. Den bre* de hatten hadde haket sig fast bak i nakken. Og stokken med gullknott, den skiftet stadig fra haken hen til den livlige munnen som lo og for* andret uttrykk, eftersom det jeg fortalte var moro eller alvor. Jeg la frem hele mitt landkart i store trekk. Alt det som innerst inne hørte med når en skulde ha et overblikk over den vei jeg hadde fartet for å komme dit jeg nu satt. Og d e t jeg v i 1 d e og håpet jeg kunde nå hen til. Min plutselige angst fikk han høre om. Det var ikke noget ensformig landskap, det han så for sig. Han sa det også. Satt først litt. La sig så bakover i stolen.

«Ja du har sett meget. Vært med på meget. Følt og opfattet meget. Det er bra sånn. Tenk om slikt var hendt

mig?»

«Da vilde De aldri kommet tilbake, Johannes Brun.»

«Det hadde kanskje vært best for mig.»

Det alvor som lå over ham. Det tok mig. En smerte som bare såvidt slapp til gikk over hans ansikt. Så reiste han sig. Strøk sig over pan» nen. Hånden tok likesom alvoret med sig. Vis« ket det ut. Og han så på mig og lo.

«Har du fortalt ditt liv og levnet til nogen annen ved teatret?»

«Nei, bare til Dem.»

«Det var altsammen morsomt å høre. Merenn det. Bare gå ivei, du skal alltid ha en venn i mig.»

Det holdt han i alle de årene vi var sammen.

Så skiltes vi. Jeg gikk avsted med hele min ungdoms lyst og glede.

Nu tok jeg veien op imot teatret. Jeg stod foran hovedinngangen og så på det. Da det blev bygget for mange år siden, tenkte jeg, var det sikkerlig som et palass å regne for. Et gildt hus for vår kunst. Men de som var der dengan* gen — kunstnerne — var hovedsakelig danske. Det falt ikke nordmennene inn at det gikk an å tale norsk fra scenen. ««Ugrasiøst og hårdt» som det var imot det smidige, lett på tå sprin* gende danske sprog. Far hadde fortalt mig me* get om den tiden i studenterdagene, da de unge med ham i spissen eksploderte i det berømte beryktede teaterslag i teatersalongen, hvor de skrek og huiet og pep mot det danske tungemål på vårt teater. Og den unge Bjørnstjerne Bjørn* son selv ropte sitt navn fra «paradiset». Ned til det forferdede publikum. Ropte at han var anføreren.

Om L u c i e W o 1 f, vår norske skuespiller* inne, fortalte han mig i Wien. Hun kom ung og vakker som en åpenbaring springende inri på den næsten dansktalende scene i Christiania. Springende inn enda mere lett på tå enn nogen før henne. Springende inn med norsk rytme på klingende bergensk. Det kom over den vesle

2 — Bjørnson: Det gamle teater.byen som en uanet fryd. De adstadige smilte. De ivrige hadde talt med høi giede og mange ord over dette friske, sprettende stykke Norge som spratt rett ned i det danske med feiende humør. Lysende vakker, med all kvinnelig charme i kjølvannet.

Hele byen var forelsket i henne. Så giftet hun sig med en dansk skuespiller. Det føltes næsten som et forræderi blandt dem som syntes vi had* de forært Danmark mer enn nok av vårt eget.

Men derinne på den norske scenen talte de enda henimot dansk. Det syntes jeg var mer enn underlig, da jeg selv hørte det . . . De sa «ud» og «sidde» og slik videre. De sa «gå bårt» og ikke «bort».

Jeg fortalte det til den norskeste teaterchef de hadde hatt. Til min far som hadde latt det passere. I Wien sa jeg det til ham.

«Nei sier du det, Bjørn. Øre er altså ikke nok. Følelsen må høre. Den hadde jeg altså ikke. Merkelig.»

Jeg lovet mig selv, der jeg stod foran teatret, at jeg skulde sette i dem de hårdeste norske konsonanter jeg kunde opdrive.

Det løfte holdt jeg. Ikke uten fornøielig mot* stand fra enkelte blandt mine kamerater. Da jeg efter ni år forlot Christiania Theater, fikk jeg i «Verdens Gang» en takk fra de hårde konsonanter fordi jeg hadde sluppet dem til.

Jeg hadde satt hele maskineriet, all min fan=tasi igang igjen, der jeg nu stod foran teatret. All min fryd, den jeg eide, fylte mitt sinn med det jeg ønsket og håpet. Det var langstrakte tanker som spente vidt omkring. At jeg ikke straks kunde komme til? Hvad vilde jeg først sette op på scenen til høsten? Jeg sa det til Schrøder. Richard den tredje av Shakespeare. Hvorfor nettop bare det som jeg bare hadde lest? Aldri sett? Jo, jeg vilde skape noget ut fra mig selv. Helt fra mig selv. Mine evner skulde få sin dom. Også av mig. Prøvekjøre mig selv med andre ord. Det var det jeg vilde.

Den unge villskapen Richard, som skrev sin ærgjerrighet inn i Englands historie med blod, som gikk gjennem hjerter og sinn som en storm* flod? Kunde jeg klare det? Klare ham? Ri* chard den tredje? Og samtidig alle de andre? Det var da iallfall noget å forløfte sig på.

Nei. Jeg vilde ikke stå der lenger på plassen og glane på teatret. Men gå vekk orket jeg hel* ler ikke. Så satte jeg mig likeoverfor hos Enge* bret. Den restaurasjonen og kafeen som en mest gikk på dengangen i Christiania. Jeg forlangte en flaske selters.

«Skal det være noget i,» spurte tjeneren.

«Nei, ren kullsyre er nok for mig,» lo jeg. Resten klarer jeg selv.

Jeg satte mig utenfor. Under solteltet. Ved de små runde bordene. Der ruget et par ens*lige mannfolk. De så ut som var det deres på* tvungne livsverk å sitte der endel av formid* dagen. Byen var sommerlun og hyggelig. En vogn skranglet langt borte engang imellem. Slik skranglet også det daglige liv sin vante vei for de fleste der. Det rumlet litt kanskje, men det hadde ingen betydning.

Her lå teatret. Stilt og fjernt fra all ferdsel. Norges Bank fylt med Norges penger ruget også her. Og kalte plassen sin. Det gamle tea* ter så med ærefrykt hen på den banken. Eller med vemod kanskje. Også smertefylt engang imellem stirret det dit hvor gull og sølv var dag* ligkost. Det stakkars gamle teatret følte nok i hjerteroten når det hørte gullklangen. Slike sultne fattige fornemmer bedre enn de glade og mette. Inne i banken, inne i det hvite huset, der løp menneskene ut og inn for å fylle det med sine penger. Og det hvite huset lot smi* lende som det ikke enset dem. Kunstens tem* pel tellet med griskhet sine fattige skillinger. Aldri omtrent var det såpass mange av dem, så de som hørte til der, kunde få det de behøvde for å leve helt sorgløst. Uten angst for frem* tiden. Det de ansatte hadde i sine kontrakter nådde de sjelden op til.

Nu ligger Norges Bank nede på plassen der teatret lå. Jeg var nærmest den som fikk det istand. Men det er en tragisk farse å tenke på, at der hvor gullslottet lyser i ens fantasi, derlå bekymringens høisæte. Der gikk kunsten ef* ter brød. Selv visste jeg altså hvad jeg gikk inn til.

Skuespiller Gundersen — Gunneren som vi kalte ham — sa engang til mig på sitt syn« gende kristiansandske, da vi talte om disse evindelige pengene:

«La oss først lære å ordne våre idealer utad* til i dette land. Nå hen til helt å bli oss selv, da lærer vi kanskje også å bli ideelle innen døre. Da glemmer de nok heller ikke oss som har gått på randen av avgrunnen i alle disse årene. Så mangen en gang. Da kommer vel Bankplas* sen til sin rett.»

Det gjorde den også, men ikke som Gunder* sen tenkte.

Jeg for min del var så lysten på mitt land, mitt eget tungemål, så jeg gjerne hadde betalt attpå for å få være med. Være med i den elske= lige kassen som hadde en del av Norge åtavarepå.

Her satt altså den unge Bjørn ved et glass seltersvann og sprudlet som det. Men i hans tanker var der vin. De skummet over, rent ut sagt. Så festlig var jeg til sinns. Glimrende op« lagt. Alene. Men allikevel sammen med et myl* der av lykkelige drømmer og forhåpninger. Fei* ret mig selv. Eller rettere den evne jeg hadde til å kunne komme ut i åpen sjø igjen. Ikke være bak skjærene for lenge.Hvad var det? Mitt navn blev ropt? — Lyst og frydefullt? Fire jentunger kom sprin* gende. Mine fire kusiner Inga, Å g o t, Magnhild og Signe. Fire Bjørnsonunger. Inga sprudlende fantasifylt. Magnhild den al? vorlige del av festen. Signe og Ågot, vakre som de var. Og muntre. Med unge øine og tilbehør. Vakre var de allesammen. De hadde en mor som var det. Og en far som også var det. Hvad hadde så naturen annet å gjøre?

«Hvad vil dere?»

De lo og snakket på en gang —

«Jo du må — du må være med. Du forstår vi skal på tur.»

«H vad for en tu r?» sa jeg.

«Mamma.»

«Og pappa med--»

«Ja ut fjorden--»

«Jeg forstår ikke---»

«Forstår du ikke at vi---»

«At vi vil feire dagen —»

«Ja det vil vi.»

«D age n?»---

«Først spise hjemme. — Ja, feire det at du nu kommer.»

«Til Norge»---

«— Din tosk —»

«H vad vet der e?»

«Ja mamma og vi — —. Vi var hos pappa på kontoret. Vi har månedslov. Han haddetalt med Schrøder da vel — — — Kom da vel»--

De drog i mig. De halte og lo. Og jeg be* talte og lo.

«Nei,» sa jeg, «vi må kjøre hjem til dere.»

Da stormlo de allesammen. De ved bordene som hadde til opgave å være alvorlige — måtte gi sig. De blev også muntre tjenerne med, for ikke å snakke om den gutten som fikk en krone for å hente vogn på Stortorvet.

«Vil dere ha noget å drikke imens?»

«Saft og vann,» foreslo Magnhild.

«Brennevin,» ropte Inga.

Og da spratt munterheten innpå oss allesam* men. Ganske ustyrlig.

Vognen kom. Og da vi drog hilste stam* gjesten og tjenerne. Og vi kjørte avsted for å innta den trege, sommertomme byen. Og på* tvinge den det gledens evangelium vi var sendt for å strø omkring oss der vi for. På land eller sjø.

Tri heile dagur tilende varte det. Så lenge var vi sammen. Hvor vidunderlig med slik familierommel, fylt med godhet og glade ord, i trygt vennskap.

«Det er Vårherres høisang på jorden når det faller sig slik at en tør være glad i dem en hol* der av.» Jeg har ofte måttet tenke på de ordene.

Så satt jeg da endelig alene en formiddag påden gamle «Skibladner» som basket opover til Lillehammer. Til Aulestad. Mjøsa blanket sig som det sømmer sig en innsjø til bruk for turi* ster. Og folk som trengte alt det gode somme* ren kunde gi dem.

Jeg var på dekk. Hvad leste jeg på? Richard den tredje. Han og jeg skulde til seters. Jeg hadde fått lov av far å bli der i feriene. Han skrev enda til mig fra Paris:

«Kjære gutten vår, du må ikke la den kon* gen gjøre kål på dig. Og så er du modig som tør innlate dig med ham. Du har i det hele tatt mot. Det har du i arv fra mor og mig.»

«Goddag, herr Bjørnson.»

Jeg så op fra en annen verden.

«Ja, er det ikke Dere da? De ligner da på Rikard. På begge to.»

«Begge to?»

«På'n Rikard vel.»

Jeg trodde han var gal. Jeg tenkte på Richard den tredje.

«Rikard Nordraak vel. Fetteren til faren Deres.»

«Å nå, hvem er De da?»

Han stod høi og bred og bredbenet og tykk i ansiktet. Og rød også. Mer enn det. Spreng* rød. Med humør og kloke øine. Brun jakke* dress, stråhatt og snadde gav omtrent resten av mannen.

«Jeg heter Meiners. Jeg driver på med ålivsforsikre mine medmennesker. Det letner både for liv og død.»

Han lo nede i halsen.

«Forresten er jeg en dannet medpassasjer. Jeg vet om Dem. Vi håper det beste, for det blir vel noget av hvert med Dem hos oss i Deres sær* deles geniale fedreland? Vi venter meget av Dem. Jeg er prestesønn. Akademiker og svært hyg* gelig forresten. Så tenker jeg vi setter oss.»

Det gjorde vi. Og han gned sig over knærne. Og skuttet på sig. Og satte sig til rette, bred* rumpet og koselig.

«De glaner så på mig. Det vilde jeg også gjøre i Deres sted. Jeg vet jeg er litt underlig å se på. Jeg går omkring og blusser som et vandrende fyrtårn — sier dem om mig. Jeg var pen i min ungdom.» Hans ansikt blev me* get fornøielig.

Jeg traff en prest i Studentersamfundet. Han så bedrøvelig på mig og sa med salvelse:

«Jeg kjente Deres far. Han var en sjelden pen mann.»

«Hadde De drukket så mye som jeg, hadde De sett verre ut, svarte jeg. Da gikk presten.»

Meiners lo veldig. Enda lenger ned i halsen. Harket og hostet så det braket gjennem hele kroppen. Det var såvidt han ikke sprakk.

«Ja de prestene. Engang jeg lå på sotteseng lissom, sendte de mig en sjelesørger. Han satt lenge og pratet gudsord. Men da han gikkhadde jeg livsassurert ham. Mitt mester* stykke.»

Hans ansikt utfoldet sig i velvære. Plutselig stilnet han av.

«Men her sitter jeg og taler bare om mig selv. Jeg vilde jo vite litt om Dem. De skal altså ned på Bankplassen? Hvor kunsten går i stå rett som det er. Fordi ingen skjøtter nok om den. Hverken de utafor eller innafor. Schrøder, tea* terchefen, er en bra mann — slik — men han passet best der han var på gutteskolen. Pusle med lærere og smågutter og gå sin stille hygge* lige gang mellem skråsikre reglementer som pe* ker dit en skal hen. Når det er nødvendig. Høire tok den godmodige mannen og satt'n som forpost der han nu er. Maktbegjær og ufor* muenhet tilsammen puttet ham hen på den uriasposten for å hindre Bjørnstjerne å ta det.

— Han — Deres far var av Guds nåde, men ikke av høires. Det er snart ingen fest for nogen dernede i teatret. På begge sider av rampen. De av dem som trenger stimulans, de går gjerne til Ingebret. Han blev likesom litt alvorligere.

«De skal dit og være surrogat for far Deres?

Det er ikke lite det. Han var--ja det vet

De best selv.»

Hele orgelverket spilte op med engang igjen. Men musikken var fylt med lystighet.

«Jo jeg drikker, jeg med. Det er realt om kvelden å komme op i Vårherres glae himmel.Jo flere glass desto høiere stiger jeg. Når jeg når op til det høieste trin engang, da er jeg dau. Jeg føler det. Om dagen trenger jeg ingenting

utensom nå jeg skal ut å feriere. Idag tok jeg et par glass før jeg drog. De merker da vel det?»

Hans fyrtårn lyste op for all inngående mor* skap.

«Jeg skal jo ikke forsikre nogen på en måned. Ja hvis ikke De? Nei det vilde jeg ikke gjøre i Deres sted. De er for ung. Forbered Dem til livet og ikke til døden. — Enda. Farvel så lenge.»

Han hilste og gikk nedenunder. Hvad han skulde dernede skjønte jeg godt. Et par trin høiere op.

Jeg tok fatt på Richard igjen. Det varte en stund før hans majestet vilde innfinne sig. Mei* ners og han gikk ikke godt sammen. Plutselig stod han der igjen — Meiners. Han holdt på hatten, for det var begynt å blåse litt. Han så mellemfornøiet ut. Han bøide sig litt ned imot mig og talte i betroelsens tonefall.

«Jeg skal si Dere, Bjørnson, jeg er ikke så for* nøiet som jeg ser ut til. Jeg er alltid litt redd, ser De.»

«Redd D e?»

«Ja — for dilla —»

«Delirium? Men kjære Dem —»

«Ja, den ligger på lur. Den venter på detglasset som tar makten fra mig. Da har'n over* taket.»

«Er det punsj?»

«Ja med selters i,» sa han for å berolige sig og mig. Whisky var enda ikke synderlig kjent i Norge dengang. Men den var like på ter« skeien.

«Den er som medisin å regne for i forhold til den fordømte punsjen, sa en ekspert i whisky til mig.»

Meiners betrodde mig som var det en hem« melig synd at han også drakk melk.

«Hele daer engang imellem. Da lurerjeg d i l 1 a,» sa han og hadde sitt groteske smil med plirende øine. Så forsvant han igjen.

Da vi skulde ut alle mann på Lillehammer, steg eller vaklet Meiners op fra dypet. Selv var han nådd høit op. Han lo og hilste og gikk på hodet fra landgangen i vannet. Det blev til rop og skrik fra bryggen og på skibet. I det samme dukket han op, tok stråhatten som fløt alene og hilste i vannet med den op til mig.

«God ferie da, Bjørnson.»

Så svømte han iland.

Jeg gikk til seters. Helt op og enda lenger fulgte solen med mig. Himlen blånet omkring den. Jeg gikk alene over viddene med stort følge. Alle de fra før og de som skulde inn i mitt liv hadde jeg med mig. De første sakket akterut litt efter litt. De nye festnet sig mer og

fmer i mine tanker. Hvert skritt fremover var som en ny erobring. Ubrukt energi og en uben* dig viljetrang brøt sig vei.

For mig var det gamle Christiania Theater et stort stykke Norge. Den del av det som skulde beseire — «dette landet som det stiger frem». Det skulde lyse og lave derinne i trollslottet, så alle skulde se det og bli stolte av det. Jeg var yr over de krefter som røk innpå mig og fikk tak i mig. Yr som Peer Gynt. Men seterjentene var der ikke. Jeg trengte dem heller ikke. Min ung* doms overskudd boltret sig i lysende fjerne syn. De lå over fjellene i soldis og tok mine tanker op til sig. Aldri hadde jeg hatt frydefullere ti* mer syntes jeg enn den dagen jeg gikk der alene. Mindre ensom enn nogen.

Deroppe på seteren mellem myr og skog og høidedrag, der var den store stillheten. Den slo jeg i knas eftersom jeg mer og mer slåss med Shakespeares himmelhund. Nede ved peisen foran ilden — mellem lune budeier — og geit og ku gikk jeg og satt jeg og for rundt sammen med hans engelske majestet til han overgav sig. Jeg hadde godt tak i ham. Så syntes jeg selv. Oppe i skogbrynet lå jeg og satte i scene. Satte min fantasi inn i hver enkelt rolle som jeg syntes den burde spilles. Fikk tonet ensemblet inn i min musikalske følelse. Slik vilde jeg ha den.

Jeg forsøkte å bore mig inn i stykkets ånd som ormen under barken på treet.En vakker dag orket jeg ikke mer. Ja så ov er* vettes vakker var den dagen, så jeg tok ransel på ryggen og drog min vei.

«Hvorhen,» sa sveiseren —»

«På eventyr, vel.»

«Aldri har jeg truffet så rar en fyr som dig. Kommer du igjen?»

«Ja vel.»

Og vekk var jeg.

Men selv traff jeg noget på turen som var enda rarere. En hulder. For var hun ikke en hulder, så har der aldri fantes nogen. Og troverdige folks utsagn om slikt er bare dikt og tant. Eventyr.

Fra vidden drev jeg inn i et lite skogholt. Gjenem trærne så jeg sletter dypt nede. Små* vann mellem mosgrodd jord. Speil på speil. Landskapet blev til et åndelig levende vesen. Gledestrålende takknemlig tok det himmelen ned i sin favn. Heroppe i uendeligheten.

Jeg stod deroppe. Støttet mig mot en sten. Så hørte jeg noget som kniste. Bak stenen. Jeg lurte mig innpå. Og der satt et grandgivelig ungt kvinnfolk. I bondedrakt. Med rødt hår i tykke fletninger nedover ryggen. Spillende muntert ansikt. Med blåere øine enn mine. Underfun* dige og meget muntre. Fyldige leber omkring en halvåpen, villende munn. Og en tanngard som sikkert lyste i mørket. Hun satt med knær* ne opunder sig. To kraftige hender holdt om*kring dem. De så også villende ut. Ferdige til å verge og ta. Nesen hadde sin bue. Skarp og eggende. Brystene høinet sig over en slank kropp. «Smelldeilig» hadde Eyolf Soot sagt. Hun satt og lo uten latter.

«Le høit da vel,» sa jeg. «La mig også f å høre om du er så morsom som du ser ut til.»

Hun gav mig latteren. Og den hadde en dyp klang. Også stemmen. Så sa hun med krusede leber og litt usikre øine:

«To rødhåringer på ville fjellet.»

«Ja, og gudskjelov den ene en jente og den annen —»

«En voksen guttonge,» lo hun og la hodet litt på skakke.

«Ja, la gå med det. Jeg håper jeg beholder gutten i mig til jeg dør.»

«Pass på'n,» smalt hun i. Reiste sig. Og lo. Jeg vilde ta hånden hennes for å hjelpe. Hun slo kvast efter mig.

«La mig være.»

Hun stod opreist med sterke øine og smilte litt trollete.

«Er vesle Frik ute og går? Hvor er felen da?»

Lei i tonen svarte jeg:

«Hvad vet du om min fele?»

«Er du kanskje Peer Gynt? Og jeg Dovre* kongens datter? Tror du det?»

«Prat ikke om eventyr,» snerret jeg nærmere innpå henne. «Si hvor du er ifra.»«Allestedsfra,» lo hun. «Også heromkring.»

Enda leiere, litt inmari lo jeg mot henne.

«Farlige øine? Og villskap? Hvad? Er det d e t du har å fare med?»

«Dig vil jeg da ikke by noget mer,» la hun til og jeipet mot mig som en jentunge.

«Er du fra land eller by? Målet ditt svinger litt.»

«Jeg har slekt både her og der.»

«Du ser så gild ut, så du bør gå til scenen. Du spiller jo allerede komedie. Øver dig her litt nu?» — ertet jeg og kom nærmere. «Spill videre,» lo jeg og tok henne lett i armen.

Hun rev sig løs men blev stående. Hun så mig rett inn i øinene.

«Tror du ikke jeg vet hvem du er?»

«Å hå,» satte jeg i med sterk stemme og endel overrasket. Uforandret stod hun.

«Jeg var ved seteren din, og jeg spurte om dig da jeg så dig gå deroppe og tale høit efter en bok du hadde. Og slenge den fra dig gjorde du også. Jeg så dig nu i skogen. Og satte mig her bak stenen hvor du måtte gå forbi.»

Jeg gapte.

«Hvorfor da?»

«Jeg vilde se dig på nært hold.»

«Nå og så?»

«Så er du ekkel og gjør narr.»

«Og du er bedårende. Og du vet det vel ikkeselv.» Jeg tok henne over skulderen og rystet henne litt.

«Du er livsfarlig norsk er du. For mig. Du er Gerd i fjellet,» ropte jeg plutselig som hadde jeg opdaget henne. Og før jeg visste av det selv, og før hun nådde å verge for sig, had* de hun mig midt på munnen. Et kyss så fast som det var kort. Og før jeg nådde å verge mig hadde jeg en ørefik. Enda kortere og fastere. Selvfølgelig skvatt jeg til. Hun stirret et sekund som glante hun inn i noget usannsynlig.

«Gud. Jeg slo,» ropte hun.

«Ja,» svarte jeg hånlig. «Og det var dårlig komediespill.»

Med engang lo hun.

«Ja, det var det. Farvel.»

Dermed løp hun inn i skogen og var borte. Like ved skrenten stod jeg. Da jeg rørte på mig for å gå, ramlet jeg utfor. Nedfor. Rundt i rundt. Det var som det freste i kroppen min av skrubb og støt. Og slingringer hit og dit. Så lå jeg der. Richard den tredje og jeg. Vi lå nedfor det første bakkehell.

«Et kongerike for en hest,» hørte jeg Richard skrike på scenen. Jeg kunde ha skreket med.' Bare for å høre mitt eget raseri befri sig. Ende* lig lo jeg — av mig selv.

Det var første gangen jeg var ramlet nedfor efter at jeg hadde satt mitt eget jeg inn i en eller annen plutselighet. Lyrisk og uoverlagt.

3 — Bjørnson: Det gamle teater.Siden i mitt liv har det ofte sett stygt ut. Men seilet jeg nedfor så — — opdaget jeg til slutt at jeg allikevel satt på en grønn bakke. Næsten alltid. Høist ufortjent ofte.

Og så gikk jeg videre.

Denne episoden hadde jeg ikke fortalt, hvis jeg ikke — under andre omstendigheter kan jeg nok si — hadde truffet — huldreungen igjen.

Jeg slentret videre. Fra seter til seter. Også til vår egen.

Jeg drog mig gjennem sommeren. Og ropte på høsten. Men den kom ikke. Ikke tidsnok for mig.

Så var jeg i Christiania før nogen annen jeg kjente. Bodde på et lite skranglehotell. Og spiste hos Ingebret for å ha fortryllelsen like innpå mig. Like foran mig hver dag. Til den blev til virkelighet derinne i det gamle teater. I det kjære gamle Christiania Theater.

*

Min far slet vondt en lang tid fordi høire stengte teatret for ham. «Et kongerike hadde ikke vært mig kjærere å ha dengang enn teatret på Bankplassen, med all sin fryd og all sin elendighet,» sa han til mig i Wien. Den tanken er latterlig å tenke helt ut. Han skulde gå der som en forslitt direktør med teatrets økonomi* ske sorger snikende efter sig som et sleipt dyrferdig til sprang. Teatret hadde ett op alle hans tanker. Kanskje han bare var blitt en s 1 o m p e til dikter? Som jeg sa til ham engang jeg blev ivrig.

Her satt nu sønnen — ham slapp de til — som en fristende sukkerbit til verdensordningen, så den kunde mildne litt på de angrepene som for det meste kom fra det «fæle venstre» når det gjaldt å angripe teatret og Schrøder. Dette Bjørnsons parti. Sukkerbiten var forberedt på noget av hvert. Vilde gjerne være til gagn for teatret. Den var rede til å bli fortæret når som helst og av hvem som helst, bare den snarest mulig kunde bli servert derinne ved det festlige bord.

Så kom den dagen da vi alle skulde samles. Jeg hadde vært hos Schrøder tidlig på dagen. Hjemme hos ham. Han syntes jeg så blek ut.

— «Efter sommeren.» Men jeg var simpelthen guttaktig nervøs —. Det første møtes sødme var jeg redd for. Jeg sa det til ham.

«Jeg vil si til Dem som var jeg fremdeles rek=> tor på en skole. De klarer den eksamen.»

«Jeg klarte Johannes Brun,» lo jeg. «Og han mig. Helt.»

«Ja, da er resten ingenting. Han er den ver* ste. Når han vil. Eller rettere når det er noget han ikke vil,» lo Schrøder.

Han var glad. Hjertensglad. Det så jeg på ham.Han vilde høitideligen forestille mig for per* sonalet. Det kom ikke til det. Jeg var allerede over dem på gaten utenfor skuespillerinngangen. Hans Brun var den første. Han gav mig sin tenor i et hjertelig «Goddag Bjørnunge» og om* favnet mig. Han hørte til de oprindelige sam* men med far på Ole Bulls teater i Bergen.

Så var det «Goddag» her og «Velkommen» der. Fru L u c i e W o 1 f stod over mig i trap* pen. Frisk og fornøielig. Alltid Holbergs ekte* fødte.

«Gud, der er han. Tenk slik ungdom. Tro om det passer sig at jeg omfavner dig.» — «Jo det gjør,» sa jeg. Og det passet sig dengang. Og hver gang de mangfoldige ganger i alle de år det uvegerlig måtte foregå.

Sigvart Gundersen var kristiansandsk stillferdig og gav mig sitt rundeste smilende an* sikt og gode håndtak. Og fru Laura Gun* d e r s e n så alvorlig på mig med varme øine.

«Goddag, kjære Bjørnson. Og enda mere vel* kommen skal De være fordi De er en ungdom.»

Og hun gav mig det smilet alle elsket.

Der stod Arnoldus Reimers. Stor og prydelig. Med en mørk lugg som hang utfor. Han knep øinene sammen og så litt sarkastisk på mitt ungdommelige ansikt. Lo litt og sa:

«Ja — ja —. Så De tror De klarer oss? De vet den gamle garde overgir sig ikke.»

«Jo jamen gjør den så,» rumlet B u c h e r.Hvem var Bucher? Bak teppet var han regissø* ren. Den som visste alt. Som for avsted overs alt. Alles høire hånd som hadde noget å si. Rødglødende ivrig bak en stol som ikke stod på sin plass. Eller foran en skuespiller som hel* ler ikke stod på sin plass når teppet gikk op. Opblussende. Rystende sitt hode til alt han sa eller tenkte. Enig eller uenig. At det aldri falt av og trillet bort av sig selv forstod ingen.

«Hvis det skjer gjør det ikke noget. Vi vilde ikke merke det allikevel,» sa Johannes Brun særdeles ondskapsfullt ved en given leilighet. Der kommer Hammer imot mig. Litt nø* lende. Særlig inntagende. Byens elsker. For dem som elsket teatret. Så stod hun der Sofie P a r e 1 i u s. Et stykke Norge. Dagsens lys har aldri sett inn i et mere helstøpt ansikt. Stort og givende. Å herregud, der var også S e 1= mer. Han tok min hånd, og han sa på sitt

muntre stakkato mens han rystet den:

«Nytt blod. Nytt blod.»

Mer blev det ikke. Men det var jo tydelig nok. Og som idag husker jeg ikke minst Isachsen. Teatrets slepne intrigant.

«Også på scenen,» sa Berent Schanche. Isachsen hvisket til mig med et knepent smil: «Bry Dem ikke om Reimers. Han har alltid høittalende meninger. Men de bunner ingen* steds. Han er fanatisk høiremann.»

Så bar det inn på den halvmørke scenen.Fars gamle maskinmester V e d é n e stod der med sine maskinfolk omkring sig. Herre Gud. I Meiningen var der vel over seksti av dem. Alles hender fikk jeg. Reale hender. Det blev et gildt sammenarbeide mellem oss. Jeg hilste på flere jeg ikke husker. Jeg gikk som i trance. Men lykkelig. Jeg stod i mitt land. I mitt sprog. Blandt de første som hadde gitt oss vår norske scenekunst. Begynnelsen til den. Her på denne scenen var der allerede foregått store og merkelige ting. — Til Norges ære. Flere kom med inn på scenen. Jeg tenkte på min far derinne. De andre tenkte vel om mig. Her ramler den unge fyren ned imellem oss. En norsk gutt fra det store utland. Fra de store forhold. Underlig det hele.»

Den siste dansk*norske skuespiller — fra den allerførste tid — forestillet sig som «G a m 1 e Nielsen» med meget humør. Han hadde stor fantasi og varme i sitt spill.

Henrik Klausen var selvfølgelig uten overgang midt imellem oss. Bergenshumør i fullt solskinn. Regnværet fulgte ham sjelden. For flere dager siden hadde jeg selvfølgelig møtt ham. Han fanget mig inn. Hele Christiania fan* get han inn. Efter hver ferie. Viste sig overalt. Hilste. Var innom på kafeer. På Tivoli. Over* alt hvor kjentfolk var. Vil si som kjente ham. Goddag og farvel. — Talende i forbigående om sig og andre som en livlig optakt til den kom*mende sesong. Christiania Theaters levende r e k 1 a m e g j e n n e m b y e n v a r han. Han stod ved siden av mig da den gamle Nielsen forestillet sig. Han kunde ikke dy sig. Han smålo næsten inn i øret på mig.

«Han var allerede gammel før han blev født. Kan De ikke se det?»

I øieblikket husker jeg ikke flere fra den for* middagen. Schrøder ønsket oss alle velkommen. Også mig.

«Han er som en godhjertet rektor med hyg* gelige og passende ord før skolen skal begynne,» sa Klausen.

At mine unge år virket overraskende og for* nøielig på de fleste av dem forstod jeg godt. Jeg var å ligne med en bekk som uforvarende kom ned efter slette fjellet i det uforstyrrede ærverdige landskap. Fra fjerne, ukjente vidder. Alt som grodde der spurte sig selv om den bek* ken blev til noe mere. En flod? En innsjø? Til nytte og pryd for landskapet? Alle var enig i å ta vel imot den. Gi den lov til å boltre sig. Og se på hvad det blev av det fossebarnet som kom rislende slik.

Jeg beundret og var mer enn takknemlig over hvor lett det gikk i det ytre samvær. Og siden i arbeidet.

Frasett Constance Bruun, Alma Bos* se og Lully Krohn var der ingen ungdom.Og aldeles ingen på mannssiden. Heller ingen tilgang.

Det blev bedre siden. Bekken gikk i enge og arbeidet trutt. Det gav livslyst. Blev der sagt dengang. Og med ham kom der nye spirende krefter inn i landskapet. Det kjære gamle land» skap. Bekken var sig det bevisst. Og ikke be* visst.

Straks den formiddagen alle var gått bar det løs mellem Bucher og mig. For alt det som an« gikk teatrets indre liv måtte jeg ha greie på. Jeg løp grassat med ham. Gjennem alle gamle paragrafer. Og andre bestemmelser. Han var formelig andpusten. Så gjaldt det prøvene. På Richard.

«Klokken 10, kjære Bucher, hver formiddag.»

De var vant til klokken 11 om formiddagen, mente han.

«Vi betaler for oss selv her ved dette teater. Ingen gir oss de pengene som vi ikke selv skaf« fer oss. Altså

klokken 10. I Tyskland begyn« ner vi klokken 9.»

«Gud forbarme sig,» ivret Bucher. Næsten forferdet. Det viste sig at det gikk. Enkelte av garden syntes det falt besværlig. Men de kom.

«Han er bedårende gal den gutten,» sa fru Wolf.

Jeg gjentar. De selv var allesammen bedå« rende. Rørende i felles arbeide. Rørende å fer«des imellem. Og Schrøder? Var det noget som var mere fjernt fra mig og mitt naturell, så var det han. Når vi var i disput — om noget som skjedde mellem personalet. Nogen uregelmes* sigheter her eller der — da tok han frem et lite hefte, «Theaterreglementet». Satte lorgnetten langt ned på nesen og bladde med tykke, god* lidelige fingre.

Da husker jeg isaer engang vi var uenige.

«Jeg gir fanden i disse reglementene. En rik* tig skuespiller, sendt av Vårherre, roter omkring i så mange stemninger så en ikke kan sette para* grafer på ham. En får dømme efter skjønn.»

Schrøder satte sig. Og satte trut. Og så på mig over lorgneten, og sa så med bekymret humør:

«Gud hjelpe det teater De skal styre en gang.»

Så moret vi oss begge.

Like efter det møte med Bucher gikk jeg fra teatret gjennem byen. Jeg syntes jeg hadde vært intimere sammen med min elskede. Og var stormfornøiet. T h a 1 i a var det. Henne den uberegnelige. Den undergjørende. Her i disse små forhold — disse små fattigslige forhold — og allikevel i sin ytre armod så strålende. Så villende. Her var hun likesom nærmere innpå mig. Her kunde jeg kanskje helt få tak i henne. Føle hennes hjerte helt inn til mitt. Slik gikk jeg og laget det til.

Allverdens lykke var min. Jeg haddeerobret den i kraft av den styrke jeg følte. Der« for fikk verden vente lenge — sikkert — før den fikk sin del tilbake fra den glade ungdom* men som gikk løpende gjennem byen.

Jeg skulde til onkel Petter og farmor og de gale jentungene for å spise der. Mest snakke tenkte jeg. Med engang hørte jeg nogen rope mitt navn. Ikke altfor høit. I den mindre byen dengangen var der mindre leven i gatene.

Professor Skavlan var det. Han kom raskt over gaten. Så lett en gang hadde han. Litt fjæret. En vever mann. Ikke særlig høi. Elskverdig. Med et smil. Helt innenfra.

«De kommer fra teatret? Er De glad ved å være hjemme igjen?»

«Mer enn det.»

«Bli nu her. Det har gledet de fleste at De er hjemme. Hils Deres far. Deres kjære far, når De skriver. Si ham at Alexander er frisk igjen.»

Jeg visste ikke hvad der hadde feilet Kiel* land. Skavlan var hans svoger.

«Han er nu så bra at han har skrevet til mig om en ondskapsfull replikk han sa til den læge som hadde tatt sig av hans podagra. At Alex* ander hadde det onde engang imellem,» lo Skav* lan, «holdt han hemmelig for alle. Men den unge læge hadde røbet ham. Og da jeg traff doktoren i selskap,» skriver han, «så sa jeg til ham over bordet: De er en slange som jeg har næret ved min store tå. Doktoren blev rystet.»De par gangene jeg traff Skavlan var jeg be» dåret av ham. Siden taltes vi meget ved da Kiellands «Professoren» blev opført. Jeg hus« ker da jeg for første gang var hos Skavlan og hans elskverdige Kiellandske frue. Jeg var der med min mor og far. Vi fikk en sherry som blev kalt «Saltman» såvidt jeg husker. Den hadde ligget i en forhenværende salttønne i en av konsul Kiellands båter. Og rugget og saltet sig godt til. Professoren og fruen drakk den med en slags familieandakt. Far og mor for« søkte å gjøre det efter. Jeg syntes den var red« selsfull. Den smakte parfymert sjøvann. Og jeg skar litt overdrevent et ansikt som ødela hele høitideligheten. De lo. Og professoren som ellers alltid var litt tilbakeholdende — han gav sig helt hen i latteren.

«De burde bli komiker,» sa han til mig.

«Det har jeg nu på en viss måte vært hele mitt liv,» lo jeg. «Er det noget jeg møter blandt folk som tas alvorlig uten helt å fortjene det, besørger jeg frekt den morskap som skal til for å få den på rett kjøl.»

«Ja du e r frekk sånn,» sa far. «Han har ar« vet det efter gamle Nordraak — Rikards far.»

Dengangen hos professor Skavlan så jeg nok for første gang deres meget unge sønn Einar. Han var pen og søt og uskyldig. Nu er han redaktør av Dagbladet.Altså var jeg på veien hjem til onkel Petters. Kommen derhen fortalte jeg dem om alt jeg hadde oplevet den formiddagen. Over stokk og sten för jeg avsted som en tusenbenfryd. Og de løp med mig allesammen.

«Det blir så altfor meget for mig gamle men*« neske,» sa farmor. «Du er næsten verre enn Bjørnstjerne var i din alder. Det har jeg sagt dig før.»

«Men farmor,» sa jeg, «du er da ikke åtti år enda. Snakk ikke om at du er gammel.»

Hun feiret sin åtti års dag, jeg tror året efter, og da var hun i virkeligheten meget eldre. Da hun siden fikk vite dette, lo hun som den ung* dom hun var.

Som jeg sa om teatret så var der ingen unge krefter på mannssiden. Berent Schanche svømte omkring i det ubestemmelige mellem påstander og forsikringer. Når det gjaldt hans alder. Ingen visste hvor en skulde hale ham iland. Engang i feriene var jeg i Paris. Schanche også. Far spurte ham i mitt nærvær hvor gam* mel han var. Schanche svarte med frimodig løgnaktighet at han var femogtyve. Det var sik* kert ti år for lite. Jeg hørte på dette. Jeg for* talte det siden til personalet. Da foreslo Rei* mers i høitidelige ordelag at der burde nedset* tes en kommisjon til granskning mellem egyp* tiske mumier om ikke en av dem hadde lusketsig ut til ukjente trakter for å begynne livet for* fra igjen. Ung å skue. Men tusenårig i det daglige bak sminken. Schanche blev selvfølge* lig rasende.

Blandt kvinnene var der som sagt ungt nytt blod da jeg kom.

Constance Bruun i første rekke. Høi. Slank. Inntagende. I livet og på scenen. Der var dengang en frodig ynde over henne. Et varmt ansikt. Og et smil fylt med følelse for den eller for det hun gav det hen til. Hun gikk livet imøte som ventet det på henne. Der kom en tid da smerten tok henne helt. Da var det som selveste våren bar det sorte slør. En be* tydelig begavelse. Hun forlot oss — teatret — altfor tidlig.

Alma Bosse var kjapp og gløgg i replik* ken. Også bak kulissene. Hun var ikke videre høi. Men hennes fag trengte det ikke. Øinene hadde meget humør. Fornøielige og imperti* nente. Gudbevares. Nesen stod for sig. Rett op. Uten overgang. Den opnådde aldri å virke tragisk. Hvad så ansiktet hadde fore. Og det hadde meget fore. Ikke minst på scenen. Vi hadde ofte glede av hennes betydelige kunst* neriske begavelse.

Lully Krohn. Slank. Vakker. Pikant. Sort hår i fylde. Mørkebrune, vaktsomme øine. Der var megen forelskelse omkring henne. Brev og blomster. Og hun lo. Med grasiøst humør.Men øinene kunde også være fylt med tårer. Og angst. Som i «Vildanden». Når hun den* gang spilte Hedvig. Hadde hun blitt ved teatret, var hun sluttet som den kloke dame i våre ensembler. Fornøielig og følsom. Med hu* møret fra sin ungdom.

Anna Bruun var lys i optrekket. Med blondt hår og blondt humør. Og blå øine. Hun var min første Helga i «Geografi og Kjærlig* het». Hun lignet ikke på Tygesen. Men hun var meget søt å ha i huset. Hennes blide smil var inntagende. I alle roller. Også mellem oss. Til daglig. Dette var den yngre garde. De an* dre, de eldre, kommer frem i rampelys eftersom min erfaring kaller på dem. Jeg elsker å tenke på dem allesammen. Deres vilje til å arbeide. Og for de fleste ingen særlig materiell glede å falle tilbake på efter alt det oprivende og slit* somme strev de ofte stod i fra morgen til kveld. Der hører megen idealisme til ikke å klage. Noget de sjelden gjorde.

•

Så kom den dagen — den formiddagen da Kong Richard for første gangen famlet og tastet sig frem på den halvmørke scenen. For første gang i Norge. Det var arrangementsprøven hvor alle gikk og småleste og skrev op de stillinger som instruktøren hadde arrangert. Dertil mangeforklarende innledende bemerkninger fra ham. Som

alltid på slike prøver. I denne halvhvis» kende taushet vandret jeg omkring med hjerte» banken og dirrende hender. Ingen merket det. Richard kunde jeg. Og gikk uten bok og sufflør

— hviskende som de andre. Det var utadtil som en begravelse. En døende som ikke burde for» styrres. Og så skulde det bety å bli noget av en opstandelse. Et levende bevisst ensemble. Det er ikke for meget sagt. Det blev til det. Jeg gikk omkring mellem de gamle og de unge, varsom og nensom, og alle fulgte mig som had» de jeg alltid vært deres helt befarende kaptein på kommandobroen. En de var vant til å stole på. Schrøder satt i det nattmørke parterre for usett å få et inntrykk av denne «historiske be» givenhet».

«Jeg hørte ingenting,» sa han. Men — jeg

— s å at alle var fornøiet. Og det gledet mig mere enn mangen en forestilling.»

Omtrent hele personalet var med. Ensemblet steg på prøvene litt efter litt op, som når de vel» dige orkestrene i de store amerikanske kinoer langsomt hever sig fra orkesterdypet til vi ser dem sittende i blendende lys, spillende med full musikk. Ensemblene krever jo sin takt» stokk som orkestret sin. Den siste synlig for alle ved opførelsene. Den første usynlig for de fleste. Og så skal det være. Vårt ensemble i Richard den tredje kom op i det lys den trengte.Kjære vidunderlige Laura Gundersen. Jeg har dig for mig i mitt indre øie. Hører dig som du på prøvene litt efter litt steg frem, høinende din fantasi. Du stod der, du Dronning Marga* retha, på scenen foran mig i din enkle sorte kjole. Stod der med ditt grånende hår. Og op* under det ditt beåndede ansikt. Oprevet i håp* løs smerte. Litt rødsprengt. Litt medtatt kan* skje allerede dengang. Men tragisk mektigere nettop slik det var. Nakent uten sminke. Dine ord — ville av hevnlyst mot Richard den van* føre — hugget og rev i ham — den lystne be* gjærer — som ranet sjelene og menneskenes liv for å nå op. Til topps. Til tronen. Han bøiet sig et øieblikk i angst for denne hevnens stor* makt. Hun — den ubøielige selv i sin elendig* het — håner ham.

— — — «Høres mine ord helt op til Gud, da kom dig unda, svarte sky, for de forbannel*

ser jeg nu vil slynge ut.»--Og videre--

«Du troll — forkrøblede abort. Du svin som roter. Du som blev slavemerket av naturen ved din fødsel. Din mor til skam og sorg i hennes kvalfulle liv —»

Efter en prøve sa jeg til henne, at hun burde gå inn som hun var i virkeligheten. Omtrent usminket med sine grå hår. Hun lo som en ungdom. Hun hadde jo megen morskap i sig.

«Jo, De er god De. Kan være De har rett. Men jeg gjør det aldri. Sigvart må da få loven gang imellem å se mig omtrent som da jeg var ung og han forelsket i mig. Han har da ellers nok av det eldre kvinnemenneske han er sammen med til daglig.»

Så var det Hammer som hertugen av Cla* rence. I Tower. Klausen og Selmer de to mor* derne. Døden var sikrest å treffe der i de tider da Richard levde. Der gikk uhyggen og angsten hånd i hånd. Ikke minst i det innelukke hvor Clarence satt fengslet.

Likblek, finbygget og slank lå han der. Stod op og talte gikk rundt i en redsel han ikke kunde slenge fra sig. Den fylte rummet og klammet sig om ham som tåken til det syn* kende skib. Så kom de. Richards og dødens håndlangere. Morderne. Langsomt når de inn* på ham. De ord de bruker er kalde og ynkver* verdige. De ordene stikker ham i hjertet før dolken nådde å gjøre det. Clarence tigger i gråt. Fornedrer sig for de to. Hvor syntes vi synd i denne bedårende veke sjel som var så redd for sitt liv. For å bli slaktet ned. Han roper de skulde hente Richard. Han skriker ut:

--«Richard gråt over mig. Tok mig inntil

sig og svor mens han hulket at han vilde få mig

fri--»

Han får sleipe svar.

--«Det gjør han jo, når han vil fri dig fra

livets trelldom og gi dig himlens fryd — —» Clarence kaster sig på kne. Sletter sig ut.

4 — Bjørnson: Det gamle teater.Sin verdighet. Sin høihet. Mens han strekker armene mot den ene av dem.

--«Jeg ser medlidenhet i dine øine. Å hvis

du ikke bare smigrer mig, så still dig hit til mig og be for mig som selv du vilde gjøre i slik en stund. En tigger føler med en prins som

tigger--»

Han får dolken i ryggen. Og han faller uten en lyd.

Så var det i korte drag Lady Anna. Constance Bruun. Hun kommer i sort slør. Kommer med kong Henriks lik. Far til hennes drepte mann. Prinsen av Wales. Begge drept av Richard. Liket ligger i et likklæde. Hun ber dem sette

det ned. «--Mens jeg en stund får hulke ut

min sorg for ham som falt før tiden var der--»

Så ung hun er. Født til smil og lykke. Et svaiende siv i det brutale liv som er omkring henne. I de stormer som gikk over England. Hun har lært de sterke ord. Hun bruker dem når angsten og forferdelsen er ute efter henne. Det stålsetter henne — for en kort stund. Så er han der. Plutselig. Villdyret. Ung. Stygg. Vanskapt. Men selve stormen er han. Den som herjet England mest. Slik har Shakespeare skapt ham. Han skriker mot bærerne:

«— — Sett liket ned. Eller den blir til lik som ikke lystrer.»

De setter det ned. Og går fort tilbake. Kam* pen begynner mellem de to.Hennes beskyldninger, hennes ville ord mø* ter han med tilståelse, kastende sig ned for henne. Lenge slynger hun ville ord mot ham, i dette fantastiske møte mellem dem.

«I helvete du hører hjemme--» roper hun.

«— — Nei, et annet sted hvis jeg får være der — -—»

«— — I slavelenker?» — —

<<— — Ja. Og fengslet er din seng — —» «— — Vondt skal du ligge der. Det vet jeg sikkert — —»

«— — Ja vondt. Inntil jeg ligger der hos dig. Din skjønnhet fristet mig i drømme til å

drepe--»

«— — Hvis det er sant, din djevel. Jeg tok

og rev den bort ifra mitt ansikt--»

«— — Som hele verden lever kun ved solen. Så lever jeg ved den. Min dag, mitt liv er bare den--»

«— — Mine øine føler smerte ved å se dig--»

«— — Og dine øine de har smertet mig. Din skjønnhet har lokket frem hvad aldri før er skjedd. Min gråt har blindet dem. Kan ditt såre hjerte aldri tilgi mig, så ta mitt skarpe sverd og stikk det i mitt bryst. Det er nakent for ditt hugg. Slipp ut den sjel som elsker dig.

Jeg tigger her på kne om døden--»

Hun tar det. Hun vil. Hun hever det. Hun sen* kerdet. Hun lar det falle. Han tilstår. — Tilstår.«— — Men ditt ansikt. Det vidunderlige eg«

get mig--»

Hun orker ikke.

«— — Ta op sverdet igjen. Eller ta mig.

Befal, så dreper jeg mig selv ---»

Hun hvirvles inn i et stormkast. Sivet bøies mot jorden.

«— — Kjente jeg bare ditt hjerte--» sier

hun maktløs.

«— — Si at du er forsonet--»

«— — Det får du vite siden — —»

Hun taler som langt borte fra.

«— — Bær nådig denne ring — —»

Hun tar den og hvisker næsten:

«— — Å ta er ikke å gi--»

Som forårsvinden gjennem løvet er hans ord idet hun går fra ham:

«— — Som ringen hører til din finger, ditt bryst hører til ved mitt. Behold dem begge, for

begge hører dig til--»

Han ber bønnlig om den døde. Han vil be< grave ham.

«--Jeg har den allerstørste grunn til

sorg--»

Hun lar det skje.

«— — Det gleder mig å se at du er full av

anger--»

Hun sier det idet hun går. Hun støtter sig til en av vennene som står hos. Hun går stille.

Med bøiet hode som gikk hun mot solnedgan gen og ikke mot en kommende dag.

Engang oplevet jeg en panter som plutselig sprang rett op og falt ned på bløte poter. Jeg spurte vokteren.

«Bare glede,» svarte han.

Jeg tenkte på det villdyret da jeg arbeidet med rollen.

«— — Har nogen fridd til en kvinne slik som jeg — —» ilsker han efter henne — — «Blev nogen kvinne fanget inn som hun? Satan og mitt hykleri alene hjalp mig. Og jeg vant allikevel. Ha!--»

Der springer rovdyret. Rett op. Så leker han med tanken som fryder ham.

«— — Hun synes det jeg ikke selv kan se, at jeg er en utrolig vakker kar. Skinn, fagre sol, til jeg får kjøpt et speil så jeg kan se min skyg* ge uten feil.» Rovdyret løper ut i glimrende form på lette poter.

Da Richard i siste akt under slaget kommer skrikende i full rustning:

«— — En hest! En hest! Et kongerike for en hest — —» og kort efter ligger drept, da mintes jeg der jeg lå — de øieblikkene før tep= pet falt — dengangen jeg ramlet nedfor skren* ten i skogen. Var jeg ramlet nedfor nu også? Eller stod jeg på benene der jeg lå? Jeg stod. Jeg tør si det. Bedre enn jeg selv trodde førjeg begynte å arbeide på rollen. Jeg hadde hatt slik en angst.

Jeg leser her nu i en teaterjournal om publi* kums sterke tilslutning.

Jeg husker ikke helt. Men det var kaskader av lykkefølelser i mig. Det husker jeg.

På prøvene blev det jo livligere enn de alle* sammen var vant til. Evig vekselvirkning mel* lem dem og instruktøren. Med avbrytelser un* der spillet. Fru Gundersen kom meget blid til mig. Litt for blid.

«Kjære vennen min, jeg er litt nervøs over alle disse avbrytelser. Jeg er ikke vant til dem. Kunde De ikke vente til aktslutningen? Det har vi for det meste gjort her. De lot oss ha fred mens vi prøvet.»

«Jeg er vant til det motsatte. Hvad gjorde min far?»

«Deres far?»

Hun blev perpleks et øieblikk. Så sa hun litt ondskapsfullt:

«Deres far var nu Deres far.»

«Ja — og jeg hans sønn.»

Hun lo og gikk.

Reimers sa på en prøve først noget hyggelig til mig — han var opriktig og uforferdet. Alltid. Så kom det:

«Men disse evindelige hårde konsonanter. De høres som små smell fra et salong* gevær.»«Jeg håper De skyter ut det som ikke lenger passer i vårt sprog,» svarte jeg.

Vi moret oss begge to.

Med Gundersen hadde jeg et kort lite sammen* støt. Han som hun hadde tungt for å lære sine roller. Han gjorde derfor pauser som ikke hadde noget med rollens psykologi å gjøre. Jeg satt på scenen som ved alle første prøver. Jeg avbrøt ham og sa det til ham. Han blev sprut* rød og svarte litt hissig:

«Der er da pauser mellem mennesker. Også på scenen.»

«Ja,» svarte jeg ganske rolig, «men de må ikke gå gjennem suffløren.»

Gundersen gikk op mot bakgrunnen et øie* blikk. Så spilte han videre. Efter prøven kom fru Wolf.

«Gud, Bjørnemann! Tenk å tale sånn til eldre kunstnere så alle hører det. Jeg blev ganske fælen.»

«Hvad skal jeg gjøre da?» lo jeg.

«Skrive op og tale i krokene til oss. Efterpå.»

«Da måtte jeg oppe på scenen ha skriverkarle som hos Vielgeschrey i Holberg.»

«Gud, har vi så mange feil?»

«Vi ser oss jo ikke selv i øieblikket vi taler og spiller. Vi trenges andres øine. Jeg med.»

«Du kommer til å ta livet av oss allesam* men,» lo hun.Gundersen forstod sikkert at jeg hadde rett. Han var en sjelden klok kar.

Hvad sa kritiken om Richard? Jeg husker det ikke så jeg kunde citere den. Som på en film ruller inntrykkene forbi mitt indre øie fra de dagene. Jeg ser glade, hyggelige ansikter. Mor* somme festlige sammenkomster. Varme gode øine. Hvad der blev skrevet ved siden av alt dette vet jeg ikke mere. Dagbladet må dengang ha vært svært hyggelig. Ofte med små notiser og slikt. Nå ja. Hvorfor ikke si det. Det var ikke upopulært å skrive litt om den unge fyren dengangen. Far sendte mig en kold dusj fra Paris.

«Jeg liker ikke at du går og spe i* ler dig i Dagbladet hver dag.»

Jeg husker jeg blev rasende. Her gikk jeg, var bare glad i mitt arbeide, og uten å trenge mig frem på nogen måte. Det har jeg aldri gjort. Så blir jeg beskyldt for å være en speil* maker til eget bruk. Mor svarte varmt og for* ståelsesfullt. Som alltid:

«I børn glemmer hvem eders far er. Han kan sende et brev eller tale under en stemning som kommer over ham.

Ofte ubehersket. Men ved det minste gode ord får han sitt kjære ansikt igjen.»Tilfellet vil at jeg skriver dette. Den første desember 1935. Min mor hadde vært et hundre år idag.

Jeg sitter og ser fra mitt vindu ned over det gamle Sydtirol. Dalføre på dalføre i det uende* lige under mig. De stiger op mot de italienske alper og Sveitser*bergene. Mot de snehvite tin* der. Langt, langt borte. Jeg feirer hennes minne i mine tanker. Hun hadde dybder og høider i sitt sinn som vi alle. Men tar man henne som i et samlet utsyn, som et landskap, da må en høit op. Hun var et sjeldent menneske.

•

En markant uttalelse i pressen står igjen i min hukommelse. Forfatteren Henrik Jægers kritikk. Han slo fast at de i Norge ved op* førelsen av Richard den tredje for første gang så et ensemble i europeisk betydning gå over vår scene. Slik omtrent lød det.

Herregud jeg må tenke på den gamle foyeren i vårt kjære teater. Der lå på det runde midt* bordet alle byens blad. Der blev de slukt av de forskjellige delinkventer som nettop den da* gen hadde fått pennen i sig. Kritikeren hadde truffet et sårbart sted. Eller skutt like inn i hjerteroten. En dag minnes jeg særlig. Pennen satt som en skarp pil i den mest tynnhudede skapning ved teatret. Fru Wolf. Bucher kom styrtende inn til mig på scenen.«Fru Wolf ber om å få vente — hun er util* pass,» hvisket han sensasjonelt.

Jeg gikk inn til henne. Hun satt i et av de små rummene damene hadde til å klæ sig i.

«Men kjære søte fru Wolf?»

Nei, hun var hverken «søt eller kjær», sa hun. Det var heller ikke det de skrev om henne. Men formen.

«Som var jeg en liten ubetydelighet,» hulket hun, «som burde refses. Jeg har da gitt dem mitt hjerteblod. Engang var jeg alt for dem.»

Jeg fortalte henne hvad min far sa da jeg skulde begynne i Norge.

«Du må alltid være forberedt på å bli an* grepet som om du aldri hadde utrettet nogen ting. Hvad har jeg ikke måttet døive i den ret* ning. En politiker har sitt faste parti som støt* ter ham. En kunstner er ute på det ville hav. Utsatt for allslags vær. Bare sig selv har han å stole på.»

En kunstner som vil noget mener jeg, og føl* ger denne sin vilje efter beste evne, må være fylt av den lykke han har i sitt eget indre: Gleden over å kunne arbeide — så han kan stå i allslags vær.

Fru Wolf tutet videre. Og sa så plutselig dumt og bedårende:

«Gid jeg var død da Wolf døde. Han var den eneste som alltid var snild imot mig.»«Jeg er enig med Dem.»

Da för hun op:

«Hvad er det De sier?»

«Ja, når De sitter her og tar livet av Dem, så vil jeg da være så snild og føielig så jeg lar Dem gjøre det.»

Hun gikk ut. Høifornærmet. På scenen fant hun sitt humør igjen.

Historien om en kritikk.

En dag i disse tider jeg skriver om, traff jeg i Kirkegaten hustruen til en av våre kjente kunstnere ved vårt teater. Hun var et lagomt fermt og morsomt menneske. Hun stod plutse* lig leende og ivrig foran mig.

«Den gale mannen min har igår og inatt over* truffet sig selv.»

«Nåda,» sa jeg.

«Han har et album hvor han siden han be* gynte som kunstner har satt inn kritikker over sig. Og annet angående teatret. Igår aftes leste han i det. Plutselig tar han boken og slenger den i gulvet.»

«Svin,» roper han.

Jeg skvatt så jeg fikk vondt av det.

«Jeg gløttet ned i noget,» sa han, «som jeg har klebet inn. Jeg husket det ikke mere. Jeg har ingen hukommelse for slikt. Gement om mig er det. Men han skal få føle det.»«Men det albumet er da fem år gammelt,» sa jeg.

«Jeg traff ham igår den kjeltringen.»

«Da er det Irgens Hansen,» ropte jeg.

«Ja, ja,» skrek han. «Juling skal han ha.»

«Slår du,» sa jeg, «får du si at slaget e r f e m år gammelt.»

Da klemte han igjen døren efter sig. Om natten sov han ikke. Han klasket uavladelig i dynene. Da blev j e g så rasende at jeg tendte lyset på nattbordet og løp i serken inn og hen* tet boken.

«Hvor står det,» sa jeg, mens vi begge satt opreist i sengene. Da satte han den lange fin* geren sin på et avisutklipp som fortsatte på den annen side. Jeg leste, og syntes det var under* lig ubehagelig. Men da jeg snudde mig skrek jeg høit. Det er jo ikke om dig. Det er om ham du liker minst ved teatret. — Det blev slikt et morskap av det. En liten unge er jo eldre enn han. — Så la han sig på ryggen og foldet hendene.

«Hvad gjør du,» sa jeg.

«Jeg takker Vårherre at det ikke er om mig han har skrevet det, men om ham det fe der* nede.»

«Hvad synes De?»

«Nogen tid efter fortalte jeg det til Irgens Han* sen, kritikeren. Og til Olaf Hansson, den* gangen redaktør av «Intelligenssedlerne». Før var han skuespiller. Og blev det igjen. Det sør® get jeg for.

«Den mann er så dum han burde skrives til døde,» ropte Irgens Hansen, som var en eks* plosiv fremtoning blandt våre kritikere.

«Skriv ham heller tillive,» sa Hansson. «Er hans åndelige habitus så undermåls, så den ani* meres til dåd ved dine skrivelser fra anno den tid, så bør den opstrammes og vekkes.» Irgens Hansen for løs på Hansson i spøk. Men Irgens Hansen blev som hans natur var temmelig his* sig og traff Hansson i øiet. Stort opstyr. Og fiendskap i åtte dager. Jeg mente de burde ha spart det slagsmål til der engang virkelig var bruk for det. Hanss.on var belagt med et god* lidelig lag av fett som formet sig litt anmassende over hans store legeme. Hans hode satt fast og selvbevisst på skuldrene. Ansiktet eiet spillende kloke øine med en mindre svart snurrbart over en fyldig munn. Vittig var han. Sarkastisk. Ofte litt mere enn det. Upålitelig og frekk i sine påstander når han trengte det. Til å le av for det meste. Hele ham på scenen med sin skarpe og lette replikk, inntagende, kulturell, charmerende — hele Hansson var altså noget for sig selv. Det vi trengte på vårt teater. Øst* lendingen nød ham ikke minst, da de så oghørte sitt eget gå omkring deroppe. De satte sig lunt til rette. Og moret sig. Hansson bearbei* det flere tyske farser og «henimot lystspill». «Representanten fra Kongsvinger» var den før* ste. Selvfølgelig spilte jeg med. Det fantes ikke noget yngre mannfolk til det. Og så måtte jeg sette det i scene som det meste av nytt. Johan* nes tok som oftest repriser. Som instruktør tenkte jeg næsten mest på de andre. Slapp dem aldri av syne. Bare én. Mig selv. Apropos om farser. Sivert Bødtker skrev da jeg var femogtyve år teatermann, at jeg særlig hadde innført farsen på Bankplassen. Ikke som en bebreidelse. Men som en kjensgjerning. Det rene sludder. Selvfølgelig. Før jeg optrådte i oktober gav man de tyske farser «Ultimo» og «Våre menn». Og lutter andre lystigheter. Uten litterær verdi. Alle som styrte der hadde måt* tet gjøre det samme.

En kort historie om en stor beruselse.

Det eneste jeg husker av den farsen — «Re* presentanten» — som de lo meget av — det var at jeg for første og siste gang i mitt liv var full på scenen. La mig si det som det var. Hver formiddag prøvet vi på Maria Stuart fra ti til henimot fem. Kong Richard og han fra Kongsvinger avløste hverandre om kveldene. Og i Maria spilte jeg Rizzio og satte i scene.Selvfølgelig. Jeg var altså overkjørt. Og en kveld sa jeg til min kjære maskinmester Vedéne like før jeg måtte til «Kongsvinger»:

«Skaff mig noget som kan sette litt liv i mig.» Jeg skulde inn i slutten av akten. Vedéne av* sted. Og han kom og hadde et stort ølglass med noget i som jeg trodde var Vermuth. Like før stikkordet falt skyllet jeg det i mig. Virk* ningen var mirakuløs. Det var konjakk. Den får som fra et underjordisk krater op i hjernen. Og skyllet bort min forstand. Inn på scenen kom jeg. Noget morsomt hadde jeg å si. Men jeg sa det bare ikke. Fru Wolf tror jeg det var, hvisket:

«Hvad er det med Dem, Bjørnson?»

Men Bjørn svarte ikke. Forsøkte bare å smile, fortalte de siden. Så satte han sig ned, og ingen hørte et ord mere fra ham. Han var bare salig. De andre på scenen sa nogenting. Det rene vrøvl. Suffløren lot teppet falle. Da falt jeg også. Så blev der opstyr bak scenen. Bucher kom styrtende. Og mange fler. Den ulykkelige maskinmester var forsvunnet. Jeg fikk pulver og selters inne hos Bucher. Da hørte jeg en kvinnestemme. Halvhøit inn mot mitt øre:

Ta Dem sammen, kjære Bjørnson. Husk hvad De betyr for oss.»

De ordene tendte lys i min hjerne. Det gikk forholdsvis bra siden inne på scenen.

«Det var næsten som et mirakel,» sa Bucher.Men den natten var fæl. Tanker og kropp var elendige.

«Det var et ulykkestilfelle,» sa Selmer. Og alle de andre. Næste morgen bragte Morgen* bladet en notis med overskriften «O g s å han?» Der stod at jeg på scenen hadde vært synlig — upasselig. Jeg vilde svare. Det var blitt en spalte av det. Men Schrøder fikk mig fra det. Han bølgedempet mig. Nede i teatret om for* middagen traff jeg Reimers. Med en noget an* grepet bass sa han til mig:

«Kjære venn. Kjære Bjørn, kan det — være mulig — at du — unge mann blir hvad man kal* ler — beruset av et forholdsvis lite glass kon* jakk? Mot den slags — overraskelser — har jeg — i tide — herdet mig. Ellers vilde jeg — ofte vært — la oss si — ille stedt.»

«Selvfølgelig,» lo jeg.

«Jeg var ikke særlig — befaren,» sa han, «da jeg i Bergen — måtte be min kjære mor — om

— ikke å ødelegge dagen — for mig — med

— te. Om morgenen. Jeg drikker aldri noget av kopp, sa jeg til henne.»

I et avslepent bergensk fikk vi hans humør og bonhomie. Hans behagelige selvironi. Vel* gjørende naturlig i daglig tale. Og på scenen. Hans røst var alltid varm og fyldig. Som tatt ut av et orgel. Når han i «Hærmennene på Helgeland» slapp røsten til som «Ørnulf» var han dominanten. Stykkets mektige undertone.Han kvedet så nornene sikkert hørte ham over skyene. Men det ekte, det smertelige, fant han bare helt ut i det enkle, stillferdige. Hjalmar Ekdal kan ingen spille bedre enn han gjorde. De fleste lager sig mer eller mindre til rette i rollen. Han var ham. Han som ofte trengte instruksjon og gjerne tok imot, han trengte næsten ikke et ord da vi prøvet «Vildanden». Jeg tvang ham til å spille den uten sminke. Med sin egen lugg. Jeg sa i min iver på prøven til ham:

«Du er Hjalmar. Bare spill dig selv.»

«Tør — jeg spørre? Bør — dette opfattes — som en fornærmelse?»

«Ikke fra min side.»

«Vel, så innstiller jeg den tanken til for* kastelse.»

Hans ansikt la sig til rette i den aller største bekymring.

«Ellers vil jeg ha sagt — at jeg frykter — ja merker det mer og mer, at Hjalmar Ekdal — undergraver min karakter.»

Det vakte stor glede hos oss allesammen.

«

Omkring det som hendte med mig på teatret den kvelden i «Representanten fra Kongsvin* ger», krøp ormene

frem. Sladderen. Den vonde. Den som alltid ligger på lur — ferdig til hugg

5 — lijøruson: Det gamle teater.— helst i nærheten av alt som teatrets er. Der glitrer sensasjonen. Den sol de trenger. Over* alt er det slikt. Men jo mindre forholdene er, jo mere gloende innpå en er den ormesolen dy» rene vokser sig store i. De hvislet dengang or* mene:

«Bak scenen den aftenen var den unge Bjørn* son full. — Der hendte det verste. Han hadde slått til Bucher. Rent i strupen på korforman* nen Svendsen. Bror til Johan Svendsen. Han huserte som et villdyr.»

Et par ganger i mine unge år dernede på Bankplassen løp jeg efter nogen av de verste krypdyrene. Fikk tak i dem. Drepte dem. Trodde jeg. De lar sig aldri helt slå ihjel. Efter tyve år levet enda en av dem. Gammel og tann* løs. Med vonde øine. Da jeg kom tilårs lot jeg ormene frese og hugge som de selv vilde. Jeg følte mig immun. Men é n måtte jeg ta livet av. Foran alt folket. Et prakteksemplar. Jeg var da chef for Nasjonalteatret. Siden skal jeg legge frem kadaveret. De fleste vil undre sig.

*

Tolv dager efter «Representanten» gikk «Maria Stuart» i helt ny innstudering. I ny op* setning. Tildels ny rollebesetning. Omtrent i det ytre som hos hertugen av Meiningen. Et løft som alle like ivrig var med på.Betegnende for Christiania. Huset var ved første opførelse langtfra utsolgt. Men stemnin* gen gikk høit. Selv var jeg Rizzio. For første gang italieneren med fremmed uttale. Sydlen* dingen helt ut.

Fru Gundersen hadde spilt Maria under min far. Hun var dronningen. Stemmens klang syn* ger igjen i erindringen. Sødmen i hennes smil er enda over mig. «Hun var mer enn konge* makten i all sin glans.» Hun stod for oss i høi* båren skjønnhet. Hun gav oss sitt vesens pla* stiske ynde. Også når hun taug. Men histori* ens Maria var hun ikke. Heller ikke dikterens helt ut. Bjørnsons Maria er mere i slekt med virkeligheten efter det vi n u vet om henne. Hans instinkt har følt hennes sjel. Livets bryt* ninger stod som en brand omkring henne. Inn* til hun «sank som et lyn i natten». Apenhjer* tig, glitrende og tilgjengelig kunde hun være. Så forsvant hun inne i det hemmelighetsfulle. Ingen kjente de veier hun fulgte i tanker og handling. En gikk sig vill i hennes sjels vesen. Det er som fra lyse dagen inn i mørke skogen, hvor ingen skimter sti eller vei. Hennes lille person var sterkt personlig. Uberegnelig som et bølgekast. Hennes mot sprang imot alle farer som lengtet hun efter dem. Den «evig brude* klædde», den uutgrundelige, tilhørte ingen helt. Ikke engang sig selv. Nu er hun eventyret i Skottlands historie.Hammer var Darnley. Lyrisk som han selv. Han gav oss den ungdom han bar i sig. Det evig ubestemmelige som eiet ham. De lyriske stemninger steg og sank som flod og ebbe, i hans veke sinn. Hele hans sjel gav han Maria i sin lengsel, da hun tilslutt kommer til ham. En ung gutt lå i gråt. Og blev drept. John Knox var som før gamle Nielsen. Hans dansk gjorde ham til noget for sig mellem de andre. Enda fjernere. Vanskeligere å nå inn til. Uten når hans religion krevet barmhjertighet av ham som mot Darnley. Hoffets «lettferdige liv» var som skum for hans fot. Dronningen en såpe* boble i forlokkende farver som engang sammen med alt sitt vilde briste når puritanismen med veldige lunger — et Herrens stormvær — nåd* de henne. Gundersen var som før jarlen av Bothwell. Han var ingen erobrer. Ingen ung* dom mer som hadde spenntak i sin egen vilje. Han hadde ikke egget op sig selv til å holde sig ung. Ti år yngre var han enn sin hustru. Ti år eldre så han ut. Gundersen var ellers en sjelden kunstner når hans personlighet falt sam* men med opgaven. Vi hadde ingen mannlig Taylor. Constance Bruun spilte ham, og blev til den rene ungdom som talte til Darnley, ikke fra sin erfaring, men ut fra sitt følsomme sinn. Ingen Taylor har elsket sin herre mere. En hen* givenhet så hjertefylt — også i sangen. «Hver gledestund du fikk på jord betales må medsorg.» På prøvene så jeg hun hadde vondt for å klare den uten tårer. Jeg klarte det ikke. Som helhet fikk vi stor glede av Skottlands dronning. En fascinerende forskjell fra min fars tid. Men måten å spille det på var norsk. Ingen tysk deklamasjon og styrkegrad.

En sprogstrid opstod mellem fru Gundersen og mig. Det var ordet — bort. Hun sa det på dansk. Altså «bårt». Jeg gav mig ikke. Hun op til Schrøder. Han måtte jo vite det. Den gamle skolemann. Schrøder svarte:

«De vilde da ikke si til mig her oppe — får jeg lov å reise bårt?»

«Fru Gundersen reiser «bort». Men Maria Stuart reiser — «bår t,» svarte hun.

«Disse forskjellige måter å reise på kan ikke oprettholdes,» svarte Schrøder med lune.

Jeg fikk det fra fru Wolf. Tre tredjedeler blandt personalet reiste bort. En tredjedel bårt. Reimers sa gravalvorlig:

«Er jeg edru reiser jeg av gammel vane «b å r t». I nettenes gledesrus reiser jeg «bort» fra dagens formentlige vrøvl og sorger.» Klau* sen sa i foyeren: «Jeg er enig med Bjørn. Jeg går så langt i tilslutning til hans mening, så jeg nu ikke lenger går på abort med «å», men med «o».

Da gamle Nielsen plutselig på en prøve brukte «bort» på norsk, vakte det sensasjon. Fru Gun* dersen stanset op et sekund — så på ham og påmig — trakk på skulderene og spilte videre. Men ved opførelsen sa hun på realt norsk «bort».

«Nu er De vel fornøiet De norsk*norske ung* dom,» sa hun og lo. Jeg sendte henne dagen efter endel innfødte blomster. Og skrev føl* gende linjer:

«En takk for det du nu har gjort Fordi du sendte «bårte» bort.

Husk landet vårt i smått og stort i tanker, gjerning og i ord — tilsammen er vår fosterjord.

Så ned. Så ned inntil det gror.

Da hedrer du din far og mor.»

Litt bjørnsonsk i tonen, men det var jo ikke det verste. Hun kom ned samme formiddag da vi holdt arrangementsprøve på «Henrik den fjerde».

Hun omfavnet mig og kysset mig på begge kinner.

«De er jo næsten Deres far, unge Bjørn.»

Jeg var dengangen nettop fireogtyve år. Men jeg blev jo alltid ansett for yngre enn jeg var. Gudskjelov. Enda. Jeg sa engang i foyeren:

«Dere behandler mig som var jeg et under* barn.»

Hans Brun svarte hyggelig og elskverdig som alltid:«Det blir du til du dør.»

Barnet Bjørn lo med de andre.

Et norsk ord til skaffet oss allesammen en glad stund. Det var det stygge ufone'tiske or* det «dere». Men det var nu engang vårt. Så måtte «I» og «Eder» bort sammen med «bårt». Flere av våre pågående sterke konsonanter og navn skjøv sine danske fettere hjem til sitt eget land. Ordet «dere» holdt under megen mor* skap sitt inntog på vår scene. Reimers kom på prøven — stykket husker jeg ikke. Den første prøven. Arrangementsprøven. Han hadde lest rollen igjennem. Og han var i sterkt oprør over et — nytt ord — vi nu skulde berikes med. Han hadde ellers vært flink til å gå med på alle mu* lige — fornorskninger.

«Men dette ordet. Nei.»

Det var «dere» istedenfor «I» og «Eder».

«Det går jeg aldri med på.»

Han tren frem da alle stod på scenen.

«Du tillater,» sa han. «Jeg har — jeg kan si med smerte — hvad sproget angår lest min rolle.»

Han sa mange pene ord til mig om vårt og alles samarbeide med mig.

«— — Men «I» og «Eder» er herskapssprog. Og «dere» kjøkkenets og gårdsplassens. Og her skal jeg spille en fin eldre herre. Ja hvad sier mine kamerater?»

Pause. Jeg stod og hørte på med et lite smil.Alle de andre omtrent likedan. Da brast det for ham.

«Ja, er dere ikke enige?»

Da brast latteren ut av o s s. Og Reimers? Han ramlet ned i en stor stol. Og lo. Han også. Og i den latteren druknet både «Eder» og «I». «Dere» stod igjen på det tørre og var enerådende i all daglig tale på vår scene. I den bundne stil og i sagastykker har vi enda ikke knesatt — «dere». På Nationalteatret satte jeg det inn i «Kongebrødrene». Det var første gang nordiske helter sa et så dagligdags ord til hver* andre. Enda kryper «I» og «Eder» omkring i Shakespeares stykker på norsk.

Gunnar Heiberg var den første blandt norske diktere som brukte «kjøteren» mellem dannede mennesker i sine stykker. Jeg sa det til ham: «Men jeg var en hestelengde foran dig.»

«Den var ikke lang den hesten —. Bare en norbagge,» svarte han.

«Maria Stuart» gikk ti ganger i samme sesong. Siden nogen ganger til. Ialt femten ganger. «Richard» det samme antall, men i én sesong. I forhold til arbeidet — det kunstneriske — og alt det øvrige — der var satt meget inn på ut* styr — var resultatet mer enn fattigslig.Historien om en snurrbart.

På det gamle teater hendte noget i siste akt i Maria Stuart som virket mer enn forbløffende. Vel noget av det latterligste en kunde opleve på en scene.

Bothwell — Gundersen — var i sterkt oprør. Han stønnet og svettet. Hans snurrbart be« gynte så smått — på grunn av hudens fuktighet

— å løsne sig fra overleben. Mens Bothwell talte og ropte sine lidenskapelige ord ut i ver« densrummet — fløi snurrbartens venstre fløi frem og tilbake med sterk tendens til helt å slite sig løs. Bothwells lidenskap øket snurr« bartens virksomhet mer og mer. I publikum be« gynte situasjonen å bli livsfarlig. De lo ikke høit de fleste. Nogen bare kniste av hensyn til de to deroppe. Men de allerfleste led av tilbake« holdt latter. Ansiktene vred sig i jubel. Gun« dersen og snurrbarten arbeidet tappert videre. Uten å la sig forstyrre. Med engang oppe fra galleriet braket det løs. En ungdom slapp lat« ter en til. Da så fru Gundersen op og opdaget den vesle frydefulle snurrbarten som viftet gle« deligen og løsnet sig mer og mer. Så skjedde det usannsynlige. Hun sprang op mot Gun« dersen og rev snurrbarten bort fra hans over« lebe. Satte sig så ned igjen — med et kast. Hun inntok stillingen fra før. Og hulket videre som ingenting var hendt. Og Gundersen blev for«melig lettet. Han hadde uavladelig dyttet til den «fordømte tingesten». Nu var da den for* styrrelsen borte. Han pustet og besvor den høie frue videre. Men det aller frykteligste inn* trådte. Hun glemte å kaste snurr* barten. Hun beholdt den krampaktig i sin knyttede hånd. Som lå over bordet. Den vesle tingesten tittet frem mellem fingrene på henne. Hun slapp den ikke før Bothwell sprang ut over verandaen. Da dalte den ned fra hennes hånd. Foran hennes fot. Farseløier midt i det tragiske. Jeg satt i skuespillernes sprinkellosje og så på det hele. Hele teatret jublet og lo. Fru Gundersen formelig styrtet løs på mig i kulissen.

«Hvad sier De, Bjørnson? Ja, hvad s i e r De?»

«Jeg sier som sant er. I mine øine var De bedårende søt, da De sprang op for å verge Gundersen. Det er jo det De gjør bestandig når De synes det trenges.»

«Hvor søt D e er. Dette glemmer jeg Dem aldri.»

Og Gundersen selv?

«En burde jo være desperat,» sa han til mig, «når slikt kan hende. Men snakk med frisøren. Han tok det så tragisk. Så jeg fikk mitt hu* mør igjen.»

Jeg gikk bort til den ulykkelige. Hans kott var stengt.«Nåda?» sa jeg.

«Herr instruktør. Jeg tør ikke komme ut. De dreper mig. De som kan være så hissig. Jeg tar allikevel min død engang over slikt uhell. Så De behøver ikke å umake Dem.»

Han sa det så latterlig og bedrøvelig. Så jeg forstod Gundersen.

Fru Gundersens kjærlighet til sin mann var som en mors. Hennes sjel stod i blomst i lyset av hans rettskafne, kloke sinnelag som aldri sviktet henne. Til daglig satt han bakom sitt eget jeg og sin tiltagende ugidelighet. Ikke

åndelig sett. Han så alt. Og visste meget. Også alt om sig selv når det kom til stykket. Hun opgav sin personlighet når det var noget det gjaldt for ham. Hun, dette skarpe seende men« neske, gikk direkte inn i det rent fjollete for å få ham i forgrunnen.

«Å, la Sigvart få spille de yngste.»

«Et Dukkehjem» skal op. Og en av småbar« nas roller er ikke besatt,» sa jeg grav alvorlig. For å erte henne. Det var prøve. Jeg satt på første benk alene. Hun reiste sig og hvisket i øret mitt:

«De vil ikke forstå hans store begavelse. Teatret har næsten ødelagt ham. D e kan få ham til igjen. Han tror på Dem.»«Jeg vil snakke til Schrøder. Der er to rol* ler,» svarte jeg. Rørt over henne.

«Å si det. Si det. Hvad er det De mener?»

Hun glemte sig og ropte som en ivrig jentunge.

«Hvad er det?» sa Klausen som prøvet der« oppe.

«Ingenting,» svarte jeg.

«Jo, jo,» ropte hun. «Det er mig som glemte mig bort. Undskyld.»

«Ja — da, Laura,» sa Klausen, «da gjelder det Sigvart.»

Alle lo. De oppe og de nede.

«Skam dig og dere allesammen som ler av mig,» kom det glimrende oplagt fra henne.

I Mens hun gikk rank og lykkelig ut fra par*

kettet.

Sent en kveld kom jeg gående gjennem Sjø* gaten. Der vaklet Berent Schanche forbi mig. Han hadde ikke sett mig i sin tilslørte lykk* salighet. Han gikk og smilte. Jeg hadde aldri oplevet ham i en så tydelig tilstand.

«Men gudbevare mig. Er det dig, Berent Schanche?»

Han glante med åpen munn som blev til en idiotisk latter. Så sauset han smørblidt:

«Men gu*be*vare*meg. E*det*dig?»

Jeg hadde aldri hørt ham hengi sig så ublu* ferdig til sitt bergenske morsmål.

«Hvordan i allverden er du blitt så full?»

Så lo han.«Eg va hos Gu*Gun*dersens. Hu*hun Lau* Laura helte all — ja a4t brennevin i mitt glass

— så Sig*vart ikke skulde — dri*dri*drikke for meget. Eg er dø*dø*drukken på vennskapets alter —»

Han formelig falt mot min skulder og hikstet og lo. Jeg fikk ham op i en vogn. Og fulgte med.

Dagen efter traff jeg fru Gundersen.

«Men kjære Dem, fru Gundersen. De har jo forsøkt å ta livet av Schanche?»

«Hvad mener De?»

Hun så ut som en småpike som var tatt på fersk gjerning.

«Jeg traff ham igår aftes. Sent. Han kom fra dere —»

«A Gud.»

Hun satte sig.

«Jeg har aldri sett ham så —»

«Nei — det er jo forferdelig. Jeg skal be* kjenne. Gundersen må ikke drikke meget sterkt. Han blir så svær. Og

så hans hjerte. — Og hver gang han bare snudde sig — helte jeg det sterke ut av flasken ned i Schanches glass. Mens jeg så bønnlig og truende på ham —»

Hun måtte le.

«Ved Gud, han stirret på mig som et offer* dyr og drakk mer og mer til han blev blank i ansiktet. Da han gikk var han usikker. Og blid og smilende. Gundersen kunde ikke begripe —hvad Schanche var blitt s å beruset av. Han er så redelig Gundersen. Han vilde ikke ha for* stått dette. Jeg takker Gud at jeg kan spille komedie. Jeg så sikkert meget uskyldig ut da jeg svarte:

«Nei, kan du begripe det, Sigvart?»

*

Johannes Brun kom plutselig op til Schrøder og ønsket å spille Falstaff i Henrik den Fjerde. Av Shakespeare. Hans gamle rolle under min far i 1867. Nu hadde vi 84. Han kom smilende og elskverdig. Men villende. Vi prøvet den* gang på Richard. Jeg var tilstede.

«Vår unge Bjørn bør spille prinsen. Og jeg min kjære gamle rolle.»

«Når — mener De —?»

Det var Schrøder som næsten himmelfallen stod og spurte.

«Så fort som mulig efter Maria Stuart vel,» smilte Johannes. Men bare med munnen. Han likte dårlig at vi ikke sprang høit av glede.

«Det er tiden da,» sa Schrøder med tykk stemme.

«Å vår unge venn klarer den også. Og jeg klarer mitt.» Han var så inderlig ondskapsfull høflig. Og gikk.

«Bucher,» sa Schrøder.

«Bucher,» sa Meyer.«Bucher,» ropte jeg.

«Alle roller og boker til Henrik den Fjerde,» kjørte jeg i ham.

Bucher så bedøvet på oss.

«Hen*rik?»

«Den Fjerde ja,» sa Schrøder. Bestemt.

«Er — nogen blitt syk?»

Hodet tok tilsprang.

«Bare hent bøkene De Bucher,» ropte jeg.

«Nei, kjære Schrøder, j eg kan ikke. Jeg vil det ikke. Mest for teatrets skyld. Sette i scene også —. Nei —»

Op og ned gikk jeg.

«Men Johannes ønsker Dem.»

«Richard. Representanten. Og Maria like ef* ter. Og så Henrik hesblesende i hælene på oss. Nei —»

Bucher kom med armene fulle av roller.

«Hammer bør spille den prinsen,» lyste det op i mig.

«Johannes ønsker Dem vel,» svarte Bucher med betenkelige øine.

Jeg spratt op.

«Johannes går sikkert som kunstner nu still* ferdigere veier enn Falstaff. Han får ikke glede av å vasse omkring i Falstaffs tykkvommede frodighet. Jeg ser ham ikke slik. Monologen om æren. Den ja. Men —»

«Kjære Bjørnson, vi må være glad her alle* sammen når Johannes Bruun ønsker å spille ien rolle. Selv en gammel. Altså alle mann på dekk. Og De i spissen.»

Nede prøvet vi i mange timer på Richard. Om natten måtte jeg pugge til Maria og til farsen «Representanten fra Kongsvinger». Og nu den« ne fordømte prinsen attpå. Som et overfall. Jeg innbilte mig at jeg var rasende. Men langt inne i mig stod en glad gutt rett op og ned og gottet sig tross alt. Han eiet mitt innerste jeg. Og da jeg gikk den natten lang og arbeidet, var det som jeg smilte li tt bak trettheten til den freidige fyren som aldri gav op.

Henrik den Fjerde stod halvveis på benene efter tolv dagers prøver. Det er mig enda ube« gripelig at Johannes vilde dette. Han slo ikke an blandt oss som forstod det. Som jeg sa. Hans kunst gikk hjertets stille veier i smil og morskap. Men også med smerte i sitt følge når det så skulde være. Men i bredden gikk den ikke. Vi var en og tyve personer i Kong Hen« rik. Alt dette måtte sveises sammen. Reprise? Jo. Tyveår siden sistdetgikk. Også en Shakespeare. At det gikk som det gikk var næsten et under. Hvis en skuespiller leser dette skal han få lov til å undre sig han også. Jeg gikk inn til Johannes efter premieren. Han hadde nettop tatt av sig sminken. Vi var alene. Ganske stille talte han. Vi kunde jo høres. Tynne vegger som ikke gikk op til taket. Slik var «Båsene» som vi kalte dem.«Snildt at du kommer inn til din gamle kol* lega.»

Han hadde hyggelige ord om arbeidet og sli* tet til mig i alle disse spennende dagene. Han var ellers ikke ødsel med lovord.

«Det var dumt av mig å ville dette,» sa han. Så fikk han sitt lyse smil. «Jeg følte mig ikke vel i rollen. Det merket du vel. Men jeg vilde lissom være med — jeg også og rumstere på min måte. Men jeg innser at jeg ikke lenger er der hvor Falstaffs figur forlanger at jeg bør være. Ja, ja, min unge Bjørn.»

Så så han polisk på mig.

«Jeg burde ha vært litt glad. Bare — li tt som i min lettsindige tid. Da var jeg gått mere i bredden.»

Han lo.

«Jeg var redd i kveld som en konfirmant. Jeg er ikke mere i slekt med Falstaff. Tør jeg si det? Jeg har vel forfinet mig endel.»

Jeg nikket bare.

«Det er jo bra på en måte. Ja, godnatt da. Vi tar oss ikke nær av dette.»

Jeg vil føie til at Johannes i «En Fallit» var minst god i det store opgjør i tredje akt. Skue« spillerne var oprørt over denne «Henrik» som kom stupende over dem. Men ingen sa noget til Johannes. De var redd ham. Hans uvenn var det ikke greit å være. Bare é n turde: Fru Wolf. Når de to tørnet sammen beholdt hun det siste

ordet. De hadde nok vært forlovet — sånn litt. Et par ganger var der stor opvisning i foyeren. Da var Johannes ikke bra.

«Nu spiller du dårlig komedie,» sa hun en* gang under et opgjør.

Da raste Johannes på døren.

Kong Henrik gikk — syv ganger. Et fortvilet resultat for det stakkars teater.

*

Jeg gjentar. Hverken sorg, skuffelser eller vonde erfaringer og trellsomt slit kunde døive min innerste fryd, min ubendige fryd i disse tidene. Idé og virkelighet gikk ofte hånd i hånd. Det virkeligheten ikke alltid greide til daglig — det sørget fantasien for. — Og i den mine håp

— sørget den for at jeg ikke opgav troen på en annen — sikret — fremtid for norsk scene* kunst. Det som kunde skje der hos oss i det gamle teater i de årene var ofte festlig. Høi* nende og jevnbyrdig med det beste i norsk skuespillkunst. Da gikk virkeligheten og troen på dens fremtid sammen inn i min glede. Men jeg så enda ikke noget annet teater. Ikke noget nytt istedenfor vårt. Ingen kuppel i det ytre over vårt arbeide i landet. Det teatret

jeg gikk omkring i — levde i — arbeidet i — og minst tenkte på mig selv i — der mente jeg det — vidunderlige — måtte komme over oss. Detsom ikke likegyldigheten og dumheten — selv ikke kjærligheten til vår kunst — kunde fore* stille sig som en mulighet: At staten s k u 1* de hjelpe oss. Vårt slit som vår gode vilje gikk langt over byens og publikums evne til å gi oss halvveis det vi trengte til den daglige inntekt, for mest mulig å nå op til å bli et vir* kelig Nationalteater. Verdig vårt land.

De nulevende kjenner melodien. Jeg tør si jeg var en av de første som forsøkte å lære de «kårne» å forstå at den melodien hørte inn i den landsens symfoni som heter Norge. Dess* verre hadde staten dengang ikke et åpent øre for den klangvirkningen. Og ingen Norges dirigent blandt dem hadde hatt mot til å sette vår melodi inn partituret.

Så ofte leste vi på prosa og i poesi om «Gamle mor Norge» som «tok sine barn inntil sitt mo* derbryst». For oss eiet den gamle ingen følel* ser. Vi var i høiden Gudsstebarni landet. Hos mangfoldige var vi djevelens ektefødte. Prestene støttet dumheten. Som de gjør det den dag idag. Da jeg i de tider spilte i Bergen sam* men med Constance Bruun som gjest på Bergens scene — også i Geografi og Kjærlighet — kom prestefruen Emilie Kristensen — født Bjørnson — fars søster — min tante — op til mig på hotellet, og bad mig tilgi og forstå at hun ikke t u r d e gå i teatret for ikke å støte ogvekke forargelse i hennes manns menig» het der i byen.

«Din sjels viden: din sjelelige Geografi

— og din Kjærlighet til din brors kunst er ikke stort verd,» svarte jeg henne.

Jeg var kry av dette mitt svar. Og hun var virkelig ille tilmote. Ellers en personlighet. For mig var det som om min fars egen søster i det øieblikk stod der som et vrengebillede av min egen far. Slik følte jeg det.

Jeg tenkte og talte helst bare om to ting. Landet og teatret. Til alleslags mennesker. Mange var vel rent lei mig. Især til politikerne talte jeg.

«En politiker — mange av dem — har t o sjeler. En til privat bruk og en til offentligheten. Den siste holder mest til i partilandet.»

Den som i sin tid sa dette til mig var — fornøielig nok — statsråd, presten Jakob Sverdrup. Det «fornøielige» var at det var det hans motstander sa om ham. Jeg talte en dag med en av venstres førere, Viggo Ullmann. Hans «private» følelsesliv var selvfølgelig enig med mig. Men jeg tok fatt på hans politiske fedrelandsfølelse. Jeg mente at ingen norsk husmannsfølelse skulde få lov til å hinke ved siden av Sveriges og Danmarks storstilte forståelse og vilje til å hjelpe scenens kunst. Høine og ære den. Det at Sverige op« fører sig som en herremann mente jeg måttebite godt her i landet. Når de lærte å forstå det, så rettet vi oss op når vi i den saken gikk ved siden av Sverige. Der burde agitasjonen settes inn, fra venstre hold. Husmannsfølelsen var et godt gammelt slagord. Det biter kanskje enda. Også til dette bruk. Ullmanns to sjeler krympet sig. Han satte lorgnetten på med tyn« ne, nervøse fingre.

«Jeg skal få lov, kjære Bjørnson, å si det om våre velgere, at de nu har så meget å bite i som er lagt godt til rette for det de trenger nu, så den fleskeknoken din — som er innrøkt med så megen uforstand og religiøse fordommer — den er for seig for dem. La oss først berge inn hele landet. Så kommer vi også dit du vil. Jeg tok gjerne det spørsmål op til diskusjon. Men efter følelsen alene lager man ikke politikk.»

Akk hvor jeg kjente argumentene og men* nene. Stortingsmannen, pastor W e x e 1 s e n, han gikk omkring i lyse voner. Og smilte sitt samtykke til mine ideer hvor jeg traff ham. Det prektige menneske. Jeg visste i de dagene også det de tenkte i korridorene — stortingsmennene. Også i «øverste» Storting var jeg godt kjent. Hvor de øverste i venstre med Ullmann i spissen satt og tok sig en liten styrkning efter formiddagens strev nede i tingsalen. Og når jeg en sjelden gang hadde tid gikk jeg dit op. Ikke for whisky og selters, men for en annen blan* ding: «Politikk og teater». Jeg pratet om mitt.De politiske aktører hørte høflig på deres kol* lega fra Bankplassen. Men helt inn i øienkro* kene kom jeg ikke hos de fleste. Jeg så det. Wexelsen gav mig muntre nikk og riktig sine hyggeligste øine. De tilhørte mig. Helt. En bredrygget venstrebonde med bredryggede me* ninger satt og vippet på stolen. Hans navn husker jeg ikke. Han talte cn dialekt jeg ikke vet å gjengi.

«Eg liker å tenke og høre ideale tanker. Men selv er eg av dem som må ha det sikre og faste i hånden min — før eg går ut i det blå. Men eg synes det er gildt å opleve at eldste son til Bjørnson kjemper for sine idealer. Måtte det lykkes.»

«Jeg trodde,» svarte jeg, «at den kamp som nu blev ført av venstre var en kamp for et ideal. Men kanskje der var dem i partiet som ikke tenkte så meget på det. Mest på den fordel de opnådde — hver for sig — hvis partiet seiret. Min far tenkte bare på sitt land!»

Jeg husker at ingen sa noget på en stund.

Da kom Ullmann med det som egentlig var ham innerst inne.

«Bjørn har rett. Og jeg får tilføie at ideer som bærer en indre verdi i sig — åndelig og materielt — tar sin begynnelse fra en ideell tro og vilje. Bjørnstjerne Bjørnsons idealisme er den største hjelp vi har. Og jeg vil legge til at vi har en til, Olav Thommessen. Han glø*der når han taler og når han skriver om det vi nu kjemper for. Han er også en idealist. Og den farven som vår venn brukte om det ideelle

— den blå — den bærer et stenk av latterlighet i sig. A stirre inn i det blå, det er å hengi sig til det uvirkelige. Idealismen har en annen farve. Jeg foreslår den røde. Morgenrødmen. Den som bebuder dagen.»

«Bravo,» sa min venn Wexelsen.

Det jeg dengangen får med og agiterte og talte om — til venstre og til høire — det var uten at jeg visste det en optakt til det som blev til virkelighet. — Nationalteatret. — De fleste med innflytelse i og utenfor Stortinget mente vel slik: «Han har gått her og maset og slitt for dette gamle teatret. La n få tom« ten i Studenterlunden til det nye. Det koster ingenting. Så kunde begge parter være for« nøiet.»

Da tomten var bevilget kom stortingsmenn like efter avstemningen og sa til mig:

«Nå er du vel fornøiet da, Bjørn. Når du har fått tomta di? Det er da noget.»

En dag i disse tidene bad regjeringsadvokat Lasson mig om å komme op til ham på hans kontor. Han var høiremann som eldre mann« folk omtrent allesammen var det i Christiania. Men han holdt sitt vennskap til min far opreist. I det hele tatt var han en suveren herre. Hans sønn var den unge begavede komponist somdøde. Så hadde han sine kjente døtre. Inn« tagende som få. Et hjem hvor en kunstner følte sig glad. Et hjem fylt med musikk og muntre ord. Og deres sikre meninger. Det også. Disse søstrene kunde engang imellem stille sig op omkring pianoet og synge brorens sanger. Fler* stemmig. Men allikevel smeltende sammen til ett. Helt i den Lassonske charme.

Et streiflys av minner henover uforglemme* lige stunder.

Altså talte han med mig. Han visste om mine mange stormløp mot «uinntagelige boll* verk». Store og små.

«Nei — la oss reise et hus med høi kuppel. Ingen jeg kjenner har de gaver som De til å få et slikt foretagende i den rette gjenge. Derfor skal De inn i styret for «Det nye teater». Der blir De det drivhjul vi trenger.»

Det sa han.

«Kanskje det blir omveien til den fulle for* ståelse av vår kunst?» mente jeg.

«Jeg har ingen tro i den retning. Vi er et avsidesliggende folk. Mer enn Sverige. De har fra gammelt sin fedrelandsfølelse i store dimensjoner. Over det hele. Vi trenger den bare stykkevis.»

Det blev til det.

At jeg kom inn i styrelsen.

Når jeg sitter og leser i teaterjournalen fra de tider, har jeg den samme følelsen jeg hadde da jeg i sin tid husket hvad jeg som gutt gjorde i Tyrol, når jeg fra fjellturer hoppet fra frem spring til fremspring uten å ense avgrunnen un* der mig. Her sprang jeg ofte nødtvungent fra fremspring til fremspring med evig lampe* feber —

i angst for ikke å kunne nå over av* grunnen.

Ofte var det bare såvidt å få tid til å lære; ordene. Så våge sig ut på ytterste fremspringet uten å stupe dit ned hvor kanskje fiaskoen lå og ventet med vonde øine. Når jeg dengangen ofte kunde redde mig såvidt — var det ved siden av mine evner — alt det jeg hadde lært derute som hjalp mig i mangen en snarvending. Uten ellers å ville tale for meget om mig selv som scenekunstner, vil jeg ha sagt at jeg jo også vant mangen en hel seier. Jeg tenker med takk og glede på mitt publikum og de i pressen som med all kritikk vilde mig vel. Hadde jeg bare kunnet gi scenekunstneren helt ut hvad han trengte — også et par kritiske øine — har jeg selvfølgelig mine egne tanker om hvor høit og hvor langt det mål var jeg hadde kunnet nå. Jeg er enig i at en beskjeden mann ikke bør skrive mer om sig selv.Fem dager efter Kong Henrik kom Hol* bergs to hundreårs fødselsdag med en festfore* stilling. Med Erasmus Montanus. Som var repertoarstykke. En enakter av Henrik J æ* ger, og tilslutt epilog av forfatteren og kriti* keren Kristoffer Randers. Fremsagt av Reimers med Holbergbyste og personalet som Holbergske figurer omkring den. Det stakkars teater måtte sløife en aftenforestilling for å få dette frem i rette tid. Som de fleste afte* ner var huset ikke fullt besatt. Utenkelig i Danmark. Jægers stykke sprudler ikke gjennem min hukommelse. Selv måtte jeg ta tilsprang og spille en Leander. En flerhet av personalet optrådte i Holbergske figurer med Hammer som den unge Holberg.

Det som især gjorde et uforglemmelig inn* trykk på oss allesammen, også på publikum den kvelden, vil jeg fortelle.

Historien om en stokk.

Vi var allesammen inne på scenen da Hol* berg kom. Ung. Strålende. Altfor vakker. Aldri var Holberg sluttet som ungkar hadde han sett slik ut. Han hadde en høi stokk med gyllen knott i hånden. Bevæbnet med den stiger han så inn og stiller den som forfatteren vilde op imot en særdeles høi stol. En stivrygget en. Lik sitt herskap fra de tider. Den stokken skul«de han sette fra sig mens han så bort på oss. Sånn riktig nonchalant. Den unge herr Holberg gjorde som foreskrevet. Men ikke s t o k* ken. Den forsvant lydløst gjennem gulvet da Holberg slapp den. Alle så det. Vi på scenen. Og de dernede. Uten én — Hammer. Stokken var forsvunnet gjennem et rundt lite hull i gul* vet. Det var boret for en eller annen gass* slange som hadde å spy ild op fra «underver* denen». Ikke nettop i dette stykke. Men i det hullet blev stokken borte. Kort efter gikk Ham* mers forstand den samme veien. Den unge Hol* berg stod der og talte som han skulde. Ytterst veltilfreds. Så så han med engang at noget var foregått. Hørte også en plutselig uro dernede. Kapellmester H e n n u m i orkestret ved diri* gentpulten — smilte fra dur til moll. Nogen av oss stirret iherdig på ham. Nogen gjorde uut* grundelige ansiktsbevegelser. Han selv kom ganske ut av det. Han trodde ulykkelig at noget galt var hendt med hans toalette. Og mens han talte det han skulde si så han ned* over benklærne. Publikum var urolig. Fru Wolf som Pernille sveiset og svanset litt an* strengt munter bort til den forfjamsede Hol* berg — som stod og sa sine replikker — uten særlig å hengi sig til rollen. Pernille hvisket så noget. Men Holberg forstod det ikke. Isachsen Stygotius sa så halvhøit så hele huset hørte det:«Ta ikke stokken.»

Da var det at Holberg mistet forstanden. Han hadde i det øieblikk noget han skulde si.

— Og i sin blødme sa han noget annet. En forsnakkelse. Den verste jeg — eller nogen — har hørt på en scene. Publikum opfattet den neppe. Det blev sagt så hurtig. De som gjorde det fikk vel et sjokk for livet. Jæger hørte det. Selvfølgelig. For ham blev det som toppfiguren på hans martyrium som forfatter — sa han. Klausen som Jeronimus blev til en Henrik i sine nervøse bevegelser. Den nydelige fru Selmer lenet sig mot mig et øieblikk. Reimers som Jacob von Tyboe sa nogen gebrokne halvtyske setninger for å fylle ut pausen. Det hele varte kortere enn det kan forte 1* 1 e s. Pernille fikk synlig for alle et sprutende latteranfall. Da forstod Holberg at han var i et galehus. Han kastet hodet tilbake. Ganske uholbergsk forresten. Og han grep efter stok* ken. Litt brysk. Uvilkårlig gjorde han det. Da kom katastrofen. Høidepunktet. Han grep i luften. To ganger. Da først merket han at den var borte. Han snudde sig helt om. Og stirret. Og hans ansikt? Det var en dum fyr som lis* som stod i kostyme og glante. Ikke spor av Holberg. Bare Hammer. Han vilde til å se ef* ter den mellem stolen og bordet. Publikum jublet.

«Nei, nei,» sa Reimers uvilkårlig. Det heleblev til lapskaus. Det som skulde sies — det kom hulter til bulter næsten. Og teppet falt. Like før det skulde falle forresten.

«Hadde det som nu foregikk kunnet vært avertert på forhånd hadde huset blitt utsolgt,» sa Schanche.

En bitter sannhet. Schanche hadde vært «Jean de France». Og gjort et par krampaktige piruet* ter for å avlede det tragikomiske på scenen. Henrik Jæger kom op til oss efterpå. Hans hjerte lå langt nede — et eller annet steds. Han sank overende i den høiryggede. — Han glante på mig. Uten øine. De var som matt glass. Med den slørete stemmen som var ham egen. På syngende vestlandsk — med sordin — sa han til mig:

«Jeg kan ikke finne ord, kjære Bjørn.»

«Let bare ikke efter dem,» mente jeg. «De fins ikke.»

«Den lykkeligste var da stokken,» sa fru Wolf, enda med latteren i sig. «Den kunde forsvinne.»

Jeg gikk op til Hammer. Der hørte jeg fra en av båsene Reimers' dypeste indignasjon med hans dypeste stemme.

«Hvorfor hadde man ikke puttet hullet igjen? Elendige tilstander.»

Hammer satt foran sitt sminkespeil. Paryk* ken var tatt av. Men sminken ikke. En latter* lig parodi av Holberg. Ansiktet uten parykkover sig, uten pompøs avslutning med den store lagede Holbergnesen alene ut i luften, det så uendelig nakent og uberettiget ut. Han stirret inn i speilet. Han talte inn i det til mig som stod bak ham.

«Kjære Bjørnson, jeg hadde gledet mig til denne rollen. Så gikk min giede tilbunns. Jeg har fått den sikre følelse i mig at noget lignende vil hende mig personlig engang. Jeg sitter her og sier Dem at jeg engang blir senket ned — i et eller annet — som ødelegger mig for be* ständig.»

Han hadde tårer i øinene. Jeg blev rent for* skrekket. Hans ansikt blev formelig tragisk bak masken. Han som alltid ellers hadde sitt still* ferdige smil.

«Nu skal De få spille Gregers Werle i «Vild* anden» av Ibsen. Jeg har talt med Schrøder. For Dem en herlig opgave. De behøver bare å gå stille omkring med de grå spørrende øinene De* res. Med det underlig fortenkte De kan ha. Langt borte fra virkeligheten. De kan spille den som ingen annen.»

«Takk, Bjørnson.»

Han reiste og gav mig hånden. Han smilte ikke. Ikke med øinene. Ikke med munnen. Der strøk noget gjennem mine tanker jeg ikke fikk tak i. Ofte husket jeg det med en egen slags uhyggefornemmelse. Inntil virkeligheten med sin tragedie lå op i dagen. Lenge efter.Jeg hørte Klausen ute fra en av de andre bå= sene erte Schanche. Jeg gikk dit ut.

«Så påtrengende hoppet du omkring på sce* nen, Schanche. Stokken forsvant da han så dig. En klok stokk.»

Reimers la ivei.

«Så må vi melde dig til direksjonen. Vi kan ikke få spille komedie i fred for dig og dine påtrengende sprell.»

Gundersen hørtes fra sin bås — på blideste Christiansandsk:

«Så må vi også alltid i den rollen høre ditt utviskede bergenser*fransk.»

Schanche fra sin bås — sterkt indignert:

«Du snakker om Bergen? En Christiansan* der taler om sprog? Dere har aldri hatt noget sprog. Dere lever av Mandal og Lillesand. Far til sønnen vi har her, han har sagt at det bare er småskvulp det dere snakker.»

Og tappen hans gikk helt av tønnen. Han drog i vei som et elveløp med stride strømmer og fossefall. Høiere og høiere.

«Akkurat sånn spiller han komedie,» ropte Klausen. «Alle hans replikker går i ett.»

«Til hjelp, til hjelp i nødens stund,» dekla* merte Reimers. «Se døden venter på sitt bytte.»

Døden var Schanche. Fra alle båser livlig til* slutning.

«Det er dere som tar livet av Schanche,» ropte jeg leende. «Slutt i tide.»Der blev ørenslyd.

«Takk ska du ha, Bjø*ren. Det var snildt av dig. Man forstår at Karoline, din mor, er ber* genserinne av like god familie som jeg.»

Berent Schanche kom virkelig fra en god gammel bergensk familie. Og når det gikk ham til hodet blev han krakilsk og springsk i toppen. Alltid var han på vakt mot å bli o ver* sett. Da hadde han en ertende bergenserreplikk som irriterte dobbelt på østlandsk. Han kunde også være godmodig. Blev han ivrig slukte han lett sine egne ord.

«Som pelikanen sine unger,» sa S t u b W i* berg. På Nationalteatret hadde han Schanche som spesialitet.

Jeg gikk ned i skuespillerfoyeren. Der satt Constance Bruun. Alene. Hun tok en avis da hun så mig. Hun hadde grått.

«Hvad feiler dig, Constance?»

Hun klarte ikke å svare. Hun la armen over bordet og ansiktet mot den og gråt.

«Synes du det som hendte iaften er så mor* somt?» Hun så på mig mens hun nu talte.

«Du, Constance. Du er ikke hysterisk? Det var kanskje uhyggelig — latterlig. Nu bare til å le av. Skjønt jeg innrømmer at Hammer tok det på en underlig alvorlig måte. — Men Con* stance---?»

Da så hun på mig. Bare så. Skjønt tårenehang igjen. Jeg fikk øinene hennes. Så hvad hun vilde si mig mens hun taug.

«Elskede Constance. Er du s å glad i ham?»

«Ja, Bjørn,» svarte hun.

Som en unge. En hjelpeløs. Og de piplet nedover kinnene. Tårene. Og hver av dem var hennes lydløse bekjennelse til mig. Jeg klappet henne over håret.

«Min elskede Constance —»

Jeg var hennes bror i det øieblikke+. Men in* gen glad bror.

S

Jeg gikk hjem til farbror Peter. Hvor jeg bodde. Hvor tante Laura blideligen gikk om* kring med mørke, lysende øine. Og var enda vakrere enn sine døtre. De få kveldene jeg var på teatret eller bortbuden, satt vi og pratet tvers igjennem alt som var verd å prate om. Og jent* ungene og jeg slåss. Og drev moro sammen. Og laget åsgårdsrei. Skøiergutten i mig fikk sin trening. Jeg tror ikke stuene likte det. Vi tok oss ikke tid til å spørre dem.

Fem dager efter Holberg gikk en sammen* satt forestilling. En fransk morsomhet i én akt. «En delikat misjon.» I den spilte fru Hansson, Anna Brun og jeg. En ung frekk herre. Han går i en feil etasje. Tror han er hos en kokotte

— så er hun en yngre rik enke som morer sig

7 — Bjørnson: Det gamle teater.vidunderlig over feiltagelsen. Han er pågående og mer enn freidig. En altmulig fyr. I retning av denslags morskap. Og denslags kvinne« behandling. Hun koketterte mer enn hun trod« de hun kunde. Men kvinnene vet jo ikke alt om sig selv, før de har bruk for det. Når feil« tagelsen opklares blir han som en hjelpeløs ung gutt. Amor ler og teppet faller. Tora Hansson var rutinert, men ingen «beauté de diable». Hansson hadde bearbeidet en annen tysk farse og kalte den «Et møte på Karl Johan». Jeg husker bare jeg satte den i scene. Mere husker jeg ikke. Jeg spilte ikke med. Merkelig nok.

Schrøder og jeg talte lenge sammen om «Vild« anden». Den måtte vi ha albuerum til. Vi hadde en glimrende besetning.

«Vi må arbeide oss opover helt innenfra. Re« plikk mot replikk — så det kan bli et scenisk kunstverk. Diktningen verdig.»

Det var den første norske fremførelse av et moderne drama. Siden jeg kom. Albuerummet blev især den franske enakter med forskjellige stykker attpå.

Tyve prøver fikk vi til «Vildanden». Omtrent ukjent ved dette fattige teater som måtte løpe hesblesende så godt det lot sig gjøre fra stykke til stykke. Vi var alle henrykte. Det var en selvfølge at vi også prøvet søndag formiddag klokken tolv. Efter kirketid. Fru Gundersen sa til mig:«Jeg hadde aldri gjort det. Jeg går i kirke hver søndag. Og hele søndagen utenom aftenen har jeg trang til å gå med mitt eget. Jeg er religiøs, men ikke noget hengehode. Igåraftes var jeg nu så trett så jeg ikke orket å be min aftenbønn. Jeg foldet hendene og sa bare: «Godnatt Vårherre.» Og sovnet glad inn.»

Johannes var gamle Ekdal i «Vildanden». Han var den forkrøblede småpuslede mannen som i enfoldig hyggelighet hverken savnet skogen eller fjellet. Den stubben av en horisont han hadde igjen, dekket såvidt snoreloftet og litt småsnakk omkring, med tilsetning av et par glass øl på madam Eriksens restaurant. Der hvor han kom inn med sin gamle løitnantslue på hodet med de forslitte gulltresser, så vi ham i vår fantasi slik han hadde vært i hel uniform. Enslags fasadefigur som gikk deroppe på Høi* dalsverket uten anelse om det som skjedde om* kring ham. Inntil han blev kastet overende. Ferdig til de minste detaljer kom han til første prøve. Et par småting i forhold til de andre omkring ham måtte jeg si. Han nikket og smilte. Og tok op igjen. Når Reimers som Ek* dal talte hult om sin fars «tragiske» skjebne, kom hans røst som fra et gravkammer. Gre* gers Werle så i sin underlighet døde skjebner dernede. Men kammerset var tomt. Da Arnol* dus begynte å kunne sin rolle nød han sig selv. Sine replikker. Han blev for tydelig selv forden frasefyren han var. Jeg sa det of te til ham på prøven. Som sedvanlig på scenen. Jeg så han blev høiglødende et par gånger. Men det brydde jeg mig ikke om.

«Kjære Arnoldus,» sa jeg, «Hjalmar Ekdal har servert disse frønsete replikkene så ofte, så han ikke serverer dem på ekstra tallerkener. De er tydelig nok selv om de flyter mere sammen med det annet — det dagligdagse — han har å si.»

Slik omtrent talte den unge instruktør til sin eldre venn og kollega. Plutselig på en prøve kom Arnoldus hen til mig.

«Undskyld,» sa han til de andre på scenen mens han bøide sig over mig som satt fremme ved rampen. «Kjære Bjørn — jeg — innser på en måte — at du vel har rett. Jeg har — mer* kelig nok ligget i min seng — i hele natt — og tildels tenkt en del. Også over dette. Jeg vil nu be dig i k k e å avbryte mig — for me* get. Jeg — må — rent ut sagt — ta mig en — ordentlig — rangel — inatt. Da skal du imor* gen opdage at min begripelse er klarere. For* ståelsesfullere. Renvasket. Min hjerne ven* ter kun på litt flytende — la oss si — spiritus.»

Jeg måtte le.

«La gå, Arnoldus. Men jeg ønsker å være med.»

«Det ønske skal bli opfylt, kjære venn. Ifradette — tempel tar jeg ellers kun Selmer med. Jeg har et par andre i bakhånd.»

Om den natten skal jeg siden fortelle.

Gundersen var gamle Werle. Laura satt på alle prøver. — Han var den mannen i stykket som aldri utleverte sig helt. En personlighet. Litt usikre øine hadde han når sønnen søkte å nå hen til dem. Klok og dagligdags gikk han ellers omkring i sine stuer. Men også andre veier. Hans ansikt gav et gløtt inn i det skjulte engang imellem. Hans store ansikt — kunde få et streif av smerte — noget tragisk over sig i samtalene med sønnen. Men hvor usigelig vel følte han sig ikke sammen med fru Sørby. Vi forstod det i det korte øieblikk de kommer inn arm i arm. Ved henne så han inn i det han aldri hadde kjent før. Fortrolighet uten senti* mentalitet fra en vakker, klok og trivelig kame* rat. En kvinne. Blank op mot dagen — mot ham — med alt hvad livet hadde budt henne. Fru Selmer satte sig vel til rette i den rollen. Den klædde henne.

For en vidunderlig tid. Disse prøvene. Denne oprivende oplevelse å se et slikt dikterverk bli til kjøtt og blod på scenen. Til levende, talende, handlende mennesker. En lykkefølelse for oss allesammen. Stigende frem i dikterens ånd. Fra stemning til stemning. Fru Gundersen sa en= gang til mig:

«Når vi når det høieste og store i vår kunst,er vi likeså nær Vårherre som de andre i sin. Vår kunst er også skapende, selv om den former sig om andres tanker og ord.»

På en prove sa jeg til fru Wolf — da hun spilte så utmerket:

«Dette gjør De så godt, så Vårherre som sit* ter usynlig oppe i første rad, riktig fryder sig.»

«Gud,» sa hun, «jeg blir ganske fælen.» Hun ropte på Laura Gundersen som også var til* stede. Og fortalte hvad jeg hadde sagt. Hun svarte:

«Jeg vet ikke om han sitter i parterre. Men er vi riktig flinke, så fryder han sig hvor vi så er.»

Om nettene og dagene hadde jeg «Vildanden» over mig. Den skreppet ned i min tilværelse. Jeg lå i stillheten om natten og hørte replikkene. Og hørte pausene. De som skulde løfte or* dene. De kommende eller de som allerede var talt. De kan vokse sig større i stillheten foran dem — eller i den tausheten som følger efter. En formiddag jeg var særlig strålende oplagt og jeg kom inn i foyeren, satt Klausen der.

«Hvor du ser fornøiet ut. Er det noget du har funnet ut? Skal det gå ut over mig?»

Han lo og gav sitt morsomste ansikt.

«Du da,» sa jeg, «du kan ikke dy dig. Du ter dig som en litt eldre kurtisane. Du lager dig altfor tydelig til rette. For å gjøre inn* trykk.»Han spilte «En blekfet herre». Hans evne ellers til å smyge sig inn i det han selv fant ut eller bare blev antydet for ham i en rolle, var enestående. For en sjelden begavet og smidig kunstner. Da han begynte på den «blekfete», sa jeg et navn til ham. Et fint fra Drammens* veien. Han kjente det. Og straks hadde han den måten å snakke på som særlig var fin i Christiania — med «Ch» — dengangen. «R»*et lå bløtt og litt affektert inne i munnen. Som vilde den bare antyde sin tilværelse. Klausen skrek op da jeg så drastisk sa hvad jeg mente om hans noget overdrevne spill.

«Du kaller mig — for et gammelt offentlig fruentimmer. Så godt som i funksjon. Aldri har jeg i min villeste fantasi tenkt mig å få en slik beskyldning like op i mitt ansikt.»

Fru Wolf kom, og hun fikk en gjentagelse av Klausen som laget sig til som hadde han fått nådestøtet. Hun ramlet ned i en stol ved bordet. Hun jublet.

«Vet du,» ropte hun, «hvad hans far i hissig* het på en prøve sa til mig? «Spill figuren som en bergensk tøite. Det kan De da. Det er jo det De er. Det må De jo forstå. De i Deres bergenske mangfoldighet.» Jeg satte i å stor* tute. Da skrek han op fra parkettet til mig: «Det er da rollen jeg taler om. De er som Karoline. Hun den kloke mister balansen en* gang imellem. Og forstår plutselig ikke detbøss. Eller det stikk motsatte. Det er kanskje bergensk.»

Alle lo av mig.

Fru Wolf var selvfølgelig meget god som Gina Ekdal. Men hun kom ikke op fra den jordbunn dikteren hadde gitt henne. Så var hun jo heller ikke fra Østlandet. De par ord fra den dialekten hun hadde å si hos Ibsen, de hang i luften. Hun virket som hadde hun vært en finere bergensk husjomfru. Hun var ellers så godlidelig. Og bak det alltid som på vakt mot noget ubestemmelig. Især i øinene. Men det fine sproget. En kveld kom jeg lykkelig hjem til henne. Lysende fornøiet.

«De må spille henne på en bergensk dialekt. En mindre fin en.»

«Aldri. Aldri. Noget så simpelt —»

«Fru Wolf, nu er De-—

«Nei, si det ikke, Deres far tok livet av mig mange ganger. Skal De nu gjøre det samme?»

Hun lo. Så styrtgråt hun, overnervøs.

«Før vil jeg dø.»

Jeg knep hissigheten i mig. Jeg gikk min vei.

Hedvig, den fjortenårige, er vel den mest rørende ungdom i vår litteratur. Hennes unge sjel hadde allerede evnen til å se inn i andres sinn. Hennes trang til ømhet op imot dem hun elsker er som det begynnende vinløv. Det slyn* ger sig op mot treet som står det nær. Hedvig

— barnet vet å lempe sig følsomt omkring devoksne. Om ham. Faren. Så han blir glad. Og han blir det når han føler at han selv har det godt. Når hjemmet luner sig om ham, Men selv bøier hun sig selvløst innunder dem som eier hennes hjerte. Så trampes hun ned. Skjeb* nen setter sin hæl på henne. Vinløvet blev in* gen ranke. Lully Krohn var Hedvig. Det var som om hun under samarbeidet langsomt steg ut fra sitt eget jeg. Som om Hedvig tok henne til eie. Næsten ingen trodde hun kunde spille henne. De fleste mente Anna Bruun.

«Hennes medfødte blide sinn —»

«Altfor få farver, kjære Schrøder. Hedvig har en hel regnbue.»

«Ibsen har underhånden ytret i et brev, at frøken Bruun burde spille den,» sa Schrøder.

«Hvem har satt den melodi i ham? Men jeg, kjære Schrøder, skal blåse ham en annen. En lifligere.»

Og jeg blåste. Og Olympen gav sig. Smilende.

Straks vi så Gregers Werle — Hammer — visste vi med engang at hans tankeverden levet for sig. Den holdt til i det avlukke — det mørke loftet så mangen en bærer med sig. Øinene — de innerste — stirret mest bare dit inn. Og slik hans sinn var, lå det i et dem* rende halvlys. Et åndelig. Der famlet han om* kring. Og hvad han der fornam tok han med ut i dagen. Mørkeloftet hans hadde bergtatt ham.

I eventyret tror kjerringen at hun kan bæresolen i forklæet sitt inn i den svarte stuen som ikke eier dagens lys. Og hun skjønner ikke at solen blir borte for henne. Gregers Werle bæ= rer sitt demrende lys — det uvirkelige — ut i solen. Og skjønner ikke at det svinner hen for

ham.---Ja, den Hammer. En atmosfære

— den reneste — var der omkring ham på sce* nen. Når han ferdedes slik som i Gregers. Fylt med omsorg. Når han ved det hyggelige bord sammen med de andre — plutselig sier det stygge ord om «sumpluft», da er det med smerte — fordi han m å si det. Den bergtagne. Så sitter han i ømhet foran Hedvig alene. Ikke noget under at barnet tar hans ord inn til sig. Gjør dem til sine. Hun tenkte lenger enn ham. Hun tenkte sig inn i døden.

Det var som om jeg særlig hadde arvet Sel* mer fra far. Han satte stor pris på ham. Også som kunstner. Han kunde sette sin fantasi inn i det burleske. Og inn i det tragisk stillferdige. Inntil tårer. Som teologen Molstad var han fylt til randen med allslags brennevin. Det skvul* pet i ham. Og hans sjels evner skvulpet de også. Og fløt sammen i en stor blødme.

Isachsen var Relling. Engang en myndig herre på scenen. En personlighet. En frem« ragende kunstner hadde han vært. Nu orket han ikke engang å markere sig selv helt. Han nådde ikke op. G a r m a n n kom siden fra Ber» gen. Fullblods dirrende i sin hån over GregersWerle. Denne kloke, sterke mannen, denne dok= tor Relling, nøier sig med å tukle sitt liv bort mellem forkomne skjebner. Ser sig selv og de andre på retten og vrangen. Putter livsløgnen i dem. Gir barnet sin mildeste hånd. Og foran fru Sørby — der han står og ser på henne — stirrende inn i henne — føler vi hans tanker. De går den elendighetens vei — hun vel mest hadde skyld i. — Og så i siste akt. De siste or« dene til Gregers Werle — de som slår hans mørkeloft i knas. De driver den stakkaren — Gregers — ut i solens ubønnhørlighet. Og der orker han ikke livet.

«Å fan tro det,» roper Relling efter ham. Ikke bare hånlig. Nei, litt av en smerte lå der i det. Han hadde også selv trodd og tapt. Både Gud og fanden var i de ordene.

Slik var Garmann. For sterk på prøvene. Den beste Relling jeg har oplevet.

I teater journalen leser jeg om kveldens kunst« neriske seier. For oss alle. Hvordan stillet nu Christianias publikum sig til denne kunstner«, iske sensasjon? Ibsens, den allerede europeiske berømmelige dikters arbeide? Førsteopførelsen i deres by? Huset var langtfra utsolgt

— første aften. Og siden — heller aldri. Tross publikum og presse. Siste aften det skul = de ha gått, måtte teatret — innstille. Der var om formiddagen solgt for — en krone og tyve øre. Og da Ibsen hadde avslåttprocenter og forlangte kontant forskudd 2500 kroner, var det ikke lett for teatret. Dette høie honorar — iallfall for oss — vet jeg at Ibsen hadde lempet på h v i s teatret hadde gjort sin plikt og opført «Gengangere».

Var der på byens vegne nogen særlig indig« nasjon over denne åndelige treghet likeoverfor «Vildanden»? Og så meget annet? Nei. Ikke én uttalelse over dette teatret her oplevet. Ikke én hadde trang til å si fra.

I Christiania og Oslo har der i det store og hele aldri vært synderlig indignasjon til fordel for teatret. Men gikk det imot var man ivrigere. Det har j e g ofte oplevet.

Selvfølgelig privat var der mangen en protest å høre. I vår favør.

Historien om en rangel.

Det var den med Reimers. Fra tidlig om kvelden til næste morgen. Og det viste sig merkverdig nok at Reimers' åndelige habitus blev ledigere. Mobilere efter den tørn. Til for« del for Hjalmar Ekdal. Jeg tør ikke anbefale andre å forsøke det samme, når de føler sig litt treg i sammenføiningene. Men Reimers trengte slik en festlig rangel. Hans humør, hans velvære gikk til topps og hentet ned alle hans beste egenskaper. Og lot dem flagre. I en gle« desrus. Vår berømmelige universitetsbibliotekarI. B. Halvorsen var med. Vittig. Vidende. Med levende hender. Og talende øine. Som s å. Som hadde sett. Og v i 1 d e komme til å se inn i norsk lynne. I norsk ånd. Og inn i dem som bar den frem. Hans rødlige små bakken» barter innrammet et fantasifullt enda rødere op* syn. Mangen en munter kveld hadde farvet det slik. Født ungkar. Og siden gift med en av de søteste kvinner jeg kjente i de tider. Så var det den utmerkede danske litteraturprofes* sor P. Hansen. Faust*oversetteren. Siden leder av det kongelige teater. Hans smil den hele natt med sin inderlighet hadde tilhold i hele ansiktet. Like inn i øinene. Også da han efterhånden blev særlig beruset. Bare litt slap* pere i muskulaturen. Selmer kom med altså. Reimers og Selmers var en melodi for sig. En munter en. Som hele byen nynnet. Fru Selmer var meget vakker. Og et godt hode. Med hu* mør. Min far satte hennes evner litt vel høit. Men hun var fiks. Reimers var ubendig inntatt i henne. Og gjorde overmektig kur til henne. Selmer var Vårherres godmodighet på jorden. Han var ikke skinnsyk. Det besørget Reimers for ham.

«En vennetjeneste,» sa Klausen.

«Alle måtte se det. Selv de blinde,» sa Schanche.

En dag stod Schanche i kulissen og talte iv*rig med fru Selmer. Ut fra halvmørket kom Reimers. Plutselig.

«At De orker å tale så lenge med denne herre.»

Reimers gav ham de øine han fortjente. Han kom styrtende inn i foyeren. Og fortalte det.

«Hvad er det med dig? Du ter dig som et fortumlet fruentimmer,» sa Gundersen.

«Dette er det største øieblikk i ditt liv,» sa Hans Brun. «En mann har vært skinnsyk på dig.»

«Mitt liv? Hvad vet dere om mitt liv?»

En stemme fra Buchers værelse:

«Ditt livs aften, kjære Schanche.»

Schanche smelte døren igjen.

Fru Selmer blev enten rasende eller måtte le av Reimers, det gale menneske. Men hun tålte det. Å bli slik tilbedt

er jo ikke alle gitt. Disse mange optrin var lengst gått gjennem smilets land og inn i latterens. Selmer og Rei« mers satt og puslet sammen hver dag i pausene på prøvene oppe på «Punsjesalen», restaurasjo* nen i første rad. Bakerst. Riktig hyggelig hadde de det der. Hver dag trettet de om hvem som skulde spandere. Reimers vant med velde. De fleste ganger. Den kvelden vi var sammen var Selmer innehaver av all jordisk salighet.

Senere på natten nærmet han sig sin teolog« iske løpebane — som Molstad. Han satt uten ord med et intetsigende alvor og lot vår jor«diske morskap gå sig forbi. Reimers var ikke vår vert. Vi bevertet oss selv. Men Reimers bestilte uten å spørre. Rumsterte som han vilde. Han var kjent mann hos Engebret. Gudbevares. Vi hadde de to berømmelige mindre værelser for oss. Til en begynnelse satt vi omkring det velfylte bord i stillferdig velvære og drakk våre drammeglass. De små uskyldige vesener førte oss litt efter litt dit hen vi lengtet å komme. Glassene vokste sig større. Fylt med den røde* ste burgunder. De førte oss videre — litt tregt men sikkert — inn i det løierlige. Det helt lat* terlige. Hvor de glade tanker og barokke på* stander gjorde bukkespring med ivrige beve* gelser og muntre ord henover bordet. Så kom kaffen. Negersvart og selvbevisst. Sammen med de lysegrønne, farlige «Avec»er gled vi så hen til de høie herrer. Glassene med sitt gylne innhold. Livsens overflod i godt og ondt. Nu kalles det pjolter. Et slubrete navn. De løsnet «begeistringens rullende fonn». Hopla. Jeg glemmer jo rent å ta ham med. En liten — hyggelig — svensk dosent — från Uppsala. — Hans navn husker jeg ikke. Hvite tenner og gledelige øine hadde han. Der hendte noget i anledning av ham. Selmer var enda i saligheten, da han reiste sig såvidt og hevet sitt glass ned mot broderfolket som satt og så op på ham. I konsonantfrie ordelag sa Selmer:«Vi — skal være kjærlig mot — dig. Så du kan forbedre dig i ro — svenske broder. Så går vi op i hverandre. — Engang. Og blir vir« kelige — brødre.»

Da för broderfolket, vel tettbygget, op fra sin stol.

«Inte vill jag gå upp i något annat än i mitt svenska fosterland.»

«Storsvenske,» mumlet Selmer. Og sank litt efter litt ned i det mørke han siden så fryktelig steg op fra.

«Jag är inte stor. Men jag är stor enda. För jag är svensk skall jag säga herrarna.»

Han slo lett i bordet. Stemningen gikk litt i floke.

Men Arnoldus høinet sig. Hans kjempesol kastet sin varme henover oss. Hans humør steg op i syningom. Og smeltet alleslags mis« stemninger.

«Kjære svenske broder. Kjære Selmer, du kjære medspiller på de skrå bredder,» sa Ar« noldus.

«Skrå ja,» sa Selmer. Han var olm---

««Brødrefolkenes vel», det er den sol, det vel« være vi burde gasse oss i. Men nu står vi ved siden av hverandre i samlet uenighet. Om hvad vi helst bør være uenige om. Du sier svenske, hjerte venn — slik har jeg forstått dig, at du er liten skjønt du er stor. Vi er enda mindre enn ditt land. Efter din opfatning — bør vi da værestørre — enn du. Jo mindre. Jo større. På den måten blir vi tilslutt like store. Jeg taler som en beruset nordmann. Beruset av glede over den heldige treenighet vi representerer mel* lem alle riker og land. Den hellige treenig* het er é n. Og dog tre. Det skal være vårt forbillede. Leve Skandinavien. Og la så vrøvlet gå videre.»

I. B. Halvorsen reiste sig.

«Kjære Hansen,» begynte han.

«Ne — maa jeg be om mit «P.», thi Hansen er noget sludder. Det er ingenting,» ropte pro* fessoren.

Halvorsen uanfektet:

«Det er jo nettop dette ingenting — jeg vil drikke for. Du har gjort noget betydelig av dette ingenting du fikk i vuggegave. Du har høinet ditt «P.» så det har adlet ditt medfødte Hansen. Og gitt det den betydning det nu har. Derfor kan vi uten å blues rope: «Leve Han* sen»!»

I sitt svar mente professoren at navnet Hal* vorsen lå nogen streker høiere og derfor var let* tere å høine enn

Hansen. Han hadde ofte næs* ten forløftet sig på sin Hansen. Han var tung å bære på livets vei. Især når man måtte streve opad som han. Men ikke for dig, kære ven Hal* vorsen, du hadde det lett fra fødselen av. Ditt sjeldne navn trengte ikke nogen ekstra kjenne* merke. Intet. I. B. foran for at alle kunde

8 — Bjørnson: Det gamle teater.vite hvem d u var. Det hadde nok i sig selv. Måtte du alltid gjøre det aere. Leve Halvor« sen.

Urkjærligheten tok overhånd. En av oss drakk for en av oss. Og den annen for noget annet. Også den igjen for det. Lenge leve. Kvinnen fikk sitt — og fedrelandene. Hurra. Arnoldus gav mig elskelige ord. Og jeg favnet ham med mine. Molstad var tilstede i kjødet, men ikke i ånden. Jeg var den mest — uberu« sede. Jeg hadde latteren i mig. Arnoldus for« søkte å synge fedrelandssangen. Forferdelig. Vi var dypt grepne. Svensken kunde sin. Hansen kunde ingenting mere.

«Der er et yndig land, kjære professor,» ropte jeg og skålte. Hansens smil sauset sig utover hele ansiktet.

«Det er sgu længe siden,» gav han mig til« bake.

Denne løierlighet fikk hans enstemmige bifall. Han gottet sig lenge.

I grålysningen var vi plutselig hjemme. Hos Arnoldus. Foran et dekket bord. Fylt med vil« lige ølflasker. Utålmodige små snapseglass stod likeved. Og så sild! SILD. Henders gnidsel.

Og takk og giede til. Vi vilde nettop---.

Da sprang en bombe. Molstad revnet. Og for« vandlet sig til Selmer. En rasende Selmer. En utenkelig Selmer. Han stod og satte to knytt«never i bordplaten. Støttet sig til den. Og knallet løs. Like ned i oss. Vi för fra hverandre.

*— — — Jeg vil — — ikke sitte ned — ved ditt — bord — Reimers. Nei!»

Kort og sterkt kom det:

«Du — gjør kur —. Ja, til min kone. Lat« terlig. — Det er det. Det blir jeg også. Nei. Jeg vil ikke.»

En edruelig glassklar fornemmelse gikk rett inn i hjernen på oss. Vår blidelige danske venn holdt på å segne overende.

Men Arnoldus blev i samme øieblikk til en skapende kraft. En genialitet. Han lo. Han lo. Man snakker om at Homer har ledd. Han må ikke måle sig. Med begge hender høit i været sprang han innpå Selmer. Tok ham i begge skuldrene. Og rystet ham. Selmer blev som vil« jeløs i samme stund.

«Du har rett,» ropte Arnoldus. — «Ha. Ha. Selvfølgelig har du rett. Kjære venn. Jeg er hyggelig» — som han lo — «og uhyggelig inn« tatt i din kone. Og så er jeg jaloux. Som på alle jeg liker. På dig. På allesammen. Men mere er det ikke, gamle venn. Jeg er en tosk. Men det er du også. Altsammen kan man le av. Kom nu.» Og leende tok han Selmer. Og leende satte han ham til bordet — et annet bord

— ved vinduet.

«Du skal selvfølgelig spise for dig selv. Se på oss. Og le av oss. Mest av mig. Hvis du vil —.»Selmer satte sig. Og stolen blev til en for* undringsstol. Først for ham. Så for oss. Mens vi så på ham. Med engang var hans smil der. Morsomt. Givende. Og det strålte inn i uhyg* gen. Stemmen blev lys som hans leende ord.

«Ja — ja —. Selvfølgelig. Jeg blir her — og dere der. Du, Arnoldus, kommer hit.» Stor latter. Selmer reiste sig.

«Da sitter de to toskene ved siden av hver* andre,» ropte han. Og nikket til oss.

Tilslutt var vi der allesammen ved det vesle bordet ved vinduet. Dagen seg langsomt innpå oss. Vi var likegla. Vi hadde vår egen glede å glede oss over.

Og det var nok for oss.

«

Desember lå bak oss. «Vildanden» gikk i ja* nuar. Det var som hadde vi famlet oss lang* somt fremover gjennem en tunnel. Desember måned. Men januar som ellers betydde dagsly* set for oss — de bedre inntekter — den blev fylt med grå skyer — for ikke å si svarte — da «Vildanden» forsaget. Ikke kunsten men kas* sen. Desember var ikke den glade juletid for mangen en stakkar på Bankplassen. Vi hadde en kasserer. Den uforlignelige P r y t z. Fint* følende. Med gode øine.

«Kjære Bjørnson,» sa han. «Det er en pine ikke å ha såpass i kassen, især nu i desemberså vi kan opleve å se inn i e 11 fomøiet ansikt blandt personalet. Folk er ikke til å drive hit ned i denne tiden. Alle har bare tanker for det de skal utrette til jul. For å kunne giede sine. Det er rimelig. Men svært å opleve for oss hvert år.»

Teatret lå ikke slik til så en — falt inn i det. Alle måtte bestemme sig på forhånd. Legge fingrene på nesen og si sig selv:

«Ikveld går vi i teatret.»

Vi opførte i desember utmerkede Holberg« forestillinger. Gamle morsomheter. Og klassiske ting. Men få hadde tid eller lyst til å gå. Bar« nekomedier skrev ingen i Norge dengang. Vi hadde jo heller ingen ungdom til å spille slikt. Det måtte da være å la «Gundersen og Reimers optre i gutteroller med korte bukser», foreslo jeg Schrøder. Ingen hjelpende hånd var der for teatret. Jo én. Han skal minnes. Gamle Westye E g e b e r g. Han sendte ut fra sitt hjertelag til de fleste kunstnere konvolutter med større eller mindre sedler i. Inni lå også et kort med hans navn og «gledelig jul». Jeg husker enda min kjære Bucher. Han hadde tårer i øinene.

«Gud velsigne den mannen,» sa han.

Jeg får si det som det var. Egeberg sendte mig den største sum. Jeg blev aldeles forbløffet. Og litt ille tilmote. Jeg gikk op til ham. Uten å nevne det til noen.

Der stod jeg.«Goddag,» sa jeg.

«Goddag,» sa han.

«Det er gildt det De gjør mot oss — der* nede.»

«Takk.»

«Men rent formye for mig.»

«Det blir min sak,» lo han.

«Får jeg lov til å gi dem bort — i Deres navn

— til noen svært fattige. Ved teatret?»

«Nei — De skal beholde dem selv.»

«Pengene er jo egentlig mine,» sa jeg. «Jeg kan gjøre med dem hvad jeg vil.»

«Det er godt Bjørnsonsk det der,» sa han med humør.

«Er det en kompliment?»

«Så omtrent.» — Han moret sig.

«Så er vi enige da,» sa jeg. «Jeg sender de pengene anonymt.» Han lo og svarte.

«De får aldri noe mere av mig.»

«Vi er like gode venner for det. Ikke sant?» sa jeg.

«Vi får se.»

Det svaret fikk jeg fra et hyggelig ansikt.

Han sendte allikevel pengene hvert år til mig. Den samme summen.

«Når De er så snild mot oss. Så holder De av teatret?»

«Meget.»

«Da må jeg ha noen kroner til. Ekstra. For teatret.»Han satte sig dypere ned i stolen. Og lo. Ordentlig.

«Vi skal ha op «Sigurd Slembe» i mars. Alle tre stykkene. Frits Thaulow og Eilif Peterssen begynner snart å male dekorasjoner. Gratis. Selvfølgelig. Frits har talt om noen drivende skyer. Vi må eksperimentere. Kjøpe magnesi* umlamper.» Vi hadde ikke noe elektrisk den* gangen. «Han mente Frits at det vilde koste et par hundre kroner. Teatret har ikke råd til det. Får jeg slippe å gå rundt og tigge, er jeg takk* nemlig. Jeg har så mangt ellers å fare med.»

Han gav mig dem med giede. Han var bedå* rende. Mange gav siden til vår kunst. Men gamle Westye Egeberg var blandt de første som hadde et — positivt — hjerte for vårt ar* beide.

Egeberg og jeg ved det møte var som etslags forstudium til min optreden som «Svein Uræd» med kongen i første akt. Tonen mellem ham og mig var som den riktige i stykket. Eventyrlig pågående. Fra min side. Siden var jeg i selskap hos ham. Stort herrelag. Høit oppe over byen. En vårdag. Aldri hadde jeg vært sammen med så mange høiremenn på ett brett. De fleste eldre herrer. Christiania — Norge — var et gammel* mannsstyre i den tiden. Det inntrykk står fast i min hukommelse. Nu har vi noe som kalles

— Unge høire —. Dengangen hadde slikt etnavn virket parodisk. Som Reimers i gutteklær. Mot mig var alle disse gamle — som hos Ege« berg — overordentlig elskverdige.

Efter bordet:

«Skade at Deres far ikke er høiremann.»

«Han er da ikke så gammel,» mente jeg.

«Rabulist!» ropte han til de andre. Og pekte på mig. Og moret sig. Med engang hadde jeg borte i en krok flere eldre og gamle herrer over mig. Og jeg følte mig som gutten mellem trol« lene i Hedalsskogen. Disse her hadde også til« sammen bare e 11 ø i e. Det sa jeg til dem. For jeg var oplagt til allslags munter frekkhet. Og trollene lo av den freidige ungdommen så He« dalsskogen rystet.

«Han er temmelig uvøren,» lo de igjen.

«Hele Christiania,» ropte jeg mer enn over« modig, «burde døpes om til «Gamlebyen».»

Da fikk jeg ordentlige klaps igjen. Men av godmodige labber.

Jeg skrev til far om den kvelden. Også om den vårnatten. Den lå i lys demring og ventet mens den arbeidet sig op mot dagen. Slik håpet og drømte jeg at også vår kunst: forståelsen for den skulde gjøre: arbeide sig op mot dagen. Min far svarte: Herregud at vi ikke har ett ø i e allesammen. Når vi ser på landets fremtid. Og hvad som må skje for den.»

Schrøder var også i det selskap. Selvfølgelig. Da jeg fortalte ham siden om min samtale medEgeberg, overgav han sig helt på nåde og unåde. Slik optreden som min hadde han aldri kunnet tenke sig. Meyer stod i døren og knurret som en katt i solskinn. Så talte jeg om disse makt* syke gamle mannfolkene som motsatte sig «Gen* gangere». Allerede oftere var jeg gått på Schrø* der med det spørsmål.

«De er selv gjengangere, de gamlingene. Det føler de nok. Og de er redd for å se navnet sitt på plakaten.» Jeg sa det især for å erte Schrøder.

Han blev sint.

—«Nei nu får De--. Jeg har aldri —.»

Så avbrøt jeg ham. «De stengte min far ute fra teatret. De var redd ham. Som gamle gjen* gangere.»

Plutselig stod Schrøder rett imot mig. Innpå mig.

«Vilde De kunne arbeide sammen med Deres far? Så meget De ellers holder av ham?»

Leende brast det ut av mig:

«Tenk, det vet jeg ikke.»

Så lo jeg enda mere.

«Der kan De se hvor selvløs jeg er.»

Da sa Schrøder meget varmt:

«Jeg elsker Deres far. Det gjør de fleste av oss. Hvad som skiller oss får engang historien fortelle om.»

Når jeg nu igjen har nevnt min far og teatret og de reaksjonære krefter som stengte ham ute,vil jeg nu la ham få tale selv. I et brev. Det er skrevet til Lucie Wolf i det gamle teaters tid: «Det er sant» — skriver han — «at da de tok teatret fra mig de som intet hadde med det å bestille, dengang voldte de mig den største smer* te jeg har hatt. En velvoksen mann kan ingen større sorg føle enn den å miste sin gjerning. Dengang var teatret det for mig, som leret er for skaperkraften, ansvarets post for statsman* nen — nemlig selve livet. For en kamp jeg gjennemlevet før min trang fikk en annen form. Hvor mange hundre netter drømte jeg at nu var jeg der igjen, nu kom I alle imot mig. Jeg torde i årevis ikke sette min fot der for ikke å rive alle sårene op.»

I vårt representantskap satt selvfølgelig de verdigste og eldste makthavere i byen. Forman* nen var advokat Nils Nicolaysen. Et glimrende hode. Med ham hadde jeg en liten dyst på kontoret hos Schrøder. Jeg kom dit op i en mellemakt fra prøven. Nicolaysen sa hu* moristisk alvorlig:

«De kan ha inderlig godt av å se chefen og formannen for teatret sitte og tenke strevsomt på teatret. Og dets vel.»

«I hvilken retning går de tankene da? Tar dere også «Gengangere» med?»

«Nei, de gjengangerne er for moderne for oss,» sa han ertende.

«Går De også efter den optrukne snoren,hr. advokat? Jeg tror ikke den rekker langt. Men det er det makeligste.»

Selvfølgelig var jeg litt uforskammet. Men med humor.

«Nei,» sa han som før. «Det er det riktig« s t e for våre følelser. Våre konservative følel« ser. La oss endelig være nøkterne. Og stå ved det.»

Nøkterne? Nu hadde jeg ham. Jeg spratt til. Innvendig. Jeg hatet brennevin i teatret. I tjenesten. Jeg hadde vært så rasende på ham for en tid siden. I den anledning. Jeg kunde ikke dy mig.

«Ja, kjære advokat, jeg e r s å enig med Dem. La oss være nøkterne. Især hvor det passer. Det tenkte jeg også forleden kveld da jeg bak kulis« sene — så en eldre herre — mindre — la oss si nøktern. Her på teatret.»

Schrøder får op fra sin stol bak Nicolaysen. Og stirret på mig. Som så han noe han aldri hadde sett før. Meyer var i døren med engang. Ansiktet sitt hadde han glemt å ta med. Den rene tåpelige uforstand plirret og myste imot mig. Det blev tomt i luften omkring ham.

«Mener De mig?» sa Nicolaysen. Efter et lite ophold omtrent smilende, stillferdig kom det.

«Ja, selvfølgelig.»

«Vel,» svarte han litt kort. «Det var jo om aftenen?»

«Ja.»«Enda bra. Det k a n jo hende.»

Mens han sa dette tok han langsomt et ci* garettetui op fra sidelommen, og ytterst elskver* dig sa han:

«Vilde — De ha en cigarett? Denerkjøpt i edru tilstan d.»

Jeg holdt på å sprutle. Han hadde seiret i replikken. Ikke tvil om det.

«Vent litt,» la han til og reiste sig. Og kom hen til mig. «Jeg har tatt imot Deres — vel* mente — litt —

eiendommelige — korreks fordi jeg setter pris på Dem. Og Deres store arbeide her.» Han gav mig hånden. «Dette er — et nøkternt uttrykk for mine følelser.»

Jeg var den slagne. Jeg medgav det. Lang tid efter fortalte jeg dette til advokat Lasson. I et styremøte for det nye teater. Han og Nico* laysen var meget gode venner. Matadorer i byen, begge to. Efterpå kom Lasson med en historie om ham og Nicolaysen jeg ikke kan la være å gjengi her.

Jo, de hadde vært i et jaktselskap hos T h o* mas Heftye på Frognerseteren. Og der sa Lasson en glimrende vittighet. De lo begge me* get. Da spurte Nicolaysen om Lasson vilde selge ham den vittigheten for fire hundre kro* ner. Men da måtte Lasson forplikte sig til aldri å fortelle den til noe menaeske. Det var betingelsen.

«Jeg fikk summen,» sa Lasson. «Naturligvisvilde det irritere mig når jeg hørte min vittig« het, og da ikke å kunne si at den var min. Ikke late som jeg kjente den. Men det kom meget verre. Nicolaysen, den kjeltringen, fortalte den aldri mere til noe levende vesen. Han lot den dø. For å ergre mig. Han har opnådd det. Jeg ergrer mig enda. Her jeg sitter. Den vittigheten var god. Min beste.»

*

Det nye teater. Det nye teater. Enda bare med kuppel og spir i min fantasi. Men der var allerede grunnstenen lagt. Stor plass skulde der ryddes for det i vår by. Og med det stor plass for vår kunst i alles hjerter. Tenk. Soria Moria midt iblandt oss. Slottet østenfor sol. Og vestenfor måne. Teatret. Det leven* det eventyr. Fra menneske til menne* s k e. Det som skal dra oss til sig. Det som skal glitre og synge i vår fantasi. Som enfol* digheten og uvidenheten er redde for. Som vi andre lenges efter fordi vi derinne føres høit op mot det høieste i uforglemmelige timer. Dik* teren tar oss inntil sig. Løfter våre lengsler hen til utsyn de aldri har kjent. Dit de aldri har våget sig frem. Her blir de til kjøt og blod. Ofte i prosa. Ofte i skjønne romantiske ord. Også i toner. Som bølger omkring ordene. Som innfanger dem. Så opleves en kveld det gru* somme. Det trollvonde. Det usselige grå. Elen*digheten stirrer inn i det. Vi hører gråt mens villskapen spriker med alle sine fem fingre mot et strupetak. Mot hevnen. Også en annen kveld er det gleden. La oss ikke glemme den. Som kommer springende mot oss i alle de lystige spillene. Den kåte. Den som ler av de seige. De som jumper efter. Og blir til narr for de muntre og kloke. Så hånens. Og endelig smi* lets. Det som kommer under tårer. Langt borte fra sorgen. Klovneriet hører også til. Med buk= kespring på hodet ned i den store blødme. Hvor all vår logikk drukner i et brøl av latter.

Det er teatret — østenfor sol og vesten« for måne. I følelsens og fantasiens land. Og allikevel stigende op fra selve livet.

Hvor slottet vårt skulde ligge? Det var enda ikke i våre tanker. Det gjaldt å skaffe pengene. Å finne utvei til å skaffe dem. Første gang steg spørsmålet om plassen op i dagens lys i en sam= tale mellem statsråd Astrup og mig. Han var blitt formann i styret. Akk, det gikk ikke slik vi hadde tenkt oss det. Det var de gamle skyld i. En forbrydelse mot teatret, de selv ikke for* stod. Det hevnet sig. Og gjør det den dag i d a g. Det tok lange tider før tanker og gjøremål omkring disse spørsmålene nådde så fast en form så de kunde fremlegges og drøftes av innenforstående. Og av dem som var uten« for ansvaret. Bare fylt med interesse for vår kunst.Foreløbig var jeg selv midt opi det uhyre arbeide — å være med på å redde tilværelsen for oss alle på det gamle teater. Fra dag til dag. Ikke det at det kunde opløses. De t var det allerede gjort den dagen skue* spillerne ingen bindende kontra k* ter hadde — som garanti for deres gasjer. «Arbeide på deling.» Det var en sløi vimpel å seile under. Ingen helt gild følelse å være til* stede på kommandobroen. Jeg sa det til Schrø* der.

«Å stå som kaptein under et rederi som har all rett til å bestemme uten særlig ansvar. Selv jeg som skulde være første styrmann, hadde be* nauelser når jeg tenkte på slik det var på den stakkars skuta vår.»

Jeg fikk aldri noe ordentlig svar på slik tale. Men selvfølgelig var kapteinen enig med styr* mannen.

*

Jeg skylder å ta det med, at jeg utenfor teat* ret også oplevet meget som gledet mig mellem slekt, venner og

kjente i Christiania. De var henrivende mot mig. Jeg fornam byen omtrent som et større familiehjem hvor jeg gikk omkring som sønn i huset. Gikk omkring og var ivrig og glad. Begge deler hadde jeg lett for. Til megen irritasjon for mangen en av våre litterærebohemer, som førte en intens kafé«tilværelse til fremme for et ny tt åndsfritt Norge under Hans Jaegers banner. Jeg var for dem en stormvind. Mer eller mindre til nytte. Et uly« risk begrep. Syntes jeg. Og vel de også. Som søkte å sette det merke på mig. Jeg har aldri tatt mig videre nær av det. Men stormvinden kan ikke blåse op om alt dette nu. Det kom« mer siden.

Efter teatertiden var jeg meget ofte i selskap. Det tok til.

Allerede i den første sesong. Trett følte jeg mig sjelden. Jeg var fylt til randen med en ubendig giede. En frydefull evne til henførelse.

Nede på Bankplassen rådde omtrent bare ar« beidet alene. Men ellers piplet små og større amourøse gleder i mitt sinn. Enkelte sprang rett inn i virkeligheten. Da stirret teatret efter mig. Strengt og krevende. Jeg var lydig. Jeg for« sømte det ikke. Men allikevel---.

Historien om en kort dramatisk idyll og en farlig akebakke som sluttet på teatret.

Jeg var buden til dans i en hyggelig små« borgerlig familie. Jeg kjente datteren. Oplevel« sen begynte ute på balkongen. Hun som stod hos mig var gjest som jeg. Og hun var 17. Jeg følte mig likeså ung. Skjønt jeg var litt eldre. Richard den tredje hadde nettop forlatt sitt fire«ogtyvende år. Alltid dengang og siden hadde jeg følelsen av — at årene svant under mig. Et maratonløp. Fra årstall til årstall. Selv stod jeg igjen og glante efter tiden. Den hadde slitt sig. Og hadde slikt hastverk så den glemte å ta min ungdom med sig. Den blev igjen. I en pause mellem dans og lystighet var vi to altså gått ut i vinterkvelden. Mørkt hår hadde hun. Og noen øine som engang var funnet nede i Europa. Hos en sydens kvinne. Nu hadde hun dem. De forkynte strålende om henne her. Så gikk vi inn. Og danset videre. Ryt= mene førte oss mot hverandre. Mer og mer. Så blev det slutt. Meget tidlig. Altfor tidlig. Hun alene gikk. Hele jeg stod igjen som et stort spørsmålstegn. Hele hennes lille person blev til et utropstegn med skøieraktig humør. Jo — hennes mor alene visste at hun var ute for å more sig litt. Ikke faren. Ikke broren. De var — hun lo og hun la dem inn i latteren

— de var hellige! Alltingen var synd.

«Jeg synes allting bare er glede. Ingen synd. Ikke sant?»

«Jo — og sikkert der De ferdes.»

Vi avtalte å møtes for å vandre i dagsens klare lys sammen. Amourøse avtaler pr. telefon fantes ikke dengang. Og der var bare glede mellem oss hvergang vi siden møttes. Ulovlig. For henne. Så gikk vi da ofte litt sammen. En« gang en kveld også. Jeg talte. Og fortalte.

9 — Bjørnson: Det gamle teater.Trykket hennes myke hånd. Nød meget å bli beundret. Hennes vesens sødme tok jeg inn til mitt hjerte. En fornemmelse hadde jeg ved disse møter — en kriblende — det var som smatt jeg bort fra alt alvor. Inn i den bare ungdom som før. En dag kom hun med ivrige øine. Hun hadde fri den kvelden. Alle var ute. Vi skulde ake. Vi to og en veninde. Jo, det lot sig gjøre skarret hun med bedårende leber. Omkring et enda søtere smil. Bare é n tur. Den lange bak* ken. Ned til byen. Så kom det. Det egentlige. Det hennes smil gav forskudd på.

«Siden er vi hos min eldre veninde.» Hun lo. «Mat. Vin. Og moro. Vi tre.»

Det var som et eventyr å se inn i. For henne. Så ung var hun. Om kvelden møttes vi. Hun hadde en stor kjelke. Hun stod der helt skinn* klædt. Det var dukkelise som var blitt levende. Jeg mistet helt mig selv. Jeg var i det øieblikk en livets begynner. Som lengtet efter å la alt stå til. Utfor et bratt stup om det skulde være. Bare den jentungen vilde legge sig inntil mig. Helst for livet bestandig. Tenkte jeg. Med en* gang husket jeg veninden. Jeg kom på bar bakke igjen. Nei — sa hun — veninden kunde ikke. Men ventet oss hjemme.

«Men tør du? Dine egne vet jo ikke noe om mig?»

«Jo, jo. Jeg tør. Jeg vil.»

Hun hadde rett. Hun var sikrere enn denungdommeligheten som stod der ved siden av henne. Siden Aulestad, Meiningen og Schweitz kunde jeg ake. Andre kjelker var foran. Og på siden da vi satte utfor. Varsko, brølte jeg. Hun med. Hun var yr. Hennes ungdom hadde lagt sig tilrette i vill tross. Hennes hode lå næsten op mot kinnet mitt. Jeg bøide mig frem.

«Vi to er skapt for hverandre,» sa jeg så det sang i henne. Hun skrek. Utfordrende. Hun var vidunderlig. Satte den ene armen rett op. Som hilste hun det ukjente velkommen.

Davardetviveltet. Utfor veien. Ikke slemt. Det var min skyld. Vi ramlet mot en ung fyr. Da han gikk overende skrek han hen» nes n a v n. Hun fikk ikke lyd for sig, før han brølte et annet. Hennes brors.

«Her er hun. Kom hit!»

Hun stirret såvidt. Så kom en liten mager utekkelighet springende.

«Du her? Er du gal? Vi kom uforvarende hjem. Fikk vite du hadde tatt kjelken. Er du gal?»

«Man behøver da ikke å være gal for det,» sa jeg.

«Er det Dem som---?»

Jeg sa mitt navn.

«Tror De det er et kvinnerov?»

Jeg var med engang helt den jeg var igjen.

«Fra der D e kommer —,» hånte han.

Jeg vilde fare innpå ham. Da skrek hun. Vil*de bort til mig. En flaksende fugleunge som ikke slapp løs. Hun blev tatt. Dradd ned på kjelken. Herre min som hun gråt. Folk kom til. Jeg måtte holde mig stille. For hennes skyld. Så var det jo hennes bror. De tok henne mellem sig. Og det bar nedover.

Tidlig næste morgen fikk jeg en lapp i en konvolutt:

«De tar mig bort fra dig. E.»

Hvorhen visste jeg ikke. De hadde vel pak« ket dukkelise inn som en annen tingest. Hun som nettop var på vei til å bli et lite morsomt selvstendigt menneske. Lenge pinte det mig. Gjorde mig vondt. Kvinnen i henne var begynt å gå mig i blodet. Tross hennes ungdom.

Dette vemodige intermesso vilde jeg ikke ha fortalt hvis det ikke hadde fått sitt efterspill på teatret. Jeg hadde nær sagt. Det artigste. Ikke lenge efter denne motbydelige oplevelsen i ake« bakken hørte jeg fra mor i Paris. Hun sendte mig et brev som var kommet til mine foreldre fra Christiania:

«Deres søn Bjørn Bjørnson har forsøgt at be« daare — det tør siges at være et mildt udtryk

— et meget uskyldigt ungt pigebarn. Hun er af særdeles god familie. Og blev i sidste øieblik revet bort fra Eders søns farlige og paatræn« gende indflydelse. I bogstavelig forstand. Med ærbødighet.»

Navnet var uleselig.Mor hadde ikke vist min far «dette merke* lige brev».

Merkelig eller ikke. Jeg blev så rasende så jeg rev hele byen i tusen filler. Men jeg sa det ikke til nogen.

Det var som om mine ømme følelser for pike* barnet var blitt tatt på med ekle hender. Jeg fortet mig ned til Schrøder før prøven. Tre gan* ger drog jeg i klokkestrengen før noen kom. Rasende sa jeg til Schrøder som endelig selv lukket op:

«Dette er akkurat som mellem oss. Ofte må jeg ringe tre ganger før De åpner for Deres forståelse når jeg vil noe av Dem.»

Meget uopdragent selvfølgelig. Schrøder svarte godmodig:

«Er De blitt gal nu?»

«Ja. Les dette.»

Jeg fortalte så hvad der var hendt. Jeg gikk omkring som et dyr i bur. Jeg bad om fri fra prøven. Jeg vilde gå ned og slå hele familien ihjel.

Schrøder satt og lo.

«Vil De spille komedie og sette iscene resten av Deres liv på tukthuset? Med fangene kan* skje?»

I dette øieblikk svarte jeg «Ja» med all min ungdommelige pågåenhet.

«Hvad heter denne familie? Hvor bor den henne?Det svarte jeg på. Så la jeg til:

«Jeg skal klare familien selv. Jeg er ingen guttehvalp.»

Schrøder reiste sig. Hans hyggelige ansikt kom like innpå mig mens han holdt mig fast i jakkekraven. Stillferdig, muntert og næsten litt rørt sa han:

«Jeg har aldri møtt noe ungt menneske som er så voksen en kar som De og på samme tid rent ut sagt er en slik guttunge som De.» Han lo.

«Ja, skitt la gå,» svarte jeg. «Det kan nok være noget i det også.»

«La oss tenke over saken til imorgen,» sa Schrøder.

Dagen efter da jeg kom på prøven bad Bu» cher mig om å gå til chefen.

Jeg satt foran ham.

«Jeg skrev til hennes far igåraftes,» sa Schro» der.

Jeg sprang op.

«— — — Nei, vent nu. Jeg sendte det pr. bud. Og skrev at De for Deres og teatrets skyld nok kunde bli nødt til å bringe denne ondsinnede skrivelsen frem for retten. Jeg op» fordret ham til å svare snarest mulig på mitt brev. Helst komme personlig.»

Jeg sprang op igjen.

«Hør nu,» sa Schrøder. «Det som skader te» aterpersonalets omdømme i moralsk henseendeangår også oss som institusjon. Er De ikke enig i det?»

Jeg forstod ham.

Jeg gikk ned. Ved tolv tiden strømmet Meyer inn til mig i mørket hvor jeg satt i parket* tet. Han skummet av iver med sine hvite mu* stasjer.

«Der er en mann oppe hos teaterchefen. Du må komme straks.»

Mannen satt ved siden av Schrøder. Ikke høi. Men bredskuldret. Han hadde runde, bleke kinner. Og var skjeggløs. Et vanesmil lå og ventet på å bli større eller mindre. Han var sort« klædd. En bred mørk hatt lå på bordet. Selv* følgelig hadde han paraply. En av silke. Han holdt på den med den ene hånden. Øinene så mørkebrune og forskende på mig. Han hilste såvidt. Med en stemme — jeg følte det — som vilde virke varsom sa han til mig:

«De, min unge herre, er temmelig yngre enn vi hadde tenkt oss — min hustru og jeg.» Han talte påtatt overlegent. «Jeg er her fordi Deres direktør sendte mig, som De vel vet, et orien* terende brev angående visse foreteelser vi har tatt oss meget nær av. Mer enn det. Da jeg er en åpen mann og likefrem, fant jeg det rettest personlig å innfinne mig her — hvor jeg aldri før har opholdt mig. Det ligger fjernt fra mine veier — teatret.»

Han sa det skånsomt, men allikevel som enbehagelig kjensgjerning han ikke ønsket å skjule.

«Og Deres datter?» sa jeg. Jeg måtte spørre efter henne.

«Hun er i k k e min datter,» avbrøt han. Stem* men fortalte oss at det ingen smerte voldte ham.

«Hennes moder,» han talte et latterlig bok* sprog, «fikk henne i sitt første ekteskap. Bar* nets fader,» sa han overlegent, næsten forakte* lig, «han var en hopsafyr. En smukkas. Musi* kus. Gud var ikke i hans tanker.»

«Og Deres sønn?»

«Av mitt første ekteskap. Ja. Hans mor før* te mig til Gud.»

«Han har altså skrevet dette sjofle brev om mig av gudsfrykt?» Mannen hoppet formelig op fra stolen med svær overkropp og latterlige korte ben.

«Min sønn er en sann kristen. Til glede —.»

«Har han skrevet brevet eller ikke?» ivret jeg mindre tekkelig.

«Hr. direktør,» ropte han. Det var som han sprang ut av hele høitideligheten. Med engang. «Da pikebarnet kom hjem den aften var hun uten forstand, gred og skreg. All kristen søm* melighet var bortblest. Hennes stedbroder ka* stet sig på kne foran henne.

«Har du syndet?» ropte han. «Bekjend. Kan* skje Gud tilgir dig.»

Da får pikebarnet i været og gav sin alltidkjærlige stedbroder en under øret. Så han ram» let overende. Derpå løp hun eller sprang ut. Og smelte døren.»

Han fortalte dette agerende. Med fakter. Som en skuespillerdilettant.

«For å hevne sig på henne skrev han altså det brevet. Sjofelt,» hånte jeg.

Schrøder hadde reist sig.

«Bjørnson,» advarte han.

Jeg var rasende.

«Nei, Dem vilde han refse. Deres foreldre skulde vite beskjed.»

Før jeg fikk svart næsten skrek han. Som en forkynnelse foran alt folket.

«Et pigebarn som bærer sig slig ad har ial» fall syndet i sit hjerte. Og hun må lære å opføre sig kristelig. Nu vet De beskjed, hr. direktør.»

Plutselig hadde han glemt de varsomme kon» sonantene.

«Undskyld at jeg fjerner mig.»

Mannen talte med bløte konsonanter. Fint dengangen.

«Fra dette syndens sted,» sa jeg fort.

Jeg kunde ikke dy mig.

«Bjørnson.»

Det var Schrøder for annen gang.

«Det er De som sier det,» svarte han innett.

Jeg kunde næsten ikke beherske mig.

«Og De som tenker det.»Jeg gikk inn på ham. Et skritt.

«Bli her, De,» sa jeg.

«Hvad — hvad — mener De?»

Han måpet uten verdighet.

«De må da selv vite — at De er en komedi« ant for Dem selv og andre.»

«Bjørnson, Bjørnson!» kom det hurtig ster« kere.

Det var Schrøder for tredje gang.

«Jeg sier Dem som en kompliment: De er født komiker!» ropte jeg.

Schrøder blev synlig så perpleks at han glem« te avgangssignalet.

Meyer forsvant inn til sig.

Hele mannen blev fylt med raseri. Borte fra all gudelighet. Han sprang ikke — ut eller inn av nogensomhelst i det sannferdige eller usann« ferdige i sitt vesen. Han fikk ikke tid. Alt det tilgjorte datt av ham der han stod uten at han kunde hindre det. Han hadde ikke mere makt over sig selv. Ansiktet gikk den vei det vilde. Og benene beveget sig uten kontroll. Et sekund det hele. Så fikk han et barokt hatefullt uttrykk. Til å le av. Han beveget sig næsten hoppende i sitt raseri mot døren i det annet væ« reise. Der lå Meyer med hode og albuer ned mot bordet og lo. Lydløst. En kunde se det. Ved det syn blev den vesle forhyklede komi« keren helt sig selv. Han fant utløsning idet han slo paraplyen i sinne med all sin makt i bordet.Meyer för tilværs og glante redselslagen på ham.

Mannen skrek idet han slo. Stygt og tåpelig.

«De er en djevel. En djevel. De også i dette

— dette —.» Mer fikk han ikke sagt før han var ute. Og smalt døren efter sig. Jeg kunde ikke komme mig til å le. Jeg var fælen. Ikke over fyren. Men over at slikt fantes. Jeg sa til Schrøder og Meyer da vi var kommet oss litt:

«Dette var bunnfallet. Det grumsete hykle* riet. Fra en bevegelse i vårt hele folk som i god tro som oftest opdrages til et forkrøblet åndelig syn på v å r kultur og det livssyn som gir det næring. Det er trøstesløst å tenke på.»

Så sendte jeg den vesle vennen min — gode tanker og ønsker. Som et farvel.

*

Efter «Vildanden» som gikk den ellevte ja* nuar, opførtes den første februar «Fereol» av Victorien Sardou. I mellemtiden optrådte perso* nalet i gamle repriser. Og måtte samtidig prøve det nye stykke mens «Vildanden» gikk for halvt hus. Selv var jeg nødt til å sette op den fireakts franske komedie og spille — en gammel mann. Vi gjorde lykke allesammen. Stykket gikk åtte ganger. Det var ikke så verst efter det vi var vant til. I Paris opførtes denne franske knall* effekt en hel vinter. Men alt som foregikk i og utenfor teatret i disse tider blev som skylletbort. Det var storelven som kom og likesom tok alt med sig. Den gikk i brede slyngninger gjennem alt jeg tenkte og gjorde. Samlet sig mere og mere sammen i sin velde. Min angst steg eftersom den nærmet sig. Alle var vi red» de. Mest jeg. Sigurd Slembe var for oss som et naturens under. Den skulde bære oss ut mot havet. Der solen skinte. Mot lykkefølelsen. Hvis vi maktet å holde oss over vannet i den mektige strøm. Og ikke gå under før vi nådde frem.

Siden Jonas Lie i Paris satte gode ord til den melodi jeg næsten ikke torde nynne — min lengsel efter Norge — siden da samlet ord og melodi sig sammen og blev til sangen om lan» det vårt. Sterkere for hver dag. Et bevisst ly» sende ønske øket melodien i mig. Jeg betrodde mig ikke til nogen. Dengangen.

Der i Paris satt jeg lykkelig kort efter foran fars bøker. Der fant jeg Sigurd Slembe igjen. På år og dag hadde det fremmede sprog holdt døren lukket for de kjente og elskede bøker. Her satt jeg i hektisk giede og hengav mig. Far kom til.

«Sigurd Slembe, Du? Ja — det var min ro» mantiske tid. Vi er forbi den nu.»

Jeg tenkte. Sa det ikke. Tenkte: Tiden selv bestemmer over sig selv. Ikke dikterne. Det var jo ikke noget nytt.

Men det smakte av opposisjon. Og det vilde jeg nødig den dagen.Hvad han sa om sin diktning da han så det opført, skal jeg siden tale om. Det var verre. Og da kom opposisjonen. Han var ikke særlig hyggelig å spille for. Når det gjaldt et av hans egne stykker han ikke selv hadde satt iscene. Han blev da meget lett en særlig nervøs til* skuer. Men også eventyrlig elskverdig kunde han være. Men mangen en stakkar oppe på scenen svedet blod. Jeg også. Hjerteblod.

Harald Jarl i «Sigurd Slembe» kalte vi den« gangen «Norges Hamlet». Noget i Haralds det halvt fordulgte, det smertefulle som søkte ned i sig selv — alt det visste jeg var i slekt med Gundersens inderste vesen. Også det sarkasti« ske. Hånende. Som livet artet sig for jarlen måtte det utfolde sig til en tragedie. Slik han var. Gundersen fikk megen glede av den rollen. Jeg fikk rett. Mot min far. Før prøvene skrev han til mig at det var ynkelig av teatret å gi efter for Laura Gundersens påtrykk og la Gun« dersen få den rollen. Han skrev om Gundersens «forkvaklede» evner når det gjaldt å illudere i en slik rolle. Så sluttet han med den forsikring at Gundersen var for tykk for en sånn opgave. Det passet ikke.

«Han kan heller ikke bæres ut tilslutt som lik. Så svær er han. Folk vil le.»

Jeg svarte:

«Jarlen er ingen koleriker. Han raser ikke omkring i skog og mark så kjøtt og flesk ram«ler av ham. Han vandrer langsomt med sine tunge tanker den smertefulle vei han må gå. Shakespeare så ingen mager Hamlet. Det motsatte. Husk det. Vi har mannfolk nok til å bære Gundersen ut så ingen ler av det. Men kom selv og sett iscen e. Tenk for en fryd.»

Men han vilde ikke.

«Far ønsker ikke «Tigerstaden» nu. Hvor de forfølger ham — de fleste,» skrev mor.

Han hadde ikke helt rett. Der hans diktning var — ikke minst denne vi nu holdt på med — vilde de fleste strømme til for å opleve den på ny eller for første gang på scenen. Der vilde det vise sig hvor meget de innerst inne holdt av ham.

Laura Gundersen var Helga. For en mor. Tung av evig famlende redsel, halvt som i blin* de, gikk hun omkring mellem ønsker og angst for sin sønn. Kjærligheten til ham var sår og higende. Rastløs og nedbrutt som en regngrå dag gikk hun omkring i evig usikkerhet. Med Frakark efter sig. Over sig. Hennes råd blev til blod. De fleste.

«Når vår slekt styrer Orknøene og Katanes, da har vi gjort noe,» sier Frakark yr av inn* vendig vondt begjær. «Og siden--.»

«— Halvbroren må dø. Jeg er rolig nu.»

Ganske stille taler hun — Frakark — med sin tunge røst. Hård som malm. Mens hun ogHelga stryker gift i den skjorten Haralds halv» bror skal ha på sig. Helga river til sig i angst og nød under redsel og avsky — hvert et råd hun får av Frakark. Mens hun lengter og stir« rer efter sønnen i sine tanker.

«— Utrettelig skal jeg vente og arbeide mig frem gjennem all min tale og mine gjerninger. Og det du vil, til jeg engang får det smil som gjør mig til mor.»

Som hun sa det. Det var jo en del av henne selv. Hennes evige følsomme tanker omkring sin mann. Da Harald ranet den forgiftede skjorten og løp ut for å ta den på sig, da bryter smerten ut av henne. Hun slipper den løs. Den styrter sig over sitt bytte. Over Frakark. Som står der urørlig. Urokkelig. Et stenansikt. Tatt ut av vonde fjell. Det kalde. Øde. Der hører hun til. Dit tas hun inn igjen. Vi føler det. Nu hun har fullført. Alt bryter sammen over Helga. Som et stenskred har livet veltet sig ned over henne. Frakark løsnet det. Helga høiner sig midt i ødeleggelsen. Hun skriker mot Fra« kark fra dypet av sin redsel — skriker næsten uten røst.

« — Magnus. Håkon. Thorkild min sønn lig« ger veltet omkring dig. Stå du nu som gravste« nen med innskriften innhugget i dig — den for« teller hvad vi døde av.»

Hun stuper overende. Harald står i døren. Dødsskjorten har han på sig. Han faller — hanmed. Helga kryper hen til ham. Kryper hen til ham for å dø — hun også. I sin kval — ikke helt mellem de levende lenger — hører han mo* rens angst og gråt.

«Hvor er du, mor?»

«Nu holder jeg din hånd.»

«Vokt dig, mor, skjorten er forgiftet.»

«Nei, Harald, jeg vil dø med dig.»

«Nu er det første gang du forstod mig, mor.»

Der fikk hun fra en døende det smil hun all* tid hadde lengtet efter.

Parelius var Frakark. Der var ikke noe knus« leri med henne. Ikke i livet. Ikke i kunsten. Når hun da der fikk sitt rette fotfeste. Hennes ånd sprudlet ikke. Men tonende fast og hel var hun i alt hun gjorde. I sorg. I glede. I livet og kunsten.

Audhilds sjel er som en åpen flamme. Hun søker å komme i ly for stormene i sitt eget sinn. Finne den sjel som kan skjerme henne. Så flam« men ikke slukkes av stormene. Evig går hun i angst for å innhentes av dem. Hun har reddet sig ut engang før. Så kommer Sigurd. I hennes lengsel og fantasi står han på terskelen til det store eventyr. Han er livsstyrken som evner og gir fred. Et øieblikk er hun inne — over terske* len — inne i hans store følelsesliv. Så sterkt tar han henne til sig og hun ham, så han tror hans evige higen har fått rotfeste. Men han når det ikke. Han sier selv:«Hvor stor del jeg enn tok her — det fylte mig ikke. Jeg trer aldri inn i en liten kirke uten å tenke mig en stor. Aldri inn i en av tre uten å lenges mot dem av marmor med bærende søi* ler. Og over dem de uhyre buer. Slik står jeg heller aldri i en liten handling uten å tenke mig en stor. I mange tuseners overvær som i glan* sen av et dikt.»

Han sier det i stille ekstase, som står han der i lysningen av et dikt. Audhild svarer næsten åndeløst:

«Da forstår jeg at med slike lengsler kan du ikke trives på Orknø.»

Som hun spilte Audhild, den Constance Bruun. Som hun stod der mellem Helga og Frakark første gang vi ser henne. Vergende sig imot dem. I mistro mot alt som ikke kan bli til vern for henne. De store underdønninger vugger i henne. Hos dem allesammen de som går der mellem hverandre. Men stilt er det på Katanes og Orknøene i de store stuene. Bøl* gene hever sig og senker sig i deres tanker. Men stormen hører du sjelden.

«Hvad velter de bølger i stille vær,» synger Kåre. Like mot slutten hvor stormene kaster bølgene mot klipper og skjær — dreper og knu* ser — stiger høilydt angsten og smerten op fra menneskesjelene.

Sven Viking sier over jarlens lik:

«Han kjenner ingen smerte mere.»

Da taler Helga som langt borte fra til Fra« kark:

«Det hus du vilde reise er sunket sammen over oss alle. Bare du er spart. Og det verste som kan hende din ærgjerrighet blir ditt lodd: Du skal leve lenger enn dine planer — det blir øde omkring dig. Dere andre — be for mig. Min altfor store kjærlighet bragte mig døden. Be at den må tale for mig hos allkjærligheten

Underdønningen i Helgas liv, allkj ærligheten til sønnen, var den bølgen som aldri tok slutt. Som kastet henne som et vrak fra strand til

»

strand uten at hun fikk fotfeste. Tilslutt skyl« let den henne op, dit op hvor sønnen lå død. I alle disse forvillede tider i nattens mørke og nød og i dagens angst var smerten den som al« dri forlot henne. Hun lå under for den som var med i alt som skjedde. Hvad hun så gjorde og tenkte. Hun kunde ikke fri sig for den før smi« let kom.

Det hun som mor hadde ventet og ventet på. Og da det var der fikk hun fred. Vi så det da hun gikk inn til den døde for selv å dø. Befrielsen var over henne. Smerten fløt ut med hennes tårer.

Elskede Laura Gundersen, slik spilte du rol« len.

En skal ikke glemmes. Det var gutten Sven Assleivson. Han og jarlen sammen. Gutten sit«tende inn til ham — lyttende med kloke, villen* de øine. Leggende hvert ord fra hans elskede jarl inn til sitt hjerte. Aldri glemmende — hviskende det gode og det vonde som jarlen sier og forklarer ham. Tettbygget er han. Enda tettere vilje har han. Ikke bare til det gode.

«Åhå hvor vond han blir,» smiler jarlen.

Vi tror det. Stille går ordene mellem dem. Det kommende lå opunder og ventet. Til det brøt løs. Den vesle gutten med mannsviljen i sig glemte en ikke. Det var Alma Bosse. Jeg var meget stolt av henne dengangen. Far vilde ha en gutt.

«Vi har ingen annen enn Abelsted eller Schan« che,» skrev jeg. Far svarte:

«Alltid kommer du med slike barokke latter« ligheter når man snakker alvorlig. Men jeg måtte le. Ta henne.»

Frits Thaulow og Eilif Peterssen som før sagt tok sig av dekorasjonene. I første flukt står Si« gurd høit oppe og ser utover fjorden henover korsfarerskibene.

«Det store skib på fløien, det er mitt. Det første som jeg eier her i verden.»

Det tok hele publikums fantasi. Som et dei« ligt norsk maleri. Der Kåre og folkene synger ute ved stranden der hadde Frits fått drivende skyer henover bakteppet. Det var Egebergsky« ene. Men det så vakkert ut med våre ringe mid«ler. Første gang var det at en dekorasjon fikk publikums bifall for åpen teppe. Nordråks her» lige komposisjon. Kåres sang blev sunget med forsterket orkester. Stor teatralsk musikalsk virkning. Men det var jo opera. Jeg vilde ha Kåre sittende inne med de andre. Arbeidende på seil og fiskernett. Imens skulde han dempet synge sangen. Og de andre også. Uten orkester. Og ikke flerstemmig. Jeg sa det til kapellmester Hennum, efter første prøven på scenen med hele det store apparat.

«Nei — men — gu—d bevare mig. Det vilde da være vidunderlig forferdelig.»

Jeg husker han brukte denne merkverdige sammensetning. Hennum var en utmerket te* aterkapellmester. Også på procenter. Som hele orkestret. En idealist. Han elsket sin gjerning. Han satt ofte oppe om nettene og innrettet alt musikalsk for vårt vesle orkester. Alltid oplagt. Svingende sin taktstokk, ikke bare med hånden. Hans hjerte var med. De andre musikerne som var der med sine usikre dårlige inntekter især opunder jul — aldri en sur mine.

«Hvis jeg forandrer dette med Kåres sang da dør vel De, Hennum?»

«Ja,» svarte Hennum ganske alvorlig.

«Nei. Det synes jeg vilde være for tidlig. Kåres sang må ikke bli Deres dødshymne.»

«Aldri har et stykke i sagastil vært spilt enk*lere på vår scene uten å tape sin høihet og styrke.»

Det sa virkelig frøken Parelius til mig. Det var sjelden at hun uttalte sig slik. Og jeg selv som Sigurd. Husker det ikke. Jeg leser mig til i teaterjournalen om publikums tilslutning hele aftenen. Den hadde vært stor. Der var ingen fremkallelser av de spillende. Det hadde jeg fått innført. Bucher måtte takke på dikterens vegne. Fra min far fikk jeg et brev et par dager efter premieren:

«Kjære Bjørn. Jeg var igårformiddag hos tanddoktoren, og da jeg lidt over tolv kom hjem sat de ved bordet. Einar for op og gratulerte. Jeg trodde det var for tanden som var trukket ut. Men telegrammet var fra Schrøder, og de ord de begyndte med: «Jublende bi f al dl» kan jo få en gammel kavaler til at bli bevæget. Thi nu bagefter kan jeg jo si dig det: Jeg var meget ræd for dig, kjære Bjørn. Rollen er van= vittig svær for en så ung skuespiller. Altså: 1 seiret, — dermed har du seiret for dig selv, for mig, for din mor, dine søsken og Aulestad og hele greia. Du er inde på en studieplan som fordyper dine anlæg. Også som instruktør. For en grenseløs flid du må ha

utfoldet før du fik dette arbeide istand. Dit og de andres. Jeg lykønsker dig, jeg takker dig af alt mit hjerte, du min unge søn. Her er grått gledestårer av os allesammen. Einar for ned i pensjonen efterBergliot, som hadde fri for skolen fordi det var torsdag. Hun sat da her hos os nogen timer og i mangel af andre tok vi den brystsyge fine portnerdatter op til middagen hvor vi drak din skål---. Din ven Far.»

Jeg skrev til ham på et postkort:

«Aldrig har jeg oplevet større jubel end efter sidste akt. Vi maatte skrue ned gassen for at faa folk til at gaa. Ikveld fredag var jeg først ved mine fulde fem. Og da jeg kom til den nye monolog blev jeg avbrudt av klap og bravo* rop midt i monologen. Gundersen har været som lammet i aabenbaringen at arbeide med. Han hevdet sin plads glimrende som alle de andre. Eders lykkelige Bjørn.»

Jeg kunde en tid efter meddele far at han hadde tjent 1000 kroner allerede i tantiémer. Hosianna i det høie. Kunsten og kassen hadde funnet hverandre.

Hadde teatret det tilskudd det trengte for å kunne oprettholde sitt klassiske norske repertoar, spille nogen ganger om måneden våre dikteres betydeligste verker uten hensyn til inntekten, da vilde vi være på vei til å skape en tradi* sjon. Hjertets og hjernens. Lære folket å bli glad i sine diktere så de vilde føle trang til å opleve dem oftere.Da jeg var chef for Nationalteatret samlet jeg sammen i august måned vårt klassiske reper* toar. Det vi hadde spilt i de forskjellige seson* ger. Ibsen, Bjørnson. Også Heiberg. Det blev til enslags institusjon. Selv utlendinger søkte dissee forestillinger. På grunn av det var det mig mulig å reise til den kongelige opera i Stock* holm, og der på seksten dager spille femten styk* ker av Ibsen og Bjørnson og et av Heiberg.

tu

Mens vi prøvet på Sigurds første og annen flukt hendte noget som for min egen person fikk sin betydning. Gundersen og frue lærte meget langsomt sine roller. Eller tildels aldri uten å være avhengig av suffløren. Det forsinket hele arbeidet. Underhånden hadde jeg før snakket pent og lempelig til dem. Men her i Sigurd. Nei. Slik kunde det ikke gå lenger. Om natten lå jeg våken og kommanderte mig selv til å tale til de to for åpent teppe. Da jeg gikk til teatret hadde jeg mavepine av skrekk. Allerede min far hadde i en protokoll beklaget sig over dem

— fordi de ikke lærte sine roller. Jeg satt på scenen. Mange var i parkett. Ganske riktig. Hansen begynte å få overtaket. «Hansen i kas* sen» var en utmerket sufflør. Allerede i min fars tid. Han kjente sitt folk og slynget teksten i dem. Fyrte den av så det hørtes — av alle.Dessverre. Når grovt skyts skulde til var det uundgåelig. Nu var øieblikket kommet. Jeg reiste mig. Jeg må ha sett overnaturlig blek ut. Det føltes slik. Det gjaldt en innsats for å hevde min stilling.

Da jeg var liten gutt, og jeg for første gang skulde hoppe i sjøen, lukket jeg øinene, sa mor, og sprang uti mens jeg ropte høit:

«Mor, jeg er redd!»

Her var det omtrent likedan. Jeg tok til« sprang uten å rope på andre — enn mig selv. Det skumsprøitet omkring mig — om jeg så må si — av sterke og sinte ord. Selvfølgelig var de altfor sterke. Men jeg klamret mig til de kraftigste uttrykk som et redningsbelte for ikke å gå tilbunns i min egen engstelse.

I alles nærvær måtte jeg ta fatt på de to ut« merkede fremragende, eldre kunstnere. O g venner. Så hørte jeg plutselig mig selv — til min egen store forbauselse — slå i instruk« tørbordet til Gundersen og rope:

«Ti stille, Gundersen!»

da han svarte utekkelig. Jeg forlangte be« stemt at nu skulde rollen læres. Og jeg seiret. Ingen sa noget mere. Og næste dag hørte vi ikke vår venn Hansen lenger.

Reimers kom til mig efter aktslutningen. Han hadde overvært eksekusjonen.

«Kjære venn. Jeg må på personalets og egne veie protestere i anledning av din optreden motGundersens. Vi er alle meget — forbauset — over at det ikke — er skjedd meget før.»

Han sa også noget lignende til Gundersen i foyeren. Han hadde ikke to tunger den karen.

Siden da lærte jeg «å gå uti» om sjøen var kald eller varm. I storm eller stille. Når det så skulde være. Men jeg har aldri tapt min tål« modighet når jeg stod foran — lysten og den gode vilje til arbeide.

Et ensemble er ingen kasse som kan spikres sammen med en sint eller brå hammer.

E n dag kom en til oss i siste liten før Sigurd skulde op. Hun hadde hatt permisjon. Hadde studert scenekunsten. Især i Wien. Hvem var det?

Fia! Hvem var Fia? Frøken Sofie Rei« mers.

Der har bare vært é n Fia under det navn i norsk scenekunst. Det blev til et kjælenavn. Også fra Thalia selv. Hun vant frem dit hun hadde sin begavelse i sorg og i glede — sterk og følsom. Vant frem til å bli ganske utmerket i det eldre fag. Fia var ikke bare den god« modige mellem oss. Nei. Hun gav sin person« lighet i godt og vondt. Uten å være engstelig. Hun hadde en egen måte. En spørrende form for ting hun vilde si. Ikke alltid behagelige. Hun kunde være vred mens hun spurte. Men det fikk en gjette sig til. For hun hørtes så elskelig. Jeg husker særlig engang.«Er det så, kjære Bjørnson, at en ung mann her ved teatret, den yngste (det var mig), vil gå hen og gifte sig med en eldre kvinne? Han hører da ungdommen til? Ikke sant?»

Hun fortalte mig lenge efterpå at hun dirret av vrede og angst for mig, da hun kom med det spørsmål.

Jeg minnes også en annen. Gundersen. Han satt over mig den dagen det skulde skje. Varmt, næsten ømt sa han til mig:

«Gjør det ikke, Bjørn. Det må jo gå galt. Vi tar oss nær av det allesammen. Din far og mor? Vet de det?»

Jeg bare rystet på hodet. Kjære Gundersen, der var meget i ditt hjertekammer, når du un= derlige mann åpnet for det. Det skjedde ikke ofte.

En selvfølge var det at frøken Reimers spilte Sigurds mor. Hun var helt god i rollen. Ellers var hennes fag dengang den modne elskende kvinne. Men hennes atmosfære var uerotisk. Den betok oss ikke. Jeg spurte en dag:

«Har De nogensinne vært forelsket? Oplevet noget?»

«Nei. Jeg har ikke. Ved Gud ikke.»

«Nei, det er jo det jeg sier,» svarte jeg forme* lig ergerlig. «Ingen tror Dem, når De i en rolle bedyrer Deres elskov til ham. Gjenstanden. De må opleve noget som tar Dem helt.»Hun så alvorlig på mig og sa med sin dype stemme:

«Må jeg gå til det ytterste?»

«Ja. Bare gjør det,» lo jeg.

Men F i a trengte ikke hjelp fra nogen kant, da hun kom helt inn i sitt egentlige fag. Der stod hun støtt og riktig med fantasi og følelse. Og tok våre hjerter og vårt humor.

«Hjemkomsten» var jeg for min del mer og mer redd for. Var jeg for ung for Sigurds an« nen flukt? Hvad så n u? Jeg rente en kveld op og ned i Schrøders store stue. Sinna var jeg. A være rasende er ofte koncentrert dumhet. A være sinna det er mest å flyte utover i ord og fakter. Like inn i det latterlige. Jeg var altså sinna. Og lot stå til. Det var som de Schrø« derske møbler i alle krokene stod der og glante på mig. Tunge og borgerlige. Han selv satt midt i stuen på en stillferdig liten stol. Og lot mig flyte utover. Som jeg helst vilde. Endelig slengte jeg mig ned i sofaen.

«De som på forhånd ønsker vondt over mig, sitter med blanke kniver,» sa jeg.

Langsomt og stillferdig svarte Schrøder: «Enhver nordmann i fremskutt stilling — især en teatermann — må alltid være forberedt på blanke kniver. Jeg som sitter her foran Dem, jeg er et 1 e v e n d e 1 i k. Spør Irgens Hansen.»

Han sa det så urokkelig gravalvorlig — så jeg måtte le.«Svikter De, så vil De angre det. Også over* for personalet. Heller «falle enn å flykte». Ikke sant?»

Selvfølgelig gav jeg mig. Som så ofte i mitt liv når jeg trodde det var rett.

Tidlig om morgenen satte jeg mig slik jeg kom fra sengen og skrev om dette til far. Jeg skrev nedfor i rasende tempo. Så gikk jeg ned på teatret til arrangementsprøven på Sigurds hjemkomst.

Jeg fikk dette svar fra min far p å e t p o s t* kort:

Nei, kjære Bjørn, nu blir din håndskrift meget lig, det som jeg kan tænke mig vi vilde skrive i fuldstændig mørke. Jeg får fat i tre læselige ord på en side og begynder derifra at gjætte på alle de andre. Jeg sa idag til mor at han ligegodt kunde sende mig en strømpe. Jeg fatter ikke hvad dit sidste brev handler om. Ventelig noget som skal holdes skjult. Hen= sigten er nådd. Din mor søger altid en undskyldning. Hun har opnåd en vis færdighed. Idag fandt hun den, at du er så nervøs. Begru beligvis. Men jeg indbilder mig hun kombinerer noget ut av et begreb: Sanktveitsdans. Hun tror der skal hoppes. Pennen skal snart være nedentil, snart oventil. Har de en kat hos Pet= ters, bør du indøve den at skrive dine breve. Det blir tydeligere. Din ven Far.»

Min mor sendte et par ord til mig om mittbrev: «— — Far forstod noget om «Hjemkom* sten». Om du vilde skrive tydeligere til ham, så svarer han jo. Han tænker så meget på dig i disse tider.»

Men jeg skrev ikke mere om det emne. Jeg beholdt det for mig selv. Angsten slapp mig aldri. Samtidig med innstuderingen av fars stykke måtte der drives på med «Denise» av Alexandre Dumas, den yngre. Et fire* akters skuespill. Min far hadde anbefalt det til teatret. Et stort arbeide det med. En flerhet av dem som spilte der måtte også prøve når det var mulig i «Sigurd». Johannes Brun satte «De* nise» iscene. Det gikk åtte ganger. Uhyrlige forhold å arbeide under. Især for eldre kunst* nere.

«Hjemkomsten» skal jeg fortelle om, da vi oplevet far i teatret. En livlig kveld. Sigurd* trilogien gikk ialt i to sesonger åtte og tredive ganger. En praktkar i vårt repertoare mellem mangen en stakkar som døde nogenlunde snart. Ofte i høi grad ufortjent. Næsten aldri hadde vi utsolgt. Og heller aldri ved premierer.

«De norske har vel da ikke nysgjerrighetens fantasi,» sa Emil Poulsen, den danske be* tydelige kunstner til mig, da jeg fortalte ham om dette. Christiania var såvisst ingen teaterby. Men en by hvor et — mindretall hadde endel interesse for teatret. I teaterjournalen leser jegefter en stor premiere at «Paradiset» — tredje rad — ikke var fullt besatt.

«Hvor blir der av studentene?» stod der.

Engang talte jeg med en av våre kirke« og undervisningsministre. Han var venstremann. Det var mens jeg var chef for Nationalteatret. Han studerte — da det gamle teater bestod. Og aldri gikk han dengangen dit. Heller aldri i Nationalteatret. Selv ikke som kultusminister. Slett ikke av religiøse grunner. Det falt ham ikke inn å gå. Han var målmann. Selvfølgelig. Personlig elskverdig og imøtekommende. Ellers vil jeg ha sagt at ukulturell likegyldighet over« for vår kunst — Holbergs, Ibsens og Bjørnsons

— på scenen ikke er et særkjenne for dannede målmenn.

Det var ikke meget som skulde til for å dekke det gamle teaters daglige behov. Fire hundre kroner kvelden i ni måneder. Selv det nådde det ikke. Hvad vi så gjorde de første årene jeg var der. Siden blev det bedre. Det hjalp jo at våre kjære Iver Holter fikk satt igjennem i kommunen at orkestret blev en kommunal in« stitusjon. Til sammenligning: Da jeg annen gang tok imot stillingen som chef for National« teatret møtte der mig et daglig budgett p å fire tusen åtte hundre kroner i ti måneder, som måtte innspilles før alle ut« gifter var dekket.Jeg skrev til min far at jeg i dager og netter måtte lære min rolle til «Hjemkomsten». Åtte timer i døgnet. Ved siden av alt det annet ar* beide ved teatret. For første gang var jeg en del sliten da vi begynte på prøvene. De merket det på mig. Hvor rørende var de ikke imot mig. Frøken Parelius tvang mig til å drikke rødvin. Med eggeplommer og sukker i. Det smakte deilig. Hun rakte mig den med de Ord:

«Det størker helt bak i sjelen,» sa jomfru Abelseth.

Høidepunktet var da Johannes Brun som spilte nattvakten på Bergensbryggen, kom inn på scenen.

«Kom du, gutten min, efterpå og spis med mig på Victoria. Jeg skal muntre dig.»

Dette fortalte jeg til fru Wolf.

«Gid!» ropte hun. «Han har ikke lenge igjen.»

«Da er det best du dør med det samme,» sa Klausen. «Ellers går han rundt og spoker. Du får ikke fred for ham før dere begge ligger under jorden.»

Bergenske morsomheter sang sin rytme i te* atret. Det var jo så godt som et bergenserteater i selveste Christiania med en del tilslutning fra øst* og vestlandet.

Kong Oscar var i teatret og så på «Sigurd Slembe». Første og annen flukt.

Da var det utsolgt.Dagen efter kom Meyer ned på prøven. Han stod i kulissen og vinket ivrig. Meget ivrig. Da jeg kom hen til ham, la han armen om min skulder. Og næsten hvisket. Som var det en statshemmelighet:

«Du skal imorgen formiddag klokken elleve til Hans Majestet Kongen. Jeg er så glad,» la han til og trykket mig inn til sig. Ja. Slik var det i de kongelige tider dengangen.

Bucher kom settende kort efter, der jeg satt på scenen. Han lenet sig over mitt bord. Det var galt med hodet hans.

«De — De — skal til Hans Majestet imor* gen? Vi — kan — da ikke — prøve?»

Det hadde jeg glemt.

«Sett den til klokken tolv,» sa jeg.

«Tillater De —?» sa han. Så høinet han rø< sten, og med en viss høitidelighet forkynte han til personalet:

«Hr. Bjørnson skal» — en kort pause — «— til Hans Majestet imorgen formiddag. Prøven er av den grunn satt til klokken tolv.»

Jeg skrev i et brev til Paris at jeg skulde til kongen. Min far svarte:

«Det morer mig at du treffer ham. Tross alt er han sikkert en mann med fantasi og følelse.»

Jeg var allerede litt før klokken elleve — i galla — på slottet. Som reglementet lød dengan* gen. Flere hvitslipsede stod og ventet. Og en i stor uniform. Jeg blev redd da jeg så dem.Jeg tenkte straks på prøven i teatret. Skulde alle disse inn før mig da blev det mer enn jeg hadde tid til. Jeg ante Bucher med nervøse ryk« ninger stirrende nedover gaten. Jeg så alle de eldre sitte, gå og stå omkring. De så på klokken.

De fleste her jeg stod talte ikke. Der lå en egen forventning i stillheten mellem dem. Jeg følte likesom at den som holdt til heroppe — en konge — som levet i denne ærbødige ugjen« nemtrengelighet kunde lett seende nedover by og land og fjord få en følelse av at alt dette ikke kunde være til uten ham eller med en som ham. I Berlin hadde jeg en forrykende venn

— jeg mintes ham — med stritt hår og enda striere meninger. Han fikk rier av fanatisk ra« seri og bet negler mens hans hoppet omkring som en ape. Han var gnistrende republikaner. Sosialismen lå dengang så langt borte i periferien så den enda ikke hadde nådd de mange. Han tok på vei da han var sammen med flere av oss unge musikere.

«En konge har næsten bare leverandører om« kring sig. E n leverer ånd!» skrek han. «Men sjelden. En politikk. Loyalt. E n mindre ånde« lige materier like ned til embedsmannsmessige underdanige henstillinger.»

En sønn av en «Hofrat» gav ham en på øret. Man tålte mindre i de tider av denslags oppo« sisjon.

Den høie uniformen gikk inn. Til kongen.

11 — Bjørnson: Det gamle teater.Jeg like hen til kammerherren. Jeg bad pent og ivrig om å få min audiens så

snart som mulig.

«Jeg har prøve, skal jeg si Dem. Den begyn« ner klokken tolv. Jeg kan jo ikke la personalet vente.»

Kammerherren smilte med optrukne øienbryn. Han syntes vel at et helt land burde vente på en konge — ennsi et skuespillerpersonale. Jeg moret ham. Jeg så det. Men han lovet allikevel meget godmodig å gjøre Hans Majestet op« merksom på det. Da uniformen kom ut, gikk han inn til kongen. Mor sa engang:

«Jeg liker å møte diplomater og hoff «folk. De har en så høflig og elskverdig måte å være på. Og det gjør så godt,» mente hun.

Kammerherren kom ut med et enda større smil. Og slapp mig inn. Der stod kong Oscar omtrent som sist jeg så ham. I London. Ikke mange kunde se så strålende på en som han. Helt innenifra elskverdig. Han kom imot mig. Jeg hadde allerede bukket med anstand. Han tok min hånd. Han sa mange meget pene ord til mig. Han bad mig også hilse og takke per« sonalet.

«Alle sammen.» Han smilte. «Jeg forstår mig meget godt på skuespillkunst.»

Om et nytt teater talte han med megen in« teresse.

«Kan Deres Majestet huske at De talte med mig i London oppe på scenen?»«Ja, ja,» svarte han meget ivrig.

«Kan Deres Majestet,» lo jeg, «huske hvad De sa, da jeg nevnte mitt navn?»

«Nei.» Han så litt usikker ut.

«Å fa'n! Sterkt og umiddelbart kom det,» sa jeg og lo igjen.

«S a jag det?» Han talte uvilkårlig svensk.

«Ja, Deres Majestet.»

Da brast han i latter. Så sa han med engang:

«Har du — har du — sagt din far dette?»

«Ja,» sa jeg.

«Og hvad sa han då?»

Han spurte med hele ansiktet. Og med en halvåpen munn. Mellem smil og alvor.

«Han lo som Deres Majestet.»

Da satte kongen sig ned og lo igjen. Meget sterkere. Plutselig holdt han inne. Så et øie* blikk på mig. Så sa han med et annet ansikt:

«Ja, ja, — var det bare til å le av — for begge parter — det din far og jag er uenige om — da var alt mycket lettare. Så tycker jag.»

Han var blitt meget alvorlig. Så reiste han sig. Gav mig hånden og smilte som før.

«Jeg hører at personalet venter. Jag synes om at du lar mig vite det. Man skal nødig la — personalet vente.»

Han nikket til farvel.

«Vi sees igjen,» sa han.

Da jeg kom ut gikk jeg bort til kammerher* ren.«Det var glimrende morsomt å treffe kong Oscar.»

Jeg takket ham. Og gikk. Ikke mange i mitt liv har jeg truffet som kunde gjøre et umiddel« bart varmere og menneskeligere inntrykk enn kong Oscar.

«Sigurds Hjemkomst» blev så opført. Jeg vil foreløbig nøie mig med å citere teaterjournalen.

«Ikke utsolgt. Utrolig men sant. Ved teppets fall tilslutt en vedvarende applaus, så den tvang regissøren til å

komme frem takken« de publikum for dets tilslutning, lovende at den bevisste hyldest skulde bli dikteren meddelt.»

Efter «hjemkomsten» kom ingen nyheter mer. Jeg så «Ambrosius» med Hammer. Han var som en lyrisk melodi. De urgamle travere kom frem til rampen. «Reisen til Kina», «Gjenbo« erne, «Gardinprekenen» o. s. v.

Johannes Brun hadde hvert år en benefise. Andre bare hvert tredje. Alt slikt avskaffet jeg på Nationalteatret. Frasett femogtyve års da« gen. Til Bruns benefise fikk vi «Soldaterløier» og «Michel Perin» — Johannes Bruns rolle i det siste stykke hadde megen menneskelig verdi slik han spilte det. «Våre koner» for Reimers. Og for fru Hansson. «I Avtagende» med Olaf Hansson som gjest. Det siste likte ikke perso« nalet, for de likte ikke ham. Striden om hans engagement kom siden. Johannes hadde ut« solgt. Ingen annen. Og det utroligste som jour«nalen skriver, hendte fru Gundersen. Hun fei* ret sitt fem og tredve års jubileum med «Maria Stuart». Og en prolog av Olav Thommessen. Men der var ikke utsolgt. Efter opførelsen sa hun stillferdig mens hun stod der i sin sorte fløielsdrakt og lenet sig til kulissen:

«I grunnen er jeg meget bedrøvet. Efter alle disse arbeidsår har jeg ikke kunnet samle så mange venner så de fylte huset på denne min hedersaften. Jeg tenker ikke bare på pengene, men på følelsen for min kunst, hvor ringe den er vurdert utenfor en liten krets i denne merke* lige by.»

Schrøder sa en dag til mig sesongen var på hellingen:

«— at vi igrunnen ikke hadde råd til så store krevende stykker som kostet særlige penger til utstyr. Skjønt vi jo sparte hvad vi kunde.»

Jeg følte mig fattigslig da jeg hørte på ham. Jeg hadde trodd på høider og tinder da jeg kom hjem. Det var som måtte jeg sette mig ned på bare marken. Og tenke omigjen. Hadde vi hatt råd til å holde en dramaturg som hadde å skaffe stykker. Gjøre forslag til repertoar som teat* rene ute med nogenlunde ambisjon gjorde det, vilde det ha vært glimrende. Schrøder som i grunnen lite hadde å gjøre, burde ha vært sin egen dramaturg. Men han eiet ikke initiativ. Som natur ikke. En i Norge kunde ha gjort det. Vært utmerket til stillingen. Forfatteren,kritikeren Henrik Jæger. Han gikk ibrand av begeistring ved tanken på en slik opgave. Men våre fattige små forhold tillot det ikke.

Syttende mai hadde jeg som voksen ikke op* levet. Og lenge siden jeg hadde gjort det som gutt. Dagen oprant med stillferdige gater i vår* sol. Ingen festlig følelse forstyrret dem. En* kelte småunger markerte Norges frihetsdag med små unionsflagg.

Historien om en flue som blev til en elefant.

Om formiddagen den syttende maidagen satt en del av oss under solteltet til Engebret. Vi fra teatret. Der var ingen prøve. Der var Reimers selvfølgelig. Og Erik V u 11 u m. Po* litikeren, skribenten og folketaleren. Han had* de lokket mørkeblondt hår. Man fornam noget kunstnerisk ved første syn. Grå bredbremmet hatt. En folketribun med et vekt, bevegelig ansikt satt sammen med oss. Han slo ut med hånden når han talte og fløt gjerne over i det lyriske. Det tårefylte. En sjelden begavelse. Og en vidende mann. Som tilslutt fordunstet. Gikk op i det store ingenting bak ølfylte begre på Lillehammer. Han var i sin gode tid en glim* rende taler. En kunstner i form og uttrykk. Mig likte han ikke særlig. Jeg møtte ham på en seter. Der lå en mengde tomme ølflasker.Tømt av ham. Da jeg så dem sa jeg leende til ham:

«Du bør hete Erik Øløks.»

Han tilgav mig det aldri helt.

Schanche satt der også. Og Henrik Klausen. Det var især merkelig. Han pleiet sjelden å ha såpass ro i sig så han mere enn et øieblikk ad gangen kunde gi sin bakdel til en stol. Hans Brun var der stø og glad som alltid. Og Ham« mer med det smil ingen helt fikk tak i. V i var en stillferdig optakt til det dagen skulde by på. En del gjester — nogen få med nasjonale sløifer — drysset inn under teltet og tok plass ved de andre bordene. Så var det mig. Det var meget sjelden at jeg satt sammen med mine kamerater. Og aldri i deres hjem. Enkelte gan« ger

bare hos Gundersens.

Fanden gikk i Schanche. Han för plutselig løs på Arnoldus Reimers der han satt. Og sa:

«Du Reimers — er det sant at ditt parti av høire i folketoget idag vil gå baklengs for å gi et uttrykk for sin politiske overbevis« ning?»

Klausen fikk det i vrangstrupen. Han hostet og lo.

«Gud, hvor grovt!»

Reimers mobiliserte et svar, men Vullum kom sig op før ham. Stående sa han på sitt sang« bare vestlandsk:

«Nei — nei — ikke dette. Ikke sådan. Detligger utenom dagens tekst, herr Schanche. Den bærer i sig idag disse enkle, plastiske ord: «Sønner av Norge».

De er det vi må samles om.»

Man reiste sig. Også ved de andre bordene.

«Dette vidunderlige land, som nu i denne vårlige stund ligger i gyllen prakt under dagens og nattens sol. La den idag og inatt forgylle vårt sinn. Gi våre tanker av sitt lødige gull. Så de i kjærlighet til folket og landet blir mot* tagelig for dagens tekst:

«Sønner av Norge».

Døtre og sønner av vår felles elskede mor. Enda søker vi til henne på forskjellige veier. For å nå op til hennes hjerte. Men den dag vil komme da vi samlet går den samme sti op til henne. Og d a favner hun oss. Jublende. Jeg tenker på vår store dikter.»

«Leve Bjørnsonl» kom det fra Hans Brun.

«Også det. Også det. Visselig,» svarte Vul* lum. «Men jeg tenkte på Henrik W e r g e* land. Hans sjel var Norges ånd. Mer og mer vil vi forstå å verne om den. Kun den alene skal råde i Norge. Det skje.»

Der blev ropt hurra. Også fra de andre bor* dene. Meiners var kommet til. Han var sær* deles syttende mai bedugget. Meiners satte sig mellem Reimers og Schanche, mens han sa til Vullum:

«Jeg hørte en del av det De ytret. De er fintil å tale. Men De undskylder vel. Jeg er ikke helt enig. Dere folkesnakkere ser ikke virkelig* heten for bare ord. Jeg tror ikke at høire og venstre er så rent uenige som dere påstår. Høire vil Norges vel, men ikke slippe makta. Derfor holder de sig til svenskekongen. Men gjelder det så —1 Å nei, det er en flue og ingen eie* fant.»

«Tør jeg spørre, herr Meiners, er De høire* eller venstremann?» spurte Vullum sarkastisk.

«Utadtil,» sa han, «retter jeg mig efter mine klienter.» Vi lo. «Dersom det gikk an å sette disse pratsomme folketalere inn i samlet vare* tekt — en lang stund — så kom de ut omtrent enige. Da vilde de aldri mere gjøre smått til stort. Ikke fluer til elefanter.»

«Svært så du har det med fluer idag,» sa Rei* mers.

«Huff da,» sa Meiners.

Reimers så jeg blunket til Schanche som kom bort til ham. Bak Meiners. De taltes ved. Imens lenet Meiners sig over bordet til mig.

«Far din, Bjørnson, han er bare sig sjøl. Han kan ikke settes sammen med nogen. Han er Bjønnen vår fra Norges høifjell. Det åndelige forstås. Jeg taler i lignelser. Syttende mai sym* bolikk. Hurra for ham. Så tenker jeg vi tar sønnen med.»

Så blev der klinken og litt hurra attpå. Også fra de utenfor sittende. Schanche var optattmed å si noget til tjeneren. De moret sig begge to. Tjeneren gikk inn.

«Å nei, herr Vullum,» sa Meiners.

Men Vullum var gått bort til et annet bord.

«Der gikk'n med elefanten sin,» lo Meiners. Latteren — hele orgelverket hans med blåsebelg og alt tilbehør rystet ham, så toppen stod ibrand. Ansiktet var blodrødt. Da samlet han sig sammen og sa temmelig rolig:

«Det er sant — tjener — selters.»

Det underforståtte var whisky. Før tjeneren kom med glasset var H a a r k 1 o u, komponis« ten, langsomt arriveret. Og satte sig hos oss. Min venn fra Berlin. Han var født ved en vest« landsfjord. Jeg vet ikke hvilken. Selv var han alltid i lunt vær. Der han för gikk det støtt. Dialektens melodi og «r»«ene tok han med sig inn i riksmålet. Hans tanker hadde m e r e fart på sig tror jeg da enn hans ord og setninger. Da han satt der sa Klausen uten overgang:

«Du, Haarklou, du får sikkert adagiobarn, når du gifter dig.»

Haarklou lo sammen med oss.

«Hvilken gangart kommer til å prege dem kan jeg ikke si dig, Klausen. Men fine i klan« gen det blir de — hvordan de så farer frem.» Det kom langsomt ruggende det han sa. Og han fikk leende tilslutning fra oss allesammen. Med skål og klink.

Da skjedde det vidunderlige. Det vi ofte si«den snakket om. Med samme latter som da vi oplevet det.

Endelig kom tjeneren med et høit glass fylt med to ganger whisky. Minst. Sodaflasken helte han ned i whiskyen som sprudlet sig sam« men med den. Alltid like innbydende å se. Meiners høinet sin pokal.

«En skål for livets overflod. Jeg håper det sprudler lenge enda — for oss allesammen.»

Han skulde til å drikke. Da — glante han ned i glasset. Og så så op på oss — et øieblikk

— med tomme øine.

«Må jeg,» sa han. Han kunde likeságodt ha sagt noget annet. Ordene kom som ut fra et tomrum — i hans forstand. Så tok han glasset fort op mot lebene. Men han drakk ikke. Det gikk ikke.

«Fa'n også,» sa han. Og så op igjen. V i hadde allesammen opdaget en yrende liten flue i whiskyen. Han satte sig og sa til Reimers:

«Kan du — se — en — en — flue i glasset?»

«Nei,» sa Reimers skråsikkert. Og plutselig sterkt spørrende:

«Kjære venn, ser d u den da?»

Meiners svarte ikke — reiste sig — satte sig igjen. Og fikk et annet ansikt. Så sa han mere til sig selv enn til oss — ganske stille:

«Jeg er ikke frisk. Jeg må gå hjem.»

Han smilte hjelpeløst — som en undskyld«ning. Vi så på ham. Og holdt oss alvorlige. Da reiste han sig litt usikker i knærne.

«Betal for mig, du Reimers. Jeg — skal hjem og drikke melk,» lo han. Litt uekte.

Han gikk så godt det lot sig gjøre ut på plassen.

Hammer reiste sig efter en stund. Sa halv* høit:

«Det kan da ikke gå an å la ham vandre av* sted på den måten.»

Reimers leende:

«Han har selv så ofte--.»

«Nei — nei,» ropte jeg.

De andre med.

«Kom, Hammer.»

Vi to sprang efter ham. Vi hentet ham inn om hjørnet bortved Banken. Vi tok fatt i ham. I hver sin arm. Han så aldeles forferdet på oss.

«Hvad?»

«Nei — Meiners,» sa jeg. «Den flua så vi jo allesamme n.»

Hammer ropte leende:

«Schanche og Reimers---.»

Meiners avbrøt oss strålende høilydt. Lykke* lig. Leende. Fullstendig edru. Helt sig selv i all sin tindrende godmodighet.

«Nei, dette hadde jeg inderlig godt av.» Og han lo. «Jeg drikker aldri brennevin mer

— fra imorgen av.» Som han jublet. Overgitt. Mens vi arm i arm førte ham tilbake til oss.Og da han så så dem allesammen ved bordet

— i vidunderlig humor — da ropte han:

«Jeg inviterer dere til å drikke en skål for mig. For jeg er den som har gjort flua til en elefant.»

Jeg skal si at da fikk dagen sin innvielse.

*

Folketoget om eftermiddagen gled som en mørk masse forbi teatret. Mot festningsplassen. Studenter og håndverksfaner balanserte i spis* sen. En del store unionsflagg også. Fylla satte først inn med styrke efter klokken fem. Den skrek i enkelte gater og bar sig: «Lenge leve

— gamle Norge!» Den bredte sig på kaféer og andre opholdssteder.

«De kunde gjøre noget bedre for sitt land enn å drikke sig full,» sa jeg til Reimers.

«Enig, kjære venn. Man skal aldri drikke mer enn man tåler. Enkelte tåler meget.»

Teatret gav «Hjemkomsten» for nedsatte pri* ser. Og stigende glede. Da jeg kom ut på gaten om aftenen stod der to forferdelige fulle fyrer fra det «brede lag» — som det kaltes.

«Hurra for dagen, get,» ropte den yngste. Den eldre med våt kjeft og tobakkspytt nedover ha* ken — han skrek:

«Det er noe dritt altsammen.» Og dermed huiet han plutselig like op i ansiktet mitt:

«Hurra, gett.»Hans Brun sterk og høi hev ham ut i gaten. Mens hans der lå på mavenog sprelte, brølte han:

«Sønner av Norge, det skitt gamle rike.»

Brutalt. Latterlig. Vemmelig.

Den 17. mai har jeg oplevet ofte siden. Hjem« me. Jeg minnes nu også det første barnetog. Jeg var ti år. Vi var få. Jeg gikk med et lite rent norsk flagg som de andre barn fra Qvams skole. Min far gikk i spissen. Folk stod langs fortauene og lo av oss. Min far var det som fant på at barna skulde ha et eget tog den dagen. Jeg har fortalt om det i min første bok. Mer og mer husker jeg den syttende mai som en brusende fanfare. Jeg hører den helt hit her jeg sitter og tenker mig hjem til mitt land slik en lengselens dag.

Ferien kom.

Ingen hadde jeg dengangen jeg kunde fryde mig over og ha ved min side rundt om i Norge mens den stod på. Så

satte jeg kursen mot syd. Til Tyrol. Der var mine foreldre. Mine søsken som var unge. Der skrev min far på «Geografi og Kjærlighet». Ingen visste det uten mor. Jeg følte det som blev jeg løftet høit op da jeg kom.

Slik glede møtte mig.

I solrus lå dagene der.

Vi gikk under roser og ranker.

Vi gikk under høibårne trær.Og alle de slitsomme tanker kom ikke mitt hjerte nær.

Men natten gav syner og drømme.

Jeg lå der og tenkte mig hjem.

Helt inn i det såre og ømme:

«Vi søker å kjempe oss frem i angst for oss selv og vår kunst.

Vi har ingen solglade ranker.

Og solrus som gir oss sin gunst.

Vi ligger i skyggen og sanker.

Vi når ikke høibårne kår.»

Slik lå jeg i pinsomme stunder hvor de nattsvarte tankene rår.

Og v i 1 j e 1 ø s blev jeg holdt nede.

Da kom som et lysende under en stor en befriende glede kom som en fryd for mitt øie i solgull. Sendt ned fra det høie.

Og straks var min vilje tilstede.

Den trengte sig frem på ny.

Vant til å holde sig rede.

Ved første morgengry.

*

Så bar det da hjemover. Jeg måtte lyve hvis jeg sa at jeg ikke storlengtet efter mitt arbeide. I Miinchen blev jeg et par uker for å se på komedie. Der fikk jeg også såvidt tid til å bli forelsket i en ung polsk grevinne. Levende somet løvtre i sommerblest. Jeg glemmer aldri de vidunderlige sene kveldene til langt på natt i hennes værelse i det hotell vi bodde i. Hun fortalte of te om skuespillerne i sitt eget land. Åndfull, smidig, kaprisiøs var den kunst de kunde gi. På høide med den franske. Hun hadde rett. Jeg så den under krigen i War« schau. Henne ser og hører jeg ennu. I hen« nes plastikk — hennes ord. Tonende i de pol« ske bløte konsonanter og i melodiske vokaler. Hun kunde sitte med dype øine og tale, så sprang hun op og var en ganske annen. Men overgangene i alt hun gjorde bandt hennes ve« sens ynde sammen til ett. Som et bånd i mange farver omkring de skjønneste blomster. Jeg husker henne i en sløret dressing gown. Og det vrimlet av amoriner i hennes farvann. De levet av hennes hjertes overflod som drysset i hennes kjølvann hvor hun fór.

Da jeg blev chef for Nationalteatret fikk jeg et kort brev fra henne. Hun hadde lest om mig i de polske bladene. Tilslutt skrev hun nøk« ternt om sig selv:

«Jeg er gift og har det bra. Men ikke mer.» $

Når jeg hørte om de glimrende vilkår de ar« beidet under dernede i Bayern — Statens teatre — blev jeg syk ved tanken på våreusselige fornedrende kår i Ibsens og Bjørnsons land. Men jeg fortalte det ikke til nogen. Jeg skammet mig. Her vil jeg ha sagt at jeg i den tid jeg tilhørte norsk scenekunst aldri oplevet at den fikk fast støtte av stat eller kommune. Tvertimot. Det uhyrlige skjedde at National* teatret i de første årene måtte betale for sig.

Vi fikk en slags skatt på tre tusen kroner årlig.

«Så folk ikke skal kunne si at teatret frem« for andre institusjoner går fri for avgift til byen,» sa en kommunal borger dengang til mig.

Men da jeg for siste gang forlot National* teatret blev der i kommunen endelig bevilget penger til vår drift. De kom min eftermann Ei* nar Skavlan tilgode. Da jeg på min avskjeds* kveld stod på scenen som Paul Lange, reiste vår utmerkede ordfører i kommunen, bankchef W i t h, sig fra sin plass efter siste akt og sa omtrent følgende:

«Kjære teaterchef Bjørnson. Kommunen har ikke bevilget bidrag til teatret fordi De går. Nei. Jeg er av formannskapet bemyndiget til å si Dem at pengene er bevilget som en takk og en anerkjennelse for hvad De har utrettet for dette teater som er Deres verk. Og for Deres store innsats i norsk scenekunst.»

Selvfølgelig gledet de ordene mig. Og derfor tar jeg dem gjerne med her.

12 — Bjørnson: Det gamle teater.Vi får ellers si om kommunens bidrag som det står i «Wallenstein hos Schiller»:

«Sent kommer De, grev Isolan — men De kommer.»

Gid vi snart kunde si det samme til den nor* ske stat. Når den engang gir oss et fast bi* drag.

Da jeg efter feriene i Tyrol kom til Christi* ania, møtte jeg gråvær på teatret. Klausen hadde brutt sin kontrakt. Men da jeg efter en lengere tid fikk fatt i ham, halte jeg ham inn igjen.

«Hvad i allverden bryter du kontrakten for?»

«Hvad pokker skulde jeg ellers bryte?»

Det var også et svar. Vi lo begge to. Hans forklaring efterpå kom heller ikke inn i det rette alvor. Han var jo likeså inntagende utenfor te* atret som på scenen. Reimers var sykmeldt for en tid. Fru Selmer var med barn. I høi grad. Fru Gundersen hadde fått permisjon. Johannes Brun spilte komedie i Sverige. Alt dette møtte mig uforvarende. Olaf Hansson måtte vi ta som gjest. Hans faste engagement blev på den må* ten litt efter litt forberedt. Allikevel — da det kom gikk det ikke lempelig for sig. Det blev til en stor og ikke særlig hyggelig oplevelse for teatret. Uten Hanssons skyld.

Før jeg drog til syden hadde jeg skrevet et inntrengende brev til Schrøder om «Gengan* gere». Han måtte sette alt innpå for å få det frem hos oss. Alle som i Norge eiet fremskritti sig vilde fange ild. Og gi oss stor honnør, mente jeg i min lyriske glede bare ved tanken på en eventuell opførelse. Forestillingen vilde kunne stå på høide med de beste i Europa. Og vel så det. Vi som norske kunde nå helt inn dit diktningen kom fra. Åndelig og menneskelig sett. Slik skrev jeg. Tenk fru Gundersen som fru Alving. Rent vidunderlig var hun blitt.

«Deres beste rolle,» sa jeg ofte siden til henne i spøk.

«En tragisk spøk,» svarte hun engang mis« modig. Det var en stor smerte for henne at hun aldri fikk forme fru Alving fra scenen. Pastor Manders — Hans Brun. Han kunde som ingen være den litt naive, følsomme mann. Verdig og smukk. Så en kunde forstå at fru Alving engang hadde tatt ham med i sine fremtidstanker. Engstrand — Johannes Brun. Hvor i verden fantes en bedre? Osvald

— Hammer. Skapt for den rollen som ingen. Regine fru Selmer. Vakker var hun, og resten hadde hun klart utmerket.

Da jeg for første gang på norsk opførte «Gen« gangere», bad Schrøder mig om å få sitte i frem« medlosjen i Nationalteatret. Forestillingen hos oss var ikke på langt nær slik som det gamle teater hadde kunnet spille det. Men det virket jo sterkt allikevel. Jeg hadde Ibsen i min losje. Han takket meget fordi jeg endelig hadde frem« ført det. Lot også skuespillerne takke gjennemmig. Selv trippet han ut av teatret. Hurtig. Med godt humør i øinene. Jeg fulgte ham. Schrøder sa efter forestillingen til mig:

«Når jeg nu ser på «Gengangere», må jeg inn* rømme at jeg enda mindre forstår de herrer i presse og representantskap som dengang var så redde for det. Jeg var en avhengig mann og kunde ikke handle mot deres vilje.»

*

Nede på Bankplassen måtte vi se å greie oss med en del repriser og et par morsomme «te* aterpieser» som man sa på de tider. En av dem, «Kommunemenn», var oversatt og innlevert av Johan Bøgh i Bergen. Der måtte jeg spille en eldre komisk herremann, en Henrik Klausen* rolle. Det var ikke med min gode vilje. Vi tjente penger på det.

En vakker dag. «Å nei, hvad det var for et solskinnsvær» — falt «Geografi og Kjærlighet» ned fra det høie til oss. Som «Danebrog» til de kjempende krigsmenn. Da de sloss for sitt liv. En norsk komedie fylt til randen og vel så det med et norsk lynne de ikke var vant til i Norge. Den siste akt dengang gikk ikke helt i tonen sammen med de to første. Det moment av al* vor som falt ned i den passet ikke. Skjønt de andre aktene med sitt løsslupne suverene humør også helt ut eiet det menneskelige i alle over* gangene. M e n så hadde denne siste akten enslutning som tordnet imot oss. Som brøt igjen* nem det skremmende alvor så lyset og gleden slapp til. Tygesen kommer kjørende inn i selve huset — hvor Karen var. Gjennem den ytre brede gangen. Og da dørene sprang op — og han satt der i vognen med to hester for ro* pende på henne og datteren — som begge styr* ter hen til ham — op til ham — mens teppet faller — da seiret stykkets lysende genius.

«En genial løsning,» sa selveste Georg Brandes engang til mig. Han hadde i de ti* dene ellers ikke så lett for å gi B. B. anerkjen* neise. Jeg vilde min far skulde lempe litt på den akten, så den kunde falle bedre sammen med de andre. Lett kunde det gjøres. Han så med stor glede de to første engang han var i byen. Men ikke den siste. Han måtte på Erika Nissens konsert. Jeg var rasende på stykkets vegne. Han reiste dagen efter. Så sendte han den nuværende siste akt. Som den var gikk den over i farsen. Det lempet jeg endel på med aller* høieste tillatelse. Men allikevel var jeg aldri glad i den. Ingen var det.

Som sedvanlig med vårt fåtallige personale gjaldt det livet for å få stykket frem. Vi kunde ikke prøve og spille i to sett. Vi var alltid i il* den. Nu var det verre fordi vi jo manglet flere av skuespillerne. På fjorten dager måtte «Geografi og Kjærlighet» op. Omtrent uover* kommelig. Johannes Brun var Turman.Karen fru Wolf. Birgit Rømer Thora Hansson. Malla frøken Parelius. M a 1 e r e n Olaf Hansson. Ane Alma Bosse. Så var det Tygesen. Jeg forbannet den skjebne at jeg ikke var gammel nok til nogenting næsten. Jeg foreslo å få fatt i Bernt Johannesen fra Bergen. Han var fylt med fantasi og følelse. Og mere vektig i førelsen enn jeg. Jeg hadde aldri før sett Schrøder riktig sint. Men da slo han med sin stokk i bordet. Meyer formelig stupte inn til oss. Og hang igjen ved terskelen som vanlig.

«Nei, dette går jeg aldri med på. Hente hjelp fra et annet teater for å kunne spille Bjørnson hos oss. De er ung. Men folk er vant til det.»

«Jeg blir for Bjørnsonsk.»

«Det kan De aldri bli nok av i det stykke.»

«Jeg orker ikke på så kort tid.»

«De ork er mer enn det.»

«Jeg er redd.»

«Det er De ofte. Folk tror De er en gå på fyr i allting. Så er De ofte følsom og forpint av angst. Jeg er sikker på at Meyer gir mig rett.»

«Ubetinget, herr teaterchef.»

Meyer gled ut igjen.

Det blev til netter og netters arbeide. Og slit om dagene. Gjennem disse hundreder me= kanisk utenatlærte ord

skulde en nå frem til et vesen som Tygesen med hans fantasi som varinnom overalt. Fra den dypeste følelse stupende ned i det barokke. En fikk næsten bare tid til å lære ordene. Jeg hadde inderlig vondt av mig selv. Sufflør Hansen satt hos mig når vi hadde tid og dunket disse vidunderlige setninger i mig. Da jeg nogenlunde stod på benene gikk jeg ned til Johannes Brun. Han hørte på mig. Sa mange utmerkede ting. Tilslutt lo han.

«Hvordan du blir første kvelden det vet in* gen av oss, så vettløs redd som du er. Men en* gang blir du en glimrende Tygesen. En reklame for huset Bjørnson. Og mange vil bli glad i det begrep når de får denne vidunderlige fyren gjengitt som den er tenkt og skrevet. Du ligner din far gripende fomøielig.»

«Jeg kopierer ham ikke.»

«Det behøver du ikke. Du har nok i dig selv av arten.» Han passet på mig om kvelden. Nik* ket såvidt og opmuntret mig. Også mellem ak* tene. Selv satt og gikk han omkring som Tur* man, alltid leende og ertende sin venn Tyge* sen. Ofte med uforstående forferdelse over hans ubendighet. Og solen steg høit på hans himmel da Birgit tok ham for sig i siste akt. Hans horisont hadde ikke hatt slikt et lysende bud* skap. Og det fra et opkomme han aldri hadde visst var til. Som han stod igjen i siste akt efter at hun var gått fra ham. Og hans ansikt i all sin mangfoldighet arbeidet sig op i en ube* grenset beundring for henne. Det var virtuosskuespillkunst. Hans Turman koset sig og be« gav sig frydefullt inn i sin professorale løierlig* het. Parelius fylte stuen med sin personlighet. Jeg sa engang til vår egen Tygesen på Aule* stad da han raste som mest under svarte skyer over noe som burde hatt en bedre skjebne:

«Far fortjente å ha Malla Parelius uforferdet over sig.»

Da lo han og ropte:

«Ja, hun hadde klart mig.»

Og han var helt sig selv igjen med sol og alt tilbehør.

Tygesen på scenen — enten han var tilstede eller ikke — var over hennes Malla. I fantasi og virkelighet. Og tvang henne ut av all hen* nes jevne godlikelighet. Og bråkastet henne fra den ene sinnsbevegelse inni den annen, så hun tilslutt syntes synd i Karen. Og sig selv. Og alt levende omkring det «asen» Tygesen.

«— — — Enten pokker det er hans fantasi som biter eller han selv. Like vondt gjør det.»

Jeg skal si der stod et gufsens vær av henne da hun satte kursen rett imot Tygesen i det store opgjør i første akt. Fru Wolf som Karen var et charmerende stykke kvinnemenneske. Der var angst over henne i siste akt. Men hen* nes fantasi rakk ikke helt inn i den redsel dikt* ningen forlangte. Så var det Alma Bosse som Ane. Jeg må først slå fast at alle mine Aner i Norge, Sverige og Danmark virket utmerketog hadde megen suksess. Også Ane i Wien, hvor jeg satte det i scene, fikk sterk anerkjen* neise. Rollen er jo uforlignelig.

«Den lager sig sjøl,» sa de. Men det gjør in» gen rolle. Den må nok fylles med fantasi den med. Og den hadde Alma Bosse til den rollen som få. Der var noe over hennes hele person som virket ustanselig latterlig. Hennes løierlige opsyn helt ut i nesetippen med de faste for* skremte øinene på vakt mot det menneske hun stadig var redd og forbauset over. Et ufattelig problem for henne. Vettløs skremmende. Helt inn i det overnaturlige. Hun sier til Helga:

«---Huset er avlåst og stengt om natta.

Så kommer’n klokka 12 og går rundt i gangene her, ner i kjellerne, op trappene inn i stuene. Hva —? Jeg skulde kanskje ikke kjenne’n på fotlaget? Han som har fotefar og går dob* belt?»

Replikkene datt ut av henne. Umiddelbart og gripende morsomt. Siden, da hun hadde spilt den meget ofte, virket hun mere bevisst i sin komikk. En fare for mangen en scenekunstner som spiller en rolle i det uendelige. Birgit Rø* mer — fru Hansson — var klok. Utmerket i replikken. Som alltid. Men ikke den reisning og friskhet som Birgit bør ha. Hanssons maler var treffsikker i det han sa og overlegen i sin optreden. Men erotisk virket han ikke. Ham* mer burde hatt den. Andre opgaver hindret det.Stor applaus om kvelden med hurra for dik* ter en.

Morgenen efter forestillingen — jeg lå enda tilsengs — kom Herman Thaulow op til mig. Bror var han av Frits. Jeg har fortalt om ham, denne Nordens charmerende gascogner. Og så vakker som han var. Fort kom han inn, og fort snakket han. Først fortalte han om noget som hendte for nogen dager siden på teatret en aften. *Han kjedet sig og satt mellem to herrer han ikke kjente, men visste navnet på. «Jeg syntes kvelden burde få en hyggelig slutning, og så forestilte jeg de to herrene forhverandre. Hver av dem trodde at jeg kjente den annen. Vi gikk og spiste sammen og hadde det uhyre trevlig. Især da de utpå aftenen fikk vite at jeg bare visste navnet på dem. Og ikke mere.»

Så kom han med det han kom for. Han had* de vært på forestillingen. Han sa blandt annet:

«Jeg syntes det var henrivende å få lov til å fryde sig av en pegasus som galloperte rett inn i den store gleden. For slappe tøiler. Den tok alle hinder. Pinedød for en far du har, gutt. Men du må bare ikke tro at alle føler som jeg. Å nei. Mangen en stor småbymann tør ikke helt gi sitt offisielle humør til slikt. Det er ikke riktig fint. Du får nok erfare det.»

Det fikk jeg.En alvorsmann som ellers interesserte sig for teatret sa til mig:

«Deres far har større og viktigere opgaver enn å skrive et lystspillstykke. Det mener mange.»

Jeg blev sint.

«Vås,» sa jeg. «En dikters glede, vak* ker og sterk, er det vidunderlig og sundt å op* leve. Den tyske forfatter Grabbe betegnet et sprudlende overgivent stykke på teaterplakaten som: «M oro, satire og dypere betyd* n i n g». Den undertitel kunde «Geografi og Kjærlighet» også ha hatt.»

Om mig selv er det å si at jeg første kvelden spilte rollen omtrent i bevisstløs tilstand. Til* slutt da jeg satt i vognen og ropte på Karen — da var all livets jublende glede over mig. Og jeg ropte så lettet og så lykksalig så hele huset moret sig.

Tygesen har jeg siden i mitt liv spilt vel to hundre ganger. I Norge. I Sverige. I Dan* mark. På faste teatre. Og på turnéer. Jeg var også engagert et par aftener på det Kongelige Teater i Kjøbenhavn. Da var jeg vel 25 år. Jeg fikk é n prøve. Det hadde vært nok hvis ikke alle mine tilvante stillinger måtte endres. På det kongelige var deres stillinger — de fleste stikk motsatte mine. For mig var det en påkjen* neise under spillet om aftenen som hindret mig i å utfolde mitt «Bjørnsonske humør». Slik føl*te jeg det. Men det gikk mig ubeskrivelig godt. Jeg fikk megen glede av min Tygesen der. Fru Johanne Louise Heiberg var til* stede i teatret. Og hun skrev nogen bedårende ord til mig. Dagen efter var jeg en småtur oppe i den syvende himmel. Så gikk jeg til fru Hei* berg. Jeg fortalte at mens jeg spilte måtte jeg tenke på de nye stillingene.

«At du kom så utmerket fra det, kan du takke din ungdom for. Og ditt Bjørnsonske temperament. Som du også har fra din mor,»

lo hun. Hos gamle P h i s t e r var jeg også. Han var åtti år. Han fremsa for mig — glim* rende — Oldfuks lange replikk i den «Stun* desløse». For en stor kunstner han må ha vært. De par dagene jeg var dernede i Danmark var lysbringende for mig.

Det kongelige hadde «Geografi og Kjærlig* het» på sitt repertoare. Og min rolle spilte Emil Poulsen. Deres ensemble var henrivende. Fru Hennings som Karen en fryd å optre sammen med. Sensibel. Nervøs. Og fullblods når det gjaldt. Likeoverfor Tygesen. Og så i siste akt i hennes angst for datteren. Anna B 1 o c h som Helga var en dansk ungpike med våkne øine og oplatt sinn. Fantasifull. Hen* rivende. Olaf Poulsen som Turman stod på høide med Johannes Brun. Og frøken Anthonsen som Ane var helt menneskelig i sin redsel og i sine barokke uttalelser om Ty*gesen. Og ustyrlig komisk. Fru Eckhardt var en fremragende Birgit, og Zangenberg en utmerket maler. De var allesammen så elsk« verdige som de danske kan vaere det. Og det vil si meget.

*

Da jeg kom hjem til Norge var det morsomt å fortelle våre skuespillere om det Kongelige Teater og de

fremtredende kunstnere der. Men at jeg under de omstendigheter bare fikk é n prøve fant de hensynsløst av teatrets styrelse.

«Igrunnen er vi for dem bare en dansk pro« vins enda,» sa Johannes Brun. Han hørtes en smule gretten.

Jeg lo.

«Så sentenkte er de nu ikke.»

«Det hadde de ikke turdet by en «kunglig skådespelare,» mente Selmer.

«Å jo,» lo Henrik Klausen. «Det kongelige tør gjøre hvad som helst. Det er innstiftet av Vår Herre og ledes av den Hellige Ånd som høieste instans.»

Den replikk tok blinken som den morsomste. Og vi lo allesammen.

«La oss reise ned og spille «Vildanden» for dem,» ropte jeg.

«Nei. Slikt må vi gjøre i Stockholm,» sa Jo« hannes.

«Ruy Blas» av Victor Hugo gikk 13 dager efter «Geografi og Kjærlighet». «Under stigen de bifall,» står der i journalen. Hammer var Ruy Blas. Jeg spilte Don Salust. Det var over* menneskelig med så få prøver å få det opført som det burde. I den glød, det tempo som styk* ket forlangte. Victor Hugos skjønne diktning var fransk fascinerende. Og spennende. Ham* mer var glimrende. Den ulykke hendte at tep* pet falt midt i første akt. Den egentlige intrige fikk publikum ikke tak i. En slik uhyrlighet tok jeg med ro. Alle var ellers så påpasselige så jeg ikke hadde hjerte til å gjøre ulykken verre. Det tekniske personale var især overarbeidet. Det også. Jeg tenker på dem med takk og hengivenhet. Og deres ma* skinmester Vedéne gikk i spissen og ryddet unda dekorasjoner. Og satte nye istedet. Uten tanke på tretthet. Dag eller natt. Hans prek* tige sønn er vår første regissør på Nationalteat* ret. Den brede, uforferdede trygghet i våre slag.

En teateraften oplevet vi den sesongen. En sjelden. Hvor alle gode ånder fulgte oss fra første til siste replikk.

«Det ny System» for første gang på en scene. Journalen melder på «Storartet mot* tagelse. Applaus på alle optenkelige steder. Bi* fallet især for Johannes Brun storartet. Tilslutt herr og fru Gundersen og endelig instruktøren,herr Bjørn Bjørnson. Demonstrative hurra for dikteren».

Ikke helt fullt hus som sedvanlig. For første gang fru Gundersen i en nærmest komisk rolle

— FruRiis. Enestående. Og Gundersen som ingensinne. Johannes var gamle K a m p e. Et mesterverk. Allesammen utmerket. Efter fore* stillingen da også jeg var fremme, stod Johannes i kulissen og tok imot mig.

«Takk for denne kvelden. Nu blir din far glad.»

Alle var i strålende humør. Og unge Bjørn fikk sin del av det. Min fars navn var for ven« stre som et hærskrik den kvelden. Og jeg skal si det hørtes. Men også høire gav hans navn sin hyldest. Niels Nicolaysen sa til mig efterpå:

«Ikveld gikk høire til venstre. Akk, vi er et svakt parti,» sa han.

«Nei, det gjaldt dikternavnet,» svarte Schrøder.

«Alt og alle er bare politikk,» fortsatte Nico« laysen. «Selv de mest uskyldige dyrker den. Jeg talte med en av dem forleden — —.»

«Men hvem da?» spurte jeg.

«Med redaktør Friele.»

I de tider virket svaret ytterst latterlig. «Mor« genbladet»s leder var jo høirefanatismen i ren« kultur. Som i avisen så på alle gater lot han sin ondskap gå løs mot alt som venstres var. Jeg fikk mitt en dag. Mere ondskapsfullt ennvittig. Tvers over Øvre Vollgate så han mig komme. Og han hilste. Og ropte:

«Hvordan lever Deres far — Pave M a r= t i n i u s?»

Min far hadde også navnet Martinius efter Luther. Friele brukte det om ham i «Morgen* bladet» når han var på sitt høieste. Den tids polemikk. Jeg lot som jeg ikke forstod det. Og gikk videre.

En fikk en ekstra klem efter opførelsen av «Det ny System». Og det var Constance Bruun som Karen. De som lever enda og så henne vil vel si som jeg at en kvinnelighet med en sjel så oplatt, så følsom som hennes i den vanskelige rollen er en sjelden oplevelse på en scene.

I disse tider hadde jeg en stor overraskelse. En dag kom en ung kvinne til mig. Hun stod i mitt værelse hvor jeg bodde. Rank var hun. Vakker. Øinene så helt på mig. Fantasifulle. Morsomme. Hun vilde gå til scenen. Hvad hun sa sprang impulsivt innpå en. Hun hadde lært noget hun vilde si frem. Hun gjorde det. En stor glede fylte mine tanker. Jeg visste at her stod en betydelig evne. Med en betydelig fremtid i norsk skuespillkunst. Stemmen var inntagende. Sproget utmerket. Det var Ragna Rynning. Siden fru Ragna W ettergreen. Jeg tror hun dengang var 17 år. Hun fylte væ< reiset med sin lyse latter. Og replikken haddehun som sagt allerede. Med megen lune. Og megen varme. Hun debuterte ikke lenge efter i «En hovmester». Hun gjorde stor lykke. Siden i «Leonarda» som Ågot, hvor hennes charme, hennes sterke følelse, hennes ungdom vant en stor seier.

«Det norske selskap» fik enslags festforestil* ling hos oss den dag Wessels byste blev avsløret. En gave fra «norsken» til byen på hans 100 års dag. Vi gav «Kjærlighet uten strøm* per». Schanche spilte «von Ehrenpreis». Gan* ske utmerket. Henrik Jæger talte o ver Wessel og tiden. Meget interessant Men langtfra fullt hus.

Da vi tross alt arbeide og alle fremførelser høiligen trengte penger, fant vi frem det gamle «Elverhøi». Det lå og blunket i arkivet hver* gang nødens mørke senket sig ned over teatret. Denne gang blev det hentet frem. Norsk bal* lett. Nydelig. Norsk ungdom som elverpiker med en Elverhøi på ildsøilen. Vår kjære Chri* stian den 4de i bengalsk belysning — hadde jeg nær sagt. «Roser og yndelige blommer» vugget sig inn i våre hjerter, med alle de andre vidunderlige melodier. Og den inntagende hand* ling. Et mosebrygg som tusener hadde drukket av i Danmark og Norge i en romantisk hen* førelse. Og det gikk glimrende. Gundersen som var utmerket, lignet kong Christian som han nu står på Stortorvet. Tilslutt omgitt av

13 — Bjørnson: Det gamle teater.riddere og deres skjønne kvinner stod han med hårpisken flettet nedover skulderen med bindet for det ene øie — med sin brede fjærhatt i hån» den da alle med begeistring sang «Kong Chri» stian stod ved høien mast». De ord og den her» lige melodi som ingen kjente da kong Christian levet. Det var et teatermoment av rang.

Tre og tyve ganger i en sesong blev det op» ført.

«Hærmennene» hadde sin 50de opførelse. Fru Gundersen som Hjørdis og Reimers som Ørn* ulf har ikke vært sett bedre i Norge. Alltid innimellem forskjellige nyheter gikk stykker fra teatrets gamle repertoare. «Jeppe på Bjerget» med Johannes Brun. Mesterlig i en enfoldighet. Burlesk tragisk. Menneskelig. Hauk Aabel stod ham som Jeppe nærmest i Norge.

Det trakk op til kamp mellem skuespiller* komiteen og direksjonen. Denne komité skulde uttale sig for eller imot nyengagementer. Te» aterchefen kunde ikke engagere nogen imot ko» miteens vilje. Det gjaldt Olaf Hanssons engage» ment. Skuespillerne var imot ham. Især Rei» mers. Hansson hadde vært teaterkritiker mens han var redaktør. Og ofte rett skarp. Også mot mig. Jeg v i 1 d e ha ham inn. Striden gikk ut i offentligheten. Jeg uttalte mig. Jeg mentedet kom bare an på om teatret hadde bruk for hans særegne begavelse eller ikke. Komiteen svarte på rent norsk. Det vil si grovt og ty de* lig. Begge parter skrev flere ganger. På teatret talte vi aldri med hverandre om det vi sloss om i «Verdens Gang». En dag sa jeg til Schrøder:

«Enten Hansson inn. Eller jeg ut.»

Så blev den halsstarrige komite opløst. Og Hansson blev engagert. Da gikk bølgene høit. Jeg kom uforvarende inn i foyeren. Efter en prøve. Der satt hele komiteen og flere til. Bare mannfolk. De rådslo. Før de fikk sagt noget til mig hugget jeg inn:

«Det er dumt gjort av dere,» ropte jeg, «å la denne komiteen gå ned i forsenkningen. Dere har gjort dere umulige. Liker dere ikke Hans* son så si ham det. Men la ham forkunsten og for vår skyld spille komedie.»

Hammer sprang op, pekte mot mig og næsten ropte:

«Han kommer til å stifte ufred.»

«Ja,» mente Reimers lidenskapelig. «Da skal du få merke den takken du får.»

«Jeg blåser i takken,» sa jeg. Utfordrende.

Klausen ropte:

«Jeg er så redd Hansson som jeg er redd fa'n.»

Det virket latterlig.

Reimers sa særdeles høitidelig:

«Hadde vi ikke vært så glad i dig hadde viikke sittet her i all godmodighet — og feiret vår egen begravelse.»

«Amen,» sa Klausen så grandgivelig efter pa* stor Sven Brun, så ingen høitidelighet mere kunde komme op.

Vi fikk kunstnerisk sett megen glede av Hansson. Han var ofte ertende, sarkastisk mot de eldre. Rett pågående. Mest for moro skyld. Han hadde det med rier. En av dem tok til* sprang mot mig. I et brev. Jeg husker ikke grunnen. Hammer fikk tak i det. Og kort ef= ter kom der en deputasjon fra hele personalet til mig med en gave. En vakker sølvkanne. En adresse var underskrevet av allesammen som sluttet med de ordene at jeg hadde deres fulle tillit, og de vilde anse det skjebnesvangert om jeg forlot teatret. Johannes Brun skrev ikke på. Men han sa til mig:

«Jeg skriver ikke under nogenting. Ikke en* gang en kontrakt. Men jeg holder stilltiende det jeg ikke har lovet. Også til dig.»

«Fruentimmerskolen» gikk med Ragna Ryn= ning. Hun gjorde igjen stor lykke. Hun var meget inntagende. Yndefull fornøielig. Og så praktfull ut.

*

Ved siden av alt vi sa og gjorde og tenkte lå den politiske storsjøen og veltet sine bølgerstørre og veldigere for hver dag nærmere innpå oss.

En morgen var det et hav i oprør. B. B. hadde fra Paris skrevet om Sverige og kongemakten så alle «gode borgere» måtte blues. «Verdens Gang» var hans plattform. Derifra hørtes hans røst gjennem stormen. Og Thommessen sendte lyn og torden så høires statsskib skalv. Fra kjølen til høien mast. «Dagbladet» øket uhyg» gen. B. B. hadde skrevet noget sånt som at kongemakten — når den ikke forstod våre krav

— burde svinge inn over grensen til Sverige — for alltid. «Kongsvinger» het grensebyen i Norge.

Friele skumskrev av raseri. I «Norsken» hendte det forferdelige at de ikke mere spilte whist om kveldene. Det politiske uvær raste inn i stillheten og rev kortbordene overende. Po» litifullmektig Holmsen, som var medlem og venstremann, sa til mig:

«Vi politiserer så de gamle møblene snur sig mot veggene. En dag sitter vi vel på nakne gulvet og disputerer videre. Tenk i «Norsken». Hele Norge ryker overende en dag.»

Så kom endelig regjeringsmakten og viste sig i all sin velde. Den bebudet — majestets» f o r n æ r m e 1 s e s p r o s e s s mot B. B.

Det var næsten ingen mening i å spille ko» medie nede på Bankplassen. Vi nådde ikke høi» ere enn virkeligheten. For utenfor det stakkarsteatret blev der opført — mann i mann imellem

— fra familie til familie — de største tragedier

— de villeste farser. Så revnet all skrik og all tale, da B. B. sendte det bud at han snarest reiste hjem til gamle Norge for å stille sig til regjeringens disposisjon. Og den dagen kom altså da han stod inn fjorden for full damp på et norsk skib. Et fra le Havre til Christiania.

Det var en selvfølge at vi gav «Sigurds hjem* komst» den kvelden. Dikteren hadde gitt til* sagn om å komme. Jeg skal si der blev hus. «Folk krøp over hodene på hverandre for å komme først til billettluken» — påstod Klausen. Like efter «inntoget» spilte vi selvfølgelig «Det ny system».

«Fanden spare,» sa jeg til Schrøder.

Til den forestillingen «slet de billettene ut av hånden på lukedamen», sa Klausen.

Nede på bryggen den maidagen stod jeg og så utover fjorden full av småskib, båter og seil* skuter. Alt var blitt levende. Hustak, vin* duer, brygger, festningsvoller stod og yret med muntre, talende, syngende vesener. For gjennem myldret hørte vi sang. Foran mig stod kammer* herre Dannevig — formannen i det «Søn* denfjeldske Dampskibsselskab» som bragte — Ja vi elsker — hjem til landet sitt igjen. Langt borte fra festningen hørtes små utydelige skrik. Alle de seilende og roende rørte på sig. De rei* ste sig i båtene og viftet til det vi enda ikke så.Det kom nærmere. Så seg det frem. Rundt festningen. Og vi så det. Oppe på kommando* broen stod min far ved kapteinens side. Og alle våre ansikter stirret dit op. Jeg holdt mig godt, men gråt gjorde jeg allikevel. Og mor ved skibssiden — med de andre. Da kam* merherren foran mig opdaget min far på kom* mandobroen sa han så vi hørte det rundt om:

«Hvad har den fyren deroppe å gjøre?»

«Spør hele Norge, De kammerherre Danne* vig, så får De det svar De fortjener,» svarte Frits Thaulow som stod ved min side.

Hvad kammerherren svarte hørte ingen.

Vi var nu midt i brenningen. Bølgene slo sammen over hodene på oss. Tuseners hurraer veltet sig op mot skibet.

«Storartet,» brølte Frits inn i øret mitt.

Jeg var blitt så ivrig så jeg skrek med.

«Du må da ikke skrike hurra for far din her. Du sønnen,» brølte Frits igjen.

«Skitt i sønnen,» skrek jeg. «Nu er jeg bare nordmann. Hurra.»

Alt godt humør hadde fritt løp. Ja, det hadde det. En stormflod av glede var omkring oss. Hvordan vi kom frem med far og mor dit vi skulde? Jeg husker det ikke. Jeg bare hører jubelen. Enda. Jeg ser som i drømme her jeg sitter hundreder av smilende, oplatte, villende ansikter. Efterpå i en stor stue blev der talt. Gått frem og tilbake — sittet ned omkring denbredskuldrede kraftige ranke mannen som gikk der som en glad gutt med tindrende god sam« vittighet og følte sig i pakt med hele Norges fremtid. «Om et håp eller to blev brutt lyser et nytt i hans øie.» Ikke til å bøie mot jorden når troen først hadde slått røtter i hans sjel. Hugge treet vilde ingen. Selv om de trodde de kunde. Uten é n. Han bilte sig inn at han kunde. Og hugg og hugg. Det var Friele. Hug* gene har vi glemt. «Og nu står treet i Norges historie høiere og fastere enn nogensinne,» sa Ernst Sars i en tale til min far.

*

Om kvelden skulde altså «Sigurds hjem* komst» gå. Jeg vilde av den grunn hjem til egne følelser og tanker. Far så jeg vilde bort. Han gikk ut i entreen til mig. Han strøk mig over hodet.

«Nei, at jeg skal opleve dette. Å se stykket og dig for første gang. Og alt det andre idag. Jeg har nok lagt merke til ditt nervøse ansikt. Gå nu hjem og tenk uten angst på dig selv ikveld. Så går det dig nok godt.»

Jeg gikk hjem og vilde helst arrangere Sigurds fjerde flukt. Og ikke hjemkomsten. Så redd var jeg.

Journalen forteller.

«Bjørnstjerne Bjørnson i teatret. Storartet af*ten. All optenkelig flid fra spillets side. Publi* kum jublende. Allerede efter første akt vilde man ha dikteren frem. Bjørn Bjørnson hilset ved sin entré med stormende applaus. Første optreden for faderen. Ved teppets fall tilslutt tordnende bifall. Forfatteren tre ganger frem* kalt. Talte til publikum. Erklærte stykket skrev sig fra hans grønne diktningstid. Takket. Ved avskjeden hilset med hurraer og hånds klapp. Fru Gundersen finnepiken. Deilig.»

Efterpå hos onkel Peter. Far sa et par ord til mig ved bordet:

«Jeg var jo ikke helt god nok som publi* kum,» sa han. «Der kom for mange tanker imellem. Dikterens tanker. En fars rørte tan* ker over dig som en kjensgjerning deroppe for første gangen. Men såpass teatermann er jeg da, så jeg tversigjennem alt dette vet at du i lengden ikke klarer sceneinstruktøren og skue* spilleren. Der er så meget i dig som kunstner så jeg forbløffes. Men samlet sammen av en instruktør burde det ha vært. En som var der for din skyld. Ditt eget arbeide med de an* dre med alt det annet var mer enn fortreffelig.»

Jeg reiste mig. For første gang ved en festlig anledning hvor min foreldre var tilstede. Tok mitt glass — og skalv litt på hånden.

«Jeg forstod som ingen,» sa jeg, «at jeg som de fleste, hvor kort og hvor lenge de hadde ut* øvet sin kunst, hadde et øie nødig som kundese på mig og ved det fremme mitt arbeide. Gi det den inspirasjon den trengte. Alt slikt en god instruktør bør kunne gjøre. Den eneste jeg visste om, blev spurt. Men han svarte nei. Jeg mente at dikteren burde ha vært her. Dikteren og instruktøren. Nettop i denne tiden. — Det hadde også hevet vårt teater i folks øine. Og diktningen hadde ikke fått den unødige kalde dusjen over sig som den fikk da dikteren nærmest søkte å redusere den til — grønnkål. La oss si at stykket er romantikk. Virkelig» heten satt inn i den trollskogen hvor dikterens harpe hørtes til de sangbare ordene. Hvor fjer* ne menneskers tale og handling — forskjønnes. Og fordypes. Den Sigurd Slembe dikteren har gitt oss er skapt i den skogen. Og jeg er så freidig å mene at den aldri burde vært rørt ved som skjedd er i Sigurds annen flukt. Dette, kjære far, måtte jeg si ikveld. Jeg elsker «Det ny system» som ikke kommer fra trollskogen. Men jeg elsker også den Sigurd som lokket oss dit inn.»

Det blev stilt en stund. Alle ventet på hvad far vilde si. Endelig kom det:

«Vakkert, Bjørn. Det er meget godt sagt av dig. Og ærlig. Jeg tilstår min dumhet. Men husker dig ofte ikke helt som du egentlig er. Flere går det likedan. Det er d i n skyld. Du ofrer for meget til øieblikkets

— moro. Det gir et muntert, litt overfladisk be*grep om dig. Det du ikke burde ha. Dugjør dig ofte selv til grønnkål. Både din og min grønnkål — den ikveld — er igrunnen en smule unødig forfengelighet. Den å virke i øieblikket. Det var galt av mig for kunstnerens skyld, for stykkets skyld, å komme med det ikveld på scenen. Men jeg er jo ofte en stor tosk, jeg med. Takk for iaften. Så snakker vi ikke mer om dette.»

Mor kunde ikke dy sig. Litt rørt og glad sa hun:

«Gud, hvor søte dere er begge to.»

Da lo vi allesammen. Og det blev til en me* get hyggelig kveld.

Skal jeg uttale mig om de spillende i «Hjem* komsten» må jeg først og fremst ta Hammer som Ivar Ingemundsen. Skalden. Ingen jeg kjenner i Norge er nådd lenger på scenen i lyrisk hen* givenhet og smerte. Klausen var vidunderlig som kong Harald Gille. Denne snilde, vakre ubestemmelighet. Det stereotype, ubetydelige ansikt med en overfladisk verdighet. Johannes Brun som vakten. Episoden efterlot et menne* ske i vår erindring. Constance Bruun var finne* piken. Den som gir oss Audhild i Sigurds an* nen flukt, bør også gi oss finnepiken. Sigurd sier at de ligner hverandre. Begge har sine in* derlige drømmer og sine dulgte lengsler. Men Sigurd føler finnepiken underlig fjern og nær. Som nordlyset over den faste jord. For haner tetnet til — blitt hård under sin pinefulle lengsel efter livets rettferdighet.

Audhild som finnepiken, begge to svinner for hans indre øie. «Den enkelte sneflokk smelter når den faller i en varm hånd. Om en stund husker jeg den ikke.»

Fru Gundersen spilte finnepiken for min far. Constance var på utferd dengangen. Jeg hadde fått henne vekk for en stund. Av mange grun* ner. Fru Gundersen hadde sin underfulle røst. Det var som sang hun sine ord. Hun lyttet så inntagende med spent blikk efter det Sigurd sa.

«Jeg har ikke sett Dem så ung siden De blev

— eldre,» sa far leende til henne.

«Ikke jeg Dem heller,» lo hun og omfavnet ham.

Så kom «Det ny system». Journalen skrev: Det var Inga Bucher som gjorde det. Glim* rende til alt bak kulissene. Uendelig lite god på scenen. Hun blev vår kjente, meget avholdte regissør i Nationalteatrets første tid. Inga Lund. Hun skrev altså i journalen:

«Bjørnstjerne Bjørnson i teatret til «Det ny system». Storartet aften. Festaften. Dikteren utmerket fornøiet med spillet. Fremkallelser sammen med skuespillerne. Tilslutt med Gun* dersen og frue, så med Bjørn Bjørnson. Og til allersist forfatteren alene. Hurrarop.»

Håndtrykk og omfavnelser og takk fra dik* teren og takk igjen. Glede og henrykkelse.Reimers satt alene i foyeren.

«Du vet kanskje — det vilde pine din far. Jeg er jo høiremann. Utpreget.»

«Du er en utpreget tosk, kjære Arnoldus.»

Jeg slepte ham inn til far. Så utmerket hadde han vært i Fredrik Ram.

«Her er Reimers.»

«Kjære Reimers. De var den De skulde være. Den forsagende opgitte i et lite land. Der er gått makelighet i den fyren. Bjørn sier De er en utpreget høiremann.» Far lo. «Det er bare makelighet. Hvis De undersøker Dem selv — skal De se jeg har rett. Tusen takk for iaften.»

Far gikk. Og Reimers rystet på hodet. «Ja, den far din---.»

Efterpå et samvær fylt med gode lykkelige ord over kveldens oplevelser.

Resten av sesongen var næsten bare benefiser.

*

Slike kvelder med veldig tilslutning under klappsalver og jubelrop — som under «Sigurds Hjemkomst» og «Det ny system», de øket for en stund våre håp og vår tro, — som fikk ny styrke og likesom sprang foran alt det daglige strev mot det store mål: Hele Norge sammen med oss.

Kort efter oplevet vi en stor skuffelse. Som så ofte før.En av de største blandt de store, italieneren Ernesto Ross i, kom til oss fra sin glim» rende turné i Sverige med svenske kunstnere som dannet ensemblet om ham. Vi skulde op* leve hans mesterskap i hans største roller — «Othello», «Kong Lear», «Hamlet», «Ludvig den ellevte» og «Kean». Resultatet melder «Journalen» tørr og sannferdig: Samtlige fore» stillinger tynt besatt når undtas «Othello».

De som var i teatret — de få — viste Rossi sin store begeistring under rop og fremkallelser. De raste som ville — han skulde glemme at ikke «hele byen» var der. Han glemte det. Med elskverdig hilsen og gode smil takket han dem dernede. Da de aldri holdt op, tok han paryk* ken av og løp frem til ramperekken. Ekte itali» ensk. Hanhyldetdem ved å vise mest mulig av mennesket Rossi. Uten maske. Et særlig kompliment. Hans italienske medhjelper «Ma* tei» raste op og ned i kulissen under fremkallel» sene, pekte på sin panne, strakk armene ut mot scenen og gjorde hånlige grimaser. Det betydde oversatt til menneskelig tale: «De norske er no* gen nøt som ikke kommer.»

Vi var enig med ham.

Matei spilte på de første prøver Rossis rol* ler — de forskjellige. Markerte ham for de svenske medspillende. Og raste som en jaguar. Hoppet, sprang omkring. Brølte som et villdyrnår de ulykkelige ikke forstod hans sinnssvake tysk*italienske sprog.

En stund satt jeg nede og så på dette som på en cirkusprestasjon. Men da Desdemona be* gynte å gråte, skrek jeg på det italienske jeg kunde fra parkettet: «At dette var dyrekome* die.»

Matei kastet sig på kne foran lysrampen, tok fatt i den og hylte på italiensk så fort at jeg ikke kunde opfatte ordene. Da løp jeg ut i ra* seri op på scenen for å drepe ham. Den sven* ske Jago fikk tak i mig, og tre maskinfolk holdt jaguaren fast. Jeg slet mig og kom ut. Fikk tak i en vogn. Og kjørte ivei til Grand hotell. Rossi måtte jeg ha fatt i. Han lå enda tilsengs da jeg styrtet inn. Og uten overgang ropte til ham at:

«Teatret var i fare. Matei ødela himmel og jord dernede.»

Aldri har jeg sett et menneske komme så fort i buksene. Styrte sig inn i en fløielsjakke og slenge hatten på sig og greie en svær svart sløife mens vi för utav døren. Jeg hadde nær sagt: I næste øieblikk var vi i teatret. Det var som den gamle hesten tok byen i et par byks. Kus* ken fikk ti kroner.

«Nei men — — —.»

Mere hørte vi ikke. Så stod vi på scenen. Hvem stod også der? En charmerende skikkel* se som smilte og klappet de spillende på skul*drene, kysset damene på hånden, talte stillferdig med en belcanto stemme mens han ordnet det hele. Jaguaren var blitt en hankatt på bløte poter. Alle måtte le. Matei gikk bort til Rossi. Bukket galant for ham. Viste med hånden bort på de forbløffede svenskene. Rossi brast i lat* ter.

«En narr,» sa han til mig, «en gal. Uno pazzo. Men uundværlig.»

Så prøvet Rossi selv. Det var solen henover en blå himmel. Vidunderlig enkelt og naturlig.

Størst var Rossi i Kong Lear. Hans skapen* de fantasi veltet sig innover oss. För over oss som en brand. Drog oss ned — i dypet hvor hans smerte lå ferdig til å slite sjelen isønder.

Straks han viste sig i første optrin var han lysende stormannsgal. Henrykt i stigende selv* beundring over sig og sitt. Og alt det han fore* tok sig. I siste akt da han kommer slepende bærende med Cordelia, datteren, da kaster han sig over den døde. Hans velde brister. Ebber ut. Og en olding gråter og hulker sig selv inn i døden.

«Cordelia, du kommer aldri mer igjen, nei, aldri. Nei, aldri. Se på hennes leber. Se der

— se der.» (Han dør.)

Mens Rossi var hos oss, sørget jeg for å vise ham noget han aldri hadde sett. Oppe i Sand* viksåsene bodde maleren Skredsvig og fruepå en gård. En bondegård, høit oppe i fjellet. Der fikk vi samlet venner, menn og kvinner, som tok imot ham en lysende sommernatt. I juni. Tok imot ham med et veldig bål på tunet, ham og hans medspillende samt Matei. Flam* mene slo høit tilværs da alle vi kom kjørende inn på tunet. Fjell og fjord og bakker og daler lunet sig i den disete milde luftning. Himlen ventet allerede solen. Vi kom fra teaterstem* ning. Fra fantasiens fortryllelse. Fra det uvir* kelige som blev virkelighet i våre følelser. Og her tok allnaturen imot oss. Urvirkeligheten beseiret oss. Og det var som glemte vi vårt eget virke. Alt blev smått — utenom alt det som favnet oss her. Rossi hadde reist sig før vog* nen holdt. Hatten hadde han tatt av. Tårene rant nedover kinnene på ham.

«Dio santo!» ropte han. Kastet hatten og be* gynte å klappe. Vi gjorde det vi med. Vi klap* pet til Vårherres teater. Og de andre omkring bålet ropte: «Viva og Viva Italia 1» Og Rossi med hurra og gj enklapp. Skredsvig holdt på tysk en flammende tale, så bålet — hadde jeg nær sagt — sendte sine ildtunger høiere tilværs.

Hurra og leve og omfavnelser. Og Rossi kys* set på kinn og munn. Og Matei hoppet om* kring og dunket mannfolk i ryggen, opflammet dem til videre taler for Rossi. Når dette sluttet vet jeg ikke. Dagen forærte fjorden hele him* melen. Vi så den oppe og nede. Sterkest i

14 — Bjørnson: Det gamie teater.speilet. Det var som vannet drakk himmelen i sig.

Mange år efter den natten satt jeg i Neapel i et dårlig besøkt teater og så den gamle Rossi i Othello. Han var blitt så tykk så dolken frem* me i beltet om hans mave var som et fyrtårn på en øde kyst. Jeg gikk op til ham bak kulis* sen. Der satt han på en kasse med en cigar* stump.

Den meget eldre Matei hoppet fremdeles om* kring. Et sørgelig syn det hele. En dårlig kopi fra dengang. Rossi var millionær. Men han vilde ikke opgi det vagabonderende teaterliv. Han omfavnet og klappet mig. Og sa «Caro mio» og talte om Norvegia og — natten «sotto

il cielo». Under himmelen. Dypt rørt var den geniale komediant. Svart sminket. Og gammel.

Da han dengang reiste fra Norge stod vi igjen på perrongen. En begeistrende og en fat* tigslig følelse. Alt vi hadde tjent på Bjørnson, tapte vi på Rossi. Hvor sørgelig. Hvor ufor* tjent. Det er sant det en venn sa mig. Innerst inne er det de få i Norge som eier følelsen — den store — for scenens kunst.

Der var sykdom i personalet. Det tok tid til vi endelig nådde å opføre «Romeo og Julie» — Constance Bruun var såvisst ingen italiensk Ju* lia — ikke født under en glødende himmel — men i sin blonde ynde ranket hun sig vid* underlig inntagende op imot ham med en var*me og poesi som betok oss. Hammer overgikk sig selv i inderlighet og lyrikk. De elsket hver» andre de to. De som ikke hadde forstått det før, begrep det vel nu.

Fru Wolf stod og lo for sig selv i kulissen.

«Hvad er det?» sa jeg.

«Har De sett to mennesker som i den grad viser sin egen hemmelige elskov frem for offent* ligheten som de der?»

Stykket gikk seks ganger.

Der var ikke mange nye norske forfattere dengang. Teatret la ivei med John Poul* s e n s «Mødrene» i to akter. Det var ikke til å redde. Det gikk tilbunns. Men en farse i én akt, «Landsted tilsalgs», blev en lattersuksess av de sjeldne. Jeg husker såvidt Irgens Hansens kritikk. Man kunde formelig høre ham le mens han skrev den. All den morskap som var i mig, la jeg som instruktør ned i det. Henrik Klau* sen var genial. Og Selmer og Olaf Hansson, frøken Rynning og Alma Bosse glimrende alle* sammen. Irgens Hansen betrodde mig at han

— bak i parterre — hadde sett stykket fem ganger. Landstedet skapte fulle hus sammen med andre små morsomheter. «Mødrene» gikk til sine fedre. Efter tre opførelser. Frøken Promm debuterte i «Mellem Slagene». Meget lovende. Elisabeth Krohn bedårende i et gammelt lyst* spill.Så kom «En hanske» av min far. Kunstnerisk sett var det en utmerket forestilling. Jeg selv som Riis som så ofte i den tiden — for ung. Jeg hadde min obligate strid med Schrøder om det. Constance Bruun var Svava. Sterk i stem* ning og følelse. Den som stod i første rekke

— overraskende for mange — bare ikke for mig — det var Selmer som «Tutlingen». Far vilde ha Johannes Brun. Jeg bad om Selmer.

«De får ta ansvaret,» sa Schrøder.

Selmer fikk stormende applaus for åpen scene. Han spilte den stillferdige, ubetydelige mannen med så megen smerte, så følt i hver re* plikk. Ingen kunde ha gjort det bedre. Fru Gundersen lot oss se inn i et humør vi først nu helt ut forstod at hun hadde. Hennes «Fru Christensen» var usminket med grått hår og litt rødlig i ansiktet. Hun satt der og tok livet som det artet sig med en resignasjon som virket søtlig komisk. Min far kom og så stykket. Men bare én gang lot han sig fremkalle tross de mange som ropte på ham. Det gikk rett ofte for gode hus. Der var megen strid om «Han* skemoralen».

I de tider traff jeg Hartvig Lasson på gaten. Han sa med humoristisk bekymret mine til mig:

«Jeg tenker så ofte på den stakkars Svava. Hvem kan hun våge å gifte sig med. Efter hen* nes krevende

moral.»«Med Tutlingen,» svarte jeg.

Da lo han meget.

«For Guds skyld si det ikke til nogen. Tenk om Deres far fikk den på fastende hjerte.»

Jeg spurte Gunnar Heiberg om han ikke kunde skrive et motstykke:

«Du mener en mann med en hanske?»

«Jo — noget slikt.»

«Takk for tilbudet. Men jeg holder på med noget som er takknemligere.»

Han sa det litt utekkelig. Jeg tror nok det var «Kong Midas» han siktet til. Som vel alle« rede var under arbeide. Fru Wolf sa til mig med sitt vanlige humør:

«Hadde jeg villet kaste en hanske i ansiktet på Wolf for hver den han hadde elsket før mig, da måtte jeg ha kjøpt op en hel hanske« butikk.»

Alle disse randbemerkninger til det stykket fortalte jeg dengang ikke til min far. Han var i de tider striden stod på meget vår. Men da han blev henimot en gammel mann, så fikk han en del av dem. Og da lo han meget. Især over fru Wolf. Han blev på sine eldre dager mer og mer frigjort. Mange doktriner forlot han. Det viser blandt annet også «Den ny vin».

Vi opførte mangt som nok kunde nevnes med heder. Men skulde jeg skrive om alt dette, vilde denne boken bli den tykkeste i Norge.Det var utrolig hvad vi fikk opført. Det var som det gjaldt livet.

«En cirkushest får da til visse tider stå på stallen og ete. Jeg har en følelse at vi alltid er på arenaen dag og natt,» sa Reimers.

Kiellands «Tre par» fikk en god mottagelse. Tilslutt demonstrasjon. Leverop for ham i an» ledning den diktergasjen han ikke fikk. Vi gav også «Julius Cæsar» av Shakespeare. Det var et veldig løft. Jeg har ikke på følelsen at sær* lig mange utenfor teatret forstod det. Alle la sig i selen. Og alle gledet sig over arbeidet. Det gikk 13 ganger. Kort efter «Rosmersholm». Jeg skal si at Reimers i Brendel var glimrende. Som skrevet for ham. Olaf Hansson utmerket i rek* tor Kroll og Hammer fin og følsom i Rosmer. Frøken Parelius som fru Helseth hadde den fantasi og undrende uhygge over sitt spill som gjorde at vi formelig s å de «hvite hestene». Eventyret omkring gården.

«Fia er ikke god,» sa fru Gundersen på en prøve til mig i parkett. «Der er ingen dobbelt* bunn i henne. Der er grunt vann der hun svøm* mer.»

De ordene brukte hun. Hun hadde øine til å se og gi uttrykk for det hun så. Hun hadde kunnet sette iscene. Jeg for* talte fru Gundersen at Fia hadde skrevet til Ibsen om stykket og nok bedt om rollen. OgIbsen hadde skrevet til Schrøder i den retning. Fru Gundersen svarte:

«Ibsen kjenner oss ikke. Det er ham igrun* nen også likegyldig hvad vi så gjør her. Con* stance skulde ha spilt den.»

Jeg for min del synes at «Rosmersholm» hører til blandt det mest geniale i prosa som Ibsen har diktet. Fru Gundersen mente at jeg som instruktør alene burde ha ansvaret for rollebe* setningen.

«Hvad gjør Schrøder?»

«Er vi uenige og jeg allikevel holder på mitt

— når jeg synes det er nødvendig — da gir han sig som oftest,» svarte jeg.

«Alle tror De er alene om det,» sa hun.

Denne samtale la spiren til min avskjed fra teatret flere år efter.

Med fru Gundersen gav vi Kiellands enakter «På hjemveien». Hun fikk en glimrende suksess. Nicolai Halvorsen debuterte i «Et even* tyr på fotreisen». Han kom fra Bergens teater og blev i Herløvs rolle utmerket mottatt. Han fikk engagement. Et fint talent. Uten store lin* jer. Som helst gikk de de stillferdige veiene. Der fant han helt frem dit hans evner pekte.

Vi kom litt om senn til den dagen da vårt kjære gamle teater feiret sin 50 års dag. Med prolog og Holbergs, Ibsens og Bjørnsons bys* ter. Peder Nielsen fremsa prologen. For en mottagelse. Alle reiste sig. Han hadde værtmed fra første stund teatret blev åpnet. Den* gang bare sammen med danske. Far fortalte meget morsomt og ofte med beundring om dem. Ikke minst om Jørgensen og hans store personlighet. Som bakgrunn under prologen var «Bryllupet i Hardanger».

Jeg glemmer ikke Isachsen stående i kulissen sammen med Schanche under prologen. Isach* sen gren på nesen over at «en dansker» skulde ha den ære å si den frem den aften.

Schanche drog ivei på inmari bergensk:

«Det må da være måte på norsk surhet,» sa han. «I femti år har han gitt oss sin utmerkede kunst. Tatt det som det falt sig i våre usselige forhold. Er også norsk borger i dette herlige landet. Hvad fanden skal man gjøre mere for å få lov til å være likeberettiget med herr Isach* sen?»

Dette sa han sortklædd med kårde som Er« skin. Isachsen, Lethington, tok imot Schanches raseri på Norges vegne. Og herr Bjørnson, den sørgmodige italienske Rizzio, var en munter til» hører. Temmelig irritabel sa Schanche plutselig:

«Alle skulde vi ha vært inne og klappet til herr Nielsen.»

«Ja,» svarte jeg. «Som norske kamerater. Men ikke som menn fra Skottland med dron* ning og damer.»

«Jeg innrømmer,» sa Isachsen langsomt og sikker i replikken på sitt slepne norsk, «at vårdanske Peder Nielsen er mere hjemme her hos oss enn herr Schanche som enda pjatter dansk bergensk. Og aldri lærer sig norsk å være.» Han sa det litt teatralsk og forsvant i kulissen med et sideblikk å la Mephistofeles.

«Stikk ham ihjel,» lo jeg til Schanche og pekte på hans kårde.

«Jeg er dessverre norsk tross Isachsen,» svar» te Schanche. «Og vi norske stikker som oftest bare med ord.»

Om kvelden efter festforestillingen var stor seksa i den gamle logen. Der var vi og repre» sentantene. Den var ikke oprivende. Men ef* terpå hos Reimers feiret en del av oss «gamle Nielsen». Det drysset av begeistrede taler. Isachsen var der. Schanche holdt en beruset speach mot ham.

«Helst vilde jeg sette dolken i ditt forræder» hjerte,» var konklusjonen.

Reimers tok ham lempelig ut. Og Schanche forsvant gråtende. Gamle Nielsen sa humorist» isk:

«Da jeg kom til landet var dette intermesso lett blitt til slagsmål over hele linjen. Selv møb» lene var stått op for å stride. Men nu» — sa han sarkastisk — «var jo Norge blitt så dansk at sådant ikke mere kunde skje.»

Da steg Hans Brun frem. Han var temmelig usikker, hvad han sjelden var. Fullstendig rasende hevet han hånden mot Peder Niel»sen: «Jeg skal gi dig en norsk en, du din dan* ske —.»

Lenger kom han ikke. Flere la sig imellem. Da sa gamle Nielsen med sin store røst i full patos:

«Min enfoldige venn. Jeg har hatt en annen hånd o ver mig enn din. Jeg har sloss med Henrik Wergelan d.»

Alle kom med utrop. Og stod og stirret på ham.

«Ja, mine kjære venner. Jeg sa noget meget uoverlagt til ham.»

«Den norske hånd,» sa jeg, «lot oss ikke all* tid fornemme at vi dog var brødre.»

«Her skal du føle den,» sa Wergeland. «Og jeg fikk en ørefik som satt kraftig. Jeg var likeså hissig som Wergeland. Jeg for på ham. Han tok igjen. Da begynte den store gamle stol i stuen å blande sig i det. Det vil si

det var Lerche som satt i den og kvedet et islandsk dråpa. Da lo vi. Og falt i armene på hinannen. Du hører, kjære Hans Brun, jeg har fått mitt ridderslag i Norge.»

Jeg skal si at der blev fest. Omfavnelser og taler uten ende. Tilslutt sa vår gamle venn — Peder Nielsen:

«Så skal vi drikke — før vi skilles — for den hånd som ellers blev ført av en stor dikter. Og et stort menneske. Jeg elsket ham. Det gjør jeg ennu. Leve Wergeland!»Johannes Brun var ikke lengere en frisk mann. Men han vilde jo gjerne spille. Han fikk onkel Bræsig i «Landmandsliv». Folk fylte teatret for hans skyld. Som han blev mot» tatt hver kveld. Og da jeg stod på scenen og ropte som rollen forlangte:

«Leve onkel Bræsig!» da var jubelen uendelig. Alle hadde på for» nemmelsen at det var siste gang de så Johannes Brun.

«Hvorfor fanden roper du ikke — utenfor rollen: «Leve Johannes Brun!» Det hadde vært den rette utløsning. Skitt i den rollen. Som han forresten spilte ganske glimrende. Som sedvan» lig,» sa Meiners som alltid var ute med sine randbemerkninger når jeg traff ham. Hvem traff jeg ellers? Alle og ingen. Jeg ser en masse ansikter og hører stemmer fra dengangen. Jeg drev omkring som på et bølgende hav forankret i teatret. Det lå mig alltid i tanken. Jeg elsket det. Og var sår på teatrets vegne. Når interes» sen og forståelsen bare var overfladisk. Som den jo for det meste var. Selveste Oslo er en by på farten. Får den tid engang til å summe sig blir den nok stående og se og legger øret og hjertet til helt ut — som de i de store kulturcentre gjør det, når det gjelder deres te» atre.

Kiellands «Bettys formynder» fikk en god mottagelse. Midt opi alle slags stykker kom«Kongsemnerne». Og der spilte Johan Fahl* strøm «Peter». Han gjorde megen lykke. Var ung og vakker. Med fantasi og brytninger i sinnet, fra pågåenhet til smerte. Et betydelig talent. Jeg leste med ham en lengere tid. Styk* ket gikk tolv ganger. Ellers drysset det av syke* meldinger. Meget oftere enn siden på National* teatret. Og så måtte vi et par kvelder lage «et lekkert smørgåsbord» — som Klausen sa. «En kone som springer ut av vinduet» hvor fru Wolf enda kunde kopiere sig selv i sin henrivende ungdomsrolle. Derefter Erika Nissen spil* lende Beethoven. Finfingret og spirituelt som ingen ellers dengang. Jeg leste op. Og fru Gun* dersen sa frem «Bergliot» med orkester. Hen* num strålte av glede over «Den vesle Griegen» som hadde slik en velde i det han komponerte.

«Det er nogen øieblikk det er moro å leve,» mente han.

Så kom en kveld Ibsens seksti års dag. «Sam* fundets støtter». Veldige fremkallelser. Og de* monstrative rop på «Gengangere».

«Hør det, Schrøder,» sa jeg.

Han så på mig, gikk så sin vei uten et ord. Gassen blev skrudd ned, men i det mørke te* ater ropte de videre. Og sluttet med et leve for vår «Nationale scene». Jeg husker jeg var så rasende over teatrets holdning mot «Gengangere» så jeg sa til vår teaterlæge dr. Edvard Bullat jeg helst vilde gå fra dette reaksjonære «gri* seri» som eiet hele denne byen.

«De bruker sterke ord. Men ta det med ro. Deres tur kommer nok,» svarte han.

Hvad han mente forstod jeg ikke.

Vi opførte blandt annet «Sigurd Jorsalfar» i gammel innstudering. Fahlstrøm var meget god som «Ottar Birting». Opera fikk vi i disse ti* der. K r i e b e 1 som sang i operaen «Faust». Hun gjorde stor lykke.

I de dagene hadde jeg benefise. I juni. Et bagatellstykke. Fransk. Med en lyrisk gutt* unge som jeg spilte. Jeg nevner det fordi jeg der oplevet endel unge herrer som demonstrerte mot mig. De satt og leste «Morgenbladet» hver gang jeg kom inn på scenen. Hvorfor? Jeg for* stod det ikke. Men motdemonstrasjonen tok luven fra de lesende. Meget morsom og livlig kveld. Verre var det hele ikke enn at jeg blev venner siden med de fleste som øvet sig å lese innenad den aftenen.

Men Nils Vogt, redaksjonssekretæren i «Morgenbladet», var rasende dagen efter da jeg traff ham på gaten.

«Så bruker de «Morgenbladet» de fyrene,» sa han. «Det er dumt av Dem, herr Bjørnson, å være sønn til et

«stridens eple» som Deres far er. Hadde De vært født i en ukjent familie, hadde de fått fra alle hold en mere uhildet kri* tikk.»I disse tider viste G a r m a n n sig for første gang i Christiania som «Giboyers sønn». Hans fantasi og skaperkraft var enestående. I Ber* gen hadde han mest mulig terrorisert hele teat» ret. Lunefull var han. Hissig. Urimelig. Og så godlidelig. Som han var i humør til. Alle på vårt teater var forferdet over hans endelige engagement.

«Han er jo næsten livsfarlig,» sa Schrøder.

«Å langtifra,» svarte jeg. «Blid som et lam blir han hvis ingen er redd ham.»

«Her blir et blodbad,» sa Reimers.

«Han dreper dig ikke,» sa jeg. «Bergensere kjekler. Men de dreper heller ikke hver* andre.»

Gamle Juell som han kaltes i Bergen — gift engang med fru Juell — Johanne Dyb» w a d s mor — som siden blev gift med Rei» mers. Han sa om Garmann til mig:

«Vår Herre har skapt to djevler. Han i hel» vede og Garmann i Bergen.»

Til dette dystre utsagn kan jeg kun si, «hvis fanden — dernede — ikke er verre enn Gar» mann var i Bergen, er han i høieste grad blitt bakvasket».

Da Garmann siden blev engagert, foreslo jeg for Schrøder at han burde ha Richard den tredje som en passende opgave. Jeg syntes den måtte være utmerket for ham. At det var min gamle kjære rolle tenkte jeg ikke på. Under prøvenvar han til å begynne med temmelig storaktig. Det tok umulige og for oss utekkelige former.

«Tåler du dette?» sa Schanche.

«Nei, jeg skal si ham min mening,» svarte

jeg.

«Gjør det endelig på åpen scene, så vi alle har glede av det,» svarte Schanche forhippen på et opgjør.

Da han sa noget til en bemerkning fra mig på en måte jeg ikke var vant til eller tok imot, reiste jeg mig, gikk langsomt like inn på ham så ham ganske nær rett i øinene og sa stillferdig:

«Hvis De her ikke opgir å optre som Gar» mann i Bergen, så bør De straks reise dit De er vant til å breie Dem. Og aldri mere tenke på oss her. Jeg vet at teaterchefen vilde være enig med mig.»

Siden da blev han en annen. Og aldri hadde vi efterpå grunn til å beklage oss over ham. At han raste som så mangen en scenekunstner i alle land bak kulissene og i foyeren og andre steder over de styrende ved teatret, var bare som løst krutt å regne for.

Dengang jeg stod som chef for Nationalteat» ret i vår store foyer på dets 25 års dag sammen med kunstnerne og styrelse og mange andre, sa jeg til personalet omtrent slik:

«Jeg vet at dere ofte skjeller mig ut — som alle ved et teater i hele verden. Gjør bare det. Det letter, og dere blir dobbelt mobile når detgjelder for dere inne på scenen. Mens jeg under krigen var i en skyttergrav, sa en av de over* ordnede til mig: «Jo mere soldatene skjeller og smeller, desto ivrigere er de under angrepene på fienden».»

Hvad Garmann angår har jeg ofte hatt den erfaring at de som raser og gjør sig stor i syn* ingom, de skrumper inn når de får en uredd sannhet like inn på sig.

Som Richard hadde Garmann veldige øieblikk og store utbrudd. Men ikke smidig nok og for lite ung. Men som helhet en mektig prestasjon. Garmann hadde vært steinbryter i sine unge dager. Han hadde ikke begrep om Richard som historisk person. Men det var nok at det blev antydet for ham. Han gikk da inn i rollen og åt den i sig og levde sig inn i Shakespeares fan* tasi. Ja, han hadde vært steinbryter. Og som teaterchef sa jeg det til ham — han hadde en fødselsdag — på scenen under prøven:

«Enda bryter De stein, kjære Garmann. Deres fantasi er som svære blokker. De ramler ned* over og river med

sig — det de skal og ikke skal til de når sitt mål. Ingen har i vårt land hatt større ubendig makt i sine ord og utbrudd enn De — når det så skulde være.»

Han talte altfor utydelig når han kom i af* fekt. Han hadde fremme i overmunnen bare é n tann. Den stod der i ensom majestet. Da han siden kom til Nationalteatret betalte vi togebiss for ham. Han var lykkelig — og ty« delig.

I disse tider opunder Garmanns gjestespill kom der to pikebarn til Christiania teater. De kom fra Bergen. Frøken Grieg og Johanne Juell. Datter til fru Juell. Hele byen — det vil si de som var byen for oss — de faste teater« søkende — interesserte sig umåtelig for dette. Hennes mor var en av de betydelige. Sjeldne. En ingen glemte når de hadde møtt hennes person« lighet — hennes fascinerende personlighet. Over» strømmende rik i sjelens mangfoldige brytnin« ger. Slik var også hennes datter. Fru Wolf kom til oss — i konen som springer u t gjen« nem vinduet. Johanne Juell — siden fru Dyb« wad — kom springende inn gjennem vinduet på vår scene. Springende like inn i våre hjerter dengang. Jeg så det allerede på prøvene. Gud» bevare mig for en debut. Der satt et publikum som hadde beundret hennes mor. Nu satt de der og ventet på datteren som «Fanchon» i «En liten heks». Og da hun kom hoppende inn gjennem vinduet efter en høne — da hun ung og livfull med yrende fantasi stod på scenen, braket det løs. Jeg så at mangen en gråt sine modige tårer over dette møte med datteren som ikke sviktet sin mor. Blir de først henrevne i Norge, da blir deres jubel til en lavine. Hadde hun ikke allerede vært engagert før hun kom,

15 — Bjørnson: Det gamle teater.var hun blitt det efter første replikk på første prøve.

«Jeg gråt,» sa Meiners, «stortuta da hun viste sig, dette spill levende vesle kvinnfolket som fylte hele teatret fra gulv til tak. Jeg sier dig, Bjørnson, ikke noget assurert vennskapelig lik ved en begravelse har fått mig til å gråte slik. Mora hennes var med i de tårene, for* står du.»

Efterpå om kvelden bak kulissene — nå ja

— hun husker det vel, Johanne selv. Gjør hun det ikke, så har hun i sin lykkefølelse hverken sett eller hørt. Selv Abelsted spratt omkring i sine evige brune bukser og sa lyse og vennlige ord. Reimers stod alene for sig.

«Hvad føler du, Reimers?»

«Hennes mor,» svarte han og gikk.

Tyve fremkallelser. Jeg satte stykket iscene. I seks år var vi sammen på Christiania teater i godt vennskap og godt felles arbeide hun og jeg. Ved en festlig anledning uttalte hun sig om den tiden. Jeg gledet mig meget over det hun sa. Trollskap kom der siden mellem oss på Nationalteatret. Men vennskapet vant over» tak igjen. Det er mig en stor glede og en selv» følge at jeg tilegner henne denne boken.

Bakenom ser jeg de andre. Mange av dem som var mine venner og kamerater. De fleste var utmerkede kunstnere og originale, tildels fremtredende personligheter. Meget mere ennde fleste blandt publikum forstod da de levde blandt oss.

Våre scenekunstnere kom forholdsvis lite ut blandt Christiania borgerskap. Utenfor en eller annen bestemt vennekrets. Den som blandt da* mene mest var i selskaper — hos de bedrestil* lede — var fru Wolf. Hun var nu så usigelig munter og morsom. Og kom hun med en eller annen drøi spøk, så lo de ærede herrer og da* mer mer eller mindre så de glemte å bli genert. Hennes megen omgang med den annen del av menneskeheten — borgerskapet — kom fra den* gang hun sprang ned i deres bevissthet som den åpenbaring hun var for dem som jo bare så det lette grasiøse i det danske vesen. Mange bad henne for likesom å kunne nyte henne og ubevisst føle at hun var i slekt med dem — tross den store forskjell — på dem fra Holbergs by og de i ord og manerer mindre vitale øst* lendinger. Nu er det blitt anderledes. Vi har scenekunstnere fra våre trakter som i mangt og meget går våre kjære bergensere en høi gang. De smelter mere sammen på scenen enn før de to raser: De fra Bergen og de fra Østlandet.

Ofte grep det mig midt i det veldige slit og lykkelige arbeide — en sterk lengsel efter å komme bort fra de små

og usikre forhold på Bankplassen. Så med engang blev lengsler og tanker på en måte til virkelighet. Jeg så frem* tiden håndgripelig for mig — —.Historien om det nye teater i Studenterlunden.

Det er nu 48 år siden det foregikk det jeg nu skriver om. Astrup var blitt for« mann i komiteen for det nye teater. Og Peter Petersen en av de ledende der. Det betydde at vi skulde skaffe oss Tivoli som en passende ja glimrende tomt for det kommende teater. Der hadde vi kunnet ligge som vi vilde. Der had« de teatret fått den rette høide som siden blev oss nektet i Studenterlunden. En høide og bredde som hadde gitt plass til en teaterkafé. På den måten hadde den nye talescenen fått sin sikre økonomiske støtte. Og Tivoli«konkurran« sen var ute av verden. Bare en halv million skulde tomten koste. Astrup lot sammenkalle en generalforsamling. Og der var stemningen glimrende. De fleste fant ideen storslagen. Men høire likte ikke at Astrup og Peter Petersen fikk en slik sak fremmet. Astrup var venstre« mannen. Og Peter Petersen nærmest en opkom« ling de ikke særlig gouterte. Jeg hadde mangen en disput med enkelte blandt høire om den ting. Nils Nicolaysen, medlem av representant« skapet også i det nye teater, reiste sig og sa at en generalforsamling ikke hadde med å bestem« me om den kommende tomt for det vordende teater. Det var representantskapets sak. Om dette opstod en stor debat. For og imot Astrup. I generalforsamlingen hadde han fått et veldigflertall. Men han var ny og usikker, og da A i* mar Grønvold gikk op til ham og stillfer* dig oplyste — at efter lovene var det slik som Nicolaysen sa, da gav han sig. Han skulde ikke ha gjort det. Hadde representantene siden avslått forslaget, hadde generalforsamlingen valgt et nytt representantskap. Ethvert håp brast da Astrup gav efter.

«Nu sparte jeg 100 000 kroner,» sa han halv» høit, da han gikk ned fra formannsplassen. Det hadde vært hans hensikt å gi oss den sum had* de vi fått Tivolitomten.

I representantskapsmøtet kort efter var også min far tilstede. En gammelmannsforsamling. En ynkelig opgivelse av store ideer. Og store planer. Min far skrev i tidsskriftet «Ringeren» meget morsomt om dette bedrøvelige møte. Vi kunde likeså godt gå i Bjørvika allesammen. Professor Monrad i spissen med kalosjer og paraply. Byen mente de vilde aldri nå op til det de tenkte sig, Astrup og konsorter. De gamle av dage begravet alt fremskritt. Og der» med lykken og sikkerheten for det teater som dessverre måtte greie sig selv ennu mange, man» ge år fremover i tiden.

Flere tomter var efter dette på tale. Men de blev opgitt. Så kom den fåtallig besøkte gene» ralforsamling, hvor statsråd Rygh var formann. Astrup og Peter Petersen var trådt tilbake da deres forslag falt. Der skulde drøftes et nyttforslag. Det gikk ut på å ta de innbetalte ak* tier og bruke dem til å pynte op på det gamle teater. Tomt kunde jo ikke skaffes. Og da selvfølgelig ikke flere penger. En beau geste til det gamle teater og så slutt. Det nye teaters plass skulde fremdeles være i ønskeland. Like* til og lettvint. For lettvint for mig.

Jeg fremsatte et forslag — om ikke å opgi det hele, men prøve å skaffe en tomt. Det siste forsøk innen vi gikk til begravelse.

Hvad jeg sa, husker jeg ikke nu. Men jeg husker at Rygh var den første som var enig. Og så blev mitt forslag vedtatt. Det var ikke mange som hadde troen på at det vilde lykkes.

— Rygh, dengang borgermester i Kristiania, blev for mig «den brede trygghet» i våre slag. Trøs* tet når det så svart ut, og gav sin tro og sine erfaringer når jeg i den kommende kamptid — jeg må kalle det slik — næsten daglig søkte ham, og alltid blev elskverdig møtt.

Det gjaldt å vinne regjeringen for oss. Bud* gettkomiteen og Stortingets flertall, d. v. s.: Stu* denterlunden som tomt for et kommende teater.

Staten eide grunnen. Ikke byen. Hadde det vært byen, vet jeg ikke om det hadde gått igjen* nem.

Stortingsvalgene stod for døren. Det gjaldt om å få det sittende storting til å bevilge tom* ten. Et utsettelsesforslag kunde ødelagt det hele for oss.Først var det nu mest motstand eller like* gyldighet.

Jeg gikk i ukevis oppe i tinget i sommervar* men og var alltid på ferde når en av de mindre interesserte kom ut fra salen eller søkte sig en hviletime bak sitt blads spalter eller ved en stille kopp kaffe.

En bonderepresentant som nærmest var like= glad, men godt kunde gjøre sin likegladhet om til et ja — ham var jeg efter ideligen.

Han lo bare han så mig. Han var målmann

— i teorien — for han talte ikke noget slags mål, men skrev det i innstillinger og dokumen* ter. Jeg fant ham i et lite værelse hvor han også satt og slo op en svær ordbok mens han skrev. Som så mange gjorde. Jeg stod i døren. Da han så mig slo han ergerlig den svære ord« boken sammen og sa: «Ja, ja, jeg skal ikke stemme imot Dem — men la mig nu være i fred.» Jeg forsvant lydløst.

På veien til tinget og i gatene deromkring traff jeg ofte redaktør Friele. Jeg hadde jo al* dri talt med ham. Der stod kold gufs av hans person. Både ute og oppe i gangene satte han tommelfingrene i ermegapet og stod stille og så efter mig — uten å si et ord.

Så kom da de forventede innlegg mot teatret i Studenterlunden.

E 11 av dem hadde det fornøielige argument,at teatret tok utsikten fra Det norske Selskap til Slottet.

Disse skriverier kunde bli farlige — Rygh vilde tale med Friele. Men kort efter talte Friele uten videre med mig: «Nå, unge mann, De løs per på kunstens vegne. Teatret? Hvad?»

På tonen hørte jeg at han var velvillig.

Nu eller aldri tenkte jeg: «Kan jeg ikke få lov til å svare i «Morgenbladet»?»

Da lo Friele — en underlig bergensk latter

— litt syngende. Altså godvær.

«Jo — De kan. Men ikke med Deres rabu« listiske navn. Vi får være anonym. Det beste

— i dette tilfelle.»

Så skrev jeg et par innlegg med forskjellige merker under.

Det er forbløffende når noget skal frem — noget nytt — som Staten har med å gjøre — hvor mange forskjelligartede instanser plutselig dukker frem.

Jeg tror sogar jeg var oppe i kloakk# og re« novasjonsvesenet — eller hvad det kalles. Der var grunnvann, der var uanede dybder på den tomten.

Det holdt på å bli et farlig spørsmål i av« gjørelsens time.

Det gjaldt nu først å vinne de enkelte stats« råder for vårt forslag. Jeg stilet ned til selveste Johan Sverdrup i Stiftsgården. Jakob Sverdrup, kirkeministeren, var i denne sak min svornevenn. Han hadde forberedt sin onkel Johan. Og jeg fikk audiens.

Den gamle var, som han kunde være, over* ordentlig elskverdig.

«Jeg sliter hvad jeg kan om dagen, herr stats* minister,» sa jeg, «nu snart i halvannen måned.»

«Det gjør intet inntrykk på mig, høistærede,» sa han. «Jeg har slitt i en menneskealder for saker jeg ennu ikke har fått frem.»

Så holdt han et foredrag for mig om scene* kunsten.

Jeg ser ham ennu med hånden i siden, støt* tende sig med den annen til en stolrygg.

Han vinket av, og jeg gikk glad — som om jeg hadde fått hans løfte.

Verre var det hos justisminister Stang — far til Georg Stang. Han var meget tvilende. Han halte i sine whiskers og halte i ordene. Og mente ikke noget bestemt og visste ikke helt og trodde nærmest — at han ikke kunde være enig. Det var i den grad vikende alt han sa. En hengemyr av ubestemmelige meninger. Jeg gikk meget mismodig op til Rygh.

«Han m å vinnes,» sa Rygh.

Med engang tok jeg et sprang — hans hustru. Født Holmsen.

«Sjelden klok og sjelden varmhjertet,» hadde far engang sagt om henne.

Jeg avsted. Jo, hun var hjemme. Aldri hadde jeg talt med henne. Men jeg var glødende aviver, og hun var storartet. Full av begripelse og glede ved tanken. Og hun lo da hun sa:

«Søk min mann på torsdag. Jeg skal se hvad jeg kan gjøre.»

Torsdag var jeg hos Stang. Han trakk igjen i sine hvite bakkenbarter, men der lå et smil imellem dem.

«Ja, nu har jeg tenkt over saken,» sa han. «Og jeg tror allikevel jeg støtter den.»

Men Universitetet!

Det stod truende som en sky full av lyn. Det hadde servitutt på tomten.

Huff, jeg turde ikke tenke. Først gjaldt det budgettkomiteen — da regjeringen var sikret. Men derfor var jo ikke saken sikret. Falt den allikevel i tinget så--.

«Faller jo ikke regjeringen,» sa Emil Stang på sin litt sindige måte. «Skulde alle ting frem« mes så hurtig heroppe som De ønsker det, så vilde det se underlig ut i denne lovgivende for« samling, kjære unge mann.»

Emil Stang agiterte innen partiet for «tom« ten».

Men advokat Ihlen var en bitter motstander. Vår verste. De fleste av hans grunner var rik« tige nok. Men nu måtte det stå der, teatret. Ellers måtte vi flytte ned i uvissheten og den store forsagelsen igjen. Jeg fikk stadskonduktør Bull til å tegne et tenkt teater på «tomten». Detså så nydelig ut. Og jeg bad ham mest mulig undgå kuppel. Alle lot jeg se den tegningen.

Teatret lå så deilig skjult bak de høie trær.

Jeg forklarte og demonstrerte, så politifull* mektig Poul Holmsen, en motstander av forslå* get, sa til mig på sin sarkastiske måte:

«De står her og forklarer og demonstrerer som om teatret var gjennemsiktig og usynlig nærmest. Jo, De er god De, unge herr Bjørn* son.»

Jo mere det nærmet sig avgjørelsen, jo min* dre sov jeg. Følgen var at jeg om dagen hadde lett for å bli betatt, for ikke å si besatt, av det det nu gjaldt.

Jeg var som en propell. Duret i alle toner — fra den lyriske til den korte energiske.

En dag stod jeg oppe i korridorene og hørte plutselig en høirøstet samtale. Det var L. L. Daae som bearbeidet Friele mot bebyggelsen av Studenterlunden. Ordene «Universitetet og te* ater like i hælene på hverandre» falt hyppig.

Friele svarte:

«Skriv De, høistærede.»

Dette kunde bli farlig.

Budgettkomiteen var ikke s å sikker.

Og høires hovedorgan, som hittil hadde vært på vår side i det store og hele, måtte ikke like* frem agitere mot oss. Der fantes jo svake sjeler.

Næste aften visste jeg skulde saken endelig behandles av komiteen. Da fikk jeg fatt i envogn og styrtet ned til det gamle teater. Det var i ferien. Men maskinmester Vedéne holdt på med sitt mannskap og ryddet op.

«Ikke pynt for meget, Vedéne. Jeg kommer med budgettkomiteen. Den skal se hele elen* digheten her bak

kulissene.»

«Stol på mig,» svarte Vedéne.

Og sandelig fikk jeg ikke komiteens medlem* mer samme eftermiddag ned for å se på «de elendige forhold» vi arbeidet under.

Sammenlignet med Nationalteatret var det gamle teater som en husmannshytte i forhold til et slott. Alle våre damer: Fru Gundersen, frøken Reimers, fru Wolf, Constance Bruun, fru Selmer, frk. Parelius, fru Dybwad, fru Wet* tergreen, frk. Meilænder, fru Bosse Fahlstrøm og enda flere hadde tilsammen to små rum å klæ sig i.

Vedéne hadde ikke gjort det hele videre inn* bydende. Kort sagt. Budgettkomiteens med* lemmer blev forferdet over tilstandene bak ku* lissene, og regjeringsforslaget blev behandlet samme aften og vedtatt.

«Morgenbladet»s redaksjonelle artikkel skre* vet av L. L. Daae kom for sent. Innen regjerin* gen hadde sendt sin innstilling til budgettkomi* teen hadde Universitetet uttalt sig imot at teat* ret skulde reises i Studenterlunden. Det lærde kollegium brukte blandt andre motiver også dette at et teater ikke passet mellem tre så al*vorlige bygninger som et slott, et parlament og et universitet. Min far dikterte min mor på et stort ark papir et forslag til Ibsen i anledning av Universitetets uttalelser. Han vilde at de to skulde protestere. Men Ibsen svarte negativt på samme papir: Her er ordlyden:

«Idet vi tiltreder ovenstående innstilling til* later vi oss en kort bemerkning. Det ærede universitetskollegium nærer betenkeligheter ved å legge teatret mellem kongeboligen og univers sitetet og stortingsbygningen, med disse danner teatret «-ingen passende forening». Forsåvidt hermed menes institusjonene som husene tje= ner, tør vi gjøre opmerksom på at teatret skjer= per sansen for den fri forskning og rettferdig* het som hine institusjoner skal fremme, og ref= ser den humbug som kan samle sig i dem. Og det er en likeså alvorlig opgave som de andres.»

Til dette diktat føiet min far egenhendig føl« gende linjer:

«Kjære Ibsen!

Les vedlagte fra universitetskollegiet og si mig om vi ikke skulde sette våre navn under foranstående.]eg tror det vilde lufte op litt også for saken.

Er du enig, så telegrafer Ja. Hvis ikke så Nei.

Og vil du ha en rettelse eller tilføielse, sågjø r den helst pr. telegraf, den også, omkost* ningene betales herfra.

Det hele haster.

Din venn Bjørnstjerne Bjørnson.»

Ibsen svarte på samme papir:

«Nei, kjære Bjørnson, jeg vil ikke være med på ovenstående. Der kommer så intet ut av hele saken allikevel. Jeg fortryder også at jeg gav mitt samtykke til å underskrive teaterkomiteens ansøkning. Det ser nemlig derved ut som om jeg omfattet de kristianiensiske teatersaker med en interesse hvilken jeg i virkeligheten ikke føler og ikke kan føle.

Din hengivne Henrik Ibsen.

Munchen den 24. mai 1888.»

Jakob Sverdrup tok ingen notis av de lærde herrers uttalelse.

Men innen Universitetets svar kom, gikk der en utillatelig lang tid.

«Det haster,» sa Sverdrup.

«Det haster,» sa Rygh.

Det gjorde det virkelig, for Stortinget skulde snart opløses, og et utsettelsesforslag kunde kanskje ha veltet det hele.

Jeg var i Universitetet sent og tidlig, og fikk endelig de gode herrer i kollegiet til å behandle saken. Det skjedde en mandag, såvidt jeg husker.Da jeg kom i Kirkedepartementet fikk jeg den forferdende nyhet at næste morgen, altså tirsdag, måtte Jakob Sverdrup ha regje« ringsinnstillingen på sitt bord. Der var en ung mann i departementet. Velsignet være hans minne. Jeg husker ikke hans navn. Det er en skam, for han fortjener at det huskes. Altså han var den som skulde formulere forslaget og renskrive det. Jeg tryglet ham om å bli i departementet og vente på mig til jeg kom med Universitetets skrevne svar. Han måtte for sa* kens skyld da kanskje sitte oppe hele natten og skrive, så det kunde ligge ferdig på statsråd Sverdrups bord. Den unge mann var nyforlo* vet. Han var usigelig glad, da jeg stillet ham i utsikt to ting: Fribilletter til ham og hans elskede på vårt gamle teater og to plasser til åpningsforestillingen i det nye.

Begge disse løfter holdt jeg.

Han ventet altså.

Jeg för op til Universitetets portner.

«Hvor er professor Aschehoug?»

Han var kollegiets formann.

Jo, jeg fikk vite hvor han bodde. Dit op altså. Der traff jeg kun datteren som sa at faren bodde oppe på Grefsen.

Det gjaldt liv eller død for vår sak.

Jeg op i en vogn til Grefsen, og ganske riktig, der var Aschehoug.Noget mere forbløffet enn den lille stillfer« dige fine herre har jeg neppe oplevet.

«Gode, herr Bjørnson, jeg har mitt materiale nede i byen.»

Jeg snakket. Jeg forklarte. Jeg besvor. Jeg blev beveget.

Beseiret jeg ikke hans motvilje mot «å handle så hurtig», så røk hele planen overende.

Han blev beseiret.

Jeg fikk ham op i min vogn, den kjære herre, og vi reiste til hans bolig. Der satt jeg og ven« tet. Og efter en halv time hadde jeg Universi« tetets skrevne uttalelse i min hånd. Da sa Aschehoug, næsten medfølende, men med et smil:

«Ja, De må ha de andre herrers underskrift, innen det kan leveres til departementet.»

Jeg tror næsten ikke jeg sa takk for mig.

Ned til Universitetet. Der sa jeg til port« neren:

«Innen iaften klokken 10 m å jeg ha kollegi« ets underskrift. Her har De 10 kroner. D. v. s. bare den ene halvdel.»

Jeg rev den tversover og gav portneren den ene del.

«Den annen får De klokken 10 når De kom« mer med underskriftene. Ta en vogn på min regning.»

Dette med å rive pengene over hadde jegsett i Italia, da en konduktør skulde bestikkes, så vi fikk kupéen for oss selv.

«Resten får De i Rom,» sa dansken Rosen* kilde.

Og vi beholdt kupéen for oss selv.

Han kom, den praktfulle portneren, med alle underskrifter.

Hans minne velsignet jeg også.

Så bar det ned til den ventende unge mann.

Og regjeringens forslag lå ferdig på Jakob Sverdrups bord om morgenen.

En som dengang var i første rekke blandt mine — jeg hadde nær sagt «medarbeidere» oppe i tinget — var Wollert Konow fra Hede* marken.

«D e n skal du snakke med, og d e n,» lo han i gangene. Han gav mig ofte en liten dult i ryggen og satte mig igang med en eller annen blytung alvorsmann. Ja, han forestilte mig for enkelte som jeg ikke hadde turdet våge mig på.

Mange lo bare de så mig — så beryktet var min ferdsel i korridorene blitt.

Et lite hestebytte forekom også. En «mode* rat» tingmann — kaptein Jacobsen — sa med et lurt smil:

«De som er så flink til å snakke med folk, De med Deres navn, De kunde kanskje si et par ord til disse venstremennene om at jeg pas*

16 — Bjernson: Det gamle teater.ser glimrende til å bli revisor i Stortinget — så skal jeg virke enda mere for Deres teater.»

Selvfølgelig lo han da han sa det. Men han mente det. Og jeg talte også om ham når det passet. Jeg husker ikke om han fikk posten. Men han stemte som jeg fant det riktig.

Dagen kom. Det store «enten eller». Jeg tør si at hadde det gått galt dengang, så hadde det hatt lange utsikter med å skaffe den norske scenekunst en verdig bygning.

Det gamle teater lå utenfor den almindelige ferdsel, så det tilfeldige publikum, som fra gaten bestemmer sig for å gå inn og kjøpe bil* letter til den eller den forestilling, ikke fantes.

Jeg tør trygt si at vi allesammen fra Bank* plassen med spenning og angst så avgjørelsen i møte. Gundersen telegraferte til mig fra Kristi* ansand:

«Vi er hos dig med alle våre tanker og øn* sker.»

Ja, d e t kan jeg nok si, at angsten hadde satt knyttneven like inn i hjertekulen på mig, skjønt de trøstet mig, Emil Stang og Konow og flere til.

«Åtti stemmer får De,» sa Stang.

La mig si det med engang. Ihlen var farlig i debatten. Han la i vei med full kraft. Han svang sig op til den påstand at tomten var en bunnløs myr. Og en ny teaterulykke vilde vi opleve: at hele bygningen en vakker kveld gikk tilbunns.«Brandfaren, mine ærede herrer representan« ter, den må vi heller ikke glemme,» sa han videre med manende stemme.

«Universitetsbiblioteket like i nærheten av et teater. En stormnatt kastes luene over dithen hvor våre åndelige skatter — landets historie — opbevares.»

Da disse ord falt, så det farlig ut et øieblikk. Jeg tror det var Konow som kom bort til logen hvor jeg satt i nød og angst og spurte hvad der skulde svares på dette. Jeg hadde selvfølgelig ant at et slikt argument av motstandere vilde komme, og derfor på forhånd sikret mig brand« chefens uttalelse som gikk ut på, at brandkum« men i Karl Johans gate like utenfor Universitetet var den kraftigste i byen, og en stråle fra den vilde avverge all ildsfare fra et teater — selv i den farligste storm.

Det blev da svart. Og til slutt — den 24 juni 1888 om eftermiddagen — fikk vi av Norges Storting tomten i Studenterlunden som gave til norsk skuespillkunst.

Representantene strømmet ut, og de ønsket mig tillykke.

«Nu har du fått tomta di, Bjørn.»

Jeg så ingen ansikter. Jeg var dukket ned i lykksalighetens hav — helt til bunns. En tilstand en kan drømme om — men sjelden opleve.

Jeg satt siden sammen med venner om kvel« den. Jeg husker ikke med hvem. Jeg gikk fradem ved midnatt. Det drev mig ut. Jeg hadde trang til å være alene. Gatene var næsten tomme. Natten var lys og varm. Høit oppe i det matte blå var et par rødstripete skyer. Solvarsel. Fremtiden. Den visste det ikke den gamle av dage der nede på Bankplassen at jeg kom med dødsdommen. Jeg bar den på mig lissom. Så stod jeg foran den. Og jeg elsket den mer enn nogensinne. —Jeg var rørt. Hvad hadde den ikke betydd i all den tid den stod der.

«Den gamle kassa.»

Jeg hadde mest lyst til å gå bort og klappe den. Jeg gjorde det ikke. Men lenge blev jeg værende der. Og stod der og så og så på den. Og følte hvad den tenkte. Jeg glemmer ikke da* gen efter stortingsbeslutningen. Jeg kom ned på teatret og møtte Laura Gundersen imellem kulis* sene. Hun kom like bort til mig. Hun så på mig et øieblikk før hun talte.

«Jeg ønsker Norge og Dem til lykke. De blir selvfølgelig chef. Skjønt De er altfor hensyns* løs pågående De unge Bjørn. Vilkårlig kan De også være. Vi elsker Dem og vi er forferdet over Dem. De lover i en lyrisk stemning. Og løftene og lyrikken går ofte hver sin vei. — Si* den. Men en arbeidskraft er De. En kunstner* isk. Som bare Deres far var det. Lever jeg til det teatret kan ta imot oss, da vil jeg være med. Om bare kort tid. Men komme med. Komme bort fra disse små uverdige forhold. Bare kunnevære sig selv når en har trang til det. For vi får da hvert vårt påklædningsværelse? Ja, kjære Dem. Lov mig at De tar mig med. Lov mig det.

— Tenk å få opleve en stor scene hvor jeg får vingefang.»

Hun nikket og gikk. Så skjønn og silkebløt en stemme hadde hun da hun stod der og gav mig sine små ondskapsfulle muntre ord. Og sin egen lengsel. Uforglemmelig.

Da jeg samme formiddag kom ut — satt Fei* ring og Meiners foran Engebret og tok sig et glass. Meiners ropte:

«Der er'n.»

Jeg gikk bort til dem.

«Jo du er den som bare vil det d u vil, du. Du har fått en fremmed stormakt til å gi bort det fineste vi har her i byen. Studenterlunden. Ødelegge den med et svært hus. Og de som har makten, de gjør det for å komme oss tillivs som bor her. De herrer opi den runde tingesten med skjermbrettet omkring, de bryr sig ikke mere om det som foregår i teatret — enn en lort på en pinne. De fleste av dem.»

Feiring reiste sig, tok sitt glass som en taler foran bevingede ord. Han var en kjent størrelse i Studentersamfundet. Vittig og slagferdig. Da jeg i sin tid forestilte den unge maler Eyolf Soot for ham, svarte han:

«Gleder mig. Min far er feierinspektør.»

Det var han virkelig.«Vi er vant til at herr Meiners uttaler sig i brogede ordelag om alt i livet. Men da han som bekjent lever av døden, gir han d e n de skjønne» ste egenskaper, så man føler det som en fryd en» gang å dø for sine efterlatte. Dette i parentes, for å karakterisere hans naturs mangfoldighet. Stortinget benevner han som en påtrengende uvedkommende erobrer av våre rettigheter i denne stad. Snart Europas største og viktigste. De har, sier han om Dem, i Deres teatergalskap opegget fienden imot oss. Og Christiania er kastrert. Studenterlunden var livgivende på alle måter. For ånden og legemet.»

«De gamle,» gryntet Meiners, «som først og fremst har ansvaret for dette, de er likeså lite fremsynt som trollet med øiet i panna. Verre. For de har det i baken —»

Formen var klovneri, men bakenom lå den me» ning som vel mange hadde, at Studenterlunden burde vært skånet.

«Thalias tempel måtte ligge på et sted hvor det blev sett og følt,» svarte jeg.

Men jeg hadde et forslag til: jeg vilde at te» atret skulde få så stor tomt at et mindre teater kunde bygges til, et slags «kammerspiel» teater, hvor all morskap, små operaer og operetter, kunde opføres. Der vilde de fulle hus gi pe» kuniær støtte til det store.

Der blev et ramaskrik mot dette projekt støt» tet av Gunnar Heiberg som skrev en artikkel iVerdens Gang med overskriften «To teatre». De hadde angst også skuespillerne for at det kommende nye teater skulde slå all konkurranse ned. Nu har byen syv teatre.

Jeg var i Paris efter at jeg var gått fra Bank* plassen. Derfra blev jeg hjemkalt av Rygh for å agitere i Stortinget. Vi vilde ha et lotteri som skulde skaffe penger til bygningen. Det blev bevilget, men vi måtte dele med Universitetet, Bergens teater og domkirken i Trondheim. Hadde vi fått hele summen, hadde vi klart oss glimrende også til den daglige drift. Når Natio* nalteatret begynte skulde det gamle teater sel* ges. Norges Bank vilde gjerne ha tomten. D i* rektor Bomhoff, som var den øverste i Norges Bank, var særlig lysten efter å få den tomten erhvervet. Men aldri kom han sig til å foreslå det for regjeringen. Sparebanken eiet teatret med hud og hår. Så fikk jeg en nu avdød advokat til å sende mig en skrivelse hvor han meddelte mig at et konsortium — et ophøiet be* grep i de tider — vilde kjøpe teatret og tomten for 400 000 kr. Det var et fantasiprodukt som skulde sette fart i Bomhoff. Jeg skal si han spratt i høiden da jeg kom med det.

«Bjørnson,» ropte han. «Vi vil by 300 000 kr. kontant. Og De må op i Stortinget og agi* tere, så pengene bevilges.»

Alle gode ting er tre — tenkte jeg. Og gikk den kjente veien op til de kårne.«Er du nu der igjen,» sa Ullmann.

«For siste gangen» — sa jeg. «Nu gjelder det prinsessen og det halve kongerike. Jeg føler mig som askeladden som henter det siste ut av fjel* let. Med gull og stas og alle herligheter.»

«Du er så pågående. Fylt med humør og an* dre farlige sprengstoffer,» sa Løvland på riks* mål, «så du greier det.»

Pengene fikk jeg. Da talte jeg med den kjære initiativrike Rygh, og da først fikk han vite om det løgnaktige dokumentet som satte fart i Bom* hoff.

«Målet helliger midlet,» sa jeg.

Rygh sprang op og gikk et par ganger over gulvet. Men så satte han sig ned og lo.

«De er frekk, kjære venn,» sa han. «Men i trange små forhold må en gripe til noe av hvert. Godt De ikke fortalte mig det før nu.» Han lo igjen. «Så ser De så uskyldig uti»

Han var ikke helt på det rene hvorvidt pen* gene skulde bli til et pensjonsfond bare for de ansatte ved Christiania teater. Men jeg sa:

«At de dernede hadde fortjent å få godt av det. Først og fremst d e. Tenk hvad de har slitt og stridt for det de — næsten aldri opnådde å få.»

Rygh gav sig straks. Og fondet er enda det gamle teaters. Det bestyres nu av fremtredende borgere i Oslo.

Når det gjelder teatret, skal en mann ikke glemmes. GeneralkrigskommissærBull, som også var formann i brennevinsbola* get og som den ledende der fikk samlaget til å bevilge det nye teater fire hundre tusen kroner. En av de var han som man husker gjennem livet. Et klokt givende ansikt. Stillfer« dige, tilforlatelige ord gav hans viden og vilje til» kjenne. Og han hørte som få. Forstod som få. Og satte spørsmålene akkurat dit inn de passet.

Husker jeg ikke feil var det omtrent i disse tidene at Ibsen passerte Christiania for å reise videre til Molde, hvor han skrev «Fruen fra Havet». Fru Ibsen var med. Jeg minnes så godt den formiddagen da jeg sammen med Olav Thommessen gikk op på Grand for å hilse på ham. Thommessen var meget opskaket. Han hadde aldri truffet

Ibsen før. Endelig var vi da i det værelse hvor Ibsen og frue holdt til. Han var i utmerket humør. Og Thommessen måtte fortelle om alleslags foreteelser her hjemme. Ib« sen vilde ha noget å drikke. Det historiske øie« blikk inntraff da vi — Thommessen eller jeg — foreslo Whisky og soda — pjolter. Det kjente Ibsen ikke. Det smakte ham særdeles. Om Kiel« land og den kommende Stortingsdebatt betref« fende hans diktergasje blev der talt meget. Og jeg foreslo Ibsen at han skulde i en loge være tilstede og høre på debatten. Han vilde først ikke komme. Thommessen mente at det burde han. Den vilde interessere ham. Så skjedde det. Jeg gikk med ham den dagen. Og det kan velsies at han fulgte med og var i høi grad over* rasket over den sjeldne måte begge parter talte og begrunnet sitt standpunkt: For eller imot Kielland.

Jeg ser ham ennu sitte med begge hender på knærne lenende sig henimot brystningen av lo* gen. Det sterke rødsprengte ansiktet var oplatt. Og brillene litt frem over nesen. Han snudde sig engang og sa:

«Motstanderne forsvarer sin trångsynthet med megen dyktighet. Begge parter har utmer* kede talere. Men Norge er enda et lite land.»

«Og i dette tilfelle fylt med stor utakk,» svarte jeg.

Han nikket. Og hørte så videre. Det vakte megen opsikt at Ibsen var i tinget. Jeg minnes Ullmann og Wexelsen som i en kort pause kom bort og talte med ham. Han var meget optatt og ivrig.

Da vi gikk tilbake til Grand, fulgte mange — unge og eldre — med for å se på ham. Han gikk langsomt med hendene på ryggen og lot ikke som om han så dem. Da studentene vilde bringe ham et fakkeltog, motsatte han sig det. Til mig begrunnet han det — om han gjorde det offent* lig husker jeg ikke — med de ord:

«Jeg ønsker ikke å opleve deres henrykkelse fordi jeg skal reise.»

Det blev jo et farlig spetakkel i Studenter* samfundet. Og et latterlig dikt av L. D i e*t r i c h s o n om Ibsen — som en utslukt stjerne. På jernbanen da han reiste tok han min hånd fra vinduet og sa meget høit:

«Hils alt hvad der er ungt i Norge. Og si at jeg står på ytterste venstre fløi.»

Det dødsdømte teater viste at der var liv i det. Inntektene steg i de siste år. Ofte over det skuespillerne skulde ha efter kontrakten.

Jeg var i Kjøbenhavn for å se et stykke på det «Kongelige». Gunnar Heiberg søkte mig der jeg bodde. Det var som om han ikke vilde si det han kom for. Han satte sig — så ned i gul* vet ganske kort. Så hevet han hodet og sa ner* vøst sinna:

«Ja, for fa'n det er det at jeg vilde be dig ta Didi» — hans hustru — «til teatret i Christiania Hun vil dit. Jeg er jo vekke fra Bergen. For bestandig.»

«Noen har sagt at du vilde tilbake til Bergen og bli chef igjen.»

«Ja, under følgende betingelser. Jeg vil ha ut* betalt hundre tusen kroner— og forplikte mig til aldri mer å komme tilbake dit.» Han lo. «Heller ikke til Norge. Jeg vilde kunne bære det.»

Plutselig hugg han i før jeg fikk sagt noe:

«Ja, du behøver ikke å være redd. Hun har glimrende evner. Original. Noe for sig selv.»«Jeg skal snakke med Schrøder» —

«Er det nødvendig,» sa han iltert.

«Ja,» sa jeg. Kort og bestemt.

Han reiste sig. Så lo han.

«Du synes vel det er en underlig måte å be om noe på?»

Han gav mig sitt hyggeligste ansikt.

«Takk, Bjørn.»

Jeg fikk hånden, og han gikk.

Fru Heibergs væren ved det gamle teater var av kort varighet. Hennes nerver slo klikk. Et helt år var hun sykmeldt. Jeg hadde det be» stemte inntrykk at hennes talent var meget stort. Men hun klarte — hverken sjelelig eller fysisk — å nå helt op dit hun hadde kunnet utfolde sig uten hemninger til å bli til mere enn det vi op» levde med henne.

«Götz von Berlichingen». For oss en vid» underlig opgave. Musikk av Holter. Det beste og vakreste fra hans hånd. Utstyr fra Sve» rige. Slikt vi ikke kunde skaffe det. Fru Gun» dersen som Adelheid. Gundersen som Götz. Alle krefter i ilden. Alle begeistret for arbeide for rollene. En tretten fjorten ganger gikk det. Sikkert var den rette ånd i den forestillingen. En gammel tysk Christianiaborger omfavnet mig på åpen gate:

«Selv hos oss i Tyskland hadde forestillingen vakt begeistring.»

Hvad kunde det nytte?«Barselstuen» og «Elverhøi» måtte gjøre kas« sen tyngre.

I det gamle Christiania gikk Holberg oftere

— og som helhet bedre — i bergensk dialekt enn i det nye. Mange av dem var sikre hus. Vi op* førte jo også den rene barnemat med musikk til, «Reisen til Kina». En bravurrolle for Johan« nes. Fra gammelt. «Den berømte kone.» Et teaterlystspill med megen charme. Det trakk. Meget. Jeg spilte sammen med Constance Bruun, en ungarer. Og talte i dialekt, som var jeg derifra, på gebrokkent norsk. Jeg skal si

---. Mange glimrende hus. En ting hendte

som jeg kort vil fortelle. Mens jeg stod på sce« nen og talte med min ungarske svarteste glød og pågåenhet til den blonde elskede pike — Con« stance — hørte jeg like innpå mig et brak i gul« vet — publikum skrek op —. Jeg så dithen. Og der lå et veldig blylodd som hadde slitt sig fra et av teppene deroppe og falt ned — en hånds« bredd fra mig. Jeg vilde spille videre uten å la mig forstyrre men — Constance gav op. Hun måtte sette sig. Da brøt der en bifallsstorm løs dernede. Jeg syntes ikke den sluttet. Enkelte reiste sig.

«Aldri har et blylodd gjort slik lykke,» sa Olaf Hansson ute i kulissen.

«Du må ikke la dette arrangere hver aften,» sa Klausen. «Det vilde virke for påfallende.»

«Fruen fra havet» skulde spilles. Ibsen for«langte kontant tre tusen kroner. Schrøder mørk« net til da han fikk det brevet om de pengene.

«Det er «Gengangere» som går igjen,» sa jeg. «Det dyreste gjenferd i verden. La representant« skapet betale det — og ikke de uskyldige fat« tige skuespillere.»

«Fruen fra Havet» gjorde megen lykke. Jeg var mest glad i Johanne Juell som Hilde Wangel. En glimrende optakt til hennes vidunderlige Hilde i «Solnes». Og Constance Bruun som Bo« lette. Da hun satt på benken med Hansson som overlærer Arnholm var hun fullkommen. Hennes lengsel mot solen var en stille betagende fryd. Under tårer. Så måtte hun resignere. Gi sig til ham for å nå ut. Det blev som høsten. Sårt og skjønt. Slikt kunde hun spille. Som ingen. Akk

— det var et gjenspeil av det hun oplevde i de tider. Jeg som visste mer om det enn nogen an« nen, jeg var rent hjertesyk. Allerede på de før« ste prøver.

Hammer hadde lenge vært meget dårlig. Så blev det endelig fastslått at han ikke kunde komme tilbake til oss. Han hadde en ondartet hudsykdom — lupus i ansiktet. Den kunde dengang ikke helbredes. Det skjønne ansikt forandret sig litt efter litt forferdelig. Ingen kunde holde ut å være i nærheten av ham. Jeg var den som måtte si ham at han ikke lenger kunde vise sig i teatret. Vi gjorde en benefise for ham. Operetten «Cornevilles klokker». Dettrakk mest. Huset var overfylt. Han fikk lov selv å sitte i sprinkellogen alene. Masser av blomster hadde han der. De fylte hans fang. Nede på scenen var vi glade og overgivne til den vakre musikk. Jeg kom op til ham i en pause.

«Der kan De se, Bjørnson,» sa han. «Jeg gikk ned i det sorte hullet som en stakkar. For åpent teppe.»

Han smilte såvidt. Constance Bruun var der ikke. Han fikk ikke være lenge i teatret den af» ten. Lægen tillot det ikke. Jeg måtte takke på hans vegne. Det hadde vært en strålende, ope» rettejublende kveld. — Jeg gikk fra teatret som fra et sykeleie. Hammer så jeg aldri mere.

Vi gav sporadisk også operaer. Nu gikk «Tra» viata» med frk. Gulowsen. Riktignok bare fem ganger. I To sesonger. Vi gav «En forlo» velse» av E. Brandes. Den gjorde sig meget bra. Især husker jeg den — på en formiddags» forestilling. Hvor bare Brandes og nogen få var tilstede. Han passerte Christiania og hadde in» gen annen tid å komme på. Han var meget hen» rykt.

Abelsted forlot teatret. Fullt hus og blomster. De som husket hans komikk. Ikke uten følelse, de fylte huset. Best var han i «Kjærlighet uten strømper» som von Ehrenpreis. En norsk» dansk utgave. Fra overgangstiden. Han døde kort efter. Abelsteds enke hadde møtt Klausen og på sin egen, litt sørgmodige måte — utensmil — fortalt ham at Abelsted hadde hatt en sånn lykkelig død.

«Søndag morgen,» sa hun, «lå han i sin seng og leste aviser. Da kom jeg inn og spurte om han vilde ha rype eller jerpe til middag. Takk, jerpe, sa han og døde.»

Klausen var enig. Det var en ideell måte å forlate livet på. Vi lo allesammen. Dette plut* selige lignet Abelsted. Isachsen forlot også de skrå bredder. Med en glimrende benefise. Han hadde helt fra jeg kom mer eller mindre vært endel sløv. Hans glanstid oplevde ikke jeg. Det gjorde min far.

Han var også med sine oplesninger et kultur* moment. Han leste våre diktere. Ikke bare «løier» eller morsomheter som andre på hans tid. Han var dengang den første som la vekt på det kunstneriske. Det litterære. Peder Nielsen hadde avskjedsforestilling. En orgie av jubel og fanfare. «Ultimo» — den tyske lystspillfarse blev opført. Fest efterpå som sluttet klokken 2 på scenen. Slipsnål fra Kongen overrakt av hoff* chef Frølich. Taler fra alle som tale måtte og kunde — og ikke kunde.

Og «Dronning Margrethe» av O e h 1 e n* schlager — spilt av Laura Gundersen — Ragnhild. Jeg må nevne det. En scene er udø* delig i min erindring. Vel noe av det dypeste og skjønneste som er oplevet i Norge. Og vi* denom. Der han — sønnen — Olaf — denunge — ligger død, står hun over ham — strek* ker hånden ut — som i beskyttende velsignelse. Urørlig. Storlinjet. Under strie tårer sa hun de siste ordene. En avskjed — vi følte som en spon* tan smerte. I slike stunder elsket vi henne. Og den omfavnelsen hun fikk av mig, den glemte heller ikke hun.

«Det var som far og sønn omfavnet mig i samme øieblikk.»

«Vildanden» tok vi op nogen ganger. Der var Johanne Juell som Hedvig. Lully Krohn gav oss sin følelse og inderlighet. Johanne en større og dypere tragedie. Stykket blev enda ubarmhjer* tigere enn før. «Mariannes Capricer» av Al« fred de Musset satte min far iscene. Plutse« lig uten overgang stod han der. Det blev til stor giede og beundring for oss alle sammen. Mindre for det store publikum. Det gikk seks ganger.

«Det er umulig å føre et teater her i byen» — mente far.

Han hadde nok glemt sine egne oplevelser som styrende fra dengang.

Idag mens jeg skriver dette erfarer jeg at den norske regjering har inngitt en proposisjon om et større bidrag til Nationalteatret. Det er som å se inn i en stor lysning.

Operetten «Cornevilles klokker» var vår — «statsunderstøttelse» den gangen. Der var Klau« sen — som Gaspard. En tegning i sort og hvitt i stort format. — Bosse et gyllent, muntert,

17 — Bjørnson: Det gamle teater.sprudlende utropstegn. Jeg så ut som hvitt ny* pisket fløteskum. Som fløt ut over rett som det var. Ragna Rynning med sin sang, sin ungdom, gled gjennem ensemblet og strødde fryd og glede omkring sin person. I disse tider vil jeg nevne at hennes Laura i «De Nygifte» hadde ynde og reisning. Og var en vordende person» lighet i sin unge vilje.

«Kong Midas» av Gunnar Heiberg lå på Schrøders bord i hans leilighet en morgenstund. Et par linjer fra forfatteren fulgte med. Han øn» sket det opført på vårt teater. Jeg fikk bud på prøven om jeg siden vilde komme hjem til Schrøder. Han hadde lest det da jeg kom.

«Her, ta det stykke med Dem hjem og si mig hvad D e mener om det.»

«De høres så underlig? Hvad er det?»

«Les det,» sa Schrøder.

Det gjorde jeg samme eftermiddag. Jeg for* stod at Ramseth skulde være noget i retning av min far. Men figuren var så grov i føiningen, så uten spor av atmosfære uten den å virke lam* mende på sine omgivelser. Merkelig at en slik fyr kunde vinne makt over — dannede tenkende mennesker. Jeg fikk tak i Schrøder og sa ham at for min skyld kunde han gjerne spille det. Min far kunde ta det med ro. Selvfølgelig måtte Heiberg selv sette det iscene. Schrøder var overfylt med innvendig raseri. Det klædde ham ikke helt. Han visste ikke å gi detet plastisk uttrykk, om jeg så må si. Han satte sig ned i en stor stol og dunket med knyttede never på de polstrede stolarmene. Det gjorde et latterlig inntrykk. Jeg lo. Da får han op. Plut* selig travet han frem og tilbake. Han talte uten å se på mig.

«De ler. Men det er ikke det man må gjøre hvis man elsker sitt land. Jeg taler ikke til Dem som sønn. Men som nordmann. Herr Heiberg og hans såkalte bohemesleng — begavede mer eller mindre — har ikke hjertets dannelse. De gjør oss i det store og hele ingen ære. Og på det teater jeg er chef kommer et stykke — et slikt stykke som tar sikte på vår store dikter — ikke frem. Det er et grumset forsøk på å til* smusse Deres far og latterliggjøre ham. Jeg er uenig i meget av det som Deres far skriver og agiterer for. Jeg er god høiremann. Men men* nesket og dikteren elsker jeg.»

Han satte sig og tok sitt lommetørklæde frem. Og tørret øinene.

Som han satt der så grep det mig. Når mann* folk gråter — kommer tårene for det meste fra det som er ekte i ham. Enten det er hat eller kjærlighet. Jeg gikk hen til ham. La hånden henover hans skulder.

«Jeg holder meget av Dem, kjære Schrøder. Og jeg takker Dem for Deres ord om far. Men hadde jeg vært chef — så kunde Heiberg gjerne få dette makabre og ondsinnede stykke op.Svar ham: Jeg er imot at det kommer frem. Men sønnen synes jeg bør opføre det. Av den grunn antar jeg det. Jeg utstår ikke dets ånde« lige habitus.» O. s. v.

Dette sa jeg til Schrøder. Da jeg var chef på Nationalteatret opførte jeg «Paradesengen».

«Hellig tre Kongers Aften» skulde opføres. Det blev ikke helt ut det det skulde være. Alle« rede dengang hadde jeg den opfattelse som ikke lot sig gjennemføre, at alle i stykket burde være unge uten Malvolio — som drives inn i den rene galskap. Selv Olivias bror Tobias er en ung for« drukken vom med yrende morskap og lurvele« ven i sin fedme. Maria — Alma Bosse — gikk fantastisk i spissen. Klausen var ridder Blek« nebb og hoppet omkring imellem dem med en ustanselig stupid latter. På premieren var alt utsolgt. Ryktene lynte gjennem byen. Pipekon« sert. De fleste skuespillere var tilstede. Stem« ningen en del opspilt. Schrøder stod mellem oss og smilte anstrengt. Fra publikum surret og pra« tet det meget hørbart.

«De stemmer til pipekonserten,» sa Schan« che.

Med det samme teppet gikk op satte pipingen i. Hans Jæger var på første benk. Nils Collett Vogt skrek:

«Ned med det Bjørnsonske regimente. Opmed «Kong Midas»!» Teppet ned. Teppet op. Evin« delig pipen. Slik gikk det til Bucher kom innfor åpent teppe og slo på gongongen. Han var i høieste ekstase uten å ryste på hodet. Så blev det stille. Teppet ned. Teppet op. Helt fremme satt hertugen Reimers. Oppe mot bakgrunnen satt hans lille strykeorkester. De spilte. Og da de sluttet sa Reimers — som rollen bød — men direkte ned i publikum, sterkt og ostentativt:

«Spill videre! Til overmål. Inn# til min lyst hensykner matt og d ø r.»

Klappsalver og veldig latter var publikums svar. Selv et par av piperne måtte le. Blev der sagt mig.

Så gav Reimers dem en salve til. Dengangen med stort humør:

«Igjen den melodi. Den klinger ei så liflig nu som før».

Det var som om Shakespeare i forutanelse hadde valgt nettop disse ordene. Publikum jub« let. Det varte lenge før Reimers kunde tale vi« dere igjen. — Dengang bare som hertugen i sin rolle. Til slutt efter siste akt rop og skrik fra begge partier i publikum.

«Ned med Bjørnson.»

«Op med Bjørnson. Op ned. Op ned.»

Så kom politiet. Og tok et par av de verste skrikerne. Og dermed var den historiske kvel« den forbi. For opposisjonen et tapt slag. Shake« speare hadde ødelagt den for dem.

«Hadde jeg kjent til dikterens inngripen,hadde jeg ikke vært med,» sa en av piperne til Reimers.

«Næste forestilling» — skriver journalen — «blev hele aftenen en jublende ovasjon for Bjørn* son.»

Selv husker jeg det ikke. Men det morer mig å citere det. Jeg nekter ikke det.

Min far hadde ytret eller skrevet til nogen at for hans skyld kunde de gjerne opføre Heibergs stykke. Lars Holst ønsket i et brev til min far at han engang til skulde gjenta det. Offentlig. Skjønt det hadde stått et eller annet steds i et blad. På Hamar tror jeg. Nu var situasjonen så tilspisset så det vilde gjøre godt å få det servert en gang til i «Dagbladet».

Jeg mottok i den anledning følgende brev fra far:

Kjære Bjørn.

Jeg lykkønsker dig med din optreden nu jeg helt fikk greie på den. Jeg takker dig fordi du var en kar. Det gjør godt i mig at du er det. Så strekker du nok til med årene.

Nei. Jeg har sagt fra første stund at for mig personlig kan de spille, tegne, flå, stikke, male, og henge mig, så ofte de vil. Men å få mig til å si det opigjen, fordi nogen tviler om det, eller få mig til å be Schrøder endre sin dom for min skyld, når jeg kanskje i hans sted, og modellen var en annen og jeg aldeles enig med ham (jegkjenner ikke Heibergs stykke, han har ennu ikke sendt mig det). Nei — om så engler fra himmelen sang hu, hu, hu, med gråtende røst. Bøier alle andre sig for en storm, jeg står til den har gjort ende på mig. Hvad tillit vilde folk ha til mig en annen gang, når de ikke urokkelig visste det om mig.

Du skal syne Holst dette. Jeg har ikke tid til å svare ham på hans overmåte vakre brev.»

Den som først offentlig skrev at Ramseth i stykket var B. B. det var Georg Brandes. Han gjorde ikke minst sig selv en glede ved å sette det på trykk.

Så var det Studentersamfundet som skulde ta hånd i hanke og greie op med noget av hvert. Der var jeg den lørdagskvelden da «Kong Midas» i deres fantasi og ønsker holdt sitt inntog — med far og sønn og Schrøder lenket til sin strids* vogn. Ullmann stod på katetret og forsøkte å dempe den krigeriske runddans. Dette vås, at det «Bjørnsonske regimente» hadde forsøkt å hindre opførelsen, måtte opgis. Schrøder især blev flådd levende. • — Men han hadde flere huder. Som jo alle må ha i Norge. De som er i offentlig gjøremål. Selv en leder for det private teater ingentenkte på å støtte. Talerne den kvelden gjorde ikke noget inntrykk på mig. Jeg minnes dem ikke. Resolusjonen gikk i favør av «Midas». Dengang tror jeg man la mere vekt på hvad Samfundetmente enn man nu gjør det. Jeg gikk før det var slutt. Og kom alene ut på gaten. Der stod et par ungdommer. Som, da de så mig, skrek:

«Op med «Kong Midas». Ned med Bjørnson.» Jeg blev plutselig rasende.

Det ufyselige i alle disse angrepene også nu like innpå mig, gjorde at jeg ikke kunde styre mig — og jeg sprang

innpå den høieste av dem. Men han sprang tilside så jeg ikke traff ham med den neven som var ferdig til slag. I samme øieblikk stod en eldre borger av byen ved siden av mig. Han sa, mens en del andre kom til: «Bry Dem ikke om dette, Bjørnson. Alle an» stendige er uenig med de herrer bohemer.»

Så gikk han. En annen tok mig i armen. Det var selveste Herman Thaulow som kom ut fra Samfundet. Han hadde såvidt sett og hørt hvad der foregikk. Han sa til et par av dem som hadde laget demonstrasjonen — mens flere stod omkring og hørte på:

«Hvis en av dere har en far og han blir hånet

— vilde dere som sønn ydermere slå ham i an» siktet? Det er det som forlanges av min venn Bjørnson. Skam dere, kjære ungdom.»

Han tok hatten av «Ærbødigst Herman Thaulow.»

Da blev der megen latter rundt om og endel klapping. Herman gikk bort sammen med mig.

Jeg så «Kong Midas» siden på Tivoli teater. Herre du milde hvor tarvelig han virket denneRamseth — med morsomme replikker fra de andre omkring ham. Kvinnen i stykket var en dikters arbeide. Slik husker jeg det. Selvfølge* lig skulde vi ha spilt det. Jeg sa til Gunnar Hei* berg siden engang i Paris. Vi gikk sammen og så på «Hamlet» i Comédie Franfaise.

«Hadde du først latt mig lese Kong Midas er jeg sikker på at det var blitt opført. Mitt syn på slikt er det at man aldri skal være redd for angrep. Især for et sånt som i ditt stykke.»

Historien om Gunnar Heiberg og mig.

Meget av det vi oplevet sammen kan ha sin menneskelige og kulturelle interesse. Jeg vet lite om hvorvidt denne min bok blir min siste. Av den grunn må jeg lengere frem i tiden. Lenger enn denne boken rekker. I Paris den* gang møtte jeg Heiberg tilfeldig da han kom fra «Gare St. Lazare». Jernbanestasjonen. Da han så mig kom han hen til mig. Han hadde et an* sikt som var smertelig opløst.

«Er det noget som feiler dig?» sa jeg.

«Et menneske er reist fra mig som jeg kom* mer til å savne,» svarte han. Betatt var han. Han bad mig gå inn et eller annet sted.

«Så jeg kan ha nogen å snakke med.»

Det gjorde vi. Han forlangte champagne. Vi drakk.«Jeg håper for dig at hun kommer tilbake,» sa jeg.

«Vet du--?»

«Ja, det vet hele Norge. Du har hatt sjofle utrop ere.»

Plutselig blev han meget sinna.

«Det beste Ibsen har skrevet — vet du hvad det er?»

«Nåda?»

«Djevlen står i alt som minner.

Djevlen står i alle kvinner» —

«Uten é n?»

«Nei — Allesammen! Vår Herre har skapt henne av vårt ribben? Hvert mannfolk skulde ha sitt eget ribben til å skape sig et kvinnfolk av. Da blev hun som han vilde ha henne.»

«Og henne skulde han da beholde til alle ti=> der?» sa jeg.

«Nei, for fa'n, vi måtte da kunne veksle rib* ben med et eller annet mannfolk. Et klokt mann« folk fikk nok forresten laget henne slik tilrette så han aldri slapp henne,» sa han og drakk på det ribben han engang skulde

modellere for sitt behov. — Han begav sig ut på viddene. Små* snakket roligere og så hyggelig som jeg aldri hadde oplevet ham før. Det falt sig slik at jeg sa rett inn i ham:

«Du med dine rike evner har ikke gitt os? alt det vi hadde rett til å kreve av dig.»

Han vred sig likesom fra det. Jeg hadde detinntrykk at han selv hadde sagt sig det samme. Vi talte også om min far.

«Tror du ikke jeg vet det han er og det vi skylder ham,» sa han.

«Hvorfor drar du ivei mot ham som du gjør?»

«Den del av din far som lager Vårherre, må vente at vi svarer på mange måter.»

«Du tok dig selvfølgelig meget nær av at han ikke tok dig med da han skrev om norsk dikt» ning til Amerika?»

«Det moret mig ikke.»

«Jeg skal si dig, kjære Gunnar, at han selv sa til mig — at det var en forglemmelse —. Det pinte ham. Nettop fordi dere ikke var særlig venner.»

Mere talte vi ikke om det. Siden engang for« talte han noget jeg tar med her.

«Din far og jeg gikk over torvet i Bergen. Vi skulde til Poul Lange opførelsen. Jeg var chef. Med engang blir han stående, ser næsten truende på mig og sier:

«Drikker De?»

«Nei,» sa jeg.

«Hm,» sa han. Han tvilte.»

Gunnar lo.

«Hadde han ikke interessert sig for dig, hadde han ikke spurt,» sa jeg.

Den formiddagen sa han noget til mig — det samme omtrent som Olav Thommessen i sin tale da jeg tok avskjed fra Nationalteatret.«Du er på veien til å bygge dig din egen taler* stol i Norge.»

Thommessen sa mangfoldige år senere at jeg hadde gjort det. Disse ordene av de to har jeg gjemt i mitt hjerte. Jeg har tatt dem frem mangen en gang. — Jeg hadde ofte bruk for å minnes dem.

Det merkelige hendte at den dagen jeg blev skilt fra min første hustru gikk jeg ned på Grand Kafé. Jeg bodde på hotellet. Der satt Gunnar alene. Og jeg talte om det som var skjedd. Jeg fortalte meget om mig og det jeg hadde levet i de siste årene. Da var han sublim. Han fant de beste ord og positive tanker som gjorde mig godt. Ja, den Gunnar Heiberg. Som Gustav W i e d sier i et stykke om en mann:

«Han er en sammensatt natur.»

Den kvelden gav han mig den del av ham jeg var takknemlig for å ha oplevet. Ellers hadde han en ting. Især han som var angriper hadde. Han var overmåte ømtålig. Den minste replikk som gikk ham imot, satte merker i ham. Hans sinn var porøst som hos få jeg har kjent. Enkelte oplevelser eller mennesker kunde han ikke befri sig fra uten at han skrev dem ut av sitt sinn.

«Kjærlighet til Næsten» gikk imot den kvin* nen vi talte om i Paris. Det visste alle. Det blev opført hos mig på Nationalteatret. Dagen før opførelsen traff jeg henne tilfeldigvis. Hunspurte temperamentsfullt hvordan stykket vir« ket. Jeg sa som det var. Tildels meget morsomt. Med glimrende replikker. For eksempel den, da h u n utbryter

«Gud, å Gud---»

Hennes mann svarer da:

«N u har du Gud. Før hadde du Rasmusse n.»

Hun jeg fortalte dette til blev rasende og slengte nogen adjektiver efter Gunnar som ikke var slappe.

Så var det «Jeg vil verge mitt land». Gunnar Heiberg hatet Christian Michelsen fordi Michel« sen mente — det om hans forhold til broren som står i efterfølgende brev fra Michelsen til mig. Det er også et vidnesbyrd, mener jeg, som for« tjener å komme op i dagens lys. Det forferde« lige og begavede stykke — var et angrep på en av våre første menn i Norge. Jeg lar Michelsen tale selv.

Gamlehaugen pr. Bergen d. 29. 2. 1912.

Kjære Bjørn!

Netop som jeg havde modtaget dine venlige linjer af 12 ds. fik jeg mig en elendig influenza, som har holdt mig i sengen hele den sidste uge, og først de par sidste dage er jeg såvidt restau= rer et, at jeg kan få sende dig et par ord med min hjerteligste tak.

Fritz Berger afficerede mig under læsningenikke det aller mindste. Jeg følte mig ikke på noget punkt truffen. Snarere sad jeg i stadig forbauselse over, at forfatteren ikke havde fået noget andet og mer ud af Skogstad. T hi visU nok er Berger både ubetydelig og uden høiere idealer. Men når galt skulde være, var dog han alligevel mer skikket til at føre et tarveligt folk i en vanskelig situation end dette «begreb» Skogstad. Gud hjælpe os alle skulde slike drømmere havt magten og ledelsen i 1905.

Muligens vilde jeg dog følt det anderledes, hvis jeg havde seet Berger på scenen, i all fald som den blev spillet af Stub Wiberg. Jeg hørte Stub Wiberg skulde have fået forfatterens in-strux til at fremstille mig som en mand <s-uden kultur og uden idealer» som en mellemting meU lem en bergensk <-<kjældermand» og «gesel». Og i overensstemmelse hermed kunde han givet mig et sprog, som skal have været ganske rædsels= fuldt. Dette havde kanske ikke gefallet mig. Men i selve skikkelsen var det ikke et eneste træk eller en eneste replik, hvoraf jeg følte mig rammet.

Derimod vil jeg erkjende, at hans behandling af min bror Johan i denne forbindelse har gjort mig ondt. Johan var min eneste bror, som jeg engang holdt overordentlig meget af. Da han blev student var han en lysende begavelse, rigere og overdådigere udstyret end nogen af os andre. Så kom han i Gunnar Heibergs og andet ligesåslet selskab og gik efterhånden i hundene. Han bragte sin mor i en for tidlig grav. Og han for-bittred sin fars gamle dage. Jeg måtte gå imeU lem, og jeg gjorde det kanske stundom hårdere end absolut nødvendigt. Men jeg troede, jeg måtte gjøre det for de gamles skyld. Jeg troede, jeg endnu skulde få ham til at tage sig sammen og tage sin examen. Men det lykkedes desværre ikke. «Vennerne» havde for stærkt tag i ham og Johan var ligeså svag som han var god og hjertevarm. Han beklagede sig for vennerne over min spisborgerlige livsopfatning og Gun= nar Heiberg, som dengang fortalte mig, at han <-<-holdt så inderlig af ham og satte ham så høit», har nu ca. 15 år senere benyttet disse sin «vens» bekjendelser. Min stakkels bror blev sindsyg våren 1899 og tilbragte de sidste 18 måneder af sit ulykkelige liv på Bergens sindsygeasyl, hvor han døde i december 1900. Fem år efter hans død oplevede vi 1905. Og nu 12 år efter træk= ker Gunnar Heiberg frem denne sin ulykkelige ven for i John Løwens rolle at lade ham gjøre tjeneste for at holde dommedag over sin bror for begivenheder, som fandt sted 5 år efter hans død. Han lader ham optræde som den på en= gang dybsindige og vittige, gale og latterlige nar, og han har ikke generet sig for til skue= spillere og andre at fortælle, at dette var hans gode ven, den vittige og begavede studiosus pepetius, Johan Collett Michelsen, statsministerrens bror, som alle dage havde gjennemskuet den store filister og nu skulde afsige dommen over broderens livsværk.

Sådanne er de personlige æresbegreber hos den mand, som føler sig kaldet til at op-træde som folkets lærer og forkynder for at vise det, hvad dets nationale ære i en stor stund krævede. Mine lavere æresbegreber og min tar= velige borgerlige livsopfatning har bare et ord for en slig trafik og det er — hjerterå.

Du har formodentlig nu Conrad og Aslaug i Paris, og i så fald må du bringe dem begge en hjertelig hilsen. Sig dem at her er tomt efter dem på Fjøsanger og at jeg glæder mig til at få dem hjem igjen.

Med en ærbødig og hjertelig hilsen til din kjære mor og til din elskværdige hustru for= bliver jeg din hengivne

Chr. Michelsen.

Da jeg hadde lest Michelsens brev, blev jeg meget oprørt. Det usigelige i det stykke var ikke bare det med broren. Nei. Heiberg lar Berger — (Michelsen) gjøre ting i Norge (tyde* lig foregår stykket i vårt land) som han aldri har gjort, og lar en mann — Skogstad — skyte sig i fortvilelse over Bergers (Michelsens) hand* linger mot vårt land. Fra et bestemt hold blev der foreslått at Heiberg for dette stykke burde ha diktergasje. Efter min mening var Heibergsarbeide et forsøk på moralsk snikmord. Han kunde hate den samme Gunnar Heiberg. I «Morgenbladet» skrev jeg et opsett, «Jeg vil verge mitt land». Jeg vet at Heiberg blev ra* sende. Jeg mente blandt annet at Michelsens bror i stykket — en latterlig skarp og vittig fi* gur — godt kunde ha vært med uten å være Bergers bror. Han kunde ha sagt det han sa uten å være i familie med ham. Nei. Han skulde nettop være Bergers bror. Det er noe av det in* fameste vi har hatt i norsk litteratur. Gunnar Heiberg blev altså rasende. Jeg fikk vite det. Og det overrasket mig ikke. Hvad skjedde så? Jo. Han hadde et skissert arbeide over et døds* leie. Og menneskene omkring det. Man sa mig at Heiberg hadde tenkt på Fredrik den store av Prøisen. Ideen blev da endret til et angrep på familien Bjørnson. «Paradesen* gen.» Basert på løgnaktig og ufyselig sladder. Før det blev opført blev det fra mange hold ansett som et mesterverk. Da jeg besluttet mig til å sette det op på Nationaltea* tret talte jeg først med min gamle mor som hadde følt hele denne forfølgelsen med «Parade* sengen» som blev der kastet «skiddent vann» efter henne. Hun led ved det.

«Har jeg fortjent dette i Norge?» var hennes ord til mig.

«Jeg vil opføre det,» sa jeg.

18 — Bjørnson: Det gamle teater.«Nei, vil du det?» svarte hun. «Syns du det er riktig, Bjørn?»

«Jeg vil ha det op på scenen så alle kan se det,» svarte jeg. «Det bør henge lavere som Fredrik den Store sa da et smedeskrift over ham var blitt klistret så høit op at ingen så det helt. Denslags stykker, søte mor, dør i rampens lys. Jeg vil selv skrive om fars begravelse hvor or* mene krøp omkring oss.»

«Ikke så lenge jeg lever,» svarte hun.

Jeg har holdt det. Når denne boken er kom» met ut skal jeg sette hælen på huggormene fra den tiden.

Jeg skrev til Heiberg at jeg vilde opføre stykket. Han fikk den rollebesetning han øn» sket. Jeg gjorde mere. Jeg advarte ham med henhold til slutningen. Der «familien» filmes omkring farens lik. Kan innså det og mildnet optrinet. Efter generalprøven sendte han mig et brev med overskriften

«Gentleman — Teaterchef.» Han takket mig. Forestillingen kvitterte den store del av publi» kum med å pipe. Gunnar hadde sittet hele kvel» den inne i regissørværelset. Han var for nervøs til å opholde sig på scenen. Da han kom frem og de pep ham ut, de fleste, blev han likblek. Jeg stod og så på ham. Han gikk fra teatret straks. Han sendte mig et brev igjen — efter premieren, hvor han bad mig om å ta hans stykke fra repertoaret. Jeg svarte at det kunde jegikke. Vi hadde ikke råd til å gjøre slikt så lenge der var liv i det. Og det var det. Det sørget pi* perne for. Da de holdt op — efter mange op* førelser — holdt også publikum op med å komme.

Efter hans ønske opførte jeg siden «Folkerå* det». Det var nokså morsomt. Men gikk ikke ofte.

Da han døde følte jeg han hadde betydd noe for mig. I de tider vi var venner.

Jeg tror å huske at «Kong Midas» blev op* ført under Hanssons direksjon på «Tivoli». Han hadde forlatt det gamle teater sammen med Agnete Schibsted som siden blev hans hustru. Hun debuterte hos oss i «En fallit». Hun var fylt med følelse og et sterkt temperament som undertiden kunde ta pusten både fra henne og oss. Hansson og jeg var kjølige i samværet si* den han skrev det brevet til mig og personalets stilling til det. Men som chef for Nationalte* atret brydde jeg mig ikke om det. Hvad skal man henge fast ved et uvennskap for — når den fornuftigere del av livet sier at man skal slutte.

Jeg ser og tenker igjennem alt det vi fikk op* ført i de ni årene jeg var ved Christiania Theater. Jeg er som en flyver som farer hen over land* skapet jeg kjenner og ikke har stunder til å lande så ofte og så gjerne jeg vilde.

Jeg vil flyk* tig fare henover de norske forfattere vi opførte,men som ikke — hvad stykkene angikk — sær* lig satte noe merker. Der var Holger Sin* din g, Asta Graah, J. B. Bull, Otto V alset h, V etle Vislie. Den sistes stykke roste Hamsun i «Verdens Gang». Jeg husker der stod noget i den retning: At man burde ta hatten av for dikteren. Hamsun skrev videre «at han ikke kjente ham personlig». Vetle Vislie kom mer enn forundret ned til mig i teatret — at han fattet ikke hvad Hamsun mente — for han hadde vært sammen med Hamsun meget ofte i et års tid.

«Den Hamsun har alltid vært noget av en skøier hvad han så ellers har vært. Jeg mener den store dikter.»

Så var det I r g e n s*H a n s e n. Hans stykke gikk ikke som de andres ned i forglemmelsen

— det stupte på hodet og forsvant sporløst. Straks. Hjalmar Christensens stykke «Loths hustru» blev heller ingen særlig sukcess. Henrik Jæger fikk ikke megen glede av sin enakter, og Bendix Lange ramlet også overende. Det fattige teater tok det de kunde når det gjaldt våre egne forfattere. Og tapte mange penger på dem. Et stykke kunde vi ikke spille. Det eneste som hadde stor verdi. «Tante Ulrikke» av Heiberg. Heiberg og jeg mente vi ikke kunde spille det. Jeg opførte det første gang i Norge på Nationalteatret. Det blev med fru Dybwad i hovedrollen en stor sukcess. Dajeg drog på gjestespill med de femten stykker av Ibsen og Bjørnson til Stockholm på den kong* liga operaen — tok jeg «Tante Ulrikke» også med. Så det blev seksten norske stykker på rad. Heiberg kom til mig og takket fordi jeg også hadde tatt hans skuespill med.

«Du har gjort mig en vennetjeneste som jeg setter megen pris på.»

Det var før alt det skjedde mellem oss som jeg har skrevet om.

Laura Kieler sendte inn et stykke. «Menn av ære.» Der hendte noget i den anledning — jeg ikke kan forbigå. Stykket var anbefalt av Ibsen. Man påstod dengang at forfatterinnen var Ib» sens modell til «Et Dukkehjem». Jeg sa til Schrøder at det vilde være håpløst å spille det. Meget arbeide og ikke noget kunstnerisk utbytte. De medspillende var nærmest rasende. Den lat» terligste demonstrasjon blev med Johannes Brun i spissen utført på en prøve. Langt borte skulde en hund høres — gjøende i den mørke kveld. Da det blev prøvet — jeg tror det var Bucher som var hunden — hørte jeg plutselig alleslags dyr ut i kulissene — fjærkre og løver og andre firben. Johannes hadde tatt på sig å skryte som et esel. Jeg måtte le. Det var uhyre komisk. Første aften blev der pepet. Siste opførelse — tredje gang — var huset omtrent tomt. De som skulde forestille publikum satt strødd utover. Enkeltvis. Og to og to her ogder. Et ynkelig syn. Der var solgt for litt over 100 kroner. Stykkets likbegjengelse. Da hendte der noget som vel er enestående i verdens teater* historie. Teppet gikk op for annen akt, og der stod Reimers på scenen — sammen med et par til —. Likedan begynte tredje akt. Og med engang sa han den replikk han hadde å si i tredje akt da teppet gikk op. De andre på scenen måtte jo svare ham efter deres roller i den akten. Hele annen akt blev på den måten sløifet. Den var i og for sig for stykkets forstå* else og utvikling ganske overflødig. Det som foregikk var jo en uhyrlighet. Men at bladene dagen efter ikke nevnte denne skandalen — sy* nes jeg næsten var enda merkeligere. Publikum gikk ganske stillferdig ut av teatret. Nogen nølte og gikk så efter de andre. Rent som de var for* fjamset. Kort efter teppets fall kom en eldre herre — en forhenværende officer — op på sce* nen og spurte efter mig. Jeg førte ham inn i in* struktørværelset. Han var opskjørtet — hvis man kan bruke det ordsprog om et mannfolk.

«Tør jeg spørre Dem, herr instruktør — har dette stykke tre akter? Eller er det en trykkfeil på plakaten?»

«Nei,» sa jeg. «Trykkfeilen, den egentlige er forfatterinnens. Skuespillerne har ikke spilt ef* ter plakaten — men improvisert et bedre stykke. Det er selvfølgelig en skandale. Men original. Unektelig.»«Jeg innrømmer at så rar en kveld har ingen oplevet på et teater.»

«Det er iallfall noget,» lo jeg.

«Blir sånt ikke påtalt?»

«Det kan De være sikker på,» svarte jeg.

Dermed vilde han gå. Da banket det lett på døren. Inn kom — Reimers.

Jeg forestilte de to for hverandre og sa Rei* mers hvorfor den herre var der. Da svarte Rei* mers som bare han kunde:

«Det gleder mig personlig å få i tale en av de dannede tilstedeværende på denne historiske af* ten. Jeg forutsetter at De er her spesielt for å takke fordi vi har sett oss i stand til å skaffe Dem og de ærede medtilskuere en uventet glede ved å servere dette ulykksalige produkt i for* kortet tilstand.»

Den andre vilde si noe. Reimers stoppet ham ved å heve hånden og fortsette

«Da jeg før teppet gikk i første akt så ut gjennem kikkhullet på de ærede herrer og damer dernede fant jeg ut at de burde ha en cadeau fra oss fordi de søkte Talias tempel denne aften.»

Pause. Vi så på hverandre. Alle tre. Da brast det for tilskueren. Han lo. Og vi med. Ganske umåtelig.

Næste morgen var Schrøder aldeles rasende. Han vilde tale til hele personalet. Jeg sa til ham:

«Da bladene idag ikke har skrevet noget omdet bør vi minst mulig rote op i det. Tal med Reimers alene.»

Jeg fortalte om optrinet på mitt kontor om af« tenen. Vi hørte Meyer stønne av latter.

«Å Gud. Å Gud.»

Da satte Schrøder sig ned. Og lo. Han også. Nils Vogt møtte jeg på hjemveien om ef termid« dagen. Han spurte om det var sant det han hadde hørt, at vi bare spilte første og siste akt av Laura Kielers stykke igår?

«Den som har fortalt slikt må ha sovet i an« nen akt. Det er jo ikke vi skyld i,» svarte jeg.

Og dermed hørte vi ikke mere om den affæ« ren. Jeg minnes iallfall ikke at det stod trykt nogetsteds. Hadde noget slikt kunnet skje i våre dager på en av våre scener — hadde det med rette blitt til et førsterangs stoff for pressen. Den« gang var teatret ikke det det er nu. Hadde ikke den betydning i vårt land som det nu er nådd op til.

Et stykke som stod med bred og fast fot på norsk jord var Nordahl Rolfsens «Svein Uræd». En norsk eventyrkomedie — sprunget ut fra norsk lynne. Med musikk av O 1 e O 1« sen. Utmerket den med. Riktig nok sa Grieg at det meste var tatt fra ham og andre. Men Grieg var i dårlig humør den dagen. Jeg husker det godt. Og da kunde han si de underligste ting. Iallfall var musikken fylt med stemning. Stykket blev i siste akt for tragisk — i bundenstil. — Hadde forfatteren holdt tonen fra de første akter, hadde det vært enda bedre. Iallfall blev det en veldig sukcess. Og det kunde alltid trenges hos oss. Det var lettere å ånde i den gleden vi da levet i. Alle disse uendelige prøver og alt som ellers var — ikke minst hovedrollen

— selveste Svein — blev til en eneste følelse — da generalprøven kom — den at jeg ikke orket mere. Mitt humør lå nede i trettheten. Ingen så eller hørte den. Den smittet på alle de andre. Til denne generalprøven hadde vi — noe som ellers aldri skjedde — invitert en masse venner, slekt» ninger og kjente. Sikre på seiren. — Jo d e n sik* kerheten blev mindre og mindre. Til den skrum« pet inn og blev en bedrøvelsens fiasko. De inn* budne takket ikke for maten. Schrøder hadde hatten langt nedover øinene. Skuespillerne var som lamslåtte. Rolfsen fikk vondt i maven. Gikk op i tredje høiden. Og like foran dit han skulde

— stod to neseløse gipsbyster av Ibsen og Bjørnson.

«De gjorde et så lammende illevarslende inn* trykk på mig» — sa Rolfsen med sin gravalvor* lige røst — «at jeg sneg mig ned, over til Enge* bret. Det var så vidt jeg nådde min forløs* ning.»

Næste formiddag satte jeg gjennemgangsprøve klokken 12. Gikk hjem om aftenen forut og sov i ett. I 10 timer. Kom på prøven glimrende oplagt.«Det som skjedde igår aftes var noe sludder. I kveld er vi alle sammen som på alle prøver.»

Og det blev en eventyrlig kveld. Da jeg kom inn i første akt og satte begge nevene i bukse* lommen og så på Selmer som satt der på tunet i fullt ornat og talte til ham på realt østlandsk og eventyrfrekt:

«Er det dig som er Kongen?»

Da braket det løs. Det norske østlandske lynne blev mottatt i Norges hovedstad som det sig hør og bør. Dekorasjonene var også en op* levelse. Vi hadde en teatermaler Jørgensen. Som bare hadde en vennlig brun farve når hans fantasi var på høidepunktet. Jeg sa til Schrø* der at nu måtte vi få nye friske inntrykk i våre scenebilleder. Som kunde høine og glede. Og jeg satte det igjennem — efter stor motstand — at Jens Wang fikk male til Svein Uræd. Maleren Bloch hjalp til. Det hastet med styk* ket. Jeg skal si at publikum gav sig hen til de malte eventyrlige stemningene som brøt inn i alle sinn og fikk den klapp de fortjente. Vi unte oss — det vil si teatret — denne kveld. En sjelden forestilling.

«Nu tør jeg kjøpe den klædningen jeg trenger»

— sa Jean Bergh til mig. Han var så glad. Og dikteren Rolfsen — han trengte også den sukcessen. Ja, den Rolfsen. Ikke ofte har jeg truffet en klokere kar. Med sikrere øine på alle slags foreteelser rundtenom. Fin og original i sittsyn på de og det han talte om. Og så hadde han et humør — et humoristisk syn — der det treng« tes. Som få. Uhelbredelige alvorsmenn må bare ikke tro at det er dem vi især har bruk for. Nei — vi trenger sol blandt menneskene mere enn gråvær. En banal sannhet mange har godt av å huske op igjen. Rolfsen var ingen fantast. Han gikk med den svære kroppen sin og de store føttene sine på jorden. Han talte bergensk med pastoral høitidelighet. Og hans humorist« iske alvor — om jeg så må si — hadde latteren i sitt kjølvann. En kunstnersjel var han. Helt igjennem. Efter alt det jeg har fortalt, trenger vi et eksempel på det Rolfsen i synbart tungt alvor kunde bære frem — til det åpenbarte sig som en stor lystighet:

Historien om en reise.

Instruktør professor W. B 1 o c h ved det kon« gelige teater i Kjøbenhavn fortalte mig det jeg her skriver om. Rolfsen var der i byen, og skue« spillere, kunstnere og annet morsomt folk var evindelig sammen med ham. De holdt av ham. Og hele hans åndelige habitus. Et stykke lå fer« dig på det kongelige for å gå av stabelen. «Val« kyrien» av Rolfsen. De siste prøver var alle« rede i anmarsj. Stor spenning. Vennene samlet sig om ham. Alle ønsket alt godt for ham. Så blev det en fiasko. — Av de sjeldne. Rolfsen vilde ikke trøstes. Han gikk i forsenkningenhan med. Et par dager efter Valkyriens død så Emil Poulsen en høi litt lutende skikkelse bevege sig tungt henover Kongens Nytorv. Emil ilte efter ham:

«Kære gode ven hvor er du bleven af? Vi søger dig forgæves. Hva gør du?»

«Jeg — skal — reise» — svarte Rolfsen.

«Reise? Er du gal? Når?»

«I — over — morgen» — kvad Rolfsen med sin sagarøst.

«Men Oud sig forbarme —» mente Emil Poul» sen. «Det gik da ikke an før alle kære venner i fellesskab kunde få anledning til at sige ham farvel».

Emil sa videre til Rolfsen at han skulde sende ham et bud. Han måtte møte dem et eller an» net sted.

«Mange takk» — sa Rolfsen — som skulde han innbvdes til sin egen begravelse.

Dagen efter var der i en stor restaurant samlet over tyve mannfolk i gala. Heders» gjesten blev mottatt med klappsalver. De satte sig. Rolfsen ved enden av det lange bord. Emil Poulsen og William Bloch omkranset ham. En herlig stemning blandt dem alle sammen. E 11 ansikt holdt alvoret — Rolfsens. Nå ja. — Ef»

ter det — som. Man kan jo neppe vente at--.

Slik sa de til hverandre. Men de lo og var glade allikevel. Og taler? De overbød hverandre i høistemte ord med takk for samværet. Så reisteEmil sig og talte for «Nordens konger». Ikke de jordiske. Nei. Men åndens konger — som de to land hadde felles. Fra dette grunn* lag bygget han talen op — som en takk til Rolf* sen. Til vennen. Og kunstneren. Den sjeldne gjest i Danmark.»

Hurra og klapp og jubel.

Rolfsen satt urørlig og hørte på alle disse vakre ord. Uten å si noen ting. Det blev like* som litt pinlig til slutt. Så vilde Bloch takke for maten. D a reiste Rolfsen sig. Hans urokkelige ansikt røbet ikke det han følte. Han takket — han sa hvor gledelig beveget han var over alt dette.

«Det kunde dere vel se på mitt ansikt.»

Stor latter fra alle sammen. En befriende latter.

«Der fører mange veier inn til ens vennskap. Fra alle slags følelser. Men en så strålende vei som denne i kveld har aldri før nådd mitt hjerte. Min forundring og min takk er uten grenser. Hvad skal der skje med mig når jeg engang reiser til mitt fedreland? For imorgen

— mine venner — reiser jeg bort — bare for et par dager. Til — S o r ø.»

Et brøl. Et enstemmig — som løste sig op i lattersalver. Mange lenet sig over stoler over bordet og jublet.

Olaf Poulsens røst hørtes over alle røster.«Det er mer end fornøilig — mer end bare morskab — det er en genialitet saadan som du har ført denne latterlighed ind iblandt os. — Paa din vidunderlige maade. Og holdt os for nar allesammen. Du skal leve.»

«Ikke engang en reisende til verdens yderste ende,» sa Bloch — «hadde kunnet faa en saadan avskedsfest som vor kaere vidunderlige Nordahl Rolfsen. Dengang han reiste til Sorø.»

*

Jeg må snu flyet mitt. Og lande der jeg av vanvare er fløiet forbi. — Det er Alexander Kiellands stykke «Professoren» det gjelder. Jeg tør si at min far beundret det. I vår vesle høire« fanatiske by blev det ikke mottatt som det burde. Der skjedde en ting som blev avgjørende mellem Schrøder og mig. Professorens rolle fikk Gundersen. Uten mitt vidende. Fru Gunder« sen hadde vært hos Schrøder — som var svak nok til å gi den til Gundersen. Far skrev ide« ligen om stykket. Om spillet og innstuderingen: «I den siste akten kan du ikke spille og in« struere på engang, du må ha skjønnsomme folk til stede i parkett på alle prøver, f. eks. professor Skavlan — —»

«Om det stykke sa jeg til Karoline straks,» skrev far siden, «det kan bare jeg få til å gå, og det tror jeg endog nu efter at det er gått opfor dig — delvis — — Først din store feil« tagelse med Constance Bruun. Ida kan hun til nød være. Intelligent altså, sanndru, litt hård« kokt o.s.v. uten søsterens høibrystede anlegg. Som skal være sværlemmet. Helst. Lynende øine med fare for en mann. Akk, var der ild i frøken Reimers! Men det er der ikke. Nu er det bare fru Heiberg å prøve med. Likesom professoren bare Garmann. Der er en svingende fantasi over den mann som ingen av de to (Rei« mers og Gundersen) har. Professoren må se ut som en gammel kunstner, en som daglig er på parnasset hos de gamle guder — slik som pro« fessor Monrad hadde lyst til å være og som han også var dersom han var vakker. Det bør han helst være. Enten nu denne fan« tasi skal slå ut og bråke eller være tett — hoven

— (som Friele, der utvilsomt for en del har stått modell) — det beror på den personlighet det formes over.» — Om min rolle, den unge Ludvigsen, skriver min far: «Som han kan bli nydelig. Og den som kan spille den må en« gang kunne spille «Kongen» som også bare er 32 år.»

Reimers som var påtenkt som professoren, skrev et brev til far. Han var som sagt høire« mann. Og stykket et veldig angrep på den reaksjonære gammelmanns«konservatisme. Min far skriver om det brevet:

«Efter den ringe mening Reimers hadde omstykket kan han ikke spille det. Si ham det. I brevet han skrev mig var der meget godt og meget uvittig. Men han er en staut kar også når han er sint.» Vi prøvet lenge. Skavlan var utmerket å ha der.

«Skade at De ikke alltid kan være hos oss,» sa jeg.

Da stykket blev opført var der sterk ven* s t r e klapping. Men det gikk bare seks gan* ger. For elendig hus. Jeg tror å huske at kri* tikken var utpreget venstre* og høirekritikk.

Kielland hadde ikke latt høre fra sig. Far satt som et truende utropstegn i Paris. En tid efter opførelsen fikk jeg følgende linjer fra Kielland:

Kjære unge Bjørn!

Takk til allesammen for deres store arbeide. Også til dig. Schrøder må du også takke, fordi han lot et høirespøkelse vise sig på hans skrå= nende bredder. Norsk konservatisme er noget for sig selv, der står fra gammelt en ramm lukt av den. Og når den værer venstreblod kommer den udi raseri. Ligervis som i urtiden, da den gikk med hale.

Din

Alexander L. Kielland.

Schrøder så litt mellemfornøid ut da jeg lot ham lese det. Meyer la sig over bordet. Mellem Schrøder og mig var det lummert i de dagene. Og den formiddagen blev det tordenvær — frabegge sider. Det lynte da vi råket ihop i anled* ning «Professoren». Schrøder spurte hvorfor jeg i det hele tatt var så mutt.

«De har handlet utenom Deres egentlige — bedre jeg» — sa jeg.

«Hvad har jeg?»

«Handlet uriktig mot mig.»

Schrøder med påtatt velde:

«Har j e g ikke lov til å handle som jeg v i 1 i dette teater?»

«Nei! De som selv ikke har det åndelige og

— legemlige ansvar — hadde jeg nær sagt — for stykkenes fremførelse — må overlate in* struktøren å foreslå og De godkjenne det han bestemt ønsker. De har gått bak min rygg. Og latt Dem overtale — av fru Gundersen —. Det var dårlig gjort av Dem, Schrøder.»

Schrøder hvit i ansiktet.

«Jeg har alltid vært lojal mot Dem. Tålt overgrep —

«Overgrep?»

«Ja — En dag da «Professoren» var under prøve og jeg ikke var her lot De de fleste av mine møbler på kontoret hente ned på sce* nen. Uten å spørre. Jeg satt her på en stol. Jeg kunde ikke be nogen annen sitte ned. Det varte i flere dager. (Meget sterkt.) Jeg sa ingen ting. Av respekt for Deres usigelige ar* beidsiver for teatret.»

«Kan nok være, men det De har gjort

19 — Bjørnson: Det gamle teater.er meget verre. De har egenmektig puf« fet Gundersen inn i det ensemble hvor han ikke passet. Uten sammenligning forresten. Hvis jeg satte en nattstol inn i Deres kon« tor —»

«Sammenligner De Gundersen med en natt« stol?»

«N ei — Men Deres plasering av ham i vårt

ensemble det var--. Nå ja, jeg får sky 1«

den. For alt som skjer. Det har stått i en svensk avis at «Bjørnstierne Bjørnsons son är den drivande kraften vid Kristiania teater och där törs han icke uppföra Gengångare! En skrattretande skandal.» (Det blev sendt mig som utklipp. Avisen kjente jeg ikke.) «Jeg er rasende»

— sa jeg. Idet jeg gikk ropte jeg vilt «Farvel Meyer!» Hvorfor vet jeg ikke. Han tok sig til hjertet. Og himlet. Det rev og slet i mig, og jeg gikk som så ofte op til min rådgiver, vår teaterlæge Dr. Edvard Bull. — Jeg vilde gå fra hele herligheten der nede. Bull var en til« hører av rang og svarte altid klokt og stillferdig. I alle mine norske teatertider var han den urok« lige i storm og i stille vær. Det siste var ikke så ofte.

«De skal ikke fare avsted. De skal når det blir uundgåelig legge Deres ønsker frem i skrift« lig form. Dessverre det inntreffer nok engang.» Schrøder — det vil jeg skrive her nu — hadde det vidunderlige at han var så menneske«1 i g. Ingen glemte det som kjente ham. Alle ved teatret anerkjente det. Da jeg var teater* chef ved Nationalteatret, gikk jeg hver uke op til ham og fortalte ham om alt mulig. Så han ikke skulde ha den følelsen at han var helt utenfor.

Jeg gjentar at noe lysere blev det for oss. Inntektene steg. Vårt iherdige slit som jeg ikke opgav, fikk sin jordiske lønn. Men vi hadde uhyret efter oss dag og natt: Teaterkassen.

En uendelig rad av stykker rykker frem. Det er som et optog. Det patetiske store alvor. Da* gens bitre smerte. Jubel og morskap. Hver har sin musikk. Det er som det toner og synger. Jeg hører — jeg ser og føler som den gangen i de unge dagene. Og jeg er glad at jeg enda kan det. Og ansiktene lyser, smiler og gråter efter som kunsten hadde tak i dem. Og tok ut av deres sjel det den trengte.

Efter premierene hadde vi i det hele og store sjelden en så sprudlende presse at den egget folk til å sette farten op for å nå til kassen før det var for sent.

En særlig favoritt hadde de fleste av skue* spillerne. Uten å ville fornærme noen. Det var redaktøren og kritikeren LarsHolst. I Dagbladet. Han forstod i sitt innerste sensible vesen scenens kunst. Han elsket teatret. Han var ingen forfengelig mann. Nød ikke sig selv i sine stilistiske påfund mere enn det han skrevom. Han sa sin mening uten at nogen følte sig såret selv når hans kritikk gikk imot. Blandet aldri det personlige inn — i det han kritiserte. Gundersen sa nede blandt oss i foyeren:

«I min lange teatertid har ingen vært mot oss allesammen som Lars Holst i sin noble følelse og forståelse av vårt arbeide. Det er det en kaller god kritikk. Han var efter oss. Ikke med snertepisk, men for det meste med en god hånd som viste den veien han syntes vi burde gå.»

«Dør han mens vi enda lever —» — sa fru Wolf — «bør han ha en støtte på sin grav fra oss.»

«Men Gud bevare mig» — sa Klausen — «Lars ser da så frisk ut — så vi ikke kommer til å legge ut penger for det bruk.»

«La'n bare ikke få vite — at — vi — tenker på så'nt noe» — sa Selmer på sitt stakkato sprog. «Det vilde forkorte hans liv. Nei — det er — best vi lar den støtten hugge n u. Og la våre — efterkommere sette datoen på'n. Men i all hemmelighet. Gudbevars.»

«Nei» — sa Schanche — »la oss gå nu — så fort som mulig. Gå i deputasjon. Og si ham det — at nu bør du dø. Og så forteller vi om støtten. Han vil bli så takknemlig.»

«Ja. Han vil — så hyggelig er'n — føle sig forpliktet til å dø. Og det m å'n ikke,» sa Selmer. «Foreløbig.»Almindelig latter. Den sedvanlige slutning på de fleste større begivenhetsrike samtaler i foy* eren.

Jeg fortalte dette til Reimers. Han svarte:

«Ubegripelig at en slik mann som Holst orker å være venstremann.»

«

«Vintereventyret» av Shakespeare opførte vi. Det steg frem i eventyrets ånd. I all sin her« lighet. Og alle de deilige billedene — og det som eventyret fortalte — i villskap — i lysende glede og skjønnhet — klang ut i bærende dintoner. Full med fryd. Statuen står der. Hustruen. Den tapte. Og blir til liv.

Eventyret kalte på den vesle vintergrå byen. Men de få fant frem. Ikke de mange. Nei. Ikke da heller.

*

Det ringte sterkt ute i entreen. Piken kom ivrig:

«Frøken Constance Bruun.»

Hun hadde vært i Berlin. Paris. Jeg gjorde mitt til — jeg med — for å få henne ut. Bort fra landet. Hun måtte bort. Medlidenheten lenket henne her til det håpløse.

Nu stod hun der. — Fyldigere. — Rankere. Hun lå et øieblikk i mine armer. Så næsten ropte hun:«Bjørn. Jeg må spille Hedda Gabler.»

«Vi har ingen har jeg sagt til Schrøder. På dig tenkte jeg ikke. S å dig ikke.»

«D u skal prøve mig, Bjørn.» Hun slo i bordet. Tenk Constance gjorde det. Tårene rant. Og hun fikk et ansikt ingen hadde sett hos henne.

«Du har hatt det vondt, Constance.»

«Jeg vil. Jeg vil — spille den. Få noe å tenke på. — Nu jeg er hjemme. Noe annet —»

«Og hvis det ikke går? Hvad så?»

«Så dreper jeg mig.»

Det blev en stor aften for henne. Hun gikk der slank og fornem —. Vakker og blek. Med sterke øine. Vikende og allikevel uhyggelig innpå, når hun vilde gi dem, de andre om* kring henne, det som såret og egget. Hennes atmosfære var kjølig med dragning mot det hennes indre vesen bar i sig: Ubendig og for feig til å gi sig hen —. Inntil hun kastet sig inn i døden. Det eneste uvørne helstøpte mo* dige i hennes forkvaklede liv. Foran luene hvor det sønderrevne manuskript går op i flammer — var hun hysterisk vill.

«Det er som fruktsommelige kvinner kan bli»

— sa Ibsen om Hedda til mig lenge efter. Også disse ord om «å dø i skjønnhet med vinløv i håret — er fra samme verksted» — føiet han til.

Johanne Dybwad — fru Elvsted — hadde satt hele sin skapende fantasi inn i den hunvar —: I trangen til å hengi sig — mot det å være den hjelpende — den opbyggende. Hun gikk i stuen i angst for å tape den hun hadde gitt all sin kraft og vilje — og sin lykkelige tro. Sublim var hun det sterke lille menneske. Og til slutt — uten å gjøre sig det klart — begynner hun å opbygge sitt eget liv — ved å lete frem

— hans efterlatte optegnelser. Hans papirer. Hans sjel. Løvborgs. Reise ham op for også å gi ham — den døde — sitt livs innsats til* bake — til livet. En morgenrøde for henne. En opstandelse for ham. Det vakreste i stykket. Løvborg — Reimers — stod der i stuen. En personlighet. Usikker. Inntagende. Men straks han var ene med henne — Hedda — forstod vi at han enda bare tilhørte henne. Hun hadde pillet op hans eget jeg i små biter. Han eiet ikke helt sig selv. Det han fant igjen — av det som hans var i samværet med den lille der oppe

— det svant — det sank ned bort fra hans bevissthet, og de såre store øinene hang ved Hedda, som egget hans begjær, men aldri gav ham fullførelsen. Da hun i siste akt rakte ham det som betydde døden for ham og føiet til — hysterisk inntrengende:

«Kunde De ikke se til at — at det skjedde i skjønnhet?»

Da var den åndeløse stillhet tilstede. Den som taler høiest.

I den tiden Hedda Gabler blev opført komIbsen til byen. Jeg søkte ham på Grand Hotel. Han var der. Jeg bad ham komme ned på te« atret for å se Hedda Gabler. Han satte op sitt minst elskverdige ansikt.

«Ja! Men jeg har hørt at de skriker så.»

Jeg blev rasende. Selvfølgelig. Mot mig som instruktør var det også en stupid uforskammet« het. At Ibsen trodde det undret mig ikke. Han kjente lite eller ingenting til vår skuespill« kunst, i de tidene vi arbeidet dernede på Bank« plassen.

«Den som har sagt Dem det er ikke bare en idiot — men en ondsinnet en.» Ibsen smilte:

«De er ivrig på Deres teaters vegne. Jeg skal komme. I snipplogen til høire vil jeg gjerne sitte. Og é n plass til

ønsker jeg. Takk.»

Han rakte mig hånden. Meget smilende.

Næste aften var det. Ibsen satt i snippen med sangerinnen fru Arnoldson. Den meget be« rømte svenske kunstnerinne.

Constance sa til mig:

«Jeg føler ikke jorden under føttene mine av bare redsel.»

Arnoldus satt i foyeren. — Mørk i hu:

«Det burde forbydes noenlunde følsomme mennesker å begi sig inn i en slik metier. Jeg har det uutgrundelig redselsfullt.»

Tesman spurte mig hviskende:

«Skal jeg — jeg dempe rollen?»

«Langtifra.»Johanne var ikke mere nervøs enn ellers. Det vil i og for sig ikke si lite. Hun gikk alltid op i sine opgaver med dirrende sjel og kropp.

Føken Parelius, Tante Julie, knyttet hakebåndet på hatten sin med urokkelig ro. Hun sa med dyp røst:

«Jeg gjør det jeg kan. Så får vår store Henrik gjøre hvad han vil.»

Vi satte inn i bladene at Ibsen vilde se fore* stillingen. Fullt hus. Stormende aften i publi* kum. Hedda og de andre gikk stillferdig om* kring. Næsten lydløst. Med stille ord. Som ofte bar på det tyngste en menneskesjel kunde bære.

Efter annen akt gikk jeg op i snipplogen til Ibsen. Lavinene veltet — op imot ham. Han bukket og takket. Og takket og bukket. Så sluttet jordrystelsen. Endelig. Han så mig. Og aldri de mange gangene jeg traff ham var han så elskverdig mot mig som da —. Han tok min hånd i begge sine:

«Deres arbeide — og de andres er ganske ut* merket. Jeg har ikke sett det bedre. Hils dem allesammen.»

Hans lysende øine gav ordene den glans som gjorde dem uforglemmelige for mig. Jeg hilste dem allesammen. Det hele var meget rørende. Arnoldus la sin arm over mine skulder:

«Du — må ikveld være sammen med mig. — Vi skal feire Løvborgs opstandelse.»Det blev en svær rangel. Selvfølgelig hos Engebret. Da vi hadde hevet albuene rett ofte begynte sjelene å røre på sig. Det intimeste som hadde vært og ikke var, åpenbaret sig i ben» galsk belysning. Reimers satte den kvinne han evig svermet for, i solglans op på uanede høider. Jeg fortalte om min polske grevinne i Miinchen fra anno den tid.

«Nu er hun død» — sa jeg. Sikker var jeg ikke. Men i den stemning trengte jeg til å tro det. Selvfølgelig. Vi var meget betatt begge to. Fra denne sorgens stemning gled jeg ganske naturlig over til mine hendøende følelser for min gjerning ved teatret. Dette heseblesende løp fra opførelser til opførelser på randen av en avgrunn.

«Jeg sleper på teatret,» sa jeg — «O g p å Schrøder. Så snild han ellers er. Jeg vil ut i større forhold. Eller dit inn jeg selv kan råde med det hele alene.»

Reimers reiste sig og holdt en tale som var vi mange smertefylte — omkring Bjørn. — Mens han talte med sterk røst — hørtes en brakende latter fra det annet værelse. D a gikk han til døren. Slo den op. — Derinne var et selskap av yngre grosserere--

«Mine herrer» — kom det veltende innover dem. Jeg hørte noen reise sig. Noen forund* rede små utrop.

«Mine herrer, jeg ber om stillhet. Her inneruger dødens alvor. — Misforstå mig ikke.» Flere reiste sig. «Sjelens førstefødte — følelsen, den åndelige — dør her inne. Vi er mange om« kring den lidende. Vi er aktørene. Dere publi« kum. Men vi trenger hverandre. Passer det? Skal vi samlet få den unge Bjørn op i fornyel« sens glede?» Ualmindelig tilslutning.

«Kom, Bjørn. Vår alles Bjørn» — sa Arnoldus.

Leende kom jeg inn.

«Vi to er de mange» — sa Reimers

Ingen forstod noget av det han hadde sagt. Men det var et henrivende publikum. Klokken fire gikk jeg. Reimers hadde sittet sammen med to herrer til halv elleve næste formiddag. På prø« ven klokken elleve merket jeg ingenting på ham.

*

Det som i disse tider runget over byen, som alle strømmet hen til for å høre — det var G i n a O s e 1 i o. For første gang på en scene i Norge. Som Margrethe i «Faust». Lavinene arbeidet under høitrykk. Med veldige kranser

— fra direksjonen, fra alle slags musikalske foreninger. Også fra skuespillerne. Likedan i «Carmen» og i «Mephistofeles». Studentene møtte op foran hennes vinduer og sang. Denne vidunderlige røst gikk som et under gjennem hjerter og sinn. Fru Marchesi — den store san« gerinne — også Melbas lærerinne — sa til migengang i Paris at Oselios røst var omtrent den skjønneste, den merkeligste hun hadde hatt å ar* beide med. Kassen var gal — av glede. Aldri hadde den slukt større beløp. Klausen påstod man hadde hørt den danse springdans om natten i den tomme billettkontor. Tilværelsen lor personalet i de dagene ved teatret var en eneste befriende glede — innsvøpt i de deiligste toner. Og Hen* num! Og de i orkestret! Jeg skal si de gav henne en fanfare. — Hennum sa med tårer i øinene:

«Herregud, å få stå ved pulten og dirigere disse kveldene. Jeg sover ikke hele natta. Har ikke tid. Hører bare den deilige stemmen. Jeg ligger og er gla d.»

Jeg tenker ofte på disse våre orkestermusikere. De fleste har i årevis slitt timevis hver dag for å nå frem. De fleste går toneskalaen op mot ærgjerrige høider — så synker de navnløse ned i orkesterdypet. Megen idealisme og feilslagne håp følger med. Og enda banker hjertene for den kunst de elsker.

•

Ja — så går mine tanker til Johannes Bruns dødsseng. Et par dager før han døde satt jeg hos ham. Presten hadde vært der. Johannes lå med alt som var det fineste i hans sinn. «Hjer* tet er geniet i din kunst.» Og smilte med detsmil som hørte hjemme i de ordene. Så fikk hans ansikt det uttrykk tusener hadde følt for* tryllelsen av. Og han fortalte at presten hadde vært hos ham.

«Og alle mine synder ere mig tilgivne. Og de var mange» — la han til — litt humoristisk. — Så la han hendene sammen og så inderlig skøier* aktig ut.

«Ja — ja — jeg sier som min gamle venn Jähningen: Tette var tette.»

Jovisst måtte jeg le. Men så fikk jeg hans hånd. Hans ansikt med følte og vakre ord:

«Jeg har ofte vært glad i dig — —»

Tårer hadde jeg — og stor smerte følte jeg. Så så jeg ham aldri mer. En av de største i sitt fag jeg hadde møtt.

*

Efter begravelsen — hvor der var megen høi* tidelighet og kransepålegg — ned til hans enke. Allesammen. Der var kold mat med vin og ta* ler igjen. Stemningen blev meget animert. Jo« hannes' ånd var imellem oss.

*

Så satt vi allesammen på scenen om kvelden. Hver ydet sitt. Jeg sang «Solefallssangen» fra «Svein Uræd» med ord for anledningen.Johannes Bruns statue — jeg har alltid ment det — børståmellemtrærne foran der hvor det gamle teater lå. På sokkelen skal settes de ord:

«Til minne om den store kunstner Johannes Brun og det gamle «Christiania Theater».

Det trenges å ha en erindring dernede. Og Johannes’ statue bør skaffe oss den.

*

Kjære Johanne Dybwad, kan du huske da du dernede spilte «Et dukkehjem»? For en kveld. Jeg minnes dig som du fra prøve til prøve steg frem i glede, angst og sorg, og tindret i din menneskelighet, din ungdom. Husker du Olaf Hansson hvor god han var — i sin byråkratiske fedme som ikke strakk til i forståelse for lerke« fuglen? Og da du kom inn til slutt — da var du en annen Nora. Du satt der og fant det frem — det som var det egentlige i din sjel. Og din store mann skrumpet inn. Husker du Krogstad? Fahlstrøm? En kort motstand kjem« pet jeg imot — fra Schrøders side — før han gav sitt samtykke til ham i den rollen. Hvor god han var. Han, Krogstad, er drevet inn i det som egentlig er fjernt fra hans egentlige jeg. Han skulde ha vært banksjef og ikke Helmer. Som var født underordnet og bilte sig inn at han var det motsatte.Dengang sa folk:

«Det er dobbelt kjært å se henne — når vi samtidig tenker på moren i rollen.»

Folk elsker å vite om alle gode tings oprin* nelse. Og din oprinnelse, Johanne, den geniale

— gikk igjen i dig. Din Nora forlater sitt hjem. Og vi vet at hun vil finne sitt eget jeg på ny grunn. Jeg føler det som om d i n Nora engang vil kjempe for kvinnens frigjørelse. Kjempe mot mannfolkenes overgrep. Socialt og intimt. Jeg er tilbøielig til å tro at hun blir gift med et annet mannfolk som er så hel og forståelsesfull — at han tåler en sterk umiddelbar levende person* lighet ved sin side.

Så vil jeg gå langt, langt fremover i tiden — fra da til nu og minnes den siste lerkefuglen som flagret så vidunderlig inn på norsk scene. I Nationalteatret. En annen Nora — som ikke maktet å ta det ufattelige. Hjelpeløs satt hun der. Bare med den demrende forståelse at hun måtte ut av denne tilværelsen. Hvordan det så vilde gå. For henne. For barnene. Det var som om hun fløi — ut i natten med knek* ket vinge. Stor kunst det med. Da jeg så henne tenkte jeg også på dig. Josef Kainz sa engang til mig:

«Har en genial dikter skrevet en rolle, er den så rik at den ernærer oss alle. Hver kan ta s i n åndelige del av den.»Jeg hadde sendt Schrøder en lengere skrivelse

— gjenemgått den med Dr. Bull — der sa jeg åpenhjertig hvorfor jeg ikke lenger hadde lyst og mot på å arbeide sammen med ham. Jeg gav ham alle de gode ord han fortjente. Men i mitt sinn løsnet jeg helt de bånd som hadde bundet mig til det gamle teater. Enda en tid blev jeg ved min gjerning før jeg tok min endelige av* skjed. Reiste siden til Paris. Var to vidunder» lige sesonger i Danmark, hvor jeg var den le» dende instruktør på det utmerkede Dagmarte» ater. Hvor skuespillerne, publikum og presse gjorde mig glad. Jeg bør berøre det her. Ta det med. Det angår også mitt forhold til mitt eget land. Jeg vet ikke selv om jeg nogensinne mer kommer til å skrive om min teatergjerning. Ikke heller om den for mig så glansfulle tid i Kjøbenhavn. Skjønt den frister mig. Det var en såre befruktende tid i det mindre Kjøbenhavn dengang — med alle de sjeldne morsomme spiri» tuelle mennesker i kunst og blandt kunst» elskende. Jeg bad en av de mest kyndige i Danmark med hensyn til teater og teaterhistorie

— Robert Neiiendam — som har gjort sig storligen fortjent i sitt land — også ved det glimrende teatermuseum han der har grunn* lagt — bad ham å minne mig om den tiden. Så det blev riktig gjengitt. Jeg setter hans svar» brev her i min bok. Det som skjedde dengang gav mig mot til å søke stillingen som National» teatrets chef.«Du spørger mig, kære Bjørn Bjørnson, om jeg vil minde dig om nogle af de Forestillinger, Du satte i Scene paa Dagmarteatret i en længst forsvunden lid, Sæsonerne 1894—96. Det vil jeg meget gerne, men der er bare det kedelige, at Opremsning af Titler ikke er meget oplysende for de Yngre, som ikke overværede hine uforglemmelige Aftener.

Jeg vil da hellere udtrykke generelt, hvad Din Virken betød for det unge Dagmarteater. Før Din tid som Sceneinstruktør havde den elske* lige Idealist Professor Christen Ri is * Knudsen tilsatt Hundredetusinder paa at spille et Reportoire, som i alle Grundtræk var en Kopi af Meiningernes. Det var i sig selv et dristigt Forehavende, men da der altfor ofte var en modsætning mellem Stykkernes kunstneriske Værdi og Fortolkningen, undgik

Forestillingerne ikke at vække, hvad jeg vil kalde det f a r= lige smil. Det var dette Smil, Du forvand* lede til Interesse og Alvor. Repertoiret blev ikke ringere, da Du var Instruktør, men det kom Samtiden nærmere, og Udførelsen blev langt bedre.

Dette var Din Indsatts. Jeg gentar: det køben* havnske Smil over «de skønne spildte Kræfter» forvandledes til kunstnerisk Interesse af et gre= bet publikum. Bl. a. Opsætningen af H a up t* manns Drømmespil «Lille Hanne» var en Be= givenhed. Du skabte her af Caroline A a*

20 — Bjørnson: Det gamle teater.g aar d en fantasifuld Skuespillerinde, hvis Evner først naaede deres fulde Udvikling gen= nem Datteren, Fru Else Skouboe. (Saadanne Træk møder man undertiden i Teaterhistorien, for Eks. hos Nordmanden Michael Rosing, hvis Evner spaltede sig i hans geniale Dattersønner, Michael og Wilhelm Wiehe). Også Max H aU b e s «Ungdom» var en uforglemmelig Fore= stilling, den yderste Modernitet, syntes vi den= gang. Her fik to unge Talenter Vinger: Anna L ar s s e n som den unge Pige og Emanuel Larsen som den gale Amandus. Alt det be= synderlige og sære hos denne Kunstner kom her til Udfoldelse.

Du skaffede den norske Bohemen Gabriel F inne en Sukccs ved Din Opsætning af <*~Ug= len», hvor den hvileløse Uhyggestemning lurede i alle Kroge, alt det tunge og dystre, som også udmærkede Instruktionen i Woldemars «Varulven». Det var dengang før Strindberg var almen kendt ingen let Sag i det smilende København at sejre paa et Privatteater ved Be= grebet Uhygge, men det lykkedes Dig. Heldet fulgte dig ogsaa da Du satte «Fru Inger til Østråt» op. Ibsens Ungdomsarbejde var aldrig før spillet i Danmark, men skønt Du ingen vær= dig Fru Inger havde at arbejde med, lykkedes Forestillingen alligevel, ikke mindst fordi to Unge brød igennem under Dit Førerskab: N U c olai N eiiendam som Niels Lykke ogAugusta Blad som Eline. Også Robert S c hy b er g var indtagende og nydelig som den unge Sturesøn. Og vi vil ikke glemme «Ungdomsleg», hvor Du arbejdede sammen med Professor William Bloch, og hvor Sigrid Andersen udførte den vestjyske Johanne saa* dan, at Publikum troede, at hun ikke var skue= spillerinde, men en «de havde hentet over fra Vestkysten». Saa natturtro var Spillet.

Endelig bevarer mange endnu Mindet om det Billede af Festtummel og sanseløs Vildskab, Du frembragte i «Dansen paa Koldinghus», som Det kgl. Teater havde kasseret. Du samlede her glødende Kul paa Censor Erik Bøghs hvide Paryk. Han havde før i Tiden henvist Drach= manns «Der var engang —» til en Folkekome= diescene, og nu mente han, at «Dansen paa KoU dinghus» ikke kunde opføres. Men Du beviste i Praksis det modsatte, idet Du levendegjorde et Stykke farverigt Middelalder. Din friske Kraft og Din smittende Ildhu løftede Dagmar= teatret op til at blive Det kgl. Teaters ansporende Konkurrent.

To Aar er ingen lang Tid, og det er sjeldent at den levner saa mange smukke Resultater. Var Du blevet i København, vilde Du vel være endt som Dagmarteatrets Direktør i Stedet for Martinius Nielsen. Tanken er ingenlunde utop= isk: Dagmarteatret blev rejst af en Nordmand, M. V. Brun. Men godt var det, at Du ikke blevher, thi saa var vist det norske Nationalteater aldrig blevet rejst. Saadan som det blev. Hvad Din Far og Henrik Ibsen begyndte i deres Ung= dom fuldførte Du. Og den Opgave var dog den største i Dit Liv. Din hengivne

Robert Neiiendam.

Da jeg sluttet ved Dagmarteatret, hendte to ting som var mig til stor fryd. Omtrent hundre damer og herrer fra selve kunsten og de som elsket den — med Edvard Brandes og Schandorphi spissen gav en fest for mig — med en sang av Schandorph. Det var en takk for min innsats i dansk scenekultur. Og for dansk litteratur. Også kunstnerne ved Dagmarteatret feiret mig. Der blev sagt noget jegaldri glemmer. Som fylte mig med stolthet og giede. Skue* spiller Emanuel Larsen ytret i sin tale til mig:

«Jeg er paalagt af alle her at sige Dem føl* gende, kære Bjørnson — Da De stærke Nord* mand kom til os var vi ængstelige. Vi var rædde for at De vilde — t a vor individualitet fra os. Og nu er vi alle enige i — at De som ingen anden har givet os vor individu* alitet. Hjulpet os helt frem til os selv.»

Disse ordene har jeg bevart hele mitt liv. Og det gjør mig glad at jeg her kan få anledning til å gjenta dem. For det

har vært det vesent* ligste i min evne som sceneinstruktør.Før jeg forlot det gamle teater spilte vi bl. a. «Peer Gynt». Bare de tre første akter. Jeg mak* tet ikke mer. Jeg spil te Peer og satte stykket iscene. Vi fikk megen glede av det. Som alltid med Peer. — Han har — når han viste sig — trukket de fleste bekymringer i land. Også på Nationalteatret. Solveig var Johanne. — Ingen har gjort det bedre. Det mest fantastiske i en episoderolle var Fahlstrøm. Nemlig som hoff* trollet. Selve skikkelsen — i lader og lyder. — Og henimot tale. Som helhet var det en meget god forestilling. Veldig tilslutning fra publikum. Hver kveld. Sofie Parelius var Åse. Selvfølge* lig. Mor Åse som ikke nogen dengang. Hun optrådte i Danmark. Og gjorde ingen særlig lykke. V i begrep det ikke. Da hun kom hjem sa hun til mig — rolig og smilende:

«Jeg passer bare på norsk jord.»

Eldegard med sitt ungdommelig lyriske innslag gjorde lykke. Han kom til oss. Johanne Vogt likedan. Frøken Meilænder spilte Ma* ria Stuart. Hun syntes å være en optakt til noget sterkt. Levende. Men hun nådde ikke den me* lodien som i lengden sang sig inn i våre fø* lelser.

Ragna Wettergreen hadde alle disse årene solet sitt lyse sinn i kunsten. I teatret som det var. Alle var glad i hennes levende replikk og hennes betydelige kunstneriske fantasi. Hun vrimlet i alle farver omkring i alle slags roller.I det klassiske. I det moderne. Hun var et overflødighetshorn. Da jeg efter mitt fravær endelig kom hjem, satte jeg op etpar stykker på Bankplassen. «Lindelin» av Jonas Lie var Ragna Wettergreen, henne i høieste potens. Det er en genial trollfarse av Lie. Og hun stod troll* vond, lokkende og spilldeilig midt i det. Og mannfolkene danset rundt henne i geilt begjær, til de sanseløs fattet at hun var et dragsug. Og de kravlet op på fast og tørt land — før de gikk helt til bunns. Det blev en uforglemmelig kveld for oss. Og den største i sitt slags hun hadde dengang — Ragna Wettergreen. På det gamle teater.

L 0 v a a s kom fra Bergen. Han stod bred og munter og varmblodig i våre ensembler. Også siden på Nationalteatret. En praktfull kunstner.

Severin Roald blev et fagert storbuet stjerneskudd. I de få roller han optrådte hos oss viste han rike evner. Som Darnley. I mitt stykke «Johanne». Som byggmester Solness. Ingen har nådd ham i den rollen. Helt innen* ifra. Jeg hadde ham over et år som elev. Så døde han. Jeg stod i stor sorg over ham — der han lå. Han var blitt en sol blandt mange stjer* ner på det kommende nye teater. Nationalteatret. Og nu var han sluknet.Det var riktig for mitt vedkommende at jeg forlot det gamle teater. Min stilling — især hvad repertoaret angikk — var hverken det ene eller det annet. Og spørsmålet «Gengangere» — var den kimende klokke som aldri holdt op å slå. Tar man ellers i disse sesonger vårt repertoare frem — i det store og hele — til eftersyn — er det for dette fattige teater å være overraskende godt. Jeg var nu blitt over 30 år. Jeg trengte å komme ut igjen. En stor hemmelighet bærer jeg på — som de fleste vet om — jeg er en urolig sigøinernatur.

«Det har du fra mor» — sa far.

Over hundre stykker hadde jeg satt i scene på Christiania teater. Tilsammen med dem jeg satte op på Nationalteatret og utenfor Norge — i Sverige, Danmark og Tyskland (Dresden, Munchen, Hamburg, Burgteater i Wien o.s.v.) går det op i meget over to hundre. På det gamle teater spilte jeg altfor mange roller. Og alltid var jeg fortvilet over at jeg aldri hadde instruktiv hjelp. Som et kuriosum kan jeg for* telle at jeg i é n sesong i Danmark optrådte på Det kgl. Teater, Dagmarteatret og Folketeatret. Det morer mig å tenke på nu. Dengang gikk jeg fra den ene lampefeber til den annen. Jeg er alltid dødsredd — på et podium og på scenen.

Så nu slutter jeg. Selv for mine venner — og «velyndere» — som Klausen sa — har jeg velskrevet nok om alt dette og dem som har ut* gjort mitt liv i hine tider. Mig har det gledet å leve dem om igjen. Meget har jeg ikke kun* net ta med. Enkelte som ikke alltid var på høi* den — har jeg ikke nevnt. Bare når de stod med begge ben i deres opgaver. Det var ikke én der nede som ikke hadde gitt mig grunn til å beundre dem — ofte i deres arbeide på scenen. Alltid i deres lyst til opofrelse og hengivenhet mot det teatret de holdt av. Jeg minnes og fav* ner dem — fra Schrøder til den siste i koret. Ja — der var vel glimrende medhjelpere. Jeg skal si det er vanskelig på en måte å være bakgrunn og allikevel medspillende i en* semblet.

Den siste kvelden.

Først vil jeg nevne at Constance Bruun satt der som tilskuer. Hun var ikke mer ved teatret. Hun orket ikke. Hun sendte mig deilige blomster.

Efter at vi hadde spilt var vi på scenen. Alle* sammen. På valplassen hvor alle slag hadde stått. De som gav oss nederlag. Eller seier. Men alltid blodige. Det blod vi s e r er jo ikke alltid det verste. Det som fantasien og ånden skaper i frykt fra tusinde kilder, ofte selv for den sei* rende — gir rikelig smerte og angst — som om døden var over oss med kold hånd. Uten å*Björn Björnson.* 77 år.skåne. Men de som seiret, kom straks i him* melen.

«I morgen dumper vi ned i offentligheten. I bladene» — sa Klausen.

«Vi lar lykken stråle ikveld» — sa jeg.

Efter taler og takk fra de andre til mig og jeg til dem — satt jeg fremme på en sofa — den fra Hedda — satt der med fru Gun* dersen. Der sa hun til mig det jeg ofte har husket:

«De med Deres stemninger, med alle Deres fornøielige og uberegnelige overganger. — De passer ikke til å sitte på et kontor og regjere. De må mest mulig opholde Dem på scenen. Her nede har jeg vært mangen en gang og sett Dem arbeide med oss. Allesammen. Jeg var ofte meget glad når jeg oplevet det. Takk, min kjære venn. Nu skilles vi. Vi sees aldri mer igjen. Mine drømmer — de jeg hadde — er ebbet ut. Jeg føler det. Ingen vet mere om mig og alt mitt enn De. For mig har De vært en — sjel* den inspirerende ånd — som Deres far — tross Deres unge år.»

Hun reiste sig. Hun gav mig hånden. Og hun gikk fra festen.

«Maria Stuart» med frk. Meilænder og mig som Darnley hadde gått som min avskjedsfore* stilling den aften. Jeg husker bare en brusende tårefylt kveld. En epilog av Hagerup Bull — stemningsfull og vakker — sa jeg frem. Jeg varp

sterkt beveget. Men i de unge år klarer en det. Veien fra hjertet til der tårene flyter blir kortere og kortere — det er så meget som skyver på — som har gått den veien mange ganger — jo eldre en blir. Og tenk nu er jeg snart 78. Men jeg vet ikke om det selv. Enda. Det er det det kommer an på.927 B45g,

BJØRN (50,'I BJØRN

DET GAM li; TEATEll